

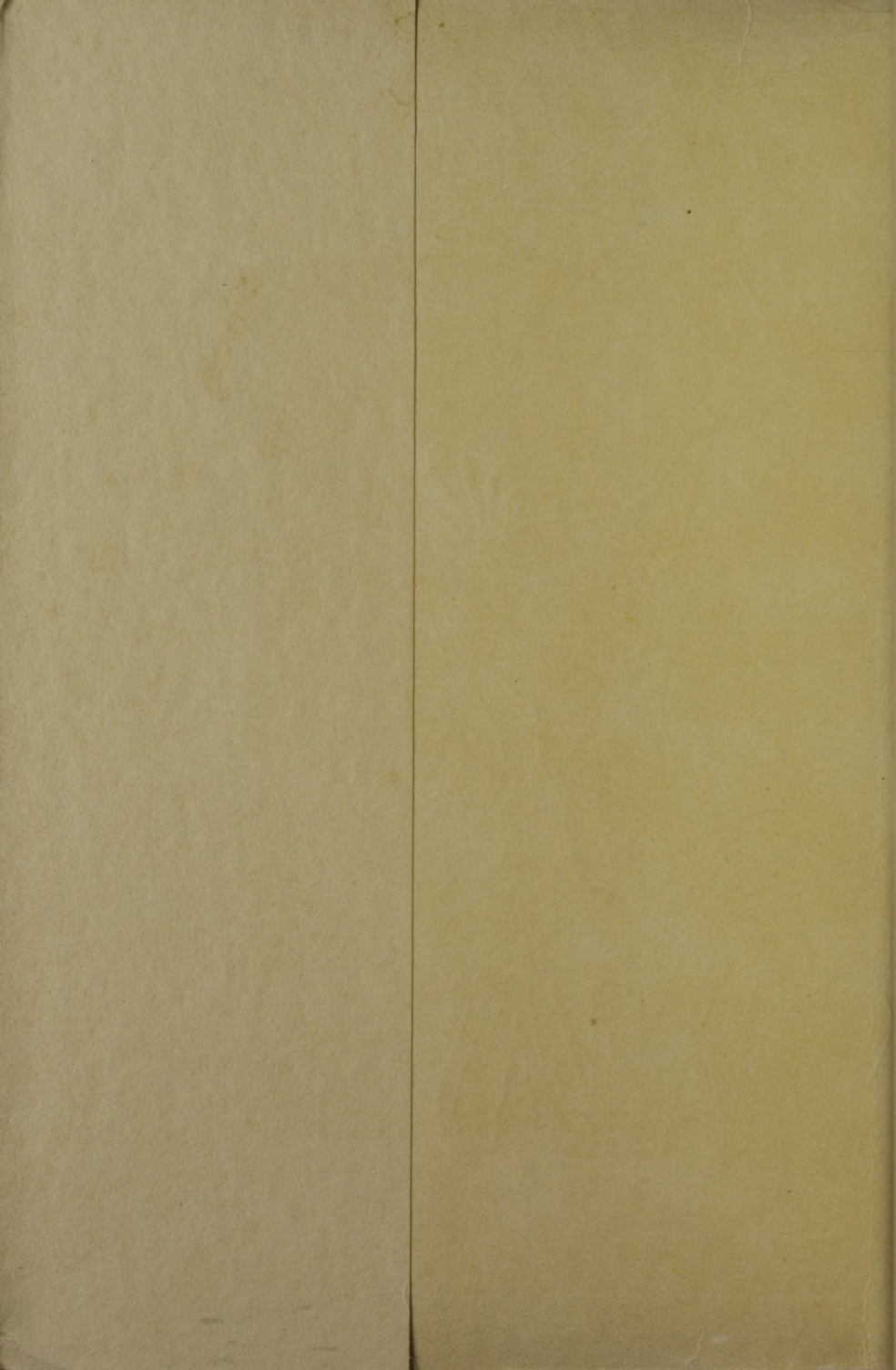
Eriks Adamsons

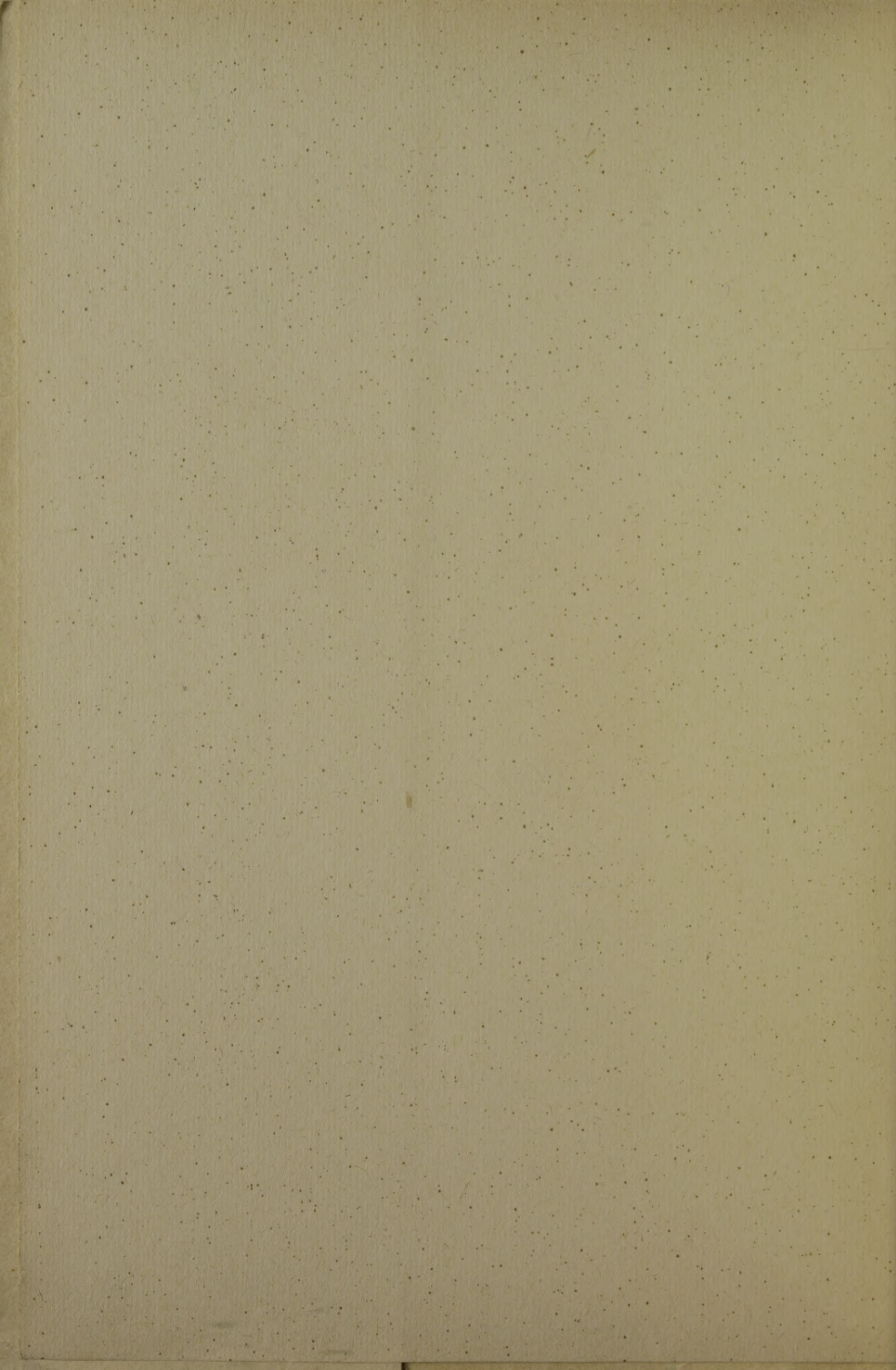
A
L8454

SMALKĀS KAITES

Vallers un Rapa

Smalkās kaites

B, L

L A
8454

dukt

L
810

Eriks Ādamsons

Smalkās kaites

Noveles

1 9 3 7

Valtera un Rapas a/s apgāds

M. J. S. L. V. P. S. R.

VALSTS BIBLIOTĒKA

86

Latvijas Nacionālā

BIBLIOTĚKA

~~98-17.050~~

0309021164

Valtera un Rapas

akc. sab. grāmatspiestuve

Rīgā, Brīvības ielā 129/133.

B A D A S P Ē L E

Aizvēsturiskā Agāzisa ezera rietumu krasta bijušo gultni pārklāj nepārredzamākie un bagātākie zemes lodes kviešu lauki, jo dūņu nogulas, jauktas ar pirm pasaules dzīvnieku atliekām un pussatrūdējušu augu vielām, dod krāšņas ražas. Īsā, tomēr ļoti karstā un sausā vasarā un auglīgā māla augsnā kvieši ātri dīgst un laiž spēcīgus, mazām, dzeltānām cipresēm līdzīgus stiebrus, kuŗu galotnes nosveŗ uz leju lielās pākstveidīgās vārpas, pārpilnas smagiem graudiem kā Kanadas egļu ciekuriem. Tādi kviešu lauki īsi pirms plāujas jau gandrīz vairs neatgādina labību, bet drīzāk mežonīgu biezokni, kur, nevienam neredzams, viegli var apmaldīties pinkaino poniju bars.

Šī bieziem cukurklāvu vai mannās ošu mežiem līdzīgo mūža kviešu lauku aina bija pārāk pir-

matnēja, veselīga un krāšņa! Tādēļ kāds kareivis — Juris Kalējs — ātri novērsa acis no šī spilgtā kāda bagātā Kanadas apgabala krāsainā zīmējuma Kalķu un m. Kalēju ielas stūra mācības līdzekļu veikala skatlogā, bet pēkšņi šai pašā logā ievēroja citu zīmējumu.

Vai viņš aplūkoja Kalifornijas ķiršus, Mazāzijas augļus, Ugunszemes saldus un sulīgos, baltos un barojošos ēdamos augus? Nē!

Viņš ieraudzīja cilvēka kuņģa zīmējumu un sajuta atkal lielu, sen jau nepiepildītu tukšumu pakrūtē, un smagi nomākts un galīgi noguris, lēni devās tālāk, līdz nejauši saoda nepatīkamu daudzu puķu smaržu sajaukumu. Tomēr kad kareivis pamanīja kāda puķu veikala logā starp dzeltānām un sarkanām rozēm un starp violetu hiacinšu un sarkanu tulpu lieliem podiem baltu un vieglu orhidēju, viņu pārņēma ļoti vārīgs prieks. Pamazām viņš pat ieguva zināmu, kaut arī nedrošu spēku un jau maigi, bet stingri sev apsoliņās savaldīties un būt nelokāms par spīti nespēkam un slimībai.

Bet velti — viņš tomēr spēja tikai lēni kustēties uz priekšu, pie tam ik pie katras šķērsielas brīdi apstājās pie skatloga, it kā aplūkodams preces, kaut gan patiesībā kāri atņēma elpu un slepus — tā, lai neviens nepamanītu, slaucīja sviedrus. Tie nepārtraukti tecēja gar ausīm aiz augstās apkakles un no pieres, ko līdz acīm pārklāja melni lakots cepures loks, izsūcās caur uzacīm acīs, tā ka tās sāka sūrstēt. Viņš smaka nost biezās drēbēs — mugura un krūtis kļuva slapjas — bet mēteļi un apkakli atpogāt un cepuri noņemt nedrīkstēja un tikai šad un tad žigli satrūkās, lai sveicinātu gažām ejošos

virsniekus un instruktorus. Nejauši viņš paskatījās kāda friziera veikala spogulī un satrūkās, jo ieraudzīja tur divas plati izplestas, asarojošas zilas acis. Tās baigi atšķīrās no iekritušiem vaigiem, bālgandzeltānās sejas krāsas un jau mazliet zili violetām kļuvušām lūpām. Drīz viņš kaunējās no sevis un centās neskatīties pretīmnācēju, sevišķi sieviešu sejās, lai neredzētu līdzjutīgus skatus. Pēkšņi silts vējš apņēma seju un iemeta sulas pārpilnu, lipīgu pumpuru it kā darvas piku vaigā. Juris sadzirdēja ļoti skaļas, liksmas, trakas balsis, apstājās un ieraudzīja futbola laukumu. Pār to skraidīja aiz bumbas brūni, apputējuši, veikli un viegli un reizē spēcīgi, liela auguma jaunekļi, spīdošiem, it kā magoņu un mandeļu eļļām klātiem muskuļiem. Kareivis norija smagas asaras, bet tās nomāktas lika katram asins pilienam apvainoti, apkaunoti un rūgti raudāt un drebēt. Tikai doma, ka brīnišķīgā miesa slēpj tumšākās dziņas un tās ātri saēd miesu kā ķermis mīkstu, saldu koku, Juri lielā mērā apmierināja. Viņš turpināja lēni un vientulīgi klejot. Mute bija tik izkaltusi, it kā tā pārāk ilgi būtu turēta atvērta vaļā. Mēle nokārtoja. Zobi kļuva stīvi, kā tad, kad ēsti skābi āboli. Siekalas neatdalījās vairs nemaz. Vispārīgi nepārtraukti nogurdināja nejaukās slāpes, kaut gan tās viņš pie katras izdevības apmierināja. Arī tagad bulvāra alejā kareivis ieraudzīja akmens urnu, zem kuņas atradās ūdens vads, piegāja pie tās, rīja liekiem, skaļi guldzošiem malkiem salto ūdeni un tā radija kāsu un noslapināja seju, rokas, drēbes. Bet ūdens atspirdzināja, tā ka Juris spēja aizvilkties līdz tuvējam solam. Tajā viņš gluži nespēcīgi no-

sēdās, drudžaina noguruma pārņemts. Tas nomāca katru organu un locekli, pie kam šo nogurumu vēl pavairoja tveicīgā, puteklainā diena, biezās, rupjās vadmalas drēbes un milzīgie naglām apkaltie apavi. Nu viņš gandrīz aizvēra acis un tādā kārtā tūlīt izsauca dažus nesakarīgus rēgus, kas radīja lielu karstumu ap acu plakstiem. Šādā stāvokli kareivis atcerējās, kā tik smagā postā nokļuvis.

Priekš četriem mēnešiem viņu iesauca kara dienestā, kur pēc stingrā kārtībā, noteiktībā un vienkāršībā pavadītām piecām nedēļām saslima ar plaušu katarru, kam pievienojās vēl kāju noberzumi no rupjiem apaviem un ass drudzis. Viņu ievietoja kara slimnīcā. Plaušu katarrs ar pussauso kāsu padarīja nespēcīgu, bet drudzis lika ar 39,6° nepārtraukti svīst, kas liecināja labu. Patiesi, drudzis pēc trim dienām mitējās. Arī plaušu katarrs nesagādāja vairs lielas ciešanas. Bet visnopietnāk bija ar labās kājas pēdu. Tā, sevišķi ap ārējo potīti, strauji uztūka, kļuva zila un asi sāpēja. Ārsts nosauca šo asins saindēšanos par „abscessus cruris”. Jōda kompreses drīz pārplēsa ādu. Noplūda kājas netīrās asinis. No pēdējām kājas pēdu pilnīgi atbrīvoja vairāki spēcīgi un plaši chirurga naža griezieni. Pēc tam atlikās lielo rētu pacietīgi un ilgi dziedināt. Bet slimnieks vēl nebija pilnīgi pietiekoši atspirdzis, kad jau to izrakstīja no slimnīcas un deva tam piecas nedēļas atvaļinājuma veselības stāvokļa uzlabošanai.

Kad Jūris aizbrauca pie vecākiem, viņš bija tik noguris, ka vairākas dienas nepārtraukti gulēja. Pēc tam radās brīnišķīga ēstgriba. Kad tā bija apmierināta, kā viesulis sagrāba jautrību. Viņš gri-

bēja dejot, mīlēt skaistas sievietes, būt pievilcīgs, trakot, aizmirsties, priecāties! Viņš tā apreiba no prieka, kas radās pēc sekmīgas atspirgšanas, ieraugot krāšņos pumpurus, ielas, cilvēkus, ka zaudēja pilnīgi savu gribu un pašsavaldīšanos un nesa slepus, lai vecāki nemanītu, dažādas savas mantas uz lombardu, apmaiņai pret naudu, jo tā bija vajadzīga lielajai jautrībai. Ar katru dienu tā pieauga un kļuva skaistāka, tādēļ vajadzīgos līdzekļus vairs nevarēja sagādāt ar paša mantu iekļāšanu vien, bet vajadzēja jau arī vecāku mantas nest uz lombardu. Vecāki sākumā to nepamanīja, bet tas katru brīdi varēja notikt. Bez tam, lai atbrīvotos gan no saudzīgiem, tomēr stingriem pārmetumiem par nakšu pavadīšanu ārpus mājas, Juris reiz paņēma no tēva rakstāmgalda atvilktnes simts latus, atstāja to vietā krietnu gubu Rīgas pilsētas un Pirmā Privātā Lombarda ķīlu zīmju un aizgāja no vecāku mājām, pilnīgi apreibis no prieka un skaistuma. Bet šis prieks bija izaudzis tik varens, ka gluži nemanot aprija neskaitāmus sudraba naudas gabalus.

Tādā kārtā pēc dažām dienām pusveselais kareivis atradās pilnīgi bez kādiem līdzekļiem uz ielas, un pie tam labās kājas pēda pie katras straujākas un neuzmanīgākas kustības griezīgi iesāpējās. Apsejumu nemaz nevarēja noņemt, jo vāts, no jauna noberzta, sūrstēja un gausi dzija. Arī nesavaldītais prieks bija nogurdinājis. Juris jau gribēja pirms notecējušā laika doties prom uz kazarmām, bet vēl līdz atvaļinājuma beigām atlikās nepilna nedēļa, un ierasties pirms tā pulkā kareivis ļoti kaunējās, jo to darīja tikai bezpajumtnieki. Un pulkā viņam bija daudzi jau privātā dzīvē labi pazīstami vīrs-

nieki. Tie pēkšņo ierašanos nostādītu ļoti nelabvēlīgā gaismā. Arī nekādu nodarbošanos tik īsam laikam viņš — kareivis un slimnieks — nevarēja atrast. Tā cits nekas neatlika, kā pavadīt atvaļinājumu zem klajas debess. Par patvērumu nevajadzēja raizēties ļoti patīkamajā un siltajā pavasarī. Bet ļaunāko postu sagādāja tik apbrīnojami labā ēstgriba. Tagad, kad to nevarēja apmierināt, tā pārsteidzoši ātri auga. Agrāk, kad nereti pat visgaršākie ēdieni negaržoja, nekad Juris nespēja iedomāties un saprast, ka tādā mērā var bads paņemt savā varā un piespiest domāt tikai par maizes garozām. Juris kaislīgi mīlēja mākslu, sievietes, labas drēbes, puķes, bet tagad viss šis lielais skaistums likās smieklīgs, apvainojošs un bez mazākās nozīmes neiegūto ēdienu priekšā. Viss viņā koncentrējās vienā vienīgā domā — par ēdienu, kas sagādāja augstāko baudu, bet reizē, sajūtot nespēju to iegūt, radīja nepanesamas ciešanas.

Pēkšņi kareivis pielēca kājās un sveicināja kādu virsnieku. Šī pārāk straujā kustība tā uztrauca, ka tad, kad slimnieks atkal nosēdās, smagās asins lāses lielā steigā dunēja denīšos, un acis apmigloja tumšs reibonis. Drusku nomierinājies, kareivis atcerējās, ka pirmās bada dienās mazāk vajadzēja pārciest neēšanas mokas, bet vairāk baigas domas — kas notiks nākošās dienās, jo viss posts varēja tikai palielināties un cik smagā, vēl daudz smagākā veidā, to jau varēja nojaust no iepriekšējo dienu pārdzīvojumiem. Sākumā vēl ņēma virsroku sēras par vecākiem un sevi, bet trešā dienā visas citas domas izsalkums nostūma pie malas noteikti un galīgi. Neilgu laiku ēstgribu drusku

apmānīja delikatesu, pārtikas preču, augļu tirgotavu un konditoreju izkārtnu, desu, pastēšu, ābolu, cepumu zīmējumu aplūkošana, pie tam pašās pārtikas vielās bada cietējs neskatījās, jo dīvainā kārtā preču zīmējumi izsalkumu vairāk apmierināja nekā pašu preču apskatīšana. Bet drīz vien acis tā pierada pie šīm neveiklām un krāsainām izkārtnēm, ka pēdējās vairs neatstāja nekādu uztraucošu iespaidu — un tādā kārtā viņu nozīme zuda.

Tad Juris izgudroja arvienu jaunus bada pašapmierināšanas veidus. Viņš reiz ievēroja divu bulvāru krustojumā kādu saldlietu, augļu un atspirdzinošu dzērienu kiosku gaišiem un platiem stikla logiem, tā ka acis varēja ilgi nopriecāties par piramidveidīgi sakārtotām dzeltānsarkano apelsīnu un dienviendzemju bumbieņu grēdām. Vispirms ļoti lēni un uzmanīgi bada cietējs pievērsa acis precēm, lai pēkšņs skatiens pārāk neuztrauktu izsalkušo miesu. Starp lielu prieku un vēl lielākām sērām vajadzēja pie tam ļoti neuzkrītoši lūkoties, lai nepievērstu garāmģājēju ziņkārību — tādā gadījumā liels kauns galīgi iznīcinātu visu reto baudu.

Lai kareivis sevi krāpa kā krāpdams, bet sākumā tomēr apmierinošu un patīkamu iespaidu deva tā gardā barība, ko skatīja acis. Pēdējās labu brīdi kavējās pie gaišbrūniem sviesta cepumiem, apkaisītiem ar smalko cukuru un mandelēm. Mute asi izjuta sagraudzētās maizes krikšķēšanu, pat jauko troksni, kāds rodas cukurgraudu sūkājot un sakožot. Teicamā, dzīvā iedoma! Bet pārāk drīz tai nesaudzīgi sekoja rūgta vilšanās. Tā ar katru ilgāk aplūkoto priekšmetu pieauga. Sevišķi, kad acis pakavējās pie dažādām dzeltānām ar biezu kārtu

citronu krāsas biezpiena vai saldu baltu putu krējumu pārklātām smalkmaizītēm, aplūkotājs vairs nespēja savaldīties un steidzīgi domās pārgāja atspirdzināties pie saldējuma un apelsīniem, no kuriem neapturamas siekalas sakrājās ap mēli.

Un pēkšņi Juris mēteļa dziļajā kabatā aiz odes sataustīja apaļu naudas ripiņu — 20 santimu gabalu!

Nekavējoties skriešus viņš tuvojās kioskam, kur starp augļiem un roziņu cepumiem atradās rudzu maize. Šai brīdī viņam likās, ka tā ir pati maizes maize, augstākais svētums, hostija! Viņš dedzīgi gribēja tai skaļā balsī izkliegt slavas vārdus, iesteidzās kioskā, nopirka lielu klaipu maizes un pēc tam nezināja labu brīdi, ko lai iesāk ar savu dārgo nesamo, tikai apjucis sajuta caur biezām drēbēm savas brīnišķīgās nastas siltumu un maigumu. Nu vairs Juris nevarēja savaldīties, iekērās ar pirkstiem maizē, bet attapās, ka atrodas uz ielas. Nākamā mirklī viņš žigli noslēpās kāda sešstāvu nama malķa pagraba piedurvē un tur ar abām rokām plēsa un rīja lielus maizes gabalus, pilns baudas, pārspīlēdams mutes kustības un iebiedēti vērodams, vai kāds netuvojas. Šī bauda tik tad bija visaugstākā, kad to, līdzīgi sunim, viens baudīja. Tad tā sagādāja lieliskākos un liksmākos brīžus. Un tie pārspēja pat mākslas un mīlas ekstāzes.

Pilns maigas pateicības un hiperestēzijas Juris paijāja maizi.

Viņam asaras iesūrstējās acīs aiz lielas kautrības, līdzjutības un nožēlošanas pret sevi, ka skūpstā pat melni apdegušo apakšējo garozu un apveltī to vismīļākiem vārdiem! Savā aizrautībā viņš ne-

maz nepamanīja kādu malkas skaldītāju. Tas ļoti ziņkārīgi skatījās. Uzreiz lieliskā bauda zuda! Kaut gan izsalkums tik nepilnīgi tika apmierināts, Juris pārpalikušo maizes gabalu nosvieda zemē, skriešus izbēga uz ielas un, līdz izmisumam apkaunots, ļauni sevi nolaņāja.

Tā kā viņam vēl bija atlikušas dažas brūnas naudas ripiņas, viņš gudroja, ko par šiem niecīgiem santīmiem lai iegādājas. Rudzu maizes gabaliņam, veģim, kringelim, barankam nepietika. Ko tad? Cukurgraudu, saulespuķu sēklas (pat tām naudas pietrūka!), sojas pupu brūno pāksti? Vienalga, ka tik kaut kas mutei derīgs, kaut vai pipars, pētersils, sāls picīņa! Viss likās sevišķi garžīgs. Līdzīgi mazam kārumniekam, Juris nopirka dažus kā akmens cietos, melnbrūnos īrisa četrstūrīgos gabaliņus un tos bailīgi un uzmanīgi sūkāja, skumji manīdams, ka tie uz mēles pārāk ātri kūst.

Stundām ilgi kareivis klejoja ielās, savāda nemiera vajāts. Krūtis nospieda nelāgs garīgs nespēks un stāvoklis bez izejas. Mājās, kaut arī, droši vien, visu piedotu, pat pie vislabākās gribas un mīlākā aicinājuma nespēja atgriezties. Kazarmās nekādā ziņā vēl negribēja ierasties, jo apkaunojumu jau tā bija par daudz. Nebūdams nekādam darbam derīgs, to arī nekur nevarēja atrast. Atlikās zagst. Bet tā bija tikpat smaga un neizvedama lieta kā pašnāvība. Kaut kā vajadzēja izturēt! Vajadzēja vēl vairāk dzert ūdeni un mēģināt zelēt sūros un rūgtos pirmos pumpurus un svaigās bērzu lapiņas.

Pret vakaru Juris atkal ieradās malkas pagrabā pēc nomestā maizes gabala, bet atrada tikai dažas

drupatas. Tās ar pirkstgaliem uzlasīja, uzlika uz mēles un ilgi turēja, kamēr tās pazuda mutē.

Nakti viņš pavadīja kādā Zasulauka siena šķūnī un miegā nejauki murgoja. Viņš pēkšņi trakā, nekādi nepārvaramā dziņā iesteidzoties maiznīcā un nopērkot veselu grozu dažādu raibu cepumu — putu krējumu, biskvītu, brūno ruma kūku ar šokolādi, tikpat tumšbrūno ābolkūku, kas atspirdzinošas un krikst zobos, sudrabainās halvas, zemeņu ievārījuma un tumšzaļo marmelādes šķēlīšu. Un beigās piedevām pārdevēja smaidīdama no pagaldes izceļot milzīgu, inkarnātsarkanu žāvētas cūkas šķiņķi un to iedāvinot. Nākamā mirkli viss paliekot neizprotami tumšs, un Juris it kā pagaldē mēģinot sākt ēst, bet tikai pretīgi ar krējumu, ievārījumiem un maizes drupatām notriepjot pirkstus, seju un drēbes, un tai brīdī, kad viņš ar nevaldāmu skubu satverot šķiņķi, viņa lūpām tuvojoties slapjš suņa purns. Un patiesi, kareivis pamodās un rīta gaismā ieraudzīja pie savas galvas tik pinkainu, nejauku un nikni ņurdošu suni, ka pat Asīzes svētais Francisks to nebūtu nosaucis par savu brāli. Vajadzēja veikli piecelties, uzmanīgi atgaiņāties un pie laika doties projām.

Pamazām Juris atrada daudz rafinētākus bada remdināšanas līdzekļus, jo aicināja visu savu saprašanu palīgā. Piemēram, reiz viņš aizgāja pie kāda pazīstama dzejnieka, ar kuŗu parasti agrāk ļoti daudz pārrunāja dzejas, glezniecības un dažādu spožāko vēstures laikmetu salīdzināšanas un novērtēšanas jautājumus. Visas šīs sarunas Juris tagad nepārtraukti novirzīja uz ēšanu un ēdamvielām, pūlēdamies izskaidrot tās kā visas kultūras attīstības

pamatu. To visu viņš darīja tik asprātīgi un uzmanīgi, ka pazīstamajam dzejniekam nebija ne jausmas par apciemojuma un plašo vienā virzienā izplūdušo sarunu patiesiem nolūkiem.

Tāpat, dīvainu ēstgribas apmierinājumu dažus mirkļus Juris izjuta, kad it kā garām ejot ieminējās par XVII. gadu simteņa holandiešu gleznotājiem, kuri ar augstāko noteiktību un smalkāko īstenības atdarinājumu attēloja virtuves, flandriešu vīna pagrabus un ar smagiem vecu dzērienu kausiem pārkrāutus dzīru galdus un vispār dažādus izšķērdīgus mielastus.

Tomēr arvien jūtāmāk bada cietējam visdziļāko apmierinājumu deva gluži nemanot un it kā nevilšus minētas visikdienišķākās, visnepieejamākās ēdamvielas, kamēr vareno plītēšanu visspožākie apraksti neatstāja nekādu iespaidu, piemēram, kad šādi stāstīja dzejnieks:

„Kaligulas laikmeta romiešu gurmāni mēlojušies pie meža kuļiem, kuri bijuši pildīti desām, zosīm, sīkiem putniem, sasālītiem pomerančiem, sapiparotām perdrigōnēm un sapuvušām olīvām, pie tam milzīgie bronzas un zelta ēdienu trauki bijuši apvīti Afrikas staipekņiem un baltām, zilām un ļoti reti sastopamām melnām narcisēm. Sevišķi pasakaini lēzenās sudraba paplātēs izskatījušies ceptie pāvi, kas no ārienes bijuši pilnīgi aplāti savām krāšņām, zilām, zeltītām, sarkanām, punktotām un mirdzoši svītrotām spalvām, tā ka, kaut arī iekšpusē brūni sagrauzdēti, no ārienes atgādinājuši dzīvus, dusošus putnus. Pasniegto neskaitāmo ēdienu īsos starplaikos gardēži atpūtušies ar Kirkes jūras austeru, Lukrīnijas gliemežu, purpura makreļu,

miksto garneļu un trōpu mežu augu nogaršošanu, pie kam katrs kumoss ticis bagātīgi aplaistīts ar Chias, Lesbas, Falernas vīniem un ļoti veco, dzeltāno „dievišķo” nektaru, kas nosaukts konsula Ōpimiāna vārdā.”

Bet šie vārdi tā sadusmoja Juri, ka viņš tikko savaldījās, lai neizlamātu dzejnieku. Nesātīgo gastronomu mielastu tēlojums radīja tik lielu riebumu, ka kareivis ar pretīguma jūtām ātri centās šo sarunu nobeigt. Šīs runas laikā viņam ienāca prātā, ka romiešu lukullistiem kuņģis, droši vien, ar savu apakšējo malu sniedzās līdz bļodas kauliem, ja varēja uzņemt tik dažādus, daudzus un smagus ēdienus. Šādas domas jau gandrīz līdzinājās skaidrībai — un līdz ar to Juris manīja, ja minēs vēl kaut vārdu, visu savu postu atklās un tā nodos šo sarunu īsto nolūku. Droši vien dzejnieks tādā gadījumā Juri krietni pabarotu, bet kauns, nežēlīgs apkaunojums viņu visu mūžu vajātu. Nē, tas nedrīkstēja nekādā ziņā notikt! Tā sarunas par ēšanu, lai sevi nenodotu, bija bīstami turpināt, bet visas pārējās valodas, pat vīsaistošākās un asprātīgākās slimo bada cietēju bezgalīgi garlaikoja. Pie tam ik mirkli tirdīja uztraucošā nepacietība, jo bija tāda sajūta, it kā viņu gaida pārāk steidzīgs un nopietns darbs, bet viņš velti kavē laiku un vēl pats garlaikojas. Tādēļ kareivis stingri piecēlās, pavirši un žigli atvadījās un tikai uz ielas atņēma elpu, it kā būtu atsvabinājies no kāda pārmērīgi smaga un nevajadzīga pienākuma.

Tā uz Brīvības bulvāra sēdot un pārdomājot visu savu postu, Jurim pēkšņi sāka ātri dunēt asins pilieni denīšos, jo viņš atcerējās, ka šodien ir 1928.

gada 3. jūnijs, tas ir beidzamā atvaļinājuma diena. Gaišs smaids, kas lika iespulgoties acīm un deva tādu maigumu un pievilcību sejai, nevilšus aplidoja lūpas, kad iedomājās ļoti konkrēti un dzīvi, ka šīm lūpām drīz pieskarsies ēdiens. Bet līdz ar to auga strauja nepacietība un arvienu vairāk kļuva redzams, ka visgrūtāk izturams beidzamais brīdis pirms ilgi nebaudītas ēšanas. Lai kaut kā šīs smagās mokas nomāktu, Juris iedomājās, cik vien iespējams iespaidīgāk, visu, kas radītu riebumu pret ēšanu. Viņš domās smalki iztēloja visos sīkumos jūras slimību, cūkas kaušanu, sabrauktu suni, tārpainu gaļu, bet tomēr viss, kas saistīts ar ēšanu — pat gremošanas slimības, atraugas, vēdera krampji — bada cietējam likās apbrīnojami jauks. Pat sviedru un slapjas, rupjas vadmalas smaka kļuva ļoti sātīga un spējīga apmierināt nežēlīgo izsalkumu. Bet kad bada cietējs saprata, ka tik tālu samaitājis, nejauks kauns pret sevi viņu pārņēma un asaras parādījās starp skropstām.

Tādā reibonī — slimāks, svešāks, vientuļāks, nespēcīgāks, nederīgāks par visiem — kareivis devās uz kazarmām.

Kad Juris tuvojās kazarmām, izsalkums pārvērtās pretīgās, salkani rūgtās siekalās, kuņģam pie-mita tas labums, ka ikviens ēdiens dažus mirkļus riebas. Bet lai kā šis riebums sākumā iepriecēja, drīz radās baiga nojauta, ka salkani rūgtā garža mutē pārvērtīsies ātri vien vēl daudz mocošākā ēstgribā. Tomēr kareivis kaut kā apmierinājās, jo devās taču it kā pretī savam mērķim, un kad iedomājās, ka pēc dažām stundām varēs paēst, apstājās uztraukumā. Bet atkal pārņēma tāds nogurums, ka

ik pēc maza noieta ceļa gabaliņa vajadzēja apstāties un atpūsties. Kareivim ienāca prātā viņa attiecības ar līdzkareivjiem un priekšniekiem. Gan būdams bez tām īpašībām, kādas vajadzīgas katram krietnam kareivim — spēka, gribas, izturības, veiklības — viņš tomēr ar savu laipnību un neparasto pieklājību bija visu iemīļots, jo kareivīgo īpašību trūkumu viņam piedeva trauklās miesas uzbūves dēļ. Bez tam starp kareivjiem par viņu nodibinājās ļoti dīvaini, kaut arī glaimojoši uzskati. Lieta tā, ka Juris bija rotā vienīgais kareivis ar augstskolas izglītību, kamēr pārējie kareivji pa lielākai daļai nāca no latgaliešu un vecticībnieku tumšākām analfabētu sādžām.

Šiem vientiesīgiem puisiem pat vidusskolnieks jau likās visu gudrību krātuve, jo lasa no rīta līdz vakaram avīžu grēdas. Bet students pēc viņu domām griež liķus, ļoti daudz rēķina un dzīvo tikai garam, būdams pats gandrīz bez miesas. Vispārīgi viņiem piemita raksturīgi uzskati. Viņi apzinājās, ka paši no tīras miesas, pie tam tas ļoti zemi, bet tur nekā cita nevar darīt, tikai pēc iespējas vairāk šī miesa patmīlīgi jāizbauda. Tā paši viņi sevi zemi vērtēja, bet neprata nekādi augt, tikai visu cienību parādīja tādām, kurš pēc viņu domām sastāvēja no gara vien. Tādēļ arī viņi ļoti cienīja Jura miesas vājumu un labprātīgi centās tam visur pakalpot. Bet patiesībā šis izcilais stāvoklis ļoti dārgi maksāja, jo vajadzēja bezkaunīgi liekuļot pārdabīgās būtnes lomu un pavisam citādi izturēties kā pārējiem — ne tikai daudz apdomīgāk un apķērīgāk, bet arī, piemēram, smalkāku veļu nēsāt, mazgāties saldi smaržojošām ziepēm, šad un tad iz-

ņemt no kabatas un uzvilkt pulksteni. Tomēr, galvenais, par šāda pārāka cilvēka svarīgākām īpašībām šie katoļu un vecticībnieku jaunekļi uzskatīja pēc iespējas lielāku atturēšanos no ēdieniem — neēšanu un stingru gavēšanu. Nekas viņus tā nevarēja sajūsmināt kā Jura neēšana — brīžam viņiem tas likās zināmā mērā pat mazs svētais. Visu šo iemeslu dēļ vajadzēja liekuļot — citu priekšā neēst nemaz, turpretī slepus pieēsties bez mēra.

Tā domādams, arvien nospiestāks kļuva nabaga bada cietējs, jo nojauta kādu baigu varu pār sevi. Kā gan viņš pārcietīs tagad savu lielo izsalkumu, sevišķi vēl redzēdams savā vistuvākā apkārtnē visus garžīgi ēdam un ieozdams maizes, zupas, biežputras un gaļas smaržas? Vai tik griba izturēs? Vai cīņa nebūs jāzaudē? Vai viņš galu galā neķersies straujāk par visiem citiem pie ēdieniem? Bet tad arī attiecības ar kareivjiem krasī mainīsies, un viņš visu acīs kļūs zems krāpnieks, kuŗu nekad nevar pietiekoši daudz nonicināt. Nē, tad viņš vairs līdzkareivju vidū nevarēs dzīvot! Vienīgi vēl varēja cerēt slepus kaut ko ieēst, bet arī tas droši vien neizdotos, jo dzīve karazmās pastāvīgi noritēja kopā, visu acu priekšā.

Kad pret vakaru kareivis ieradās kazarmās, viņu apsveica ar neviltotu prieku un cienību. Tas Juri sabiedēja. Viņš galīgi sabruka sevī, jo arvienu vairāk attālinājās gaišās cerības. Bet drīz rotas virsseržants paziņoja kādu neticamu un jauku vēsti.

Virsseržants: Kareivi Kalēj!

Juris: Virsseržanta kungs, kareivis Kalējs uz jūsu pavēli ieradies!

Virsseržants: Jūs esat norīkoti uz 4. jūniju par virtuves dežūrantu! Dežūra jāpieņem tūlīt!

Juris: Saprotu, virsseržanta kungs!

Virsseržants: Vai jūs zināt virtuves dežūranta pienākumus?

Juris: Tieši tā, virsseržanta kungs!

Virsseržants: Iekārtas reglamenta 372. un 373. §§!

Juris: § 372. Virtuves dežūrants raugās, lai virtuve no rīta būtu rūpīgi piekopta un lai tīrību viņā uzturētu visu dienu; lai pēc pusdienām un vakariņām trauki būtu nomazgāti un nolikti, lai produkti, maize un milti maisos tikti uzturēti kārtībā, neizkaisīti un būtu apklāti; lai malku neliktu uz krāsniem; lai virtuvē bez vajadzības nesalasītos kareivji un lai noteiktā laikā dzēstu uguni.

§ 373. Ziņo, kad vajadzīgs, cik kareivju ēd no katla, kādu ēdienu gatavo un cik sver porcijas, kad tās sagrieztas.

Virsseržants: Kā jūs ziņosit bataljona komandierim?

Juris: Pulkveža kungs, bataljona virtuvē pa manu dežūras laiku sevišķu notikumu nav bijis. Pusdienās gatavojas kā pirmais ēdiens makaronu zupa ar vēršgaļu, kā otrais ēdiens putrainu biezu putra ar cūkas taukiem. Uz uztura skaitās 179 kareivji. Vidējās porcijas svars 82 grammi.

Virsseržants: Labi. Varat iet!

Virtuves dežūrants! Tas nozīmēja, ka no šovakara līdz rītvakaram vajadzēs uzturēties virtuvē, kur taču būs daudz izdevību apmierināt izsalkumu. Lielāku laimi viņš nevarēja iedomāties! Parasti, kad kareivjus nozīmē šādam uzdevumam, jau dienu

iepriekš viņi maz ēd, lai pilnīgi izbaudītu visus priekus, ko sniedz bataljona virtuve, jo dežūranta rīcībā nodod visus bataljona vienas dienas produktus. Tādēļ nav nekāds brīnums, ka virtuves dežūranta mute no dežūras pieņemšanas līdz nodošanas brīdim nepārtraukti darbojas un vēl ilgi tam, kas dežūrējis virtuvē, kabatās glabājas kāda zirņu sauja, kāds burkāns vai kāda sīksta vārītas vērsa gaļas cīpsla.

Juris, laipni ar visiem jokodams, tā ka lieku reizi apstiprināja uzskatus par savām „augstākām īpašībām“, patiesībā liekulību, nekavējoties apjoza durkli, uzlika galvā bruņu cepuri un steidzīgi devās uz virtuvi izpildīt pienākumu, bet, galvenais, beidzot apmierināt izsalkumu. Viņš tā priecājās par tuvo laimi, ka staroja asprātībās un laipnībās, kad tuvojās virtuvei, kur par viņa izcila cilvēka slavu jau zināja pavāri un virtuves strādnieki kareivji.

Pazemīgs un pieticīgs Juris iegāja virtuvē kā cilvēks, kuram nepieciešami vajadzīgs tikai neliels maizes kumoss. Vēl maigāk, līdz asarām maigu viņu noskaņoja dažādās tauku, garaiņu un degumu smakas. Caur plašu norietošās saules gaismas netīro straumi, pārpilnu virpulainiem sīkiem putekļu bariem, viņš neskaidri saredzēja četrus sarkanos ķieģeļos iemūrētus katlus kā lielus transformātorus un gāzu motorus, vai kā lepnas faraona vannas, un ap šiem katliem bija novietota varenu pavārnīcu, māla podu, šķīvju, dažādu trauku un gaļas mašīnu kolekcija. Šai zelta miglā, pilnā zaļām un sārtām ripām, kuŗas laikam izvirpuļoja no Juŗa smadzenēm un aizklāja visus priekšmetus karstā un grūti caurredzamā tvanā, urbās divas slimīgas,

drudžainas acis un ārkārtīgi steidzīgi meklēja starp, iekš, virs, pāri visiem priekšmetiem kaut ko ēdamu. Bet visas pārtikas vielas, pat maizes drupatas, kauli un ādas — no tām tagad Juris arī nebūtu atteicies — bija rūpīgi novāktas. Tādēļ nabaga bada cietējs ar žēlām dusmām un izmisumu uzlūkoja sarkansejainos, kailgalvainos un jaunos pavārus. Tie nepamanīja, ka virtuvē ienākdams dežūrants smaidīja priecīgā uztraukumā par tuvojošos baudu, un pēc tam, kad pat virtuvē ēdiens it kā pazuda, dežūranta baigo postu. Kāds smaidīgs jauns pavārs — tam mēle cita nekā neprata, kā garžot smagus, taukainus ēdienus un katra teikuma sākumā, vidū un beigās minēt vientiesīgas rupjības — ar savu labsirdību uzaicināja dežūrantu saņemt produktus nākamai dienai. Juris steigšus devās uz produktu noliktavu, bet lai cik ļoti tā iepriecināja ar labām cerībām, tomēr nevarēja tikt vaļā no nepatīkamās augstāka cilvēka sajūtas, jo šāds izcils stāvoklis prasīja katru brīdi smagus pienākumus — un tos pašlaik visgrūtāk varēja izpildīt.

Produktu noliktavā ap svariem, gaļas saciršanas blūkiem, graudu apcirkņiem un sakņu maisiem skaļi sarunājās vairāki kareivji ar uzturzini. Juri tūlīt novietoja pie svariem, jo kā uzturzinis teica, viņš esot vispiemērotākais pareizai sadalīšanai un nosvēršanai. Visu acis ar cienību pievērsās svērēja rokām. Tām vajadzēja celt svaru bumbas, kaut gan šīs rokas tikko savaldāmi vēlējās kaut ko citu darīt, droši vien, zagt. Svērējs ievēroja, cik veikli un nemanot dažāda laba kareivja kabatā vai aiz piedurknes ieslīd kāds ar melnzemi aplipsis burkāns vai kāda biezu, rupju sāls kārtu pārklāta, tumšdzeltāna

speķa strēmele. Cik labprāt arī svērējs būtu to pašu darījis, bet visu acis godbijīgi uzlūkoja viņa rokas. Vajadzēja vislabāk aizmirsties karstā darbā, svērt un skaļā balsī saukt:

„Svaiga liellopu gaļa 53.700 grammi! Speķis 17.900 grammi! Cūkas tauki 7.160 grammi! Miežu putraimi 58.185 grammi! Nūdeles 53.700 grammi! Burkāni, bietes, kāļi 268.500 grammi! Kartupeļi 232.700 grammi! Sāls 7.160 grammi! Rudzu kafija 2.148 grammi! Svaigi sīpoli 1.790 grammi! Piens 17.900 grammi!”

Pēc nosvēršanas kareivji saņēma produktus un nesa uz virtuvi. Noliktavā palika tikai uzturzinis un dežūrants. Un nu, kad pirmais novērsās pie viena putraimu apcirķņa, Juris žigli izstiepa, pašam gandrīz nemanot — instinktīvi dūri, jau atplēta plaukstu un pirkstgali notirpa priekā, jo gandrīz pieskārās kādam baltam runkulim. Te ienāca smaidīgais pavārs, un roku vajadzēja ļoti veikli un strauji, tā ka asinis iedunējās pierē, atraut atpakaļ, pie tam apmierināties tikai ar to, ka ienācējs šo nodevīgo kustību nepamanīja.

— Vai tomēr nepamanīja? — aizdomas vajāja dežūrantu, un viņš slepus novēroja ienācēju. Tas grauza skārda bundžas rūsas pēdām pārklātu angļu galeti, laipni lūkojās — un nepavisam ne tā kā citi. Viņš Juri uzlūkoja kā sev līdzīgu. Tas Juri iepriecināja, jo slepus deva cerību ar šī pavāra palīdzību dabūt kaut ko ēdamu, kamēr citi vēl neredz. Bet tad viņš pamanīja pavāra lūpās savādu smaidu, smagi nokaunējās un stingri sev apsoliņās, par spīti nesaudzīgām bada mokām, tapt uz priekšu vēl uzmanīgāks ēdienu iegūšanā, jo tas, ko citi varēja

darīt, viņam atnestu tumšāko negodu, ļaunāku par bada nāvi. Produktu svēršana, veltīgā cerība apmierināt ik mirkli ēstgribu un pastāvīgā šīs cerības zaudēšana, beidzot nesaudzīgā apsolišanās sev tā nogurdināja, ka tiklīdz vienu brīdi stāvēja uz vietas, ceļgali redzami sāka drebēt. Mēle, rīkles gals un lūpas kļuva tik sausas, ka vajadzēja bez pārtraukuma dzert aukstu ūdeni. Pēc tam Juris devās virtuvē pārraudzīt produktu sagatavošanu — skatīties un neaizkart!

Jau pa lielu gabalu plūda preti kārdinoša sarīvētu burkānu smarža kā salds reibonis. Kaut arī bada cietējs par katru cenu pūlējās neskatīties, viņš tomēr ļoti pamatīgi visu ievēroja — kā baltā koka toverī birst nomizotās un sagrieztās burkānu sarkandzeltānās ripiņas. Jau Juris, it kā izpildīdams dežūranta pienākumu, gribēja nogaržot kādu no tām, bet atkal ienāca smaidīgais pavārs, viegli un laipni lūkojās, tā ka dežūrantam sārtums sakāpa vaigos. Viņam likās, ka pavārs saka:

„Nu jā, ja tu nu esi pārāks par mums, tad to arī pierādi, nebūdamas akli padevīgs vēdera iegribām un paceldams sevi augstāk garīgā ziņā par dabīgām dziņām, kuŗas mēs negribam un nevaram sevī apkarot!”

Vai tās apkaŗojamas, par to Juris nedomāja. Viņš pašlaik tikai asi dusmojās, ka muļķīgu iedomu dēļ vajadzēja smagi cīnīties ar dabu. Tādā kārtā, kad visi produkti virtuvē ieguva arvienu pārdabīgāki maigāku izskatu Juŗa acīs, viņš jutās kā skrandains skopulis, kam pilnas rokas smaga zelta, bet pats dzīvo postā un iet bojā. Nonācis līdz galējai bezizejai, viņš ļauni iesmējās un nolēma iz-

baudīt sava izcilā stāvokļa smieklīgos labumus visos sīkumos. Viņš ieskatījās vientiesīgos un spēcīgos pušos, un radās nepārvaramā tieksme spīdēt ar savām zināšanām. Viņš nosēdās starp kareivjiem, vienkārši un brīvi runāja un skaidri redzēja, ka ar tādiem paņēmieniem panāk īsto iespaidu.

„Jā, mēs te ēdam burkānus, vēšgaļu, maizi, bet vai jūs zināt, kā citās zemēs ēd?” viņš jautāja. Savādā kārtā, kad mute runāja, izsalkums drusku aprima, tā ka viņš jau ar zināmu nedrošu vienaldzību spēja uzlūkot dzeltānsārtās burkānu ripiņas. Juris turpināja:

„Ārzemēs, diezgan tālu no šejienes — Tibetā — kādā pagānu klosterī ik pēc septiņiem gadiem gatavo īpašu sakņu zupu. Vārīšanas laikā vecākais klostera priesteris iekāpj katlā un veselu stundu tajā mazgājas, dodams šādā kārtā zupai savu svētību. Pēc tam nepārredzami ticīgo pulki no visām Tibetas malām dodas svētceļojumā uz šādām svētku pusdienām, jo šīs svētās zupas iebaudīšana atsvabina no visiem grēkiem.”

Juris tūlīt ievēroja sava stāsta teicamās sekmes. Dažs nospļāvās, citi teica zīmīgas rūpjības par dažādām vecā priesteru ķermeņa daļām, izsutinātām karstā zupā.

„Un vai jūs zināt,” sacīja Juris, „ka krokodiļa aste garšo tāpat kā meža putnu gaļa?”

Jums, droši vien, negaršos vārītu kaķu gaļu. Bet tā mazina drudzi.

Dažam labam neaug mati. Tādam vajag ēst kaltētas sacukurotas žurkas un jaunpiedzimušas baltais peles.”

Kareivji mitējās strādāt, kratīja galvas un atkārtāja:

„Ko viņš visu nezina, ko viņš visu nezina!”

Kad stāstītājs liekuļoja ar savām zināšanām, mēle patīkami aizmirsā ēdienu nesasniedzamo garžu, tādēļ vajadzēja runāt bez pārtraukuma. Runas laikā Jurim lielu apmierinājumu sagādāja neliela sausa kartupeļa miza. Viņš to dažādi burzīja pirkstos, cenzdamies izspiest ar nagiem sulu, bet tad ieraudzīja smīnīgā pavāra skatu: — Ā, tu jau sāc padoties! — un nometa mizu uz grīdas.

Bet liekuļodams viņš smagi cieta un bieži dzēra ūdeni, teikdams kareivjiem visvienaldzīgākā balsī, ka šīs slāpes radījuši pusdienās ieēstie melnie ikri un skumbrija. Tomēr, jo vairāk dzēra, jo lielāks tukšums pārņēma iekšas un arvienu biežāk nāca dīvainas ūdens atraugas.

Tādā kārtā jo vairāk Juri apbrīnoja, jo lielāks auga posts — ēdiena iegūšana attālinājās. Bet jo lielāka paplašinājās starpība starp viņu un pārējiem kareivjiem, jo pēdējie likās zemāki, patmilīgāki, rupjāki. Jo vairāk auga „pārāka cilvēka” liekulība, jo vairāk aizsedzās patiesais skats uz sevi un līdzcīlvēkiem.

Īso nakti no plkst. 23,00 līdz 2,00 no rīta, Jūris pavadīja pusnomodā, jo vajadzēja uzraudzīt putraimu biežputras vārīšanu tām rotām, kuņas ap plkst. 4,00 rītā devās uz šaušanu. Viņš nogulās uz sola. Tam ienāca prātā, ka vajadzētu pamēģināt kaut ko nozagt. Kas par to, ja pieķertu, tiesātu un sodītu? Negods? Galvenais, ka tikai paēdis! Tomēr par laimi kareivis no lielā izsalkuma, staigāšanas un kājas sāpēm bija tā noguris, ka ātri aizmiga

un redzēja gaišu sapni. Kā fantastisks peļu ķērājs viņš grauздējot uz mazas plīts speķa šķēlītes, kamēr tās kļūstot melnas kā akmeņogles. Ožoties stipra tauku smaka, kas ievilkoties katrā drēbju vilē. Pēc tam no apaļa, saplaisājuša rudzu maizes klaipa viņš nogriežot četras rikas, apkaisot tās ar sāli, uzmetot uz pannas un cepot.

Patīkamais un gandrīz skumjais sapnis pārtrūka, jo ap plkst. 3,00 rītā skaļi atskanēja rotu dežūrantu balsis — „izbeigt gulēšanu!” — un Juris pamodās.

Pavāri cirta malku un meta krāsnīs. Karstums auga. Katli šņāca. No tiem pacēlās garaiņu mākoņi. Likās, it kā virtuvē būtu iedrāzušās un spēji apstājušās ātrvilciena lokomotīves.

Drīz grūstīdamies, nekārtīgi nomazgājušies, divieļiem ap kaklu un miegu acīs ieskrēja ap plkst. 3,15 no rīta bars kareivju pēc putrainu biezputras. Ar lielām pūlēm, kaudamies un lamādamies, viņi sakārtojās vienā rindā cits citam aiz muguras un nepacietīgi dauzīja karotes pret skārda katliņiem.

Arī pie ēdiena saņemšanas gandrīz ikviens skaļi lamājās, pat tie, kuņģiem bija maize mutē. Katrā vārda galā atskanēja krieviski, latgaliski un latviski cilvēku un kustoņu dažādu organu nosaukumi. Visi, arī pazemīgākie un klusākie, uzlūkoja katlus, pie kam tiem, kas stāvēja citiem aiz muguras, likās, ka rinda nemaz nevirzās uz priekšu. Visos mājāja viena neatlaidīga doma — apmierināt lielo ēstgribu, ko darīja veselīgās, jaunās un nostrādinātās miesas.

— Un es, runāja sevī Juris, — viens gribu cīnīties ar šo dabīgo un vareno dziņu, pret pašu dabu!

Nē, es necīnos — es bezkaunīgi liekuļoju, lai būtu ārēji pārāks par citiem, lai būtu akliem elks! —

Kā transā viņš staigāja pa pagalmu, ēdamistabu, virtuvi. Visur valdīja miers. Neviena vairs nelamājās. Visi ēda.

Bija dzirdams tikai ēšanas troksnis — svinīgākais no visiem trokšņiem — garšīga gremošana, rūpīga kaļķu nolaizīšana un katliņu izslaucīšana ar maizi. Visi ēda.

Juris nespēcīgi nosēdās rīta saulē. Viņš nedrīkstēja aizvērt acis. Tūlīt plaksti kļuva slapji kā saldā cukurūdenī samērcēti. Acu vākus nospieda karstums. Pavāru balsis, malkas sprakstēšana, katlu šņākšana, trauku šķindoņa, ēdienu smakas sajaucās tumšā jucekļi. Varēja just, ka nesadzijušā vāts uz kājas pēdas, no lielās staigāšanas jēla nobertzta, dega un lēni asiņoja netīros apsējumos, vilnas zeķē un smagos, ar dzelzi apkaltos apavos. Bet šis sāpes kareivis uztvēra pārāk neskaidri. Viņš daudzkārt labāk ar lūpām slepus pieskārs savām taukainām rokām un sāka ar pirkstgaliem uzmanīgi nolasīt no apģērba jēlu miltu niecīgās picīņas un maizes drupatas.

Kad viņš atkal sadzirdēja balsis, kuŗas pēc ēstgribas apmierināšanas strauji pieauga, riebums viņu pārņēma pret cilvēkiem. Viņš cita nekā vairs neredzēja, kā paēdušo puīšu platos plecus, lielās rokas, smagās kājas, tumšbrūno miesas krāsu. Labu brīdi viņu vajāja dažādas hiperboliskas ainas.

Pēkšņi Juris saoda pie paša deguna svaigas kviešu maizes smaržu. Smaidīgais pavārs nolauza pusi no franču bulkas, kuŗas spožajā baltumā palika desmit netīro pirkstu nospiedumi. Juris negribēja

savām acīm ticēt un domāja, ka viņu izsmej, bet pavārs viņu uzlūkoja ļoti vientiesīgi un laipni, it kā sacīdams: — Cilvēks paliek cilvēks! Ēdiena priekšā visi vienādi!

Juris tomēr vienu mirkli atturējās, tad nedroši, bet pilnīgi neatturami izstiepa roku un vārīgi pirkstgalos saņēma brīnišķīgāko dāvanu. Bikli viņš abām rokām turēja baltās maizes gabalu, slepus lūkojās apkārt un bailīgi sekoja acīm pārējiem kareivjiem. Un pēkšņi smaidīgais pavārs apveltīja viņu ar ļoti draudzīgu, omulīgu un spēcīgu belzientu sānos, tā ka elpa aizrāvās, un pateica smagu lamas vārdu.

Šī rupjība Juri pilnīgi iedrošināja. Viņš nokoda garozas gabaliņu, brīdi to sūkāja, tad gausi, lai ilgāk izbaudītu, košlāja un ļoti maigi runāja:

„Svaiga bulka.

Vēl drusku silta.

Un cik balta!

Man ļoti patīk, kad brūnais apcepums krikšķ zobos!

Cik labi ož sveiga maize!

Cik maksāja?

14 santimu?

Bulka ir ļoti salda!

Un garšīga!”

Tad tuvojās viens, otrs, trešs kareivis, un neviens par viņu nezobojās. Taisni otrādi — visi laipni jautāja, kā labi garšo, un novēlēja teicamāku ēstgribu! Juris skaidri redzēja, ka bijis liels mūļķis, vientiesīgāks par visiem, iedomādamies savu smieklīgo liekuļošanu. Nu pēdējā zuda un līdz ar to galīgi sašaurinājās mākslīgi radītā starpība starp pašu un pārējiem kareivjiem. Viņš ātri apēda

bulku, pateicās smaidīgam pavāram un pilns jaunām, gaišām domām, maigs un labs, kā mazs suns, kuŗu visi apmīļo un baŗo, devās uz pagrabu pārraudzīt malkas skaldišanu.

Pēkšņā pāreja no ilgā un asā bada uz maigo maizi sagādāja tomēr pārāk strauju uztraukumu. Tas ātri pieauga, kad izsalkumu, kuŗš jau gandrīz bija pārvērties riebumā pret ēdienu, varēja vēl tik niecīgā mērā apmierināt. Tā mocošā kāre pēc varenām gardumu grēdām nezināja vairs nekādas robežas. Bet arvienu uztraucošāk Juris nojauta kādas lielas baudas neapturamo tuvošanos. Jo sevišķi to pavairoja brašo jaunekļu labsirdīgie skati un viena varena, spēcīga, veselīga elpa, kas apņēma Juri. Gaŗi soļi tika mēroti ap viņu; plašas rokas tika izplestas; augsti augumi pacēlās. Visa tā ielīksmots, ar samocītā ķermenī pieaugdamās gavilēs pārvērstu pateicību un prieku Juris sevi kļiedza:

— Šodien kopā ar mani šie viengabalainie, stiprie un patiesie puiši ēdīs un dzers kā nekad! Man taču ir kredīts pulka veikalā! Es taču visus rēķinus līdz šim esmu ļoti priekšzīmīgi nokārtojis! Man izsniegs pret vēlāku samaksu preces vismazākais par 20 latiem! Šodien jāēd maize, olas, siers, konservi, gurķi — viss, kas nav tik ilgi ēsts! Šodien atkal jāsmēķē un jādzer — spirts, vīns, alus! —

Un Juris, tikko valdīdams lieliskus smieklus, iedomādamies par vispārējo prieku, ko tūlīt sagādās, rakstīja vēstuli veikala pārzinim un sasauca kopā pavārus un pārējos kareivjus, rakstīja, smējās un kļiedza:

„Uzmanību! Draugi! Šodien es uzstāšos! Kas

aizies ar šo vēstuli uz pulka veikalu, saņems baltmaizi, olas, šprotes, ķilkas, gurķus, sieru, papirosus, spirtu, alu! Jūs neticat? Nu, kas grib iet?"

Sākumā puisi klusēja, bet kad šaubas zuda, klusa rūkoņa pārņēma pagrabu un visu sejas pārvērtā pilnīgi līdzīgas viens, bet ļoti plašs smaids. Un pēkšņi gaviļu šalka pārņēma pat visneticīgākos kā uguns Dienvidus-Amerikas augu *Langsdorffia hypogaeae* Mart., kas tik pārpilns vasku, ka aizdedzināts liesmo līdzīgi lāpai.

Viens mirklis — un pa pagraba durvīm izskrēja gandrīz visi kareivji, kopēji nesdami dziļu vēstuli. Nākamā mirklī smiedamies, lamādamies un grūstīdamies visi, izņemot divus, kuŗi aizsteidzās pēc precēm, atgriezās pagrabā.

"Te mēs varēsim ēst, dzert un kliegt cik patīk," runāja Juris, „jo neviens nedzirdēs un netraucēs. Bez tam taču virsnieki un instruktori vēl nav pārnākuši no šaušanas. Un drošības dēļ varam pie āra durvīm novietot kādu sargu. Tā tad ēdīsim, dzerīsim, smēķēsim un kliegsim, draugi!"

Juri apveltīja ar daudziem sajūsminātiem, liksmiem un ļoti glaimīgiem baltkrievu, poļu un latviešu lamu vārdiem, iepītiem tai raksturīgā valodā, kuŗā, piemēram, draugi nosaukti par „čāļiem", nelaimes par „velna miltiem", lieli vīri par „suņu būdām", pie tam šo vārdu iespaidu vēl pastiprināja neskaitāmie, hiperboliskie kustoņu un cilvēku genitāliju un ekskrēmentu nosaukumi.

Visiem vienāds prieks, nepārtraukti kliedzieni, nevaldāma trakulība daudzkārt pavairojās, kad ienāca divi kareivji ar daudziem saiņiem. Drīz uz

koka blūķiem kā pārtikas preču tirgotavā tika novietota maize, konservi, siers, gurķi, olas. Kad sajūsminātie kliedzieni par šīm precēm vēl ne drusku nebija aprimuši, juceklīgu troksni sacēla prieks par abu kareivju šineļu un bikšu kabatās noslēptām spirta un alus pudelēm. Tūlīt paušķēja korķi, pludoja rūgtās putas, asi oda spirts. Ķilkas un šprotes, pārāk nepacietīgi un strauji ar durkļiem pārcērtot skārda bundžas, apšļāca ar sālijumu un eļļu apkārtstāvētāju rokas, drēbes un sejas. Un nezina kur radās kādam pie rokas harmonikas; kāds cits aizsteidzās un tūlīt atnesa mandolīnu.

Un kad rupjas, netīras rokas izstiepa un sapieda sakrunkotās harmonikas plēšas, tā ka augšējo un apakšdaļu caurejošās mēlītes nemitīgi kiedza savas negantās skaņas, kam asi pieskaņojās ķirbveidīgā mandolīnas rezonancē, pie kam uz tās trinkšķināja nevis ar rupuča kaula plektrōnu, bet vienkārši ar četrstūrainu, melnu nagu, Juris ne brīdi vairs nevarēja savaldīties — lauza maizes klaipus, koda sieru, strēba ķilku sulu, ēda lielos gurķus. Īsā laikā viņš apēda divas olas, puskilogrammu baltmaizes, 100 grammus siera, pusbundžu šprošu, daudzās ķilkas, divus skābus gurķus. Bet ar visu to vēl nenieka nepietika. Juris steidzīgi, ar izmisumu, ar asarām, ar gaviļēm, bez sāta, bez mēra, bez kauna turpināja apmierināt izsalkumu, pilns baiļu, ka to dara vēl pārāk atturīgi un nepilnīgi. Pie tam viņš smēķēja papirosu pēc papirosa un dzēra glāzi pēc glāzes remdenā dzeltānā alus un asi dedzinošā un reizē nejauki saldā, ūdenī atšķaidītā spirta, kaut gan pilns neizprotama uztraukuma dusmojās, ka dzērieni un papirosi maitāja un padarīja rūgtus ēdienus, ku-

rus beidzot viņš gribēja izbaudīt līdz augstākai iespējamībai.

„Ēdiet un neskataities,” šad un tad, vispārējas sajūsmas apņemts, iesaucās Juris, „ēdiet un dzieriet!”

Bet šie saucieni bija lieki — tāpat kā sacītu jūrai:

„Viļņojies un esi dziļa!”

Te vispirms nogaržoja, tad koda, tad ēda, tad rija un dzēra, dzēra, dzēra, līdz Juris arvienu skaidrāk it kā caur smacējošu tumsu sajuta, ka pārāk ātri tuvojas pieaugošai, smagai svētlaimei.

Puišu sejas, nosētas sviedru lāsēm, kļuva caur brūnumu tumšsarkanas kā vīnauga un spīdīgas kā Brazīlijas Karnaubas palmas lapas, kas apklātas plānu vaska kārtu. Nekrietniem lamu vārdiem, kas pārvērtās kādā mežonīgā valodā ar lielu nozīmi, ikviens skaļi lielījās ar savām nenomācamām, dabīgām dziņām, bez kādas sajēgas tās pārspīlējami.

Pamazām no valodas pilnīgi pārgāja uz dažādu dzīvnieku balss un dabas trokšņu atdarināšanu — putnu kliegšanu, suņu riešanu, kaķu ņaudēšanu, vēja gaudošanu, zirgu zviegšanu. Viss tas izdevās tik māksloti un aizraujoši, ka pilnīgi nomāca harmoniku un mandolīnas skaņas.

Eiropas senās tautas pratušas apreibināties ar kaņepāju sēklām, samezdamas tās savās pirtīs uz nokaitētiem akmeņiem. Un tāpat kā pirmatnējie cilvēki sadegušo kaņepāju dūmos, tā šie kareivji tabakas biezā mutulī klaigāja nevaldāmā priekā.

Vecrīgā XVI gadu simtenī sudraba putna svētkos no augstām kārtīm ar dzelzs bultām šāvuši putnus zemē. Te — šai pagrabā — puīši novietoja

gar sienām un kaktos uz koka blūkiem olas un mērķēja tajās ar montekristo šautenēm. Par spīti stipram reibumam, neviens šāvējs otru neievainoja, bet olas tika sevišķi veikli sašautas. Skrotis svilpoja gar ausīm, plīsa olu čaumalas, dzeltānums tecēja ārā un apšķaidīja tuvāk stāvošo sejas.

Kad šaušana apnika, un visi bija pieēdušies, piedzērušies un izkliegušies, mūzikas rīki, šautenes un tukšās pudeles tika mestas pie malas, pie kam alus un spirta pudeles saplīsa sīkās drumstalās ar lielu troksni pret akmens grīdu.

Un tad kā akmens veseļi vai šķilas, kas ieaugušas koka stumbrā, augsti pacēlās puīšu dūres. Rokas savstarpēji apvijās ap krūšu, vēderu, muguru plakaniem daudzkārtīgiem muskuļu saiņiem. Vienādi acīm spīdot, vienādi elpojot, vienādi klaigājot, vienādām kustībām šie dzīrotāji mērojās spēkiem, un likās, ka viņu vienīgie ieroči būtu rokas un zobi, it kā viņi jau no mazotnes visu mūžu būtu raduši cīnīties tikai ar plēsīgiem zvēriem.

Jurim, kuŗš tā apskauda nekad nerasniedzamo barbaru spēku un veselību, sākumā lielu baudu un reizē moka sagādāja šī spēkošanās. Viņš tikai skatījās, bet drīz vairs nekā neredzēja. Viņam negribējās vairs ne ēst, ne dzert, ne smēķēt, ne kliegt, ne smieties. Tikai brīžam viņš pustransā priecīgi iedomājās, ka beidzot viņam patikās vienādā mērā visi, jā, viņš bija visiem draugs.

Te pēkšņi viņu saņņaudza asas sāpes pakrūtē. Ceļgali sāka pagurt un kājas drebēt. Rokas kļuva saltas, pulss arvienu sīkāks. Tad uzreiz vaigos sakāpa smacējošs karstums. Visu miesu pārklāja gluži auksti sviedri — un Juris vairs nekā šai drudzī ne-

redzēja un nedzirdēja. Tikai tumša, smaga, grūtsirdība mēģināja cīnīties ar šo reiboni. Pilns liela uztraukuma, slimnieks ar pēdējiem spēkiem, cik dziļi vien iespējams, atvilka elpu — un sāpes aprima.

Juris, apēsto ēdienu un izdzerto dzērienu daudzuma galīgi nomākts, kas jo sevišķi nogurdināja un nāca par ļaunu pēc pārciestās slimības un bada, saļima nogurumā un pārāk smagā laimē.

Arvienu tuvāk spiedās kopā ap viņu mežonīgas, bet dabīgas, rupjas, bet skaidras, lielas sejas lieliem vaigu kauliem, lielām acīm, lielām lūpām un lieliem galvas kausiem. Un pēkšņi nevaldāmu, traku un liksmu smieklu troksnī Juri vienprātīgi pacēla varenās plaukstas, un viņam šķita, ka viņš — visiem labākais draugs — guļ uz mitrām, platām un karstām magnōliju lapām.

D Ā V A N A

Kad lēni kvēpošu kadiķa zaru vai tikko nopūstu vaska sveci ātri iznes cauri istabai, paliekas viegls garojums, tik vārīgs kā slimnieka elpa, kas var nemanot gaist, un ārsts vēl lieku reizi tuvina spoguļi, mācītājs krustu un māte mazu puķi mirēja mutei.

Vēl grūtāk pamanāma, tikai nojaušama bija sudraba papirosu kārbas atnešana kazarmās, daudz pievilcīgu sīkumu pavadīta. Patiesi vasaras beigās instruktoru rotas 1. vadā slepus tika savākta nauda un kāds kareivis nopirka šo mazo lietiņu kā dāvanu vada komandierim par teicamu un iecietīgu apmācību vadišanu. Jā, kārba tika aplūkota, novērtēta, atzīta par glītu zeltkaļa darbu un tūlīt rūpīgi noglabāta — pirms virsnieks to ieraudzītu. Tās pasniegšanai atlikās tikai gaidīt izdevīgu brīdi, bet līdz tam laikam dāvana nebija redzama un tomēr mājāja

kā maigs gars tik pārāk vienkāršās kazarmās par dažādu un ļoti klusu pārdomu un prieku lietu katram, līdzīgi vecai rotai, kuņas atrašanos uguns kapos zin senlietu vācēji, bet kavējas to no zemes ārā celt.

Uz āru, protams, nekas jau nebija mainījies. Bez raibiem izrotājumiem un nevajadzīgām pārmaiņām salti un stingri dzīvoja šie jaunlaiku kareivji, un viņos varēja atrast kaut ko no svētās flagelances. Te kazarmās vajadzēja — agri celties, norūdīties ar pilno kaujtērpu (pie kam pamazām atgriezās pie seno un viduslaiku bruņām), skriet, veikt lielus pārgājienus, vārdu sakot, darīt visu, kas atsvešina no izlutināšanās un kārībām. Lielais vairums kareivju gan visā dienesta laikā nevarēja pierast pie asās pārmaiņas, jo šiem jauniem tautas bērniem piemita šis un tas no mājās iegūtā nabaga ļaužu ikdienišķā epikūrisma un no tā viņi stūrgalvīgi negribēja atteikties.

Jā, uz āru nekas nebija mainījies. Bet ir vēl kāda pasaule, kas vijas ap šīs zemes jaukām un neglītām lietām.

Arī kareivji, kā arvienu, eļļoja šautenes, vingrojās un stāvēja sardzēs, bet līdz ar sudraba kārbas atnešanu šad un tad bija pamanāms kāds īss smaids, kas nodziest, pirms to redz, kāda maza sakaunēšanās, tikko noskārstama sirsnība, bija sadzirdams kāds rets, pusizteikts vārds. Dažs slepus pielavījās dāvanai un žigli to aplūkoja. Dažs pataustīja zīda papīru, kuŗā dāvana bija ietīta, pie kam patīkami notrīsēja kautrīgu sajūtu varā. Dažs it kā jutās iztraucēts no vaļas brīžu omulības, jo likās, kaut kas viņa domas, kaut arī ļoti pavirši, vārīgi aizkāra. Dažs

bailīgi un neveikli kaut ko sacīja, bet aprīma, vispārēja klusuma saņemts. Un dažam pārslidēja pār vaigu galiem un nodzisa grūti novērojamas ēnas.

Bet visi šie piemīļīgie sūkumi mīta, līdzīgi dīgstošai sēklai siltā melnzemē, kādā citā, daļu sūkumu pasaulē, pār kuŗu, to nenieka nemaitādami, gāja naglām apkaltie kareivju apavi.

Tā tas turpinājās vairāk dienas, bet drīz vien kareivju vieglais saviļņojums atēnoja sevī zināmu, grūti notveramu uztraukumu un vēlēšanos no tā tikt vaļā, vienalga, vai tas rada patīkamas vai nepatīkamas sajūtas. Un drīz visi nojauta, ka atrisinājums neizbēgams un tepat jau klāt, jo rotu varēja izformēt kuŗu katru brīdi un dāvanas pasniegšanu vajadzēja izdarīt vēlākais tuvākās dienās, kaut gan izdevīgu gadījumu tik ātri nevarēja sagaidīt, un tomēr to vajadzēja atrast. Tādēļ dāvinātājus drīz pārņēma rūpes, kā to veikt, bet sekmīgu iznākumu traucēja jauns, svarīgs šķērslis — par postu, vada komandieris sāka nojaust, ka viņam kaut kas tiek gata-vots. Viņu pārņēma daudz slimīgas noskaņas, bet pilnas iekšējas pievilcības. Tomēr tās radīja vairāk bezizejas aklumu un nenieka nepalīdzēja atrisināt stāvokli, jo, pirmkārt, vada komandieris, līdzīgi labi audzinātam bērnam, kam kauns dzimumdienas rītā parādīt, ka gaida kādu dāvanu, izvairījās kur tik vien varēja satīkties ārpus dienesta ar saviem kareivjiem, otrkārt, izvairīties no kareivjiem viņam lika pusnepatīkama un neskaidra liela pārdzīvojuma nojauta, kas nepieciešami līdz galam jāiztur viņam no vienas un kareivjiem no otras puses.

„Ai, kā nevēlos neparastus notikumus, jo tik daudz laba dod ikdiena,” domāja šis vīrs ar zem-

nieka augumu, bet slima stāda dvēseli. Kas šo pirmatnējo viengabalību viņa dabā bija tik sīki sadalījis? Karš? Varbūt. Bezbēdīgas sievietes? Dzērieni? Tabaka, četrdesmit papirosi dienā? Arī varbūt. Tomēr iedziļinādamies rūpīgāki savā dvēselē, viņš to atzina par kādu pasauli, kur sveces lāgi nedeg un nedod pienācīgu gaišumu gaisa trūkuma dēļ un ja tāds no aizmirstiem tīrumiem uzdvesa, tas draudēja nopūst pavisam gaismu ar savu stiprumu, no kuŗa virsniēks jau bija atradinājies. Bet kāda grūti iespējama, karsta vēlēšanās viņā mājoja — būt vīrišķīgi viengabalainam un spēcīgam kā kaut kuŗam Apaļā galda bruņiniekam vai seno zemgaļu kara kalpam. Lai tādus lepnus paraugus sasniegtu, viņš atzina stipru gribu par nepieciešamu, un to iegūt viņam savukārt palīdzēja iedzimtā prasana gribu stiprināt. Ar lielām mokām viņš cieta savu otro galvenāko īpašību, kuŗu viņš uzlūkoja kā kara vīra necienīgu — priecāšanos par sīkumiem. Tā viņam šķita kā zīmīga sievišķības pazīme, kas tik apkaunojoši raksturo jaunlaiku vīriešus. Vai tad tas bija virsniēka cienīgs darbs — priecāties, līdzīgi seniē burtņiēkiem, par tām asprātīgām kustībām, ko piekopj dažī tauriņī, lai atgādinātu lapas, un citī kukaiņī, kuŗī uz krūmiē tā kustas, ka atgādinā sīkus zarus un tā aizsargāšanās nolūkā piemērojas apkārtnei! Ne virsleitnanta, bet avju gana cienīga viņam likās īpašība — klusi sajūsmināties par dažādām delikātām faunas un flōras kustībām.

Tā nieka dāvana — sudraba papirosu kārba — kā kādas liēlas pasaules sīka sūtne nenovērsami veda pretī jauniē notikumiē, kaut arī radās tādi,

kuņi vēl sevī prātoja dāvanu nepasniegt, bet pārdot un tā izbeigt svešādos pārdzīvojumus.

Tā pienāca izšķirīgā diena.

Kad dārzā jaundēstītai bumbierei nojaušams pirmais pumpurs, labsirdīgie dārznieka mācekļi patīkamā un vieglā uztraukumā vēl mirkli to pūlas noslēpt savam meistaram, lai sagādātu tam vēlāk divkāršu prieku.

Tāpat jau agrā rītā kareivji izņēma no paslēptuves sudraba dāvanu un kopīgi to aplūkoja. Šī neizsmalcinātā, par lētu naudu pirkta, parastā lieta gāja no rokas rokā — no vienas rupjā darbā norūdītās rokas otrā, un tās drebēja, tāpat kā drebēja dāvinātāju bālsis.

Dažreiz agrā jūlija rītā ziemeļos neveiklie un smagie ozola zari tikko pamanāmi šūpojas. Tā drebēja, varbūt, arī dažreiz pirmatnēju cilvēku rokas, svešu un smalku sajūtu uztrauktas.

Un kareivji ilgi sarunājās savā starpā. Viņi brīžam čukstēja, brīžam kļiedza, brīžam sazinājās mēmām kustībām, bet tas gars, kas viņus bija pārņēmis, visos bija vienāds, it kā vīrāks baznīcā, kaut no viena upurtrauka izgaro, tomēr tiek visu baznīcēnu ieelpots.

„Dāvana (ko neviens neuzdrošinājās savā kautrībā skaļi, visiem dzirdot, tā atklāti dēvēt) šodien vai nekad jānodod!”

„Dāvana lēta (nesamaksājama — arī to neviens visiem dzirdot nespēja pateikt).”

„Dāvana glīta (patiesībā viena no visjaukākām lietām, kādu zinām),” tā klusībā domāja kareivji.

Bet lielā kautrība, kas mīt katrā zēnā un vīrietī, parādīt savas tik nenojaušami daudzās, vissīkākās

un vismaigākās noskaņas, liedza kareivjiem ar šo dāvanu kā laimīgu (bet, kā viņiem šķita, tik nelaimīgu) un viņiem tik nepiemērotu lietu atklāt savā starpā patiesās jūtas. Lai tās slēptu, jo slēpt tās viņi bija mācīti, tie sāka lietot smagus un rupjus ikdienišķus vārdus, taču, pašiem nemanot, iznāca tā, kā kad no zemes rok lielus akmens blukus, līdz izrok pašā apakšā trauslu dārglietu, venēciešu kristalla daudzžuburainu lukturi.

Un, lūk, bija dzirdami zaimi. Tos teica tie viskautrīgākie, jo iekšēji ļoti, ļoti mulsa un kaunējās no dāvanas līdzīgi zēniem, kuŗi pirmoreiz atklāj mīlu. Citi klusēja, gatavi bailīgi un bez vārdiem atsačīties no šo kautrīgo jūtu atklāšanas, lai tikai remindātu savu operējama slimnieka garastāvoklim tuvo uztraukumu, kuŗā brīžam varēja nojaust maigu, neapptverami, bet šķietami tīkama prieka pilnu drudzi.

Tā galu galā visi atzina, ka tomēr, galvenais, dāvana steidzīgi un jo ātrāk jo labāk jānodod tam, kam tā domāta — un šodien vai nekad!

Ar to smagā, tikko panesamā dāvana kļuva mazliet vieglāka, kaut gan visgrūtākais ceļš vēl bija priekšā.

Nu vajadzēja pārdomāt, kādā veidā pieiet tuvāk virsnieka īpatai dvēselei, lai viņš pareizi un pilnīgi saprastu dāvanu un tās nozīmi.

„Dāvanu ietīsim šai pašā baltā zīda papīrā un viens no mums („tik ne es,“ tā katrs domāja) to pasniegs cik vien iespējams vienkārši.”

„Bet kaut ko vajadzētu teikt. Kārbā ieliksīm papirosus, vada komandieris taču ļoti cītīgs smēķētājs, un pasniegsim to tādu, kāda tā ir.”

„Ne tā, ne tā.”

Un visiem noliecās zemu galvas.

Pagāja daudz tādu mirkļu.

„Ne tā, ne tā.”

Jau manīja vada komandieŗa mazliet neizšķīroŗo tuvoŗanos. Tālumā deŗūrants komandēja:

„Celties!

Mierā!”

Un ziņoja:

„Virsleitnanta kungs, rotā pa manu deŗūras laiku seviŗķu notikumu nav bijis!”

Vada komandieris tuvojās. Tepat jau dzirdēja piespiesti skaļo balsi, kuŗā arvienu mājoja nenomācamas patīkamas īpaŗības: „Sveiki, kareivji!”

Un kareivji atbildēja (pie kam viņu balsis drebēja):

„Esat sveiki!”

Viss noritēja tā, kā to prasīja pieklājīga karaŗvīra uzveŗšanās. Virsnieks nokomandēja:

„Brīvi! Turpināt!”

Un deŗūrants noslēdza sasveicināŗanos:

„Brīvi!”

Bet dāvinātāji bez noteiktības, ko tik daudz mācīja, gan zobgalīgi, gan uztraukti, gan sāpīgi, gan skumīgi nezināja izeju.

„Ne tā, ne tā.”

Apmulsuŗi tie lūkojās cits citā un visi tajā, kuŗŗ ātri un neveikli noslēpa kabatā vēl nepasniegto dāvanu.

Virsnieks bija noguris, jo lai izrunātu kaut nenozīmīgāko lēmumu, lai spertu kaut īsāko solīti, viņam vajadzēja ik brīdi pielikt visus gribas spēkus. Pats no sevis, brīvi, nepiespiesti nekas neizdevās. Un ŗi gribas lielā vara, tās nelokāmās prasības

ar laiku kļuva virsnieka dvēselē par visu lepno un cēlo īpašību sakopojumu, ar kuŗu palīdzību varēja paveikt varenus darbus. Tomēr šai brīdī virsleitnants bija tik nespēcīgs un, lai kaut kādi izklātu no neveiklā stāvokļa, skaļi ierunājās par visikdienišķākiem dienesta norīkojumiem, gaitām, šaušanas pānākumiem un atvaļinājumiem. Bet kareivji ievēroja, ka virsniekam rokā pusdzeltāna kļavas lapa, kuŗu viņš ar pirkstgaliem uztraukti taustīja. Un šīs pirkstu žīglās kustības runāja patiesāk par muti.

Tādas kustības piemīt akliem. Tādas kustības piemīt arī klavesinistiem. Tādas kustības piemīt viesiem, kas nav mācīti tai kortezijas valodā, kāda jālieto retos, smalkos, trauslos mirkļos dažā labā darbīdīnā. Un virsnieks gaiši juta, ka nespēj būt tik smalks, lai satvertu tūlīt šos mirkļus, kā rupja roka zeltījuma pulvera putekļus. Viņam pietrūka parastā dzīvē tik bieži nepieciešamā ikdienišķā šarma un vienkāršības. Un steidzīgi viņš atstāja telpas, lai cik vien iespējams rūpīgāk izvairītos no dāvinātājiem un tiem vairs netuvotos, jo viņa un kareivju pašreizējās jūtas nevarēja ieiet viena otrā taisni tādēļ, ka bija tik vienādas. Cik derīga riekstam čaula, bet diviem riekstiem vienā čaulā nav vietas.

Un tiklīdz virsnieks aizgāja, klusu, maz vārdiem, nespēcīgi garā kareivji tiesāja sevi. Bet kādēļ viņi tiesāja? Viņi vienkārši bija arāji, galdnieki, strādnieki, jauni, septiņsimtu gadus dažādu svešzemju lielkungiem pakļautas tautas vīrieši, un šī tauta tomēr bija pietiekami stipra, lai neietu bojā. — Nu šīs pirmatnējais X g. s. ziemēļu mūža meža spēks mira viņos un vēl neatstāja savā vietā jaunas vēr-

tības ar zelta dārgumu. Vārdu sakot, ne daba, ne kultūra viņos nemājoja — daba vai rs, kultūra vēl nemājoja. Ne vienkāršā šarma, ne kortezijas viņos nebija, un kā gan lai viņi pietiekami veikli, skaisti un patiesi atklātu savstarpēji tās jūtas, kuŗu izteikšanai bija nepieciešams tikdaudz šarma un kortezijas!

„Pārdosim dāvanu un būs miers!“ likās, kareivji domāja, bet te kāds ierunājās, vispārējās piekrišanas saņemts:

„Stāsimies divrindu līnijā! Kāds no mums uzmeklēs vada komandieri un laipni lūgs to uz mirkli ienākt vada telpās. Tiklīdz viņš ienāks, kāds no mums izies no ierindas, pateiks dažus nemeklētus vārdus un pasniegs dāvanu. Un, cerams, vada komandieris to pieņems un viss paies labi.“

„Dāvanu pieņems. Viņš ir labs. Un viss būs labi!“

Un nu ilgi gan zobodamies, gan priedādamies, gan lamādamies visi gudroja nemeklētus un dabīgus vārdus.

Tikai daži nepiedalījās.

Kāds cits lūkojās pa logu trauksmes laukumā, pār kuŗu kāda baltmataina meitene nesa gaŗu ūdens kannu un tik maigi bija atšķīrāma lielā starpība starp trauslo, vēl tik jauno augumu un nepiemēroto nesamo, ka kareivis divainā ātrumā pārdzīvoja vairāk savādus mirklus. Vispirms, katrā ziņā viņš gribēja palīdzēt panest kannu. Pēc tam viņš ļoti vēlējās salasīt trīs, četras kastaņlapas un iedot tās meitenei, bet tā, ka meitene pasniedzēju neredzētu. Tad viņš, viss dzeltāno saules staru varā, pēkšņi kāroja skūpstīt meitenes lūpas, vaigus, kaklu, rokas, un ne-

manot aizvēra acis, pie kam skaidri sajuta, ka viņš nekāro, bet it kā transā vēlas skūpstīt meitenes lūpas, vaigus, kaklu, rokas tā, lai meitene viņu neredzētu — lai tā būtu akla. To visu viņš izjuta nedaudz sekundēs, un nākamā minūtē viņš izrāva no kabatas dāvanu tam kareivim, kas to glabāja, bet citi viņam to tūlīt dusmīgi atņēma un viņu nolamāja, un tomēr, kaut arī pilnīgi neapzinīgi, tumši visi kareivji izjuta maigo sakaru starp dāvanu no vienas puses un kastanlapām, dzeltānās saules siltumu un meiteni no otras puses un sīkos sudraba dzīpariņus, kas savija kopā dāvanu, virsnieku, kareivjus, kastanlapas, meitenes baltos matus, rokas, lūpas, kaklu, krūtis, ūdens kannu, saules staru mazāko kūli un putekļus, ēnas, dvašas, elpas ap visu to kā sīko nianšu pasaule — īstā, skaistā, pilnīgā pasaulē.

Un šai mirklī izšķirīgi, kareiviski, droši nāca vada komandieris.

Un neparastā saskaņā, ātri, bez stumdišanās vads nostājās, kaut arī neviens nekomandēja, divrindu līnijā. Vēl brīdī valdīja liels klusums un šo klusumu nopēla visi, jo tas bija pārāk smags. Dažam iedegās vaigi, citam vieglas sviedru lāses izspīdās uz pieres, dažiem rokas klāja vēss miklums. Tikai viens smīnēja. Visi bija pilni bērnišķīgas neveiklības. Lūk, ko nozīmē, kad rupjiem, šķietami tik neattīstītiem cilvēkiem pēkšņi vajaga parādīt sevi vairāk un atklātāk kā parastās darbdienās, kā parastās svētdienās, kā parastos svētkos.

Patiesi, šai brīdī dāvana visiem šķita kā lāsts.

Un tomēr, kāda divaina, neapjaužama pavēle lika kareivjiem pasniegt šo dāvanu.

Nākamā acumirkli kāds kareivis pilnīgi nesaga-

tavojies, satvēra dāvanu un gaŗiem, neveikliem soļiem devās pretī vada komandierim. Likās, tas tūlīt apgriezīsies un ātri aizies, tik liels apjukums viņā atspoguļojās. Arī dāvinātāja soļi sakarā ar to kļuva ļoti nedroši. Vēl viens solis, un viss izjuks. Bet, vārbūt, vēl viens solis un kareivis ar virsnieku būs roku rokās kā dēls ar tēvu, kā mācekļis ar skolotāju?

Un virsnieks ar kareivi stāvēja viens otram pretī vada divrindu līnijas priekšā.

„Virslēitnanta kungs, atļaujiet runāt?”

„Runājiet!”

Kareivis runāja:

„Virslēitnanta kungs —

(virsnieks lūkojās grīdā; nervozi raustījās viņa lūpas, rokas bezspēcīgi meklēja sev piemērotu stāvokli; galvā spulgoja jaunās parādes cepures zeltītais ģērbonis un brīvības cīņu uzlēcošā saule; kareivim balss aprāvās, it kā aizsmakusi; neciešams brīdis; kareivis saņēma visus jauna cilvēka gribas spēkus un turpināja):

pateicībā par labo un iecietīgo vadību —

(virsnieks pietvīka un visu laiku lūkojās dzeltānā kļavas lapā, kas vēl atradās viņa rokā)

kopēju dienestu izpildot —

(virsnieks novērsa skumjo seju; viņa acīs saskrēja asaras; kareivji sastinga dīvainā laimē; runātājs tapa bāls un tikko spēja parunāt; bīstams mirklis)

lūdzam Jūs pieņemt no vada šo mazo dāvanu —

(Skaidri varēja redzēt, ka virsnieks ļoti, ļoti cieta — viņš tapa gandrīz slims; pietvīcis, klāts sviedru lāsēm, lūkojās gan grīdā, gan kļavas lapā un

velti pūlējās ieskatīties dāvinātājam acīs, nemaz nerunājot par dāvinātājiem — kad to mēģināja darīt, ļoti apjuka, kas padarīja viņu nespēcīgu un tik nožēlojamu kā ubagu; kareivji izjuta lielu uztraukumu, puspatīkamu un pusneciešamu, pilnu neveiklības, prieka un, par visām lietām, pilnu ilgām beidzot brīvi uzelpot, jo par smagu, daudz par smagu kļuva šī smalkā nasta; runātājs ātri nobeidza):

kā piemiņu no tiem laikiem, kad bijām kopā.“

Virsnieks, kas reiz ņēma dalību varenās brīvības cīņās un tik droši, skaidri un ar tādu līdzsvaru vadīja vadu un rotu, tagad gandrīz raudāja. Nē, tās nebij raudas — tās bija daudz nespēcīgākas, skumjākas, sāpīgākas, skaistākas, svētākas par raudām, stāvoklis starp raudām un sirdi pilnu nopietnām atziņām, kad seja top tik gudra un maiga. Varbūt šādu gara stāvokli radīja ēnas, kas bija sirdī uzglabājušās no kritušiem biedriem. Tas bija gara stāvoklis, kāds ir, kad iznāk no kapsētas un iet pilsētā.

Un nu pienāca virsnieka kārtā. Dāvanu viņš saņēma abām rokām kā bērns miniātūru, sudrabā kaltu evaņģēliju, kas izskatījās tik skumji. Kreisā rokā vēl bez tam atradās kļavas lapa.

Visiem spēkiem, cik vien gars spēja, virsnieks centās būt vienkāršāks par vienkāršu, brīvi pateikt visu, kas uz sirds, un droši, bez kādas mulķīgas neveiklības visiem ieskatīties acīs. Viņš mēģināja: „Kareivji, pateicos —“

Viņš nevarēja vairs tā turpināt un ātri, lai glābtu, ko vēl var, gluži citādā balsī runāja:

„Man nepatīk, ka jūs devāt šo dāvanu —“

Savāds apmulsums pārņēma virsnieku un kareivjus. Pats teicējs skaidri juta, ka balss nav da-

bīga, ka balss neīsta. Viņš steidzīgi un bezspēcīgi lika dāvanu no vienas rokas otrā un saraustīti turpināja: „Esmu pats bijis kareivis, zinu, ka katrs santims liela nauda un neatliek nekas pāri lietām, bez kurām var iztikt —”

Pārmetošā balss pārtrūka. Virsnieks nolaida acis, palūkojās dāvanā, ko tik neveikli grozīja pirkstos un gribot negribot viegli pasmaidīja; tā gaiši tapa redzams, ka dāvana dod viņam košu prieku. Pasmaidīja vēl viens, otrs, trešs, līdz smaidīja ar retiem izņēmumiem visi kareivji, jo visi spilgti nojauta, ka nu nāk patiesība, nu būs labi. Nespēku pārvarējis, virsnieks jutās jau daudz dabīgāks, pacēla atkal droši acis un nejauši paskatījās caur logu. No kaimiņu mājas iznāca baltmatainā meitene bez ūdens kannas un ēda gaišzaļu bumbieri. Viņa pamanīja virsnieku, nometa serdi un piemīlīgi spēra pa dzeltānām kļavas lapām dažus sīkus dejas soļus. Virsnieks vēlreiz pasmaidīja, palūkojās atkal dāvanā un pēkšņi, kareivjiem par neviltotu prieku, pilnīgi brīvi teica:

„Sudraba papirosu etvija man ļoti noderēs, jo esmu liels smēķētājs, bet tādu lietu vēl līdz šim neesmu iegādājies — es jau esmu tāds cilvēks, kurš neprot atlicināt un pietaupt naudu. Tādēļ vēlreiz pateicos, kareivji!”

„Priecājamies!” bezbēdīgi sauca kareivji un līdz ar virsnieku smaidīja, jo ļoti labi beidzot sapratās. Papirosi, degvīns un par visām lietām meitenes — to saprata visi. Hallali!

Šis gaišais brīdis, ko radīja iedzimtās epikūriskās dziņas, kas mīt katrā cilvēkā, kā jaukākas pasaules krāsaina ēna, pēkšņi izgausa, jo virsnieka seja

kļuva nopietna un tajā skaidri izpaudās stingrā griba. Lielā saskaņa saistīja šai brīdī viņu ar kareivjiem. Un to radījaniecīgā dāvana, mazvērtīga, bezgaumīga sudraba kārba. Kādi sīkumi jāņem dažreiz palīgā, lai atklātu mūsu dvēseles! Un cik skumji iedomāties, ka bez tiem vispievilcīgākais mūsu dvēselēs nekad neredzētu gaismu!

Viegli saprotams, sākumā kareivjiem, pēc tam, kad tie bija ilgāku laiku pārliecinājušies par virsnieka personības vērtību, mīta kaut kur dvēselē neskaidra, bailīga doma — atklāt virsniekam savu pateicību. Šīs domas mājāja daudz, tādēļ nav nekāds brīnums, ka tai brīdī, kad kāds šīs domas gribeja padarīt par skaidri redzamu un taustāmu priekšmetu dāvanas veidā, visi tam piekrita.

Un kad nu virsnieks bija parādījies kareivju priekšā visā savā cilvēcīgumā, atlikās tikai viens lepns un augsts ceļš. Virsnieks, beidzot juzdamies pilnīgi atbrīvots no visām neīstām jūtām kā no pelavām, pilnīgi dabīgi, vienkārši un viegli kā bērns sacīja:

„Mēs būsim arvien uzticīgi saviem pienākumiem!“

Un kā atbilde neatskanēja neviens vārds, neviens kliedziens, neviens zvērasts kā parastos uzvaras svētkos, un tomēr šai brīdī viņi visi kā viens būtu viegli spējuši veikt visgrūtākos darbus, kādiem vien viņi šē kara pulkos kopā tika aicināti.

L Ī D Z J Ū T Ī B A

Esmu suns. Man ļoti patīk mežonīga dzīve. Ar lielu prieku apožu sēnes, drāžos caur nezāļu puduriem un lēcu pār daudzžuburainiem zariem. Milu akmeņus un augus. Reiz manu uzmanību saistīja arī tumšzilās atraitnītes. No agra rīta līdz rietam tās savus ziedus pievērša saulei. Vispārīgi, ļoti daudz augi pastāvīgi ēd gaismu. Mūža meža veco koku paēnās bieži esmu novērojis, ka neviena lapa neaizsedz otru. Tādā kārtā neviens saules stars nepaiet velti gaļām — katrs pieskaņas kādai lapai. No koku galotnēm līdz saknēm visi zaļumi piesātināti ar sauli. Cik šie augi aizkustinoši mīl gaismu, liecina šāds gadījums. Pagājušā svētdienā kāda zaļumniece nometa zemē saldumu kārbu, pie tam pēdējā nokrita tā, ka pilnīgi apklāja kāda kreses salāta asnus. Bet vienā pusē šai kārbai bija no-

plēsta mala. Kad pēc neilga laika nostūmu kārbu no stāda projām, ieraudzīju, ka kreses salāta asni saliekušies pret to vietu, kur atradās atvērtā mala, lai pa to gūtu kaut ko no saules.

Tā brīvi un patmīlīgi pavadīju vasaru.

Bet drīz mana dzīve pilnīgi pārveidojās.

Kādu dienu sēdēju nepārredzamā pļavā. Tai pašā laikā no doktorāta tuvojās ārsta foksterjers. Tas bija izcilus suns. Vispirms jau viņu nosauca par „Febris’u“, kas latīņu valodā nozīmējot drudzi. Viņš nekad nerēja tukšā gaisā kā es. Un kad viņš uzmanīgām skaņām rēja nopietnu slimību aprakstus, izpušķotus ar slavenām latīņu parunām, man likās, ka pār viņa galvu debesīs ierakstās īstā vietā iespraustas izsaukšanas, jautājumu un domu zīmes. Viņš jācienī. Tādēļ arī vajadzēja piedot viņa kļūdas, sevišķi augstprātību, cietsirdību un liekulību. Tā arī šoreiz pacietu, kad Febris mani ieraudzīja un, kaut arī apkārt izplētās plaši un pievilcīgi pļavu klajumi, uz manis iesēdētā, mazā laukumīņa zīmēdāmies, sveiciena vietā sacīja:

„Paej nost, lai es tur varu nosēsties!“

Tikai tagad, kad esmu kļuvis gudrāks, iedomājos, ka, iesildītā vietā nosēžoties, laikam tik ātri nevar saaukstēties — to taču labi zina ārsta suns. Es aiz pieklājības pret gudrāko arī nosēdos citā vietā, bet pavisam projām negāju, jo gribēju parunāties.

Febris: Meža kuston, vai tu zini, ka ķermenis sastāv no kauliem, gaļas un asinīm un dots par apgērību garam, ar kuŗu tam vienprātībā kopā jādzīvo. Bet šī ārējā daļa ļoti samaitāta. Un vai

zini, pinkainais zvērs, kam pieder jaukais miesas sargāšanas amats, kuŗu svētie raksti dēvē par Abrama klēpi? Ārstam! Manam kungam! In hoc salus! (Te ir pestīšana!)

Es (bikli): Febris, es tam ticu. Bet ārsti savā ilgā darbības laikā notrulinās un ātri sasniedz augstāko vienaldzību. Kā tad bez mazākās līdzdalības var sekmīgi ārstēt?

Febris: O sancta simplicitas! (Ak svētā vientiesība!) Vai tad tu gribi, lai ārsti visu mūžu iemīlas katrā savā slimniekā!

Es: Jāgan, draugs suni, to viņiem vajadzētu darīt!

Febris: Bet ārsts taču sevi arī nedrīkst aizmirst, lai galu galā nebūtu pašam jāsaka — medice, cure te ipsum! (Ārst, dziedē pats sevi!)

Un bez tam lieku reizi aizrādu, ka neesmu suns, bet foksterjers!

Es: Labi, foksterjer. (Bailīgi.) Jā, runā, ka ārsti esot nereti pārāk mantkārīgi. (Balss pieaug.) Esot daudzi tādi ļoti slaveni vīri, kuŗi tad tikai parādot savas zināšanas, ja krietni samaksājot. Daža laba slavenība pieņemot dienā tikai dažus slimniekus, kas tādu naudu varot dot, ka ārstam ar to pilnīgi pietiek, lai iedzīvotos lielā bagātībā. Bet kas nespējot lielo naudu samaksāt, tie varot ārstu dēļ nomirt. Es jau nekā no ārstniecības nesaprotu, bet tas, pēc manām domām, ļoti negodīgi.

Febris: Nekauņa, kas tev atļauj runāt, kad man netiek klausīties?

Šai brīdī no pasta kantoŗa puses lēni tuvojās kāda meitene, lasīja vēstuli un liksmi smējās.

Febris: Tā ir kāda plaušu slimniece.

Es: Kā tu viņu pazīsti?

Febris: Viņa nāk pie mana kunga. Tu redzi, kā viņa smejas! (Liekulīgi.) Labsirdība, nevainība un prieks pušķo viņas garu kā baltas, maigas puķes. Bet viņas miesu saēd liels maitātājs.

Es: Kas tas ir?

Febris: Ātrā tbc! Pie šādas slimības, kaut arī novājināšanās, augstā t^o, asins splanšana arvienu tuvāk pieved galam, tomēr slimnieks, pilns bezbēdības, sapņu un cerību, pārliecināts, ka visi nomirs, zeme sadegs, jūras izgaros, bet tikai viņš vienīgais dzīvos.

Es: Tas ir briesmīgi! Tāda jauna, dzīvespriecīga meitene!

Febris: Muļķi! Viss būs galu galā labi — mans kungs taču šo slimnieci ārstē!

Es: Un kā viņš to ārstē?

Febris: Ar pārbažošanu!

Es: Ko tu runā, Febris!

Febris: Ar Lībiga gaļas ekstraktu, Maggi, Valentīnas gaļas sulu, „Puro“, ar olbaltuma pulveriem Eikasīnu, Nutrozi, Samatozi, Troponu, Plasmonu, Robirātu, ar Lībiga, Denaiera un Kocha gaļas peptoniem, govīs, kazu un aitu pienu, ar kefiru, zivju eļļu, olu emulsiju un Lāmaņa barības sāļu un auzu kakao!

— Tās visas, laikam, ļoti labas lietas, — nodomāju, — jo man tās riebjas.

Bet Febris smīnēja.

Febris: Tikai man jāpiezīmē, ka mazliet pārteicos. Mans kungs neārstē, bet ārstētu ar pārbažošanu, ja tikai slimniece varētu samaksāt.

Šai mirklī, kad meitene gāja mums garām, tā ļoti skaļi un gaiši iesmējās, it kā kaut ko sevišķi iepriecinošu būtu vēstulē izlasījusi. Bet — skaidri redzēju — tūlīt viņa sāka dziļi elpot, tumši pietvīka un krampjveidīgi kāsēja.

Febris (uzvaroši): Vai es neteicu? Ar nabadzīti iet uz beigām! Tomēr mans kungs apmānīšanas dēļ stāsta tai par Alpiem, palmām un Vidusjūru un raksta apmēram tādas receptes:

Belladonna 3.—6.

Pulsatilla 3.

Arsenicum alb. 3.—5.

Šad un tad mans kungs iesprauž nelaimīgai padusē vai mutē termometru, kuŗa svārstīšanās arvienu tik mīļi vientiesīgi sabiedē slimnieci. Viņai jāmirst. Bet kas par to? Jo miršana — lex naturae! (Dabas likums!)

Es: Tu cietsirdīgais, ākstīgais, riebīgais! Es nokožu termometru! Es izspļauju dzīvsudrabu! Es apriju receptes! Es noreju ārstu!

Mani sagrauba tik briesmīga līdzjutība pret šo meiteni, ka drāzos, cik jaudas, atpakaļ mežā, kamēr sapinos kādā milzīgā nātru biezoknī. Tai brīdī kaislīgi vēlējos, lai šīm nātrēm būtu naglām līdzīgas dzelēju spalviņas, kas rada negantu niezi un sūrstošus iekaisumus. Es ienīdu to mirklī, kad manī pamodās kā nikns plēsoņa šī nejēdzīgā, drausmīgā līdzjutība. Ja to neapmierina, dzīve nav pānesama. Bet to apmierināt pārāk grūti un visbiežāk pat pilnīgi neiespējami. Daži slavē līdzjūtīgos. Es tos nožēloju. Un visvairāk vaimanāju par sevi, kas vienā mirklī tika atdots tādām bezizejas postam! Šis nevienam nekādu labumu neatnesošās

žēlabas izārdīja manu patmīlību un padarīja dzīvi rūgtu, tāpat kā gardāko butes kumosu galīgi samaitā nejauši ieēstā zivs melnā žults.

Ne brīdi nerimās šīs nepānesamās žēlabas. Es izbāzu slapjo purnu starp dzēligām nezālēm un dīvaini, bet no visas sirds un kā nekad tik nesavaldīgi gaudoju:

„Nabaga meitene, plaušu slimniece! Kaut tev būtu lielo zirnekļu trachejas, valzivs žaunas vai laivas mātes plaušas! Kaut tev būtu tik slapjas un platas nāsis, kas iešņauc uzreiz visu egļu mežu kopā ar saules ripu! Lai tava deguna gļotāda arvienu kūp no liela karstuma un tā nogalina visus ieelpotos netīrumus un putekļus, ar kuņiem pārpilns pat dzidrais naktsvijolišu gaiss! Jā, tavai deguna gļotādai jābūt līdzīgai sarkanlapainai saulrasei, pārklātai ar mirdzošu un saldu līmi, pie kuņas pielīp kaitīgie kukaiņi, netiek vairs vaļā un iet bojā! Bet, galvenais, tev vajag lielisku draugu, kas tevi baro ar savu elpu, noskūpst sviedru lāses no miesām un nokauj briesmīgo kāsu!”

Šīs vaimanas, kas dažam labam, droši vien, izliksies ļoti smieklīgas un pārspīlētas, kļuva arvienu mežonīgākas. Lai notiek kas notikdams, gribēju būt atkal zvērs, kā tajos laikos, kad vēl nebiju pieradināts pie mājas. Nolēmu steigšus doties pie ārsta un tam krietni iekost, lai arī viņš vismaz vienreiz mūžā paliek traks, un lai zūd viņa vienaldzība un cietsirdība, lai aug līdzjutība un dedzīgāka griba izārstēt nabaga meiteni!

Nevaldāms, nikns un gavilējošs drāzos projām zem smagām, garām priedēm un vecām, nomelnoju-

šām, tumšzaļām eglēm un pēkšņi — ko es ieraudzīju!

Netālu no balto skudru uzkalniņa, nobirusās, sakaltušās skuļās un brūnos ciekuļos pie kupla, melnām ogām piebārstīta paegļu krūma sēdēja klēpī kādam jauneklim meitene, apvijusies tam ar rokām ap kaklu un pati apvīta viduklī ar jaunekļa rokām. Man, kā jau tādām klaidonim, kuŗš no maija līdz septembrim meklē dēkas mežos — tūlīt ienāca prātā puķu zirņu stīgas, kas apvijas ap slaidu saulgriezi, vai brūkļu vītne, kas atbalstās pie viegla, jauna bērza, vai beidzot gaiļapiesis, kuŗš pārlicies pār sīki pīto žagaru žogu.

„Tu, mana kalnu mētra, jūŗas zāle, ledus sūna,“ klusi runāja jauneklis, „kad nācu šurp, dzirdēju varēnu suņa riešanu, kas mani šai vecā, grūti izejamā mežā tā iepriecināja ar pirmatnēju laiku noskaņu, ka kaislīgi gribēju kļūt vienkāršs, spēcīgs un jautrs, lai tevi maīgi milētu un glābtu, manu draudzenīti!“

Un pa to laiku, kamēr meitene viņu nosauca par savu spožo tīmekli, mīļo vīteni, vijīgo stīgaugu, pieklāvīgo vējastādu, jauneklis ar acu skropstām glāstīja tai uzacis, savu vaigu daudzas reizes piespieda viņas vaigam, dvašoja tai aiz kakla un ar lūpām pieskāŗās gan tās labai, gan kreisai ausij. Tā ilgi tie viens otru nepārtraukti glāstīja, koda un apelpoja, pie tam mīļi čukstēja dažādus svešu stādu, dzīvnieku un dārgakmeņu nosaukumus, kamēr pat es, viņos skatīdamies, pašam nemanot, aiz mīļīgu jūtu pārplūduma vairs negāju, bet sāku list uz vēdera. Mani — mežoni — sevišķi iepriecināja šī jaunā, svaigā, nenolietotā mīla, pie kuŗas radišanas — droši varu apgalvot — arī man bija savs no-

pelns, ja varēja noticēt jauneklā vārdiem. Es nojautu, ka šī mīla glābs meiteni. Līdz ar to mana līdzjutība, kuŗu, kā likās, biju apmierinājis, zuda. Tā tad mana ārstniecība uzvarēja.

Apmierināts ar sevi, gāju domu pilns projām, jo kaut kas tomēr radīja nemieru. Jā, tai laikā, kad, līdzjutības vajāts, aizmirsu sevi un savas sīkās vajadzības, lai visu vērību pievērstu citam radījumam, jutos it kā lielāks un pilnīgāks, jo dzīve ieguva kādu svarīgāku, dziļāku nozīmi. Tagad, kad mana līdzjutība izbeidzās, jo slimā meitene atradās ceļā uz veselību, grīmu atkal atpakaļ arvienu zemāk savā patmīlībā. Tomēr tāds kā agrāk vairs nevarēju būt. Bet kāds lai būtu — nezināju. Nokāru galvu, nogulos un nopūtos.

Bija vēss vakars. Arvienu skaidrāk manīju, ka tad, kad pārcietu ļauno līdzjutību, nebija viegli, bet tagad, kad kļuvu patmīlīgs, stāvoklis tapa vēl daudz ļaunāks, jo nu bez kādas aizmiršanās asi un spilgti izjutu savu izsalkumu, aukstumu, netīrību un zemumu.

Te kaut kas pieskārās manam purnam.

Atvēru acis un ieraudzīju, ka pār degunu pārkāries baltais pulkstenītis. Kā tad tas varēja notikt? Es taču skaidri atcerējos, ka dienā baltā pulkstenīša zieda kauss nemaz nebija nokāries. Nu palikās vieglāk ap sirdi, kad redzēju, ka arī kāds stāds līdzīgi man nokaŗ galvu.

Apskatījos apkārt, lai ieraudzītu vēl kādu balto pulkstenīti. Ievēroju, ka arī burkāna ziedi nokāruši galvas, kaut gan dienā tās turēja augstu paceltas. To pašu nogurumu radīja arī maijpuķītes, aknu zāles un meŗa anemones — visas, tumsai iestājoties,

nokāra ziedu kausus. Man palika viegli. Saprātu, ka neesmu viens savā postā. Sāku ticēt, ka stādiem arī piemīt līdzjutība.

Un tad, tapdams arvienu gaišāks, vēl pamanīju, ka bastardāboliņa trīslapes, kas dienā plati atvērtas katra uz savu pusi vaļā, aukstumam iestājoties, aizvērās — divas malējās it kā pārsedzās pāri trešai — vidējai. Līdzīgi savas ziedu lapas aizslēdza ķērpsis, krokuss, lauvaszobs un margrieta, lai aizsargātos pret aukstumu. Nu man kļuva ne tikai gaiši, bet arī silti.

Negribu liekuļot, tomēr šī stādu aizsargāšanās pret tumsu un aukstumu patiesi aizkustināja. Pamazām nojautu, ka manī atkal pamostas līdzjutība. Tikai tagad tā vairs nebija briesmīga, bet ļoti gaiša. Un bez tam tā pārgāja no viena uz veselu rindu nelaimīgo. Līdz ar to šī līdzjutība vareni paplašinājās.

Atminējos ka ir daudz stīgaugu — apiņi, mežvīns, liānes, kuņiem tik nespēcīgi stāvi, ka bez atbalsta tie nemaz nevar izslieties citu augstumā un baudīt sauli.

Tāpat arī daudziem cilvēkiem dažreiz vajagot kāda atbalsta. Tad tiem nepieciešama drusku līdzjutība.

No piedzīvojumiem varu teikt, ka vispirms vajag dziļi un neaprobežoti mīlēt un pārciest izmisuma un bezizejas pilnāko līdzjutību pret vienu nelaimīgo, lai visā patiesībā uzzinātu, kas ir īstā līdzjutība un lai pēdējā varētu paplašināties un attīstīties tādā mērā, kā to izjūt asi un nežēlīgi pret visiem nelaimīgiem radījumiem.

Bet, droši vien, daudziem liksies ļoti brīnišķīgi un neticami, ka mazs, izsalcis un netīrs suns var tā mīlēt, bet mani pašu pēkšņi ar tīru, dziļu prieku uztrauc kāds jautājums — vai tad es pēc tam, kad manī pamodusies tik plaša un patiesa līdzjūtība, vairs esmu patmīlīgs, zems un sīks radījums?

Un pirmo reiz pacēlu droši un augsti savu galvu.

DZELTĀNĀ ROZE

Baltā māla krūzīte izkrita no rokām, ūdens izlija un asaras saskrēja Mārtiņa Kalna acīs, it kā tajās būtu iebiruši kādi asi smilšu graudiņi. Pirksti, aplipuši mitrām melnzemes pikām, neapzinīgi piekopa dažādas ļoti ātras un ļoti smalkas kustības, kādas rodas lielā uztraukumā.

It kā viņu — Mārtiņu Kalnu — būtu kāds nepatiesi apvainojis, ko nevar piedot; it kā viņam būtu kāds liels kauns nodarīts, viņš pusakls, nekā neredzēdams, nevarīgi taustīdamies, kaut kur tālu nojauzdams tikko izplaukušu tējas rožu dvašu, aizstreipuloja līdz mājām, kur viņu vispirms ieraudzīja sieva Zenta. Tā, iegrimusi kādas citas pasaules apcerē, no kuņas grūti pamosties, nedarīja nekā, ko vesels saprāts liktu šādos gadījumos darīt, bet ļāva pašam slimniekam ar mokām aizvilkties līdz

tuvējam atzveltnes krēslam. Tajā mājas tēvs iekrita smagi, kā pārmērīgi noguris ceļotājs, kamēr sieva tam nepasniedza ne ūdeni, ne arī aicināja ārstu, ne par citu kādu palīdzību gādāja, bet nekustīgi un ļoti vienaldzīgi izjuta savu tuvāko apkārtni. Tomēr šī ārējā pašsavaldīšanās tikai slēpa dumpīgāko no visām dvēselēm, pie tam spītīgu — tādu, kas dumpojas slepenībā ar rāmas nama mātes izskatu vaigā. Ja viņa nebūtu latviete, bet kāda neapoliete, viņa droši vien, šai brīdī būtu piekopusi dažādas izmisušas kustības un tām netrūktu karstas milas līdzīgi tām kustībām, kādas kaislīgi un neapzinīgi dara māte, lai atdzīvinātu savu nosliukušo bērnu. Ar iekšēju lielu aizrautību, kā Lajolas dievinātāja, viņa bez vārdiem un kustībām apliecināja slimniekam savu posta dzīvi, pilnu rūgtiem kaitēkliem, nelāgām īpašībām.

Bet ārēji varēja domāt, ka Zenta pie šādas vīra slimības būtu ļoti pieradusi, un no šīs ārējās, salstās vienaldzības visvairāk cieta Zentas meita Marta, kuŗa bailīgi un nedroši ienāca istabā. Ieraugot tēvu, meiteni atkal pārņēma lielas sāpes par vecākiem, un šīs ciešanas jau no agras bērnības tā ikbrīdi turēja Martu savā varā, ka tā aizmirs rotaļas, visu bērna omulību un piemilību, bet lēni un sēri visur sekoja zināmā attālumā tēvam un mātei, kad tie bija kopā, un, aizturēdama elpu, it kā tas ko līdzētu, vārīgi un ļoti atturīgi, lai nenodotu savu dziļāko vēlēšanos, ar lielu kautrību veltīgi centās visas grumbas izgludināt, visas ēnas nodzēst, visas sveces iededzināt vecāku attiecībās.

Mārtiņš tik ātri neatspirga, kas radija jaunu iekšēju nožēlu uzplūdumu Zentā. Viņa nezināja

šai brīdī savai pašmocībai robežas, ne savai pašnicināšanai mēru, bet savaldīt savu nogurdināto dvēseli viņa neprata nenieka. Marta, tāpat kā tēvs, gluži labi nojauta, ka kaut kas nežēlīgs un sāpīgs slēpjas Zentā, bet nekādi tur nevarēja līdzēt.

Taču šoreiz Marta māti nemaz neuzlūkoja, tik ļoti viņa sekoja katram tēva dvašas vilcienam, katram pukstienam un nenovērsa gaišzaļiem ledus gabaliņiem līdzīgās acis no tēva krūtīm, jo to nevienmērīgā cilāšanās viņai tomēr vēl arvienu bija zināms apmierinājums un drošība.

Beidzot slimnieks atņēma dziļāk elpu un samērā vienmērīgi un pa pusei mierīgi izelpoja karsto dvašu — tā bija pirmā labā zīme. Un nu Marta, kas visu laiku sausām un nejutīgām acīm, bet uzmanīgi sekoja tēvam, nespēja savaldīt asaras kā bērnieki, kad tiek aizbērts mirušā kaps un smiltis dobjī dun uz šķirsta vāka, it kā šķirsts būtu tukšs. Viņa skaļi ieraudājās un skumji priecīgi izsteidzās dārzā, kur mēģināja sekot kādai zelta brokātam līdzīgai bitei, un ieelpoja dažādu asi smaržīgu, jauktu puķu garojumu, līdz pēkšņi apstājās pie kāda rožu krūma.

Sārt dzeltānā roze! Roze ar neparasto smaržu, kuņā samanāms kaut kas no kafijas, ruma un sniega! Rožu roze, bāldzeltānā roze, Maigā Gana roze ar dārgu elju garojumu, ar mannas garžu, pildīta bībeles kāzu vīna sulām! Jā, šī roze gluži trauzlām, piemīlīgi maigām ziedlapām kā gaiša zelta caurspīdīgs biķeris, ko tēvs tik ilgi, tik rūpīgi kopis, ar tādu līdzdalību sekodams tās attīstībai — jā, šī roze norauta, nomesta zemē un samīdīta!

Marta vairs neraudāja, bet žēlums, no kuņā, kā

viņai likās, nekad nebūs nekādas izejas, pārņēma viņu pilns pārbagātām, ļoti smalkām iedomām par rozi it kā par saplēstu putnu vai mirušu māsu. Dažādu izsmalcinātu rūpju nomākta, gluži lēni, pilnīgi atdodamās izplūdušām un nesakarīgām domām, viņa gāja atkal mājās, pretī tām ciešanām, kuŗas ar tik lielu varonību atzina jau galu galā par neizbēgamām. Tomēr vēl arvienu ar skumīgu ticību viņa cerēja, ka būs kāda gaišāka diena un kļuva jau veselāka no pāris spožākiem acumirkļiem.

Tēvs — Mārtiņš Kalns — šai brīdī jutās it kā tāds, kas pamodies agrā rītā pēc nelaimīga vakara un murgiem pilna miega. Šādi rīti ir tik skumji, ka nokauj katru sajūsmu, un viss liekas sīks, nenozīmīgs un garlaicīgs, bet pats sev šķiet nevērtīgs radījums bez mīlas un lielākiem nodomiem.

Un Mārtiņa sieva Zenta un meita Marta katra citādi uzminēja tās domas, kuŗu varā pašlaik atradās Mārtiņš.

— Es atceros — domāja sevī Zenta, — ka Mārtiņš tik bieži bez kādas vajadzības kopa šo nelaimīgo rožu krūmu un, droši vien, visai šai nedabīgai dārzniecībai būs bijusi pamatā nelabojama fantazija, kas novedusi viņu tik tālu, līdz tādai lēkmei. Galu galā tas nepiedodami vienas norautas rozes dēļ sacelt tādu uztraukumu un tā padarīt mājas dzīvi par pilnīgi neciešamu! —

Un galīgi sevī noslēgusies, mēma, bez mazākās līdzdalības un prieka par Mārtiņa atspirgšanu, Zenta atstāja istabu.

Martu pēkšņi pārņēma maigas bērna jūtas, kas uzvarēja no vecāku nepareizām attiecībām mantotās slimīgās iedomas. Viņa karsti mīlēja tēvu, tādēļ

palika Mārtiņa tuvumā un centās pilnīgi iedzīvoties viņa dvēselē, lai atrastu kādu mazu, gaišu vietu ģimenē, ko tā mīlēja, bet kas to tik rūpīgi sāpināja.

Un kāds laimīgs gars, kas gādāja par tēva un meitas saskaņu, palīdzēja vienā mirklī izjust abiem to pašu.

Vispirms viņa atcerējās kādu troksni galdnieka darbnīcā. Tur pagājušā rudenī gatavoja no dēļiem pārziemošanas māju rožu krūmam. Pēdējais tika rūpīgi apsegts, lai tas uzglabātu savas labās īpašības un pēc laimīga un salda ziemas miega tiktu atdots atkal saulei kā lielas bezbēdības maza daļa, jo šim rožu krūmam vajadzēja dot pasaulei vairāk, kā parastām puķēm — tam vajadzēja sludināt jaunu dzīves prieku, jaunus tikumus. Tā skaistumu vajadzēja ilgi un rūpīgi pētīt dienās ar acīm, naktīs ar dvēseli, lai izjustu tā vissīkākās nianšes un pārņemtu tās sevī kā nešķīramu daļu un tā saprastu šī rožu krūma lielo nozīmi. Tādēļ Mārtiņš to tik rūpīgi kopa.

„Atceries,” klusu teica Marta, „ka tu katru rītu atvaļinājuma laikā pielēji balto krūzīti pilnu ar skaidru ūdeni un gāji padzirdināt pilnīgos pum-purus.”

Patiesi, kad Marta drīz vien apklusā, jo bija radusi izteikt ļoti maz, pat nepieciešamo nepilnīgi, Mārtiņam ienāca prātā, ka vislielāko prieku tam sagādāja rozes kopšana ar rūpīgu, ilgos gados izstrādātu mākslu. Un slepenībā viņš veltīja dzeltāno rozi savai meitai, lai šis smalkais zieds tai būtu kā gandarījums par visām sāpēm, kādas tai sagādāja tēvs un māte.

It kā ko nojauzdama, Marta tā apjuka jaukā

priekā, ka sakaunējusies, ātri un viegli, līdzīgi smalkjūtīgai galminiecei, izsteidzās no istabas.

Un pēkšņi Mārtiņš atcerējās, ka dzeltānā roze gājusi bojā! Pašu izredzēto dārznienu arvienu ļaunāk sāka sāpināt dārzniecība, it kā katrs pumpurs, kuŗu viņš savās rokās izauklētu, būtu pilns dievgalda dzērienā jauktām vērmelēm. Tās nebija nekādas neremdināmas bēdas par pašu rozi un veltī izlietotām lielām pūlēm to izaudzējot. Nē, viņu vajāja tumša neizpratne par savu ienaidnieku, kuŗš viņam reizē tik vienkārši un tik sāpīgi ļaunumu nodarīja. Taču viņš nebaidījās no tā, kaut arī jutās tagad tik nespēcīgs. Viņš raizējās vairāk par savas ģimenes postu. Vai tad viņš nebija sīks, mazs nelga, kuŗš iedomājās pie sava elka, kad tas vēl nebija nopulgots, ka spēj jaukus darbus veikt! Viņš bija pat tik nevarīgs, ka nespēja visu patiesību pateikt tiem cilvēkiem, kuŗiem to turpmākās dzīves dēļ nepieciešami vajadzēja atklāt. Pilns nepatikas pret savu iemīļoto darbu, zems kā dzīvnieks, drūms kā nedziedināms kroplis viņš iztēlojās savu ienaidnieku, ap kuŗu — aizmirsušas sievu un meitu — saistījās visas viņa murgiem samaitātās domas.

Pa to laiku pie Mārtiņa Kalna nelielā nama āra durvīm vairākas reizes pienāca klāt un katru reizi atkal aizgāja projām kāds jauns cilvēks, kuŗš soļoja ļoti lēni un klusu, baidīdamies, ka par viņa nenoteiktību un svārstību varētu pēc gaitas spriest, kas galīgi iznīcinātu viņa drosmi. Viņš ar patiesu dedzību jau no puisēna gadiem sirdijās par savu mazdūšību un nenorūdīto gribu, ja tā kādreiz pie kaut kāda, pat visnenozīmīgākā un ikdienišķākā darba izpaudās, kā par vislielāko ļaunumu un visu netikumu

netikumu, kaut gan īstenībā tā nebija ne mazdūšība, ne vāja griba, bet gan nodomātā darba grūtums. Dzīli viņā, kā ozols, kas ieaudzis zemē spēcīgām saknēm, mājāja un izveidojās arvienu noteiktāk kāda spoža apņemšanās, ar kuŗu viņš kļuva liels gars.

— Arvien vajaga ik pēc neilgiem starpbrīžiem uzņemties kādu smagu un garu gājienu, lai neizlutinātos, sekot kādai lepņai dēkai ar pilnu un neapvaldītu aizraušanos, — tā bija jaunā cilvēka agri izkoptā mācība, kuŗai arvien viņš sekoja, un tā nereti kļuva par paraugu katram, kas kādu grūtu, bet svētīgu nodomu grib sasniegt.

Ja viņa spēkus šai cīņā ar pašu dabu kaut kas mazināja, tad tikai bailes no spēka trūkuma izpildīt daudzās vēlēšanās, tomēr izpildāmas tās bija visas. Un arī šai gadījumā jauneklā stiprās gribas mācības ņēma virsroku, un pēc neilgas svārstīšanās viņš noteikti iegāja Mārtiņa Kalna mājā, kur pateica vispirms nama tēvam savu vārdu:

„Emīls Aivars.”

Un šai brīdī vēl beidzamo reizi pirms izšķirīgās cīņas pārņēma nepatīkams uztraukums jauno cilvēku, kas novājināja spēkus. Tās bija bailes no spēku trūkuma — nokratīt kādu slogu, kas viņu padara tik mazu.

Mārtiņš tūlīt nojauta pretinieku, kad Emīls sacīja:

„Lūdzu, atļaujiet man izstāstīt visu pēc kārtas, lai jūs pilnīgi mani varētu saprast. Tikai baidos, vai man pareizi un pietiekami skaidri izdosies atklāt kādu noslēpumu, kas mani nomāc.”

Mājas tēvam pamazām zuda tumšais gara stāvoklis, jo radās kāda nojauta, kāda cerība, kas auga kā jauns, spēcīgs pavasara stāds.

Emils runāja:

„Reiz jūlija vakarā, tumšzeltaina rieta brīdī atgriezies no kādas antīkas Vec-Rīgas bibliotēkas. Gāju mazliet ilgu pilns, it kā ceļā pie bērņībā mīlētas meitenes, gar jūsu dārzu, kur nemanot ieelpoju sakapātu stādu smaržu. Šis tīkamais aromāts pārņēma mani savā varā ar tādu smalkjūtību, ka kļuva sērīgs līdz slimīgumam, jo mani sāka vajāt nepiepildāmas iegribas, piemēram, sāpīgi sajutu tādu dziedinošu zāļu trūkumu, kuŗas ārsts man pasniegtu divu, mugurām kopā saliktu ibisu veidīgā bronzas vīna traukā, tā ka svēto putnu izliektie, slaidie un tievie kakli traukam noderētu kā osas. Blakus šādam ārstniecības veidam visai spilgti iedomājos vēstures lepnākās sievietes un pēdējās ar tādu spilgtumu savu acu priekšā iztēlojos, ka mani pārņēma asas galvas sāpes, it kā es būtu dzēris smagu vīnu. Nākamā dienā nevarēju vairs kārtīgi strādāt, bet izeju nekādi nevarēju atrast. Nekas mani neapmierināja. Dejām ātri zuda grācija, dziesmām labskaņa, puķēm smarža, vārdiem nozīme, vīnam garža. Kādas hiacintes vai oranža garojums radīja manī tādas ilgas, kuŗas, esmu pārliecināts, nebūtu varējušas apmierināt ne Flandrija, ne Arabija, ne arī flandriete, ne arābiete. Pat rets, zelta svītriņām rotāts emaljas un krāsaina akmens amulets kādā antikvariātā maza tempļa veidā ar trim tāliem — fa-raonu un diviem dieviem — mani neiepriecināja. Vakara drūms un nomākts klejoju pa kūriozām Peitavas, Trokšņu, Rožu un Mūku ieliņām, un man ne-

patika neviena sieviete, lai cik pievilcīga tā būtu, lai cik maigi tā mani uzlūkotu, lai cik krāšņi iedomājos laimi ar viņām. Iegāju sv. Jēkaba katedrālē. Gadusimtenos izkoptā krāsu, smaržu un skaņu gaume, ar kādu katoļu baznīcās tiek sludināta ticība, darija visu labu manai dvēselei. Garīdznieku violetie tērpi ar sīkiem tumšzaļiem ornāmentiem un vīrāks, kas kūp no maziem sudraba kvēpināmiem traukiem, iepriecināja mani tādā mērā, ka tad, kad deva dievgaldniekiem svēto maizi un balti tērpts zēns katru reizi pēc maizes ieņemšanas pazvanīja ar maziem zvaniņiem, ar aizturētu elpu appliecināju sev gaišu, pastāvīgu un patiesu mīlu. Bet nekādi nezināju, kā to lai atrodu. Gribēdams atbrīvoties no šīm domām, devos lēnā kuģī pāri Daugavai, lai priekšpilsētā atkal ieelpotu jūsu dārza labo dvašu, kas, kā man likās, runāja tikai tīru mīlas valodu vien.

— Labākais, kas atrodams zemes virsū, ir sievietes un smaržas, — tā teica reiz pusmēneša praviets, un viņam ir taisnība, jo tā bija jūsu vārīgo rožu smarža, kas mani tik gaiši noskaņoja.

Puķēm ir liela vara. Tās māca dižciltību. Un kas patiesi dižciltīgs, tas mīl puķes."

Emīlam sekmējās. Viņš juta, ka prot jauki runāt. Viņa vaigi tapa silti. Acis kļuva spodras. Mārtiņu drīz vien pilnīgi savaldzināja jaunā cilvēka krāšņā fantazija.

Emīls turpināja:

"Kā rožu leģenda ar veclaiku duplona labskānīgumu starp puķu draugiem tiek izplatīts nostāsts par grāfieni Hezovu. Franču karaļu laiku mēbeles, zila Sevras porcelāna, sudraba un kristalla traukus

un gadusimteniem vecās ģimenes rotlietas viņa nepārdod, kaut arī dzīvo lielā trūkumā, jo nedaudzie puķu gleznojumi uz stikla, ko viņas vecie, stīvie pirksti spēj pagatavot bilžu veikaliem un atsevišķiem pasūtītājiem, dod viņai ļoti mazu peļņu. Kaut arī viņa ēd tikai maizes un sakņu druskas, ēdienu galdu tā tik rūpīgi klāj, it kā sagatavotos krāšņām dzīrēm. Bet ne nu viņa ilgojas pēc gliemežiem, sapelējušiem sieriem un lakstīgalu ligzdām! Nē, viņa ļoti mīl puķes — un viņa ilgojas pēc puķēm.

— Karlīnīt', — grāfiene reiz tīrā latviešu valodā teica savai vecajai kalponei, kas bez atlīdzības reizi nedēļā viņu apkopa, — galds nu ir klāts, bet ar ko lai to dekorēju? Kaut jel būtu kāda cერიņu lapiņa!

Un Karlīne pagādā grāfienei janvārī kadiķus, februārī ciekurus, martā pūpolus, aprīlī bērziņus, maijā pumpurus, jūnijā ābeļziedus, jūlijā liepu zarus, augustā tējas rozes, septembrī smaržtabakas stādus, oktobrī asteres, novembrī brūkleņu zaļumus un decembrī priežu un egļu skuju. Tas viņai dara lielu prieku. Reiz sirmā grāfiene nopelnījusi drusku naudas. Viņa nopirkusi puskilogrammu kviešu maizes un veselu klēpi baltu neļķu.

Arī es mīlu puķes, visvairāk rozes. Bet tās ātri mani skumdina. Ai, rozes mani kārdina un baida, jo viņu apskurbinošais krāšņums atgādina man kādu rūpīgi izkoptu dzīves veidu, pilnu mīlas, mākslas un lielas asprātības, ko nevaru sasniegt, kaut gan ar tik dedzīgu kaislību izlietoju visus atļautos un brīžam pat neatļautos līdzekļus, lai vismaz kaut drusku tuvotos tam daiļumam, kādu sludina rozes."

Emīls lēni runāja, bet vēl lēnāk un dziļāk pa

to laiku auga Mārtiņā ticība šim rožu draugam. Katrs no šiem krāšņiem vārdiem, ko teica Emīls Aivars, cēla dārznieka pašapziņu. Tā auga. Tā uzvarēja arvienu vairāk un apskaidrojās. Tā notiekas, kad no tumšzaļās un pelēkās Vec-Rīgas kāpj Pēterļa baznīcas tornī, kur ar katru kāpi paliek gaišāks, jo tur skrej gaŗām mākoņi un kanēļbrūnu, zilu un baltu baložu bari.

Kamēr Mārtiņš arvienu vairāk garā auga, Emīls to padevīgi uzlūkoja. Slimīgi staroja viņa acis, jo viņš priecājās, ka spēj visu tik atklāti un sekmīgi pateikt. Tādā pat neviltotā garā viņš turpināja:

„Un kad ieraudzīju jūsu dārzā kādu tikko izplaukušu sārtdzeltānu rozi, krāšņu, it kā izredzēto zemes Ofīras ziedu, es vairs nevarēju izturēt. Mani vajāja domas, ka šis zieds te nomirs pats savos sapņos, un ja arī to kāds tirgotājs vai bērinieks ievēros, neprātīs to pienācīgi novērtēt un samaitās vēl vārīgā zieda garastāvokli ar uzslavām bez gaumes un nozīmes. Man ļoti nepatika, ka dažādie gaŗāmgājēji visai nesmalkjutīgi paskatījās ziedā. Es cietu. Drīz nojautu, ka labāk būtu bijis, ja dzeltānā roze nebūtu nākusi šai pasaulē. Ja tā nebūtu atnākusi, nekad nebūtu manī radusies tāda kāre pēc neredzamās, nepieietamās pasaules. Un nu es sapratu, ka roze līdzīgi mazai un daļai raganai, jātiesā ar uguns provi un pēc tam jānoslēpj no sabiedrības kā ļaundare.

Tālāk man ļoti grūti stāstīt. Bet jūs jau varat iedomāties.

Naktī es norāvu dzeltāno rozi.

Vienu mirkli man kļuva vieglāk.

Bet drīz, ai posts, atzinu sevi par garā nabagu un nožēlojamu radījumu, kuŗa rokās atradās nekau-nīgs laupījums. Pie tam es nezināju, ko ar lepno dārgumu iesākt, kam to dāvināt? — un arvien dzi-lāk grimu tumšās pārdomās."

Nereti divās dvēselēs pamostas pēkšņi pilnīgi vienādas jūtas, kā vienā zarā divi pumpuri. Tā arī mājas tēvs un Emīls reizē nojauta kādas lielas un maigas varas tuvumu, kas radusies šai rūpīgi kopto, vārīgo augu gaisā.

Marta stāvēja pie durvīm.

Ja Emīls tad, kad norāva dzeltāno rozi, būtu redzējis meiteni, viņš būtu zinājis, kāda nozīme krāšņajam ziedam un kam to dāvināt. Bet tagad nelaimīgs, zems un tumšs viņš ātri nobeidza savu atzišanos:

"Un tad nometu un samīdīju dzeltāno rozi pie tā paša krūma, no kuŗa to noplūcu!"

Marta, parasti tik nedabīgi kautrīga un pārāk bailīga, nespēdama ticēt savām ausīm, klausījās un nokļuva tāda maiguma varā, ka tikko valdīja siltas pateicības asaras nezināmajam, lielajam labvēlim, un labu brīdi gandrīz neelpodama, ko bija ieradusi veikli un ar patiku jau no bērna dienām darīt, bau-dīja kā hostiju ikkatru dzirdēto vārdu.

"Mans jaunais draugs," sacīja mājas tēvs vēl nesen tik bīstamam ienaidniekam, "tikai tā varu jūs tagad uzrunāt! Ai, cik laimīgs esmu, ka iz-audzināju tādu rozi! Labāku likteni tai vairs ne-varu vēlēties!"

Beidzot, pēc ilgiem gadiem Mārtiņš vairs neju-tās liekēdis šajā pasaulē, bet sāka jau, kaut arī ne-droši, it kā jauns diskobols, kuŗš pirmoreiz izmē-

ģina bronzas ripu, pamazām apzināties savu nozīmi un vērtību. Viņa pašapziņa, pēc tam, kad ienaidnieks izrādījās pareizākais sapratējs, mācekļis, ticīgais, auga un izveidojās gaišā un apskaidrotā mierā.

Lielu notikumu, liktenīgu pārmaiņu nojauta arī mājas māte Zenta, šī divainā sieviete, kuŗa stundām ilgi varēja lūkoties herbārijā vai akvāriumā. Herbārijs viņai patika labāk kā dzeltānu rožu dārzs. Akvāriuma zaļā krāsa, mēmās, šaurā telpā ieslēgtās zivis, savādo, mandragorveidīgo ūdensaugu fantastika tai sagādāja lielu aizmiršanos. Zentai visvairāk patika neaprobežota spītība kā atriebība par mūžīgo gaŗlaicību ģimenē. Un tagad, kad viņa tālumā dzirdēja jaunā vīrieša zemo balsi, viņa rūpīgi ieslēdzās savā istabā un ar spītu un prieku izjuta savu lielo svešumu šai pasaulei. Visapmierinātāka ar sevi tā kļuva tad, kad aizbēga un noslēpās no ģimenes un viesiem, lai arī tas cik nepatīkamā stāvoklī pēdējos ievestu. Tādēļ viesi reti šo māju apmeklēja, ko Zenta sajuta kā lielu gandarījumu. Un, tādos brīžos, kad viņai šķita, ka tā pietiekami nesaudzīgi atspītējusi sabiedrībai, ģimenei un tuvākiem radiem un pārdzīvojusi visasāk šādas izturēšanās saldumu un rūgtumu sevī, viņu pārņēma neparasta iekšēja nožēlošana. Nereti viņa domāja:

„Kādēļ nav šai pasaulē tāda dzīva vai nedzīva lieta, kas saprastu dvēseli? No citas pasaules tā nākusi, citā pasaulē tai jāaiziet un te tā tikai apmaldījusies. Tā nav ne magnolija, lieliem un smaržīgiem ziediem, ne arī sudrabspārnota ētera būtne, bet gan smags un tumšs akmens. Un pie tam dvēsele vēlas būt viegla kā dzērve! Pasaule ir maza.

Grūti tajā elpot. Kā gan lai tā varētu lidot? Bet par laimi man nav Dēdala spārnu. Esmu maza un ikdienišķa — kādēļ tad vēlos tādus retus priekus? Ikdiena dod taču arī vērtīgu prieku, tikai tas apslēpts, ar smalku, jūtīgu un tikai ar tīru dvēseli uztverams, kamēr dēku pilnās dzīves prieki ir skaļi un nekaunīgi un peld dvēselē pa virsu kā ūdenī iekaisītas zāģu skaidas. Un tomēr bez tiem mums šķiet, it kā mēs dzīvi nebūtu baudījuši! Bet, varbūt, tās ir kādas lielas slāpes pēc jauniem avotiem mūsu dvēselēs un mēs ejam un pūlamies šīs slāpes remdēt gluži nepiemērotās vietās, un ja tādas neatrodam, nopeļam savu likteni. Mēs neesam labojami."

Pēc šādas atzišanās Zenta arvien ļoti nogura un ātri iemīga kā bērns, kas ilgi raudājis.

Pa to laiku Marta, klausīdamās tēva un jaunā cilvēka sarunas, pašai nemanot viegli kā kamillija bija piegājusi pie klavierēm, pie istabas stādiem, pie visām vecām, bet tagad tik jaunām lietām un viņai šķita, ka tā ir bezbēdīgāka par svētā Hironīma aprakstīto meiteni ar hiacinta maforti. Bet šai bezbēdībā bija jauktas arī bailes, tāpat kā viņā nereti asaras. Marta domāja:

"Kaut jel beidzot mani nenomāktu vairs bailes zaudēt dvēselē uz visiem laikiem vecākus, palikt garīgai bārenei! Arvien māti nomāks grūtsirdība un tēvu nepiepildāmas iedomas un pie visa tā man jāpierod. Galu galā, ja jau kā maza meitene visu tik pacietīgi pārcietu, tad tagad, kad man jau astoņpadsmit gadu, būtu kauns nēpanest visas bailes zaudēt vecākus!"

Ir stādi, kuŗus klāj sūna; ir akmeņi, kuŗus klāj zeme, un ir dvēseles, kuŗas klāj liela vientulība. Tā atgādina miglu pār ezeru, kad virs līmeņa saskatāmas spilgti baltas ūdensrozes.

Marta jau bērna dienās nepazina rotaļu biedrus. Bērnu svētki viņai nekad nepatika, bet gadskārtējā vijolišu diena viņu garlaikoja. Lai varētu priecāties kaut drusku līdzīgi citiem bērniem, tā piedomāja rotaļām kādu dziļāku nozīmi un visam redzāmam vēl dīvainu neredzamu skaistumu. Bet šīs iedomas nogurdināja un ne katrreiz apmierināja, un tā klusībā Marta apskauda pārējos bērnus. Tā nāca pie slēdziena, ka tikai sava mūža vislaimīgākā brīdī viņas prieks būs līdzīgs rotaļu biedru neviltotam priekam. Un, patiesi, tagad pirmās domas, kas tai ienāca prātā, bija šīs:

„Nu esmu priecīga, kā bērnībā mani rotaļu biedri!”

Mārtiņš, protams, visspilgtāk sajuta lielo pārmaiņu, un tā apveltīja viņu ar jaunu cīņas sparū. Viņš kļuva gaišāks, līksmāks un mošāks kā jebkad, jo ticēja savai varai. To liecināja arī sārtdzeltānā roze, kas tik lielu iespaidu atstāja ne tikai ģimenē, bet pat kādā līdz šim svešā cilvēkā ārpus tās. Bet dzeltānā roze nobālēs to rožu smaržā, kuŗas viņš tagad audzēs! Ar burvja receptēm, ar terasēm, ar siltumnīcām, ar otro sauli (īsto sauli) — mīlas siltumu un atspirdzinošām dzēriena lāsēm kops viņš smalkos stādus un radīs īpatu ziemeļu rozi, kuŗas elpošanā klausoties būs jāraud; kuŗai būs cheruba dvaša; kuŗas krūma saknes it kā kokles paudīs klusas melodijas. Un tad — viņš pārdos šos ziedus. Bet tos vajadzēs pārdot ļoti pievilcīgā un

delikātā veidā. Mīlā daži žesti var radīt ekstāzi un citi riebumu. Tāpat arī tirdzniecībā. Rozes un grāmatas nevar pārdot līdzīgi ēdamvielām un drēbēm! Vispirms jānodibina saskaņa ar visu labāko, kas mīt pircēja dvēselē, un tā jāatmodina ar tādu spēku, kas dzēš visas ēnas puses. Šāda tirgošanās būs tik valdzinoša, ka pircēji ar lielāko prieku atņems labāk pēdējo kumosu izsalkušai mutei, lai tikai iepriecētu sevi ar šo izredzēto preču iegādāšanos. Gaišs hipnozs mājotu pārdevējā un visi pircēji būtu viņa varā, gaišā hipnoza varā. Pirmais pierādījums tam dzeltānā roze!

Mārtiņš nerunāja vairs ne vārda, un tie būtu bijuši lieki šai brīdī, kad istabā mājoja kāda gaiša gara elpa, kuŗas varā jutās tik laimīgi un apskaidroti šīs ģimenes locekļi un viņu jaunais draugs. Bet tas vairs nebija tikai draugs. Tas skaitījās jau ģimenes loceklis. Un Martai, kuŗai šis lielais notikums ievadīja jaunu posmu dzīvē, vajadzēja saistīt uz laiku laikiem pie šīs ģimenes Emīlu. Pat Zenta vairs nesajuta tādā mērā savu postu, un kaut arī visiem vēl ļoti tāla, tomēr tika neapzinīgi ieaicināta šajos gaišajos svētkos. Bet vislaimīgāks bija Mārtiņš. Viņš apzinājās, ka beidzot padarījis laimīgu savu meitu. Un laimes augstākā brīdī viņš atcerējās dzeltāno rozi, jaunās dzīves vēstnesi, kam vajadzēja iet bojā, lai izpildītu savu gaišo uzdevumu.

BRAUCIENS PIE ANNAS

Kad garžoju dzimtenes sarkano jāņogu vīnu, man top tik omulīgs gara stāvoklis, kā vijolišu vai balto puķu dienā, un saprotamā kārtā šo manu jauko omu vispirms nojauš bērni, jo arī es tādā laimīgā brīdī jūtos vistuvāks visām sīkām, pievilcīgām un neparastām lietām. Ir jau dažādas piemīlīgas rotaļas, ar kurām šie mazie radījumi izteic savu gaišo dzīves prieku, bet vienai rotaļai reiz gribot negribot pievērsu daudz lielāku vērību kā citām.

Dzirdēju (tas notika labi sen atpakaļ), ka kāds mazs, tīrs un gaišzili ģērbts zēns alejās dzidrā balsī sauca pārējiem bērniem:

„Un tagad, brauksim pie Annas!”

Šo rotaļu, šo „Braucienu pie Annas” (kas mani iepriecināja jau ar nosaukumu vien — es iedomājos, ka Anna ir kāda krustmāte vai vecmāmiņa, pie ku-

ras bērni ies ciemos), jā, šo rotaļu bērni apsveica skaļām gavilēm. Gaišzīlais zēns nostādīja kolonnā pa vienam aiz sevis rotaļbiedrus, un katrs no tiem uzlika iepriekšējam plaukostas uz pleciem. Tad pirmais uzsāka priecīgo braucienu, un visi kustējās līdzi, un kā pirmais veda, tā pārējie sekoja, un tā kā bērni bija dažādās krāsainās drēbēs ģērbti, viņi izveidoja it kā kādu lielu, košu jāņtārpiņu, kas veikli lokās.

Te rotaļu pārtrauca ļoti vienkārša un vientiesīga sieviņa, līdzīga tām sirmgalvēm, kas svētdienas rītos ar melnu dziesmu grāmatu rokā un kaļķu baltu lakatiņu galvā apmeklē mazos lauku dievnamus.

„Ko tu arvienu, Juri, ceļo pie Annas!“ viņa lab-sirdīgi, tomēr it kā noraizējusies sacīja. Un tā kā neviena cita neatradās tuvumā, viņa ar zīmīgu atklātību pagriezās pret mani un runāja:

„Redziet, kas par savādu bērnu! Pirms gadiem septiņiem, kad zēnam bija pieci gadi, viņš bieži rotaļājās ar mazu, mazu kaimiņu meitiņu, kuŗa nomira. Kad Juris jautāja, kur Anna palikusi, mēs atbildējām, ka viņa aizbraukusi gaišajās mājās. Un tad zēns arī vēlējās turp nobraukt un izgudroja spēli — braucienu pie Annas, un to tā iemīloja, ka šī rotaļa tam palikusi tīri jau vai par paradumu!“

Sieviņa, apmierināta, ka visu, kas sirdī sakrājies, tik viegli pateikusi, aizgāja tālāk. Es turpretim, jau sirsnīgi iemīlējis šo bērnu mīlas rotaļu, nogaidīju izdevīgu brīdi, kad zēns mazliet aizgāja projām no citiem bērniem, un piesaucu to pie sevis. Tūlīt no pirmā mirkļa iemantoju viņa uzticību, un tai ziņā, laikam, vajadzēja man pateikties mūsu

dzimtenes sarkanam jānogu vīnam, jo kad šo labo dzērienu esmu garžojis, visas manas teicamākās rakstura īpašības gaiši izpaužas uz āru un es topu ļoti pievilcīgs un patīkams, ko bērni vispirms nomana.

„Juri,“ es teicu, „tu gribi apciemot Annu?“

„Gribu!“

„Bet, varbūt, ka Anna arī te rotaļājas — tu tikai viņu nepazīsti,“ turpināju.

„Es jau ļoti sen pazīstu Annu,“ atbildēja zēns, „un es braukšu pie viņas, jo te viņas nav.“

„Ja nu viņa tomēr te atrodas?“ jautāju.

„Tad es viņu Jums parādīšu!“

Un mēs uzmanīgi sākām vērot garāmejošās meitenes.

Lūk, lēni pastaigājās kāda meitene sarkanpunktainā kleitā, un tai augstu virs samta līlijām un zīda lentēm rotātās cepures rīta vējā grabēja un sitās viens pret otru, gaŗā, kopējā diegā piesieti, divi zili baloni kā vecmodīgi gaisa kuģi.

Bet drīz vēl lielāku vērību zēns veltīja neveiklās, melnās drēbēs tērptas meitenes iestērķelētājam priekšauvam, kas atgādināja rūtainu, apsnigušu logu, jo četrstūrainās salikuma vīles vēl nebija izzudušas.

Tāpat mūs iepriecināja divas meitenes, kas bija sagērbtas tik baltas kā sermuliņi.

Juri, pretēji citiem viņa vecuma zēniem, kā to pamanīju, valdzināja visas ļoti mazās būtnes, un ja viņš pazītu kolibrijus un pigmejus, tad, laikam gan, par visiem sīkiem putniem vislabāk viņam būtu patikuši kolibriji un par visiem sīkiem cilvēkiem vislabāk pigmeji, jo viss, kas liels, nomāca viņa gara-

stāvokli, līdzīgi akmens laikmeta pieminekļiem, turpretī mazās lietas radija omulīgu noskaņu, atgādinādamas viesības pie vecās mātes.

Katrā no šīm meitenēm divpadsmit gadus vecais Juris saskatīja jau ne tikai rotaļu biedrenes un pārdzīvoja ļoti maigi šo mīlu, kas no mātes pamazām pārgāja uz šīm mazām meitenēm, kaut gan vēl pārāk grūti aptverama viņam likās lielā, piemīlīgā vara.

„Un Annu tu nevari saskatīt?” beidzot ieminējos.

„Es braukšu pie viņas!” sacīja Juris, un man šķita, ka Anna, ar kuŗu viņš pirmoreiz rotaļājies, viņa dvēselei neapzinīgi un ļoti vārīgi pieskārusies un cita nekā vairs Juris nevēlējās. Šīs maigās varas paspārnē, droši vien, viņš mājojis jau no pirmiem soļiem, un šī vara spējusi viņu — tik vārīgu un glītu — tā savaldzināt ar mīlu, kuŗu tas vēl nekādi nespēja aptvert, tāpat kā tulpes sīpols nenojauž gaišdzeltāno rīta sauli, bet pusaizsnaudies atdodas zemes siltumam un gādībai.

Tā, kaut gan ar Annu mēs vēl nesastapāmies, Juris — pilns bērna mīlas — nenoskuma, bet stingri un nelokāmi nolēma braukt pie Annas.

Šo braucienu pie Annas man vēlreiz vajadzēja piedzīvot un ne tikai kā skatītājam vien, bet kā dalībniekam. Tas notika tā.

Piecpadsmit gadus nekā nedzirdēju par gaišzilo zēnu, kuŗā saskatīju tik daudz lielā šarma. Nezināju, vai viņš patiesi kādreiz aizbraucis pie Annas, vai arī šo meiteni pavisam aizmirsis un pārvērties tādā pat pelēkā, neredzamā garā līdzīgi pārējiem

cilvēkiem, kādi atrodas ap mums. — Bet, varbūt, pa to laiku kļuvusi vēl daudz apzinīgāka un skaidrāka viņa mīla pret Annu, — domāju — pret Annu un pret visu, kas tik spodrs, pret visu, kam daudz dvēseles un daudz sudrablietu trausluma.

Jā, to es nezināju. Bet manās ausīs jau labu laiku šalca jāņogu krūmi vasaras vējā, tādēļ nolēmu apmeklēt mazo, neopto jāņogu dārzu, ko mantoju no vecās mātes. Tāpat brīžam viena otra veca vīna pudele ar zelta galviņu lika man atcerēties kādu dziesmu, ko reiz sāka dziedāt šī siltā un mīlīgā dzimtenes ogu sula. Tā ir dziesma par ilgu mīlu, ko ar pirmo skūpstu dod māte, un kas kā ļoti smalks, vārīgs un tomēr nesaraujams senču dzīpārs velkas cauri dzīvei, līdz pāriet jaunā mīlā pret kādu tuvu, jauku cilvēku. Lai atkal dzirdētu šo košo vīna dziesmu, pa ceļam uz jāņogu dārzu iegriezos kādā apputējušā, bet omulīgā priekšpilsētās krodziņā. Tur drīz vien ievēroju kādu jaunu cilvēku, spulgojoši baltā, rullētā (kā teiktu tautas dziesmas) kreklā. Šis jauneklis sēdēja pie kāda galdiņa aiz alus pudelēm kā lielgabalnieks aiz lādiņiem un stāstīja kādu dīvainu dēku jautrām viesmīlēm. Bet šis krodziņa viesis nebija līdzīgs tiem dēkaiņiem, kuŗi pie siltiem dzērieniem taisa nelāgu lērumu. Viņš lūkojās gan laipni, gan sapņaini, brīžam viegli pasmaidīja, brīžam mazu, mazu drusku sērīgi novēroja apmeklētājus, ar vienu patīkamu smaidu apveltīja vijolistu, ar otru vēl patīkamāku krodzinieci, ar trešo — un tas bija par visiem pievilcīgāks — jauno, sudrabmatainai roņsalietei līdzīgo viesmīli — un savaldzināja tādā mērā visus, ka krodziniece ar divkāršu prieku atkorķēja pude-

les, pacilātāki spēlēja vijolists un žigli kā caune staigāja viesmīle. Viņš stāstīja:

„Kādam saimniekam piederēja varens, balts kuilis. Tam bija ilķņi kā mazam zilonim un sari asi kā eža kažoka adatas, bet daba kā visnevaldamākam dēkainim, jo daudz labprātāk viņš klejoja mežā, pāēdās zīles un saknes, cīnījās ar zvēriem, nekā baņojās pie saimnieka kartupeļu mizu siles, pie kuņas viņš tikai šad un tad atnāca pamieļoties, atpūsties no dēkām un dziedēt kaujās gūtās, nopietnākās brūces. Kādu dienu, kad kuilis atkal bija aizgājis dēkās vecajā lapkoku mežā, launaga laikā saimes istabā ieskrēja saimnieka meitene un, lielās bailēs neievērodama nekādu godbijību pret maltīti, aizelsdamās skaļi kļiedza:

— Baltais kuilis! Baltais kuilis! —

Saimnieks, saimniece, puisis, kalpone un meita izskrēja aiz pirtiņas nu, patiesi, no drūmā lapu meža briesmīgi urkšķēdams, nikni lielās ausis purinādams un mežonīgu vilka kaucienu pavadīts, pusriķšus steidzās mājup baltais kuilis un dzina sev pa priekšu neskaidri atšķīramu, puspelēku, kuplu spalvu kamolu. Mājnieki nu skatījās un gudroja, līdz no brīnumiem atvēra mutes — un kā nu nē! Kuilis dzina sev pa priekšu vilku, iecirtis pēdējam kā tatāru dunci savu ilķņi sānos, tā ka tas nekādi nevarēja izgrozīties, jo tūlīt sajuta asas sāpes, un tādā veidā tika akli dzīts gūstniecībā. Tomēr gaiši varēja redzēt, ka nežēlīga cīņa norisinājusies viņu starpā, jo ne mazāk par sadurstīto un izplūkāto vilku sakosts un asiņains bija vecais dēkainis, līdzīgi akmeņu laikmeta sirotājam. Un tomēr baltais kuilis atgriezās

mājās ar sev cienīgu gūstekni kā varens uzvarētājs."

Beidzis stāstīt, jauneklis lēnām, vieglām kustībām sāka dejot — un es aizturēju elpu, jo kaut ko senu atcerējos: dejojājs uzlika savas plaukstas dejojot viesmīlei uz pleciem, tāpat kā pirms daudziem gadiem, kad bērni spēlēja braucienu pie Annas.

Nekur jau tik ātri neiepazīstas, kā pie biķeriem, kas tik vecmodīgi un tomēr tik nepierasti jauni reizē, līdzīgi pašam dzīves priekam. Tādēļ nav nekāds brīnums, ka drīz jaunais dēkainis viņam piemītošā, dzidrā balsī ar lielu, iekšēju dedzību atklāja man savu dvēseli:

"Cik viegli var dejot, cik labi garšo vīns, kā patīk visas kokles, kad sievietes mīt ap mums! Tikai par mīlu vajag arvien domāt, jo nav tāda darba mūsu Dievam, kas neatstātu rokās tulznas un sirdī garlaicību, bet patiesās pasaules sātigais gaiss dveš no tiem izredzēto priekiem, kuŗus tik svētīgi un bagātīgi sagādā dēkas ar jaukām sievietēm! Tādēļ brīžam mani nomāc lielas bailes, jo kur lai mūžīgi atrodu tik daudz mīlas, ka ne mirkli nejustu tādas mīlas pat vismazāko trūkumu? Varbūt, tādēļ šo lielo mīlu sniedzu visām, ka nevaru ar to apveltīt vienu, kuŗu mīlu jau no pirmām bērnu dienām, bet kuŗu nekādi vairs nevaru atrast!"

"Annu?" neviļu iejautājos.

Jaunais dzīves meistars klusēja.

"Vai jūs patiesi vēl neesat aizbraukuši pie viņas?" turpināju.

"Es to vēl nekur neesmu sastapis," atteica jaunais mīlētājs Juris.

Un pēkšņi man ienāca prātā kāda liksma doma.
Es iesaucos:

„Brauksim pie Annas!”

„Kā?” brīnījās Juris.

„Brauksim pie visām jūsu pazīstamām skaistulēm pēc kārtas,” paskaidroju, „un, varbūt, starp tām atradīsim arī Annu.”

Juris klusi un vēl pilns pārsteiguma pilnīgi padevās manai gribai, un es atceros, ka nopirku dažas itin brangas jānogvīna pudeles un iesēdos ar Juri kādā no pēdējiem vecās Rīgas ormaņiem.

Un tā mēs devāmies vēsā, gaišā un klusā novembra naktī kādā lielā mīlas dēkā.

Kā leitmotīvu vēl kaut kur tālu (un tomēr sev blakus) dzirdēju Juŗa mīlas apliecinājumu:

„Es mīlu Annu jau no bērnības, kad viņa vēl bija gluži maza un aizbrauca projām. Man jāsatiek Anna, jo tik maz esmu ar viņu ticies, un kaut arī man bijis daudz panākumu pilnu mīlas piedzīvojumu, arvien baigāk sajūtu mīlas trūkumu.”

Pa to laiku ormanis šmaukstināja pātāgu gar sava lopiņa ausīm, un šo veco laiku lopiņu zem silto dzērienu iespaيدا nokristījām par Milīgo (jo visa pasaule šai brīdī, zem sarkano ogu sulas iespaيدا mums šķita mīlīga).

Es, Jurim iedevu mazu, baltu māla krūzīti, kurā tas no pudeles ielēja vīnu.

Ar katru silto un sarkano malku mūsu izlutinātās iegribas kļuva pievilcīgākas, un mēs vairs cita nekā domās neredzējām, kā tikai sievietes miesas krāsu. Mēs labu laiku šūpojāmies kā karuseli, kamēr ormanim beidzot, laikam, zuda pacietība un viņš pikti uzprasīja:

„Kur tad lai jūs īsti vedu?“

„Cienīts kungs,“ Juris, it kā attapdamies, teica man, „pie Annas mēs tikpat neaizbrauksim. Bet kas par to? Es pazīstu divas skaistules, kuŗas mūs sasildīs vēl labāk kā vīns.“

„Bet vai jums vispārīgi ir nauda,“ neatlaidās ormanis, „un vai jūs galu galā paši zināt, kur atrodaties un kur gribat braukt?“

Juris lika izdzert ormanim trīs pilnas krūzītes vīna un tūlīt tas zināja, kur mūs vest, jo nāca ar mūsu epikūriskām dvēselēm lielā saskaņā.

Tagad mūsu rati ripoja tik jautri, it kā ceļā uz krāmu tirdziņu gar visāda kupluma krūmiem, kur nesen vēl jūlija saulē gatavojās gaišsarkanās ziemeļu vīnogas, pilnas jautrās pasaules smiekliem, jo viņu asā, stiprā un skābā sula ir kā savircots ēdiens, kas kutina augšlejas un smīdina līdz asarām kā senos zelta laikos. Tāpat šķiet, it kā katra smalki izrobotā lapiņa sīkajos zaros ņemtu dzīvu dalību žirgto sulu priekā, kur bezbēdība un vieglprātība nezina robežu. Tās sulas nevar būt bēdīgas, kaut viņu lāses nogaržo ar vienādu patiku mājas veļi un veci gardēži, rūpju skumdināti vientuļi un pievilcīgas kārumpieces. Arvienu priecīgi ir arī paši jāņogu krūmi, vienalga, vai tajos beŗas krusa kā svina skrotis, vai arī tur izkūst kuplās sniega pītes; vai zaros elpo dzeltānzaļās lapas, vai arī krūmos ieķēŗas spilgtie, ķieģeļu krāsas ķekari kā korallī melnos matos. Šie krūmi toreiz pakalnos, kad ātri ripojām tiem garām, likās dejojam smieklu deju, un, patiesi, mēs saklausījām novembra vienpadsmitā vakara stundā vīna dziesmu par godu ziemeļu dēku kavalieriem.

„Pie skaistulēm jums visu nakti būs silti,“ dziedāja vīns, „mazākais pirkstiņš, kuŗu jums būs laime skūpstīt, noņems viegli jūsu murgus un darīs jūs pilnus tīras uguns. Bet rīt jūs gulēsīt labāk kā no vīna, tomēr parīt jūs būsīt vislaimīgāki. Tad jūs izjutīsīt visu gūto, reto baudu vēl pievilcīgās atmiņās.“

Tā mēs iebraucām varenu apšu alejā. Šo stalto, sidrabaino apšu mizas garoja it kā jaunas ēkas pēc krāsām un savijās viena ar otru vislikumainākiem un daudzžuburainākiem zariem līdzīgi kroņluk-turiem.

Un Mīlīgais mūs vilka, līdz ievilka mazā vēžu upītē un, cilādams pakavas, pie tam vēl meta mūsu drēbēs brūnas un slapjas smilšu pikas. Tā bija viena no tām neskaitāmām mūsu dzimtenes upītēm, kas tā garo pēc ūdensrozēm, satrūdējušām lapām, niedrām un vēžiem. Gar upīti braucot, mums abiem — kā jau epikūriešiem — ienāca prātā stiprs ķimeņu dzēriens un trauks ar ķepurainajiem, skar-latsarkani novārītiem vēžiem.

Beidzot ar bezbēdīgu joni ieripojām novāktu kartupeļu laukā, kam apkārt spulgoja māju ugun-tiņas. Izskatījās tā, it kā te būtu kapu svētki, kur katrs mirušo pieminētājs atnācis ar savu svecīti. Viegļprātīgi šūpodamies ratos it kā uz nenoēvelēta dēļa, kas pārlikts pār sveķainu balķi, tuvojāmies omulīgām, mazām ēkām. Tās ar savām jokainām terasēm atgādināja Stevensona laika pasta karie-tes, un, likās, it kā mēs stāvētu uz vietas, bet tās mums ripotu garām ceļā no kādas holandiešu hia-cintu pilsētiņas uz kādu franču vīna pilsētiņu. Pie

kādas no šādām iepriecinošām ēkām Milīgo apstādinājām, un reizē apstājās ripot visas jautrās ēkas.

„Cienīts kungs,“ ierunājās Juris, „droši vien, te, kur istabā smaržo pēc matiolām un jaunu, gulošu sieviešu miesām, mēs varētu skūpstīties, glāstīties un priecāties tik patīkami kā nekur, bet nedusmojieties uz mani, ja lūdzu jūs — braukt tālāk!“

„Kādēļ?“ jautāju.

„Lai skalojas atkal vīns pudelēs! Lai dzied omulīgo dziesmu! Bet mēs riposim bezbēdīgi tālāk, jo šovakar mums jāatrod vieta, kur varētu patiesi un jauki izpriecāties.“

„Jā, kur tādu atradīsim?“

„Brauksim pie Annas!“ lūdzās Juris.

Milīgais atkal tecēja, un kā lāga gars, kas buķina pie sevis kaut ko nesaprotamu, šad un tad papurināja gaišpelēkās krēpes.

Mēs braucām pa priekšpilsētu kā lielkungi ar zelta dālderiem kabatās. Mazās ēkas atgādināja laimes spēļu bodītes, kur var zelta gabalu izmainīt sīkā naudā un nopirkt visu jaukāko un patīkamāko, ko sirds tik sen jau kāro.

Pie tam mēs neaizmirsām arī mazo, balto krūzīti, tāpat pudeles, kurās vīns arvienu skaļāk plunčojās, pudelēm paliekot tukšām.

Dažās mājās, mums gaļām ripojot, iespulgojās un dzisa sērkokčiņi. No citām mājām izskrēja suņi, un divi terjeri ilgi dzinās mums līdzi, izkārdami mēles kā gaišsarkana atlasa strēmeles un saceldami lielu lērumu, mūsu jautro kļiedzienu uzmuģdināti. Dažreiz aizriboja gaļām kāds pretimbraucējs, un zirgu galvu melnie silueti atgādināja šacha figūras.

Mīligais vilka mūs gar daudz dzīves priecīgām
ēkām, un arvienu biežāk iejautājos:

„Vai te nedzīvo Anna?”

Bet Juris tūlīt pasteidzās atbildēt:

„Nē, te vēl nedzīvo Anna. Tālāk!”

„Bet mēs taču reiz jau braucām gar šīm apsēm,
gar vēžu upīti un pār bērzu pakalnu, no kuŗa pārre-
dzams kūdras purvs!” iesaucos, „vai jūs maz brau-
cat pie Annas?”

Juris: „Tikai pie viņas!”

Es: „Vai tad jūs zināt, kur viņa dzīvo?”

Juris: „Kā nu nē!”

Es: „Jūs tomēr nezināt ceļa!”

Juris: „Tik sen jau viņu pazīstu un mīlu, kā
tad nezināšu ceļa!”

Es: „Tad brauciet!”

Juris: „Cienīts kungs, vienalga kur! Tikai pie
sievietēm!”

Es: „To jūs nerunājat — to runā vīns!”

Juris: „To runāju kā bērns, kā zēns, kā jau-
neklis, kā vīrs! To runāšu arī kā sirmgalvis!”

Es: „Meklēsim Annu!”

Juris: „Brauksim pie Annas!”

Skūpstīsim, dejosim un iesim visādās dēkās,
kamēr atradīsim Annu!”

Es: „Un kad jās aiziesit pie gaišiem, pelē-
kiem veļiem, Annu ies meklēt raibās dēkās jūsu
dēls.”

Juris: „Mēs brauksim šurp un turp bez apstā-
šanās līdz gaišdzeltānām kāpām, no kuŗām atklā-
jas skats pāri pilsētas gotu namiem un torņiem
un pāri plašai upei, bet otrā debess pusē ieraudzī-
sim kā gotlandiešu krelles gaŗu uguntiņu rindu,

kas velkas gar dzelzceļa stigu; tālāk nobrauksim līdz bedrēm, kur rudeņos izgāž satrūdējušas lapas un nonāksim pie sarkaniem preču vagoniem, kas tālumā atgādina rindā saliktus, jaunus, sarkanus ķieģeļus; tad gar nocirstiem bērziem brauksim ap ezeru, kur jūlijā peldas kopā zēni ar meitenēm, un tā brauksim un brauksim ap vienu vietu, it kā senlatvju vadātāja vesti, līdz aizbrauksim pie Annas!"

Protams, pie Annas mēs neaizbraucām, un pēc brīnumainām dēkām agrā rītā ieradāties manā jāņogu dārzā, kur tikai zvirbuļi kā sīki gari tupēja kailos zaros. Man ienāca prātā jāņogu krūmi, kad tie rotājās ogām un mazi putni līdzīgi punduru gardēžiem tās pa vienai nobaudīja, bet kad dzeltāna speķzilīte uzlaidās uz trauslā un brīnumžuburainā zara, tā kā tas noliecās līdz pienenēm un nātrēm, no lapām nobira lietūs pīles kā dārga dzēriena spulgojošās lāses. Un vēl atcerējos, ka pie ogu ražas novākšanas vecā māte arvienu uzaicināja bērnus, un kad vārīgās rokas sadūra asie zariņi, nevarēja vairs atšķirt, vai uz pirkstiem ogu sula vai asinis. Brīžam plaukstas sadzēla nātras, tā kā āda pārklājās baltiem plankumiem, bet sirds tomēr bija bezbēdīga, jo mute baudīja atspirdzinošo sulu, un vajadzēja tikai pacelt vienu otru labi zemu zaru, lai atklātos acīm cits par citu krāšņāki ķekari. Patiesi, brīžam nezinājām, kuŗu ņemt, kuŗu neņemt, jo it kā Midasam viss šķita no tīra zelta, tā te viss likās no tīra purpura un sarkana dārgakmeņa graudiņiem. Pēc tam, kad no lūkām pītie grozi bija pārpilni ogām vēl ar lielu grēdu virsū, radās tik lepna pārpilnības sajūta, ka nemaz nemanījām grūto smagumu, nesot grozus pagrabā, bet drīzāk

gribējās vēl kādu greznāku ķekaru noplūkt, ko saskatījām garāmejojot uz kāda zema zara. To katrā ziņā vēl norāvām un uzmetām piedevām lielai grēdai virsū. Tagad jau nu gan paši ražas vācēji bija aizmirsuši bērņības epikūrisko dārzu. Bet man patikās šai novembra rītā Jurim izstāstīt visus viņa darināšanas darbus, un manus nostāstus pavadīja jāņogu sarkano sulu dziesmas, kas ļoti maigi noskaņoja Juri. Atcerējos tālāk mazo istabu, kur uz akmens grīdas bija novietoti rindās smagie grozi pilni jānogām, kas atstāja tik košu iespaidu, ka nejauši vajadzēja pasmaidīt un justies vēl labāk kā dārzā. Grozi bija tik pārkrauti, ka tiklīdz tos pakustinājām, ķekari slīdēja pār rokām uz grīdas, un kad mēs uz tiem uzkāpām, ogu plānā āda viegli pārsprāga un apšķaidīja apavus un drēbes sarkanām pilēm. Centīgas rokas veikli atraisīja ogas no smalkiem, bālzaļiem stiebriņiem, tā ka tās varēja bērt spiestuvē, kuŗu kāds no mums ar lielu skubu mala, kamēr otrs pildīja, un mašīnā pa vienu pusi atdalījās ogu plānā āda, samalta gluži sausa, pa otru pusi tecēja tīra, sarkana sula. Šo dzidro sulu iepildījām varenos stikla balonos, kuŗi savukārt bija ievietoti lielos grozos, un tur sula rūga un gatavojās līdz vēlam rudenim, jo tikai pēc pirmā sniega jau krietni garžīgo dzērienu dzidrinājām. Šī viņa pārļiešana un dzidrināšana sagādāja mums vēl lielāku prieku kā pati dzeršana. Kāds no mums abām rokām stingri turēja plaši atplēstu maisu vaļā, zem kuŗa atradās koka spainis, kamēr otrs pacēla kādu no baloniem un ar lielu sajūsmu gāza tā saturu maisā, tā ka mieles apšķaidīja mūsu sejas un istaba pieplūda tik stipru, saldi reibinošu

garojumu, ka tas ievilkās drēbēs līdzīgi rožu ūdenim. Tūlīt caur audekla maisu lēni sūcās sula, skaidrāka par rasu narcisēs un piepildīja spaini ar tik caurspīdīgu, gaišsarkanu šķidrumu, ka tajā varēja spoguļoties. Bet sula ļoti lēni izspiedās caur maisu, un kamēr tas palika gluži sauss, pagāja vesela diena, tādēļ pakārām maisu pie krietna koka, ko pārlikām pār divām krēslu atzveltnēm virs spaiņa. Sula gan ātrāk, gan lēnāk pilēja un plunkšķēja spainī, tā ka visas šīs skaņas kopā pārvērtās klusā vīna dziesmā, kurā tikai nepārprotamu mīlas valodu vien varēja saklausīt.

Mēs iegājām vecās mātes zemajās istabās, un tur apstājies sienas pulkstenis ar smagām bumbām garās ķēdēs, sudrabkāzu vainags aiz apputējuša stikla, spoguļi, kas pārklājušies it kā ar tumšu miglu un mani vīna darināšanas stāsti tik dziļu iespaidu atstāja Jurī, ka tas ar klusu dedzību atzinās:

„Jau bērna dienās teica māte, ka mīlēšu sievietes, jo mani grūti varējusi atradināt no krūts. Šis pareģojums drīz piepildījās. Un tas bija reizē svētība un lāsts, jo es nekur tik lielu mīlu neatradu, kādu pats jutu. Nereti mani pārņēma izbailes, sevišķi kad māte kādu skaļāku vārdu pateica. Man likās, ka esmu pazudis, jo mīlu nekad neatradīšu, bez kurās jāiet bojā. Brīžam šī iemesla dēļ ar mokām varēju rotaļāties, un dažreiz pašas jaukākās rotaļas vidū mani nomāca sēras, lai nākamā mirklī nedabīgā priekā izgudrotu un ar slimīgu sajūsmu steidzīgi izpildītu jaunas rotaļas.

Annu es neatceros. Es rotaļājos ar daudzām mazām meitenēm un, varbūt, starp tām bija arī

Anna. Patiesībā rotaļa „Brauciens pie Annas“ radās šādi.

Reiz kā gluži mazs zēns redzēju sapni.

Maigi izjutu vissīkākos smalkumos mātes mīlu un man šķita, ka katrai puķei, katrai rotaļlietai — alvas kareivjiem, koka zirdziņiem — piemīt šī lielā vara, jo es glāstīju tos tā, kā tikai es māti un māte mani glāstītu. Un šai brīdī vēl it kā pusneapzinīgi dzirdēju mātes vārdus, ka man būšot rotaļu biedrene Anna. Es pamodos pilns dīvaina maiguma. Tajā dienā par asu man izlikās pat mātes ikdienišķās rūpes, glāsti un gādība par mani. Es nekādi nevarēju saprast to lielo, maigo varu, kas mani visu bija pārņēmusi. Bet tā mani sāka vadīt. Es sāku meklēt Annu. Es sāku mīlēt. Atceros no skolas gadiem mazu ēku, klātu ar sarkanu kārniņu jumtu kādā šaurā vecās pilsētas ielā, tik šaurā, ka vajadzēja diviem cilvēkiem gandrīz apskauties, lai tie kopā un viens otram blakus varētu pa šo ielu paiet. Un te šai smieklīgā ēkā es vispirms meklēju Annu pie divām meitenēm, kuŗas glāstīja manu pieri ar gaišām matu sprogām, un es skūpstīju viņām maigo ādu zem acīm un zem smakra. No tā laika šādi skaisti sakari man bijuši ar daudzām patīkamām meitenēm, un visi šie piedzīvojumi sākās ar kādas neļķes vai kreīmenes pasniegšanu un nobeidzās ar skumīgiem un izklaidīgiem skūpstiem, jo Annu nekur nevarēju atrast. Nereti visneparastākās dārglietas vēlējos iegūt, lai rotātu ar tām kādas daiļas meitenes kaklu, kaut gan patiesībā man nekas nelikās tāds, kas vēl varētu papildināt dabīgo skaistumu. Bieži slavēju savu rāmo, klusi omulīgo omu, kas tagad gandrīz

arvien ir tik bagāta, ka reti kad jūt mīlas trūkumu. Bet Annu tomēr nevaru atrast. Ja Anna mirusi, es nesēroju ar tām saltām sērām, kas liek gērbties melnās drēbēs un atteikties no darbdienu un svētku jaukumiem. Es vēroju rožu dobes, kuņas rudenī apsedz skujām, lai vārīgie stādi neiznīktu. Arī mūs reiz apsegs smiltis, lai mēs neiznīktu. Viss no senatnes, ko zeme slēpa, uzglabājies, bet daudz, kas palicis virs zemes, gājis bojā. Pietiek! Man vēl tik maīga mīla sirdī, tāds prieks iet dēkās un tā gribas elpot šīs zemes spirgto gaisu — kā lai nemeklēju to, kas mani dara tik patīkamu sev un citiem, tādēļ — brauksim atkal pie Annas!"

SIMTS DIVDESMIT LATU

Simts divdesmit latu bija Zelmas Gabaras, kākas privātfabrikas grāmatvedes, mēneša alga. No tās gluži labi būtu paēdusi un apgērbusies Zelma un viņas māte, ja tikai Zelmas brālis, kuņš ēda par trim un plēsa drēbes par trim un bez tam vēl apmeklēja jūrskolu, būtu pacenties atrast kādu nodarbošanos. Bet to viņš nedarīja, un tādēļ Zelma ar māti, gauži baidīdamās no vekseļiem un avansiem, mūžam uztrauktas un ķildīgas, rūpīgi apsvēra, kā dzīvot, lai nepārkāptu šo dzelzs robežu — simts divdesmit latus.

Mēneša izdevumus abas sievietes visos sīkumos jau iepriekš aprēķināja un ierakstīja mazā, zilā burtnīcā. Sākot ar īres naudu, apgaismošanu, apkurināšanu un pārtiku līdz diega spolītei — viss viņu rēķinos tika ievests — arī dažādi ziedojumi,

Sarkanā Krusta loterejas biļetes, brāļa skolas nauda un mācības grāmatas un daudzi citi lielāki un mazāki izdevumi.

Vārdu sakot, tas bija mazs budžets, kuŗa varā jau vairākus gadus atradās māte, meita un dēls.

Bet reiz trīs dienas pēc kārtas Gabaru istabā nedzirdēja smagos soļus, svilpošanu, rupjo, pikto balsi.

„Tas nozīmē,” sprieda kaimiņi, „ka tas niknais puisis, tas lauva, nav mājās.”

Patiesi, Ernests, jūrskolas audzēknis, pirms trim dienām izgāja un pazuda, vai nu aizbraukdams ar kuģiem, vai vienkārši tāpat aizstaigādams dēkās. Bet tas jau nebūtu nekas. Lai viņš iet! Viņš jau šad un tad ieŗūcās kaut ko nesakarīgu par Islandi un Atlantiku. Galvenais — un tā patiesi bija nelaime, kuŗu pat Zelma ar māti nekad nevarēja paredzēt — uz kumodes zem brūnā māla moŗa galvas vairs neatradās simts divdesmit latu, Zelmas, grāmatvedes, tikko saņemtā novembra mēneŗa alga!

Māti nepārsteidza ne liela laime, ne arī liels posts. Viņa gan skaļi raudāja, smieklīgi vaidēja, bet tas viss bija vairāk paradums. Treŗā dienā viņu pārņēma liels nespēks, kas pārvērtās stulbā vienaldzībā. Tā nepārtraukti gulēja, neēda, nedarīja vairs nekādus saimniecības darbus, klusēdama lūkojās vienā punktā. Kad māte rupji lamājās, tā bija labāka, nekā kad ģimeni mocīja ar klusēšanu. To zināja Zelma un ienīda šādu mātes garastāvokli, jo mātes pasīvitāte nozīmēja, ka tā no kaut kādas izejas meklēšanas spītīgi atsakās. Viss notikuma smagums ar sekām tā tad atkal uzgūlās Zelmai.

Tā gribēja sevī īsi un vienkārši izskaidrot visu notikušo. Bet pēdējais tai kļuva arvienu tumšāks un neizprotamāks. Grāmatvedi brīžam pārņēma uztraukums, brīžam savādas bailes. Jo vairāk centās domas vienkāršot, jo vairāk tās sarežģījās.

Tā tad viss rūpīgākais un sīki pārdomātais rēķins iznīcināts! Vai tad tiešām brālis būtu tā spējīgs izdarīt? Viņš taču pārāk labi pazina ģimenes apstākļus. Un Ernestu par negēli nekad nevarēja nosaukt.

Savāds, slinks, izlaidīgs jau nu gan viņš bija — pēdējās dienās pirms aiziešanas tas kļuva pavisam drūms. Bet vai tad viņš arvienu nebija sevī noslēgts, ļoti drūms? Pietika tikai palūkoties Ernestā tā ap plkst. 10 rītā, kad viņš dusmīgi izbāza kupli sprogaino, gaišmataino galvu no aitādu un sadiļu segu grēdas savā guļas vietā, lai nosauktu viņu par drūmu lauvu. Tūlīt pēc tam viņš parasti norūca kādu smagu lāstu par miega traucēšanu, līdz pamazām sāka rotaļāties ar savu sudrabpelēko runci, nosauktu sievietes vārdā — par Marlēnu. Pēdējais nereti gulēja Ernestam, kurš naktīs nelietoja apakšveļu, uz kailā vēdera, omulīgi purāja un izdeva patīkamu karstumu. Stundām ilgi Ernests gudroja dažādus runča kaitināšanas veidus. Brīžam aplika kustoni sev ap kaklu kā vecmodīgu Napolēona III laika boā; brīžam ieogrūda runča mazo mongoļa galvu savā plati atplestā mutē; brīžam pieskārs kādai vietai nabaga kustoņa pavēderē. Šai kustībai katru reiz sekoja dzīvnieka nelabais blāviens.

To visu Zelma tagad atcerējās kā kaut ko tumšu, rupju, mežonīgu, kas tai liecinātu tikai visu

ļauņāko par pašu divdesmit divus gadus veco puisī.

Drīz māsa atklāja vēl daudz citas nelabas īpašības brālī.

No viņa visu ko, piemēram, zobu pastu, saldumus, odekolonu (kuŗu Zelmai vārda dienā iedāvināja kāda darba biedrene), vajadzēja noslēpt. Bet arī tad bieži viņš uzmeklēja noglabātās mantas un iesmaržoja ar odekolonu kuplos matus, paduses, kāju pirkstus, iznīcinādams, kā pats mēdza teikt, sviedru briesmīgo smirdoņu. Tā paša iemesla dēļ iekaisīja ēģiptiešu skaistuma pūderi „Aidu” cepurē, zeķēs, cimdos; izķepēja zobu pastas pustūbiņu mutē un uz sukas, vientiesīgi izgaržodams piparmētras sīvo vēsumu. Tādā gadījumā Zelmai atlikās tikai samierināties ar to, ka odekolona „Acacia, Iluzions, Rīgā” pudele pilna ar ūdeni, bet tukšā zobu krēma „Mētra” tūbiņa tā izveidota, it kā būtu piepildīta.

Vispārīgi, ja šis puisis kaut ko lietoja, tad izšķērdīgi, ar uzviju. Ja viņš spodrināja apavus, tad parastā „Lodix” melnā apavu krēma kārbīņa tika vienā reizē izsmērēta; ja ņēma sviestu, tad katra pika bija gandrīz tik kupla kā zelta laša astere.

Katru rītu Ernests nemazgājās, bet kad sāka mazgāties, tad visa virtuve pludoja, un smalkjutīgā Marlēna — vienīgais radījums, ko, citiem redzot, šad un tad puisis apmīloja — pilnīgi pārvērtās: indiešu bifeļa raga veidā izlocītu asti, ielēca kaktā, splāva un šņāca kā tā lauva, ar kuŗu reiz cīnījās Simsons.

No dienas dienā Ernests smēķēja, svilpoja un dziedāja (viņam starp citām bija kāda slepena vēlēšanās — iegādāties patafonu), un par spīti zaļām ziepēm un ūdenim, katra lieta — papīra lapa,

balta veļa — kurai puisis pieskārās, apklājās vai nu tauku plankumiem, vai papirosu pelniem, vai citu netīrumu nospiedumiem. Viņš nekad godīgi nerunāja, bet vai nu rūca, vai lamājās; miegā sita dūres gaisā, ar visu sparū gāzās guļas vietā no vieniem sāniem uz otriem par sodību nedrošai dēļu nārai.

Tā tad šis slaists, kurš nekādu darbu nestrādāja, slinki mācījās un dzīvoja no māsas žēlastības, to vēl apzaga un aizgāja naudu nodzīvot.

Tāds bija Zelmas gala slēdziens. Un, kā jau varēja paredzēt, ceturtdienas rītā, galīgi nobriedies un netīrs, atgriezās Ernests, pie tam tāds kā viegli iereibis. Māsu viņš nemaz neievēroja, jo pirmo bargo skatu veltīja guļošai mātei, it kā vainīgs nebūtu viņš, bet nabaga sieviete.

„Vecā, ko tu guli?” viņš uzkliedza, „nav ko darīt? Izmazgā kreklus, salāpi zeķes, izgludini bikses! Skaties, atradusi laiku slinkot!”

Māte uz vietas atžirga. To jau Zelma paredzēja un ar riebumu novērsās. Viņa nojauta, ka mātei lamāšanās tagad sagādās pat zināmu ļaunu patiku.

„Vai, vai! Kur tu biji, saki ātrāk!” māte nejauki vārgā balsī iesāka.

Ernests zobojās:

„Tu, laikam, domā, ka blandījos kaut kur apkārt? Nenāk ne prātā!”

„Jā, kur tad tu biji, saki, ātrāk, ak vai! Un kur ir nauda? Nauda!” visādās drausmīgās balss pārmaiņās neskaitāmas reizes atkārtoja māte, pamīšus kliegdamā un raudādama. Bet puisis, kurš vienīgais prata sarunās ar māti uztvert īsto no-

skaņu, ar skaņu balsi un brangām rupjībām to daudzkārt pārkliedza:

„Zinu jau, zinu, tu, vecā ragana, laikam domā, ka visu naudu esmu nodzīvojis? Netrāpiji! Nu, ja tu tā gribi zināt, tad, lūk, ko es pa to naudu nopirku!”

Un Ernests nevērīgi uzmeta uz galda mazu sainīti, atplēsa brūno ietinamo papīru un sieviešu acu priekšā izklāja pelēkzilu vilnas džemperu, izrotātu baltumiņiem kā kaņepu graudiņiem, un odekolona „Japaņu ceriņi” pudeli. Tad izņēma no kabatas un novietoja virs džempera baltu ķemmi ar sudraba rokturi.

Abas sievietes brīnījās.

Zelma: „Ko tas nozīmē?”

Ernests: „Vārdu sakot, dāvanas! Par to, ka tu mani tik ilgi esi ēdinājusi, skolojusi, apgērbusi. Saproti, zoss?”

Māte: „Mulķi, kam tas viss vajadzīgs?”

Zelma: „Mums taču trūkst vēl daudz nepieciešamākas lietas! Cik tad tas viss maksāja?”

Ernests: „Kad saņem dāvanas, cenu neprasa.”

Māte: „Dāvanas? Par Zelmas naudu!”

Ernests: „Kas tev par daļu!”

Zelma: „Džempers pirīts pie Vulfa — rēķins piesprausts klāt — četrpadsmit lati. Odekolons maksās kādu latu.”

Ernests: „Un ķemme trīs latus. Kopā astoņpadsmit latu. Paliek labāk, ko?”

Māte: „Un kur pārējā nauda? Cik tad paliek, kad no simts divdesmit atņem astoņpadsmit?”

Zelma: „Simts un divi lati.”

Māte: „Nu, kur palika šie, teiksim, simts lati?”

Ernests: „Tā jau es domāju! Kā tad! Man vēl vajadzēs dot norēķinu par katru santimu! Pazīstu tevi, tu naudas kārā čūska!”

Zelma: „Ko tur runāt — viņš nav pie pilna prāta!”

Māte: „Bet tik daudz prāta viņam ir — izdot naudu! Dod šurp simts latus!”

Ernests: „Aita, kā tad man vairs tik daudz var būt — es taču nevarēju četras dienas neēdis dzīvot!”

Māte: „Kādēļ tad nenāci mājās?”

Ernests: „Kā es varēju bez naudas rādīties?”

Māte: „Un tagad tev ir nauda?”

Ernests: „Dāvanas!”

Māte: „Kādēļ tūlīt tās nenopirki, ja vispārīgi gribēji tādu mulķību darīt, bet trīs dienas klejoji pa ielām?”

Ernests: „Vai tad tā uzreiz var kaut ko krietnu sadomāt!”

Tā viņi lamājās bez gala un nozīmes, kamēr Ernests kādu brīdi vairs nemaz neatbildēja. Viņš labāk atkārtoja savu iemīloto vingrošanas paņēmieni — staigāja uz rokām pa istabu, tā ka pinkainie mati slaucīja grīdu.

Drīz lamāšanas turpinājās.

Māte: „Un tev sirdsapziņas pārmetumu nemaz nebija?”

Ernests: „Kā nu nebija! Bija. Un bieži. Ak, kādas mokas! Tās jums nemaz nesaprast! Lai tās remdētu, iegāju „Staburagā”, „Vulkānā”. Izdzēru kādu šnabi, pudeli alus. Gribējās arī ieēst. Tur bija laši un kaviārs. Es tos gardumus taču nekad nesmu ēdis — saprotat pašas, ka man iegribējās!”

Māte: „Un tā tu visu naudu nodzīvoji?”

Ernests: „Tītarmāte! Dāvanas aizmirsi?”

Māte: „Lai tās izput, tās tavas dāvanas! Bet tās maksāja tikai astoņpadsmit latu. Kur simts lati?”

Ernests: „Beidzot vēl gribēju kārtīgi no ādas nobrucināt visus dubļus. Velns viņu zina, kad esmu mazgājies! Mums jau nav vannas. Iegāju pirtī. Nāca arī nost tīrā mīkla. Pēc tam liku nodzīt bārdū, apcirpt matus. Nopirku simts „Rīgas” (neesmu ilgi smēķējis!) Un kur tad vēl ziepes, dvieļi, dzeram-naudas uz katra soļa! Tas viss taču kaut ko maksā, vai nē?”

Māte: „Teiksim piecus latus. Kur pārējais?”

Ernests: „Sen jau gribēju kādu lētāku patafonu iegādāties. Nu tādu nopirku. Pie tam tikai par sešdesmit latiem.”

Sievietes ievaidējās.

„Kur tad tas ir?” galu galā attapās Zelma.
Bet Ernests sāka nicinoši svilpot:

„Pa ielu iet oficiers žanis.”

Ilgi sievietes gaidīja, kamēr puisis izsvilposies.
Beidzot viņš vienaldzīgi pateica:

„Ak, patafons? Aizdevu kādam draugam.”
Sievietes iesmējās.

Māte: „Vārdu sakot, tev vairs nav nekā?”

Ernests: „Kā nu nē! Piecu latu gabals!”

Māte: „Nu tad dod to pašu, zagli!”

Ernests labu brīdi meklējās pa kabatām, sirdīdamies pie sevis par izspiedējiem un izsūcējiem, kamēr salasīja sauju ar santimiem.

„Pikis un zēvele,” viņš iesaucās, „es to ripu pašlaik pirms atnākšanas izmainīju skārnī! Redziet,

Marlēnei nopirku plaušas. Arī Marlēnu nedrīkst aizmirst!”

Gudrais runcis neganti skrāpēja grīdu, vēdināja asti kā kādu zīda magoni un pieglauđījās Ernesa bikšu galiem, līdz saņēma krietno plaušu kumosu.

Māte pa to laiku nemitīgi vaimanāja, kāpinādama balsi:

„Un simts lati nodzīvoti! Droši vien, ar ielas meitām! Ak tu nelieti! Mēsls tāds! Fū! Ko nu darīsīm? Kā nu dzīvosim? Vai, vai —”

Bet Ernests sparīgi atvēzējās ar brango plaukstu un skaļi iekliedzās:

„Būtu nu pie rokas kāda malkas pagale!”

Māte apklusā. Niknums pārvērtās tai vēl ļaunākā garastāvoklī — klusēšanā. Viņa iegrimā mākslotā nejutībā.

Ernests dažus mirkļus draudīgi vēroja māti. Bet kad tas uzlūkoja Marlēnu, kas mielojās ar plaušām, viņa seju pārņēma gaišs, patīkams smaids. Viņš satvēra kustoni aiz ausīm un mīlīgi pļāpāja:

„Ak tu zelta runcīti, resnais lūsi, trakais tīģeri! Vai gribi žāvētas reņģes, jēlu, maltu gaļu? Siera mizu es tev došu, dorša asakas un vistas smalkākos kauliņus. Putniņus es tev ķeršu. Varēsi čurkstītes ēst un baltās peles.”

Tā kā Ernestā vēl kaut kas palika pāri no tā maiguma, ko veltīja runcim, viņš paskatījās māsā un tai neveikli sacīja:

„Redz, man vajadzēja tev kaut ko iedāvināt: — tu vienīgā pelnītāja. Gribēju tev kaut kādi pateikties. Bet — ko tur runāt! Man jau nav muša mēlē iekodusi!”

Zelma klusēja. Viņa nezināja, vai Ernests nekautrīgi liekuļo, vai runā patiesību. Viņa nedusmojās. Tai pat šķita, ka istabā ienāk spirtgāks gaiss. Brālis — jauns, spēcīgs puisis — vienkārši gribējis atņemt elpu un izklūt vismaz vienu reiz ārā no šīm dzelzs robežām. Šie smagie simts divdesmit lati Ernesta rokās kļuva pēkšņi patīkami un pavisam viegli. Trīs dienas puisis varēja darīt ar tiem, ko vien vēlējās.

Bet Zelma saprata, ka mātes nepārtrauktā lamāšanās ar Ernestu paasināsies, taps vēl rupjāka. Pašlaik māte tikai šad un tad zīmīgi nopūtās un klusēja, jo krāja spēkus klusai tirannijai. Zelma ļoti ļābi zināja, ko tā nozīmē. Mātes acīm tagad Ernestā droši vien iezīmēts uguns raksts, milzu tetovējums: „Ls 120.—“. Šo skaitli mūžam redzēs. To nenodzēsīs ne laiks, ne ūdeņi. To nevarēs izdedzināt pat ne ar uguni no miesām. Šo skaitli „120.—“ māte arvien atcerēsies, tiklīdz uzlūkos dēlu. Jau nieka kabatas lakatiņu, ko Ernests reiz pazaudēja, viņa nevarēja gadiem ilgi aizmirst un pastāvīgi piemetināja:

„Tev jau neko nevar dot. Tu jau mūžīgi visu pazaudē. Atceries, to kabatas lakatiņu.“

Bet pati reiz pazaudēja jaunu lietussargu.

Desmit reiz Ernests varēs atdot simts divdesmit latus; un tomēr tūkstotšreiz vēl māte līdz sirmam vecumam, līdz pēdējai dvašai, katru maizes rīcieni pasniedzot, atgādinās:

„Atceries, tas notika tad, kad tu tos simts divdesmit latus nodzīvoji! — Nu tik nenotērē atkal naudu kā toreiz tos simts divdesmit latus!“

Vārdu sakot, mātes acīs Ernests uz laiku laikiem būs pārvērties skaitlī „120”.

Bet šīs pārdomas Zelmā pārtrauca tumša nojauta, ka viņa vienīgā šai ģimenē domā. Viņai vienīgai jāatrod izeja un jādara viss iespējamais — jāpasniedz vakaros valodu stundas, jāizlūdzas no darba vietas avanss vai aizdevumi no pazīstamiem, lai savāktu šos simts divdesmit latus, kas bija nepieciešami vajadzīgi iztikai novembra mēnesī. Zelma līdzīgi mātei — kļuvusi pilnīgi vienaldzīga pret ārpasauli — līdz slimīgumam, līdz dīvainai cenu neurastenijai visas domas nepārtraukti veltīja ikdienas aprēķiniem, tā ka tai visa tuvākā apkārtnē pārvērtās vienā vienīgā skaitlī „120”.

Tā Gabaru ģimeni ciešāk kā jebkad apvijs dzelzs cilpa — simts divdesmit lati.

LIELAS SPODRĪBAS GAISMĀ

Dažam patīk palisandra vai rožkoka mēbeles; citam zila vai zeltaina porcelāna trauki, bet Richardam Beitānam visvairāk patika gobelēni, sevišķi 14. un 15. gadusimteņa vecfranču bilžu sienas tepiķi, kur sidrabainiem un ziliem, sarkaniem un zaļiem diegiem ieaustas makabēju kaujas, septiņu nāves grēku un ķēniņa Chlodviga dzīves ainas. Reiz Richards apbrīnoja šos bilžu tepiķus Reimsas katedrālē un Anžeras pils kapellā, bet nu viņš — bijušais Mākslas akadēmijas audzēknis un kāda Latgales garnizona kājnieku pulka obligātoriskā dienesta seržants — gauži sarūgtināts aplūkoja mūka celei līdzīgās kazarmu istabas pelēkās sienas un atcerējās savu draudzeni Jadvigu. Pēdējā laikā viņš arvien biežāk saistīja savas patīkamās pārdomas par gobelēniem un rūgtās pārdomas par savu trū-

kumu ar Jadvigu, jo viņa bija ne tikai, kā Richardam šķita, visai daiļa un labu gaumi apveltīta, bet arī ļoti bagāta latvju dārzniecības īpašnieka un poļu muižnieces meita. Priekš dažiem mēnešiem viņi iepazinās kādā mazā, siltā garnizona pilsētas kafejnīcā un ātri iedraudzējās. Parasti viņi satikās svētdienās — pilsētas dārzā, kafejnīcā vai vecticībnieku kapsētā, kur kūkoja dzeguzes un sīki zvani skanēja, līdz beidzot Jadviga to uzaicināja ierasties viņas vecāku mājās apskatīt dāliju kolekciju.

Richards novērsa acis no vienkāršām kazarmu istabas sienām, uz kuŗām viņš tik labprāt būtu redzējis Anžuļas hercoga Leopolda I bilžu tepiķu apokaliptiskās ainas, un devās uzposties. Bija svētdiena. Jau sestdien viņš bija apmeklējis veļas mazgātavu un sagādājis sev tīru veļu, jo viņš nezināja lielākas un pazemojošākas ciešanas par netīrību. Tādēļ veļas mazgātava, it kā rudens hortenziju ziediem piebārstīta, viņam šķita līdzīga gaišu garu mājvietai, kas dod laimi miesai un dvēselei. Neviena grāmata un neviens zieds nedeļa viņam tādu apmierinātību kā izmazgātas veļas sainītis, vēss no lietus ūdens, pilns ziepju smaržām un šur tur klāts viegliem zilumu plankumiem kā rudzpuķu ēnām. Viņam patika pirmsvētku dienas, kad pagalmos žūst veļa, kad veikalu skatlogi lepojas ar smalku audēklu, un kad ļaudis steidzas mājās ar spodras veļas sainīšiem — kad visu pasauli it kā apņēma lielas spodrības maigā gaisma.

Seržants Richards Beitāns aizgāja līdz pulka vasaras nometnes upītei, kas smaržoja pēc ceļmalas lapām un sūnām. Turpat uz mauriņa viņš noklāja spožo divieli un uz tā uzlika medus krāsas

ziepju gabalu. Trīs reiz viņš tā ieziepējās, ka kuplas putas līdz elkoņiem apklāja viņa rokas, pie kam galva, aizķepētu muti, acīm, degunu, ausīm, izskatījās kā sniega vīram, un balti, čūkstoši kamoli viegli iekrita un izkusa straujā ūdenī. Kāju pēdas viņš berzēja uz ķieģeļa tik ilgi, kamēr tās kļuva purpursarkanas. Plaukstas, cītīgi mazgājot, drīz palika krunkainas kā veļas mazgātājai. Beigās viņš tās noskaloja dzidrā straumē un nosausināja dvielī. Tad viņš apgērba tīru veļu, nospodrināja nagus un atkal atgriezās kazarmās, kur ietērpās jaunās virsdrēbēs, un pēc tam, apzinādamies, ka ir ļoti tīrs, gaišs un viegls, steidzās uz pilsētu.

Pēc pusstundas viņš nonāca pie pussagruvušā tirgus ābolu laukuma brīnummaziem krodziņiem, kuri atgādināja rotaļietas. Tās bija sīkas un vāriņas mājiņas, un tā vien likās, ka spirtāks vējš tās viegli aiznesīs pāri upēm, mežiem un pļavām.

Kad Richards pagāja šiem krodziņiem garām, viņa acu priekšā izplētās plašs klajums, aiz kuŗa sākās vecticībnieku kapsēta. Klajumā atradās vairākas dažādiem atkritumiem, zirgu mēsliem un dubļiem pilnas dziļas bedres. Tuvumā nebija redzams neviens cilvēks, tikai gadus piecus vecs zēns pie kādas mēslu bedres omulīgi rotaļājās ar tukšu, sarūsējušu skumbriju bundžu.

Pēkšņi zēnam aizķērās aiz kāda sadauzīta kapakmens kāja, un tas iekliegdamies atmuguriski iekrita bedrē.

Richards Beitāns satrūkās un piesteidzās pie bedres. Smaga izkārnījumu smirdoņa tam aizrāva elpu. Viņš aizsedza seju ar savu mirdzoši balto kabatas lakatiņu, kas bija viegli iesvaidīts ar magno-

liju smaržūdeni. Tad Richards ieskatījās bedrē. Tā bija ļoti dziļa, un tās vidū piepildīja dubļiem un lietus ūdeni sajaukta virca, virs kuŗas pacēlās netīra un nevarīga bērna rociņa, pilna izmisuma, gaidīdama palīdzības. Nākamajā acumirkli tā pazuda vircā, bet tās vietā kļuva pa daļai redzama zēna sprogainā, mēsliem notriektā galva.

Richardam Beitānam palika pavisam karsti. Viņam šķita, ka deniņos ātri klauvētu nokaitēti veserīši. Viņš jau gribēja iekāpt mēslu bedrē, bet tad paskatījās savos spulgojošos apavos, un tikai neveikli pacēla bedres virzienā traukslās, rūpīgi kop-tās rokas. Tad tās atkal glēvi noslīdēja gar sāniem un sāka burzīt brūnos zamšas cimdus. Karstie veserīši arvien žiglāk klauvēja deniņos. Piere nosvīda.

— Ne mirkli nedrīkst kavēties, — viņš satraukti domāja, — jāsauc palīgā!

Un viņš smieklīgi iekliedzās: — Ā! —

Kā pats no sevis nokaunējies, aplusa un sevi uzmudināja: — Tev pašam jāiet palīgā! Nekavējot! — jo zēna galva vairs nebija redzama.

Richards jau otrreiz gribēja iekāpt bedrē, bet, ieskatīdamies atkal dubļos un zirgu mēslas, atcerējās vecfranču bilžu tepiķus, Jadvigu un dāliju kolekciju, un riebumā novērsās.

— Kā es izskatīšos, kad izkāpšu no bedres? Drausmīgi! — viņš domāja, — kā es smirdēšu! Kur es tāds varēšu rādīties? Ļaudis no manis bēgs jau par gabalu! Un ko teiks Jadviga? Brrr!

Bet šajā liktenīgā brīdī piesteidzās kāds bār-dains, skrandās tērpts vecticībnieks, bez liekas šaubīšanās iekāpa bedrē un izcēla bērnu. Tas drīz ie-

brēcās, un vecticībnieks to krievu valodā laipni mierināja.

Karstie veserīši mitējās klauvēt Richarda Beitāna deniņos. Priecādamies, ka bērns izglābts un ka viņš atbrīvots no pretīgā pienākuma kāpt mēslu bedrē, viņš steigšus attālinājās. Vienu brīdi gan viņu mazliet nomāca pašpārmetums:

— Ja nebūtu piesteidzies bārdainais vecticībnieks, tad, taupīdams savus nospodrinātos apavus, droši vien, tu būtu ļāvis bērnam aiziet bojā!

Tomēr drīz viņam izdevās atsvabināties no šī pārmetuma, un viņš sevi uzmunināja:

— Ar tik lielu sirdsapziņu es dzīvē nekā nesaņiegšu! Vai tad mani brūnie zamšas cimdi, kas viegli iesvaidīti ar magnoliju smaržūdeni, nav vairāk vērts, kā šāda pamesta bērna dzīvība? Protams! Jātop cietam kā akmenim! Nežēlīgam!

Viņš lepni, it kā izaicinādams divkaujā savu sirdsapziņu, augstu pacēla brūno cimdu un kā kondotjērs, kas trauc pretī baigai kaŗa dēkai, turpināja ceļu gar vecticībnieku kapsētu un pēc tam gar gurķu un kartupeļu lauku.

Kad viņš beidzot sasniedza savu ceļa mērķi un ieraudzīja grezni tērtās Jadvigas mīlīgo muti, kas viņam veltīja daudz laipnu vārdu, viņš sevī nopriecājās:

— Cik labi tomēr, ka nekāpu mēslu bedrē, jo tad es — netīrs un smirdošs — nebūtu varējis atnākt te!

Pēc neilgām, bet visai patīkamām sarunām Jadviga aicināja Richardu pie galda. Un te atkal karstie veserīši sāka klauvēt viņa deniņos. Starp

dzērienu karafēm un uzkožamiem viņš ieraudzīja konservu bundžu ar sarkanu, zelta burtiem apdrukātu etiķeti:

Skumbrija tomātos.
Augstākā labuma.

Viņš centās uzveikt savu satraukumu un, uzlūkodams skumbriju bundžu, vienaldzīgi sacīja: — Iedomājieties, kad es gāju pār to klajumu pie vec ticībnieku kapsētas, kāds bērns iekrita mēslu bedrē un būtu noslīcis, ja nebūtu piesteidzies kāds vecticībnieks. Es atrados pie pašas bedres, bet negāju palīgā. —

Viņš mazliet nedroši palūkojās Jadvigā. Tā smaidīja. Tad viņš turpināja:

— Manis dēļ zēns būtu varējis noslīkt, jo es tak nevarēju kāpt mēslu bedrē. —

— Protams, — piebilda Jadviga.

— Man tomēr vajadzēja kāpt bedrē? Vai nē? — klusu ieminējās Richards.

— Tā tik vēl trūka! — iesaucās Jadviga, — jūs un mēslu bedre! Fū! Jums tā pietāv koptas rokas, labas drēbes!

Tad mīlīgā mute vienaldzīgi sacīja:

— Nerūpējieties tā par kaut kādu pamestu bērnu!

Un viņi dzēra gaišu vīnu un smējās.

Richarda drosme pieauga. Viņš pat paņēma skumbriju un ēda, bet kumoss aizspiedās kaklā, jo viņš nevarēja atbrīvoties no domām: — Ja nebūtu

piesteidzies bārdainais vecticībnieks, zēns būtu aizgājis bojā!

Bet viņi dzēra gaišu vīnu, pļāpāja un smējās.

Tad Jadviga piecēlās un teica: — Tagad es jums parādišu dālijas! —

Viņi devās uz siltumnīcu un tur aplūkoja krāšņos ziedus. Tur bija ziedi kā sarkans un dzeltāns purpurs; milzu ziedi kā brūndzeltāni sūkļi; ziedi kupli kā šropšīras avis. Pie katra no tiem bija piestiprināta tāfelīte ar asprātīgā krusttēva izgudrotu nosaukumu.

Tur bija spilgti rožainais dāliju zieds „Andreas Hofers“ bāldzeltānu vidū, asinssarkanais „Svens Hedins“, lašu oranžais „Inspektors Monkemeijers“, brūnais „Urans“ baltiem galiem, gluži baltais „Nep-tūns“, tumši violētais „Karalis Alberts“ un oranžbrūnais, sarkani ēnotais „Amuns Rā“, kas atgādināja spurainu, sarkanbrūnu ezi.

Bet, aplūkodams krāšņās, milzuziedainās dālijas, Richards Beitāns centās sevi pārliecināt: — Tiešām, daudz jaukāk ar Jadvigu apskatīt dālijas nekā kāpt mēslu bedrē!

Un tad viņi vēl aplūkoja oranžo „Sōkratu“, vēžusarkano „Vegu“, spilgti sarkano „Vakara omu“, ķiršu sarkano „Džersejas skaistuli“, purpurviolēto „Barkarolu“ ar baltu apkakli un gaišdzeltāno „Ziemeļu zvaigzni“.

Bet Richards Beitāns visu laiku sevi centās pārliecināt, ka daudz jaukāk apskatīt dālijas nekā kāpt mēslu bedrē, un stundu vēlāk, atvadīdamies no Jadvigas, tai sacīja:

— Tiešām, es ar lielāko prieku apskatīju dālijas!

Cik gaišs un viegls seržants Richards Beitāns izgāja no kazarmām, lai dotos pie Jadvigas, tik smags un nomākts viņš atgriezās savā rotā, iedams ar lielu likumu apkārt klajumam, kur viņa ģeķības dēļ gandrīz aizgāja bojā bērns ar skumbrija bundžu rokās. Ik uz soļa viņš sev jautāja:

— Kuŗš ir tīrāks: vai es — tik apkopies un uzposies cilvēks, vai skrandās tērptais bārdainais vecticībnieks? — Kādēļ Jadviga riebumā nenovērsās no manis, kad es tai izstāstīju notikumu ar bērnu?

— Ko Jadviga vai es teiktu, kad viņa, vai es sliktu, bet gaŗāmgājēji mierīgi sacītu: Mēs nevaram iet palīgā, jo mēs esam tērpušies jaunās drēbēs. — Kas ir patiesībā tīriba? Vai tikai mazgāšanās?

Arvien vairāk viņš sāka kaunēties savas tīribas. Šis kauns strauji pieauga un pārvērtās bailēs — bailēs no visa, kas spodrs, un beidzot — baigā riebumā. Viņam tā riebās koptās paša rokas, nospodrinātie apavi, jaunais frencis, ka viņš steidzīgi apmainīja svētdienas drēbes pret darbdienas drēbēm, kas bija notrieptas kājniestu lielgabalu taukiem un šauteņu eļļām. Bet arī tad nemitējās viņa riebums. Nejauši paodis savu kabatas lakatiņu, viņš rūgtā nepatikā novērsās, jo kabatas lakatiņš viegli smaržoja pēc magnolijām. Viņš no meta kabatas lakatiņu uz grīdas, un drīz to samīdīja kareivju naglām apkaltie apavi. Viņš piegāja pie savas lādes, kur atradās magnoliņu smaržūdens, medus krāsas ziepes, kabatas lakatiņi un citi sīkumi. Šos priekšmetus viņš atdāvināja kareivjiem, lai atbrīvotos no to baigās spodrības. Viņš aiz-

vēra acis, briesmīgā riebuma nomākts. Bet arī acis aizverot viņam nekļuva labāk. Tad viņš garā skatīja vecfranču bilžu tepikus un krāšņās dālijas, un atzina, ka nekas viņam tā neriebj, kā vecfranču bilžu tepiki un dālijas. Līdzīgas sajūtas viņu pārņēma pret Jadvigu un viņas mīlīgo muti, kas ar tādu elegantu vienaldzību runāja par nelaimīgo bērnu. Tad viņa aizvērto acu priekšā sāka riņķot it kā drudža vīzija — lieli sarkani, zeltaini, oranži apli divainā steigā gan sašaurinājās, gan izpletās ap viņu, un viņš steidzīgi atvēra acis un kā palīdzību meklēdams lūkojās apkārt.

Pirmdienas rītā seržants Richards Beitāns izlūdās no rotas komandiera vienas dienas atvaļinājumu un, paņēmis visu savu naudu, darba drēbēs brauca uz pilsētu. Viņš izkāpa no autobusa pie tās ielas, kur atradās lielākie pilsētas veikali. Viņš pirka konfektes un šokolādi, cepumus un augļus un beidzot arī rotallietas. Viņš nopirka tauri, mazu auto un koka zirgu. Tad viņš smaidīdams aizgāja līdz pussagruvušiem namiņiem mēslu bedrū klajuma un vecticībnieku kapsētas tuvumā un sāka tos vērīgi aplūkot. Gandrīz piecpadsmit vai pat divdesmit minūtes viņš tā klejoja gar šiem namiņiem un sāka jau nopietni bažīties, vai viņa nāciens tik nebūs bijis veltīgs. Bet te viņš sastapa bārdaino vecticībnieku.

— Vai jūs zināt, kur dzīvo tas zēns, kuŗš vakar — Richards krieviski jautāja, un vecticībnieks to pārtrauca:

— Par kādu zēnu tu runā? —

— Nu to, kuŗš vakar iekrita bedrē — kuŗu izglābāt —

— Ak ta—as — gaŗi novilka vecticībnieks un pārmeta krustu, — tur viņš dzīvo — tepat tai namā! Kas tad tev?

— Vai bērns ir vesels?

— Nu kā tad nebūs vesels!

— Tā tad tur — Nr. 20?

— Tur — kā tad — numuru nesaprotu. — Mēs, paldies Dievam, neprotam ne rakstīt, ne lasīt! — un vecticībnieks atkal pārmeta krustu.

— Tad jau es zēnu atradīšu?

— Nu kā nu nē, nu kā nu nē.

Kad Richards atvadījās no bārdainā un vientiesīgā vecticībnieka, tas gluži negaidot piemiedza acis un viltīgi smaidīdams izsaucās:

— Ak tu baltrocis tāds!

— Kā tā?

Vecticībnieks paskatījās rotaļlietās un vēl viltīgāk pamirkšķināja acīm, it kā teikdams:

— Sirdsapziņa, ko?

Tad viņš aizgriezās projām un vairs neievēroja Richardu Beitānu. Bet pēdējais tuvojās namam Nr. 20. Nama kāpnēs pēkšņi atkal sāka klauvēt Richarda deniņos vaserīši, bet šoreiz tie nebija vairs tik karsti un asi. Viņš ieraudzīja mazo zēnu.

— Kur tu dzīvo? — Richards latviski jautāja, un zēns tūlīt droši atbildēja:

— Kas tev par daļu!

— Parādi man savu mammu un tēti!

— Nerādīšu vis!

— Kādēļ nē?

— Tu esi tāds jocīgs.

— Bet man ir taure un zirgs. Un tad vēl konfektes, šokolāde, āboli.

— Dod šurp!

Tālāk viss ritēja tā, kā Richards to bija vēlējies. Viņš apdāvināja zēnu, tad, neizskaidrodams savas ierašanās iemeslus, iepazīnās ar zēna māti, kas gulēja gultā un drīz sāka tam stāstīt par savu dzīvi, visvairāk par savu vīru.

— Man viņš patīk, — tā teica, — bet viņš nu jau pusgadu sēž cietumā par kaušanos. Jāstrādā... Es aptīrīju tirgotāju biedrības namu. Pirmdienās pēc svētdienas ballēm vislielākais darbs. Tas jau nekas, vai nē, ja cilvēks ir vesels? Bet es šodien nevaru ne pakustēties. Karstums, smaga galva... Bet ja es nenokopšu to biedrības namu, tad zaudēšu nodarbošanos.

— Es to padarīšu! — sacīja Richards un, neļaudams slimniecei ne attāpties, steidzās uz tirgotāju biedrības namu, ko tam parādīja mazais zēns.

Seržants Richards Beitāns pieteicās pie nama pārziņa kā saslimušās apkopējas atvītotājs, saņēma spaini, slotas, grīdas lupatas un stājās pie darba.

Viņš izlaistīja plašā dejas zālē ūdeni un ar bērza slotām saslaucīja lielā kaudzē sīkos gabaliņos saraustītās zilās, sarkanās un baltās serpentīna lentas, konfetti, programmas, samīdītas košdzeltānas un sarkanas papīra rozes, ābolu serdes, korķus, sērkokciņus, papirosu galus un kārbīņas. Viņš savāca sadauzītu alus un degvīna pudeļu drumstalas un viegli sagrieza rokas. Tad viņš, cilādams slapjās, smirdošās lupatas, mazgāja piespļaudīto un puteklaino grīdu. Astonas vai desmit reizes viņš gāja

uz aku, kas atradās biedrības nama pagalma vidū, pēc ūdens. Viņš viscauri nosvīda. Viņa drēbes un apavi, rokas un seja bija notriepta asinīm, dubļiem, ūdeni, novadējušos alu un dažādiem pretīgiem netīrumiem. Viņa nāsīs koda asi putekļi, sīva alus un pašdarinātas tabakas sastāvējušos dūmu smaka. Bet viņš bija laimīgs. Kad viņš no sienām noberza neķītros zīmējumus un uzrakstus latvju un krievu valodās, tas laipni uzsmaidīja. Un kad pēc paveiktā darba viņš izgāja uz nama lieveņa, no kuŗa varēja pārredzēt vecticībnieku kapsētas daudzžuburainos krustus un kuplās apses, gobas un kļavas, viņa ārējais izskats gan atgādināja mēslu vedēju, kad tas dara savu darbu, bet viņš beidzot jutās gluži gaišs, viegls un tīrs, kā cilvēks, kuŗu apņēma lielas spodrības maigā gaisma.

X UN Y

Pasažieru vilciens tuvojās pilsētai.

X lasīja laikrakstus smacīgā III klases kupejā. Visu gaŗo ceļa gabalu viņš čaukstināja lielās papīra lapas, bet jo vairāk vilciens tuvojās pilsētai, jo kļuva nemierīgāks: brīžam palūkojās logā — tur skrēja gaŗām bērzi, priedes, apsniguŗas pļavas; brīžam vēroja blakus sēdētājus — tie skaļi pļāpāja, snauda vai smēķēja. Arī X izsmēķēja nu jau piekto papirosu un būtu vēl smēķējis, bet kārbīnā vairs nekā neatrada. Vēlreiz viņš pārcilāja laikrakstus; vēlreiz paskatījās bērzos, priedēs, pļavās; vēlreiz aplūkoja blakus sēdētājus — tad piecēlās, apģērba mēteli, uzlika cepuri galvā un, laikrakstus pametis zem sola, devās cauri vagonam uz izeju. Tas bija gŗūts gājiens, jo plaŗais vagona bija tik pārpildīts ļaudīm, ka tikai ar lielām pūlēm un cīņu

varēja aizspraukties gaŗām platām, aitādu kažokos tērtu pasaŗieru mugurām. X gan daudz neko nerēķinājās ar pieklājības likumiem, un tos ievērot patlaban nemaz nebija iespējams. Vienam otram vajadzēja uzkāpt uz kājas; daŗu labu cienījamu kungu un piemilīgu meiteni vajadzēja pabīdīt sāņus, lai atbrīvotu sev ceļu. X gan nemitīgi sacīja: — Lūdzu, atļaujiet, piedodiet, atvainojiet! — bet tomēr viņu pavadīja dusmīgi skatieni un skarbas piezīmes.

Bet, sasniedzis izeju, viņš nebūt neizkāpa no vagona nākošajā pieturas punktā. Nē. Viņš, slapja sniegpuķeņa apņemts, pārgāja otrā vagonā. Stumdišanās, atvainošanās un lamāšanās sākās no jauna.

Un pēc tam viņš pārgāja trešajā vagonā. Tur tas ievēroja kādu sievieti, kuŗas mati atgādināja burkānu krāsu. Vienu mirkli viņš apstājās. Un tad atkal turpināja ceļu, paātrinādams gaitu. Arvien vērīgāk viņš ieskatījās pasaŗieru sejās; arvien mazāk teica: — Lūdzu, atļaujiet, piedodiet! — un līdz ar to arvien vairāk sacēla dusmas pret sevi.

Labāk veicās II klases vagonos. Tur nebija tik daudz ļauŗu. Ātri viņš aizspraucās gaŗām virsniekiem, bagātiem tirgotājiem, augstākiem valsts ierēdņiem un viņu kundzēm. Un tad atkal iedrāzās III klases burzmā. Nu viņš pavisam nevēŗīgi stumdiņa lauksaimniekus, studentus, skolniekus, medniekus un slēpotājus, vērodams sievietes, kas sēdēja kupeju solos. Konduktori un laipnāki ļaudis tam jautāja, vai viņš ko meklējot. — Jā, jā, — viņš atbildēja un vēlāk arī to vairs neteica. Citi turpretī noskaitās. Un daŗi pat draudēja ar virskundektoru un dzelzceļu policiju.

Bet tad X apstājās. Viņš uzlūkoja kādu nepazīstamu ļoti jaunu sievieti. Tad viņš novērsās un juta, ka nu savukārt jaunā sieviete viņu uzlūko. X atbalstīja plecu pret aprasojušo logu, lai varētu ērtāk nostāties, un apskatīja pārpildīto un piesmakušo III klases vagonu.

Riteņi dārdēja, pasažieri skaļi sarunājās un pat dziedāja. Kaut kur spiedza patafons kā peļu vanags, kad tas riņķo pār tīrumu.

X'am blakus kāda studente jautāja savam pavadonim studentam, ko tas visvairāk pasaulē apbrīno. X gribēja pateikt, ka viņš apbrīno Archimēda lēcu, kas aizdedzinājusi veselu floti. Netālu kāds jūrnieks, kas, kā varēja noprast, bija apmeklējis ārzemju raidstacijas, stāstīja kādam lauksaimniekam starp citu par uztverošo aparātu lampiņām un staciju milzu raidlampām. X gribēja pateikt, ka šīs 300 kW raidlampas jauda ir tikpat liela, cik 300.000 uztverošām lampiņām kopā.

Bet, protams, viņš neko neteica — ne par Archimēdu, ne par raidlampām.

Tad viņš atkal — un šoreiz vēl uzmanīgāk — paskatījās jaunajā sievietē, kuŗa bija ļoti mierīga un nopietna.

Tiklīdz X novērsa no tās savu skatu, viņš juta, ka sieviete savukārt viņu uzlūko.

Tā viņi viens otru aplūkoja, bet saskatīties neuzdrošinājās.

Drīz gar acīm sāka zibēt priekšpilsētas nami, fabrikas, dārzi. Pasažieri gatavojās izkāpšanai.

Pēc desmit minūtēm vilciens dārdēdams iedrās galvenā stacijā un spēji apstājās, tā ka ļaudis ar visiem saviem saiņiem, lādēm un citiem dažādiem

nesamiem līdzīgi lieliem ķipariem zemu paklanījās un tad atliecās atmuguriski, tikko spēdami noturēties kājās. Tie vēlreiz sagrīļojās, skaļi pasmējās vai dusmojās un tad, nepacietīgi stumdidamies, devās uz izeju.

Arī X, kurš vairs neskatījās jaunajā sievietē tāpat kā tā viņā, izkāpa no vagona. To pašu darīja sieviete. It kā tas būtu pats par sevi saprotams, tie soļoja viens otram blakus. Runāt tiem nevajadzēja.

Sniegputenis bija kļuvis rāmāks.

Tā viņi gāja gar piecstāvu namiem lielas ļaužu drūzmas vidū. Tiem gaŗām lēni aizslidēja bērū gājiens kā kluss atgādinājums pilsētai par Lielo Mieru un kā mājiens atgriezties vienu otru reizi arī dvēselē. Divi melni zirgi, pārklāti it kā cirkū ar tumšu tiklu, gurdi vilka uz katafalka novietoto gaišās derības šķirstu vai mūžīga miera altāru. Un nezin kādas maigas rokas bija izrotājušas šo Lielā Miega, Lielās Atpūtas altāru sarkanām rozēm. Melnie bērīnieki baltām krizantēmām un sarkanām rozēm rokās un melnie šķirsta nesēji atstāja fantastisku garu pastaigāšanās iespaidu, tā ka X, atsegdams galvu, ar jauno sievieti domīgi vēroja šo savādo Lielās Atpūtas gājienu.

Arvien vairāk satumsa. Dega ielu un veikalu spuldzes.

Abi gājēji vēl klusēja. Tikai pēc ilgas iešanas sieviete, kuru X nosauca par Y, sacīja:

— Mani gaida tēvs un māte.

— Mani sieva, X piebilda.

— Droši vien, jau no pulkstens trim viņi mani gaida. Tagad būs jau seši, vai, varbūt, pat septiņi. Vilciens nokavējās.

— Un arī dēls mani gaida. Mazs zēns.

— Iesim!

Un viņi gāja tālāk.

— Es dzīvoju tuvu, — teica X.

— Es tālu, — teica Y.

Sniega pārslas uz viņu sejām pārvērtās ūdens lāsēs. Y augstāk pacēla gaišpelēko karakula apkakli.

— Tā, — X apstājās pie kāda trīsstāvu nama, — te nu ir manas mājas.

Y arī apstājās.

— Ienāciet, — vienkārši teica X, — padzersit tēju. Pie mums bieži ciemojas ļaudis. Pie manis un viņas...

— Es iešu, — bija atbilde.

Mierīgi un nopietni Y sekoja pa kāpnēm X'am. Pie kāda dzīvokļa X piezvanīja.

Durvis atvēra X sieva — skaista būtne, ēterisks angļu „maiņa karalienes“ tips — un vēl nepamanīdama Y, kas klusi stāvēja X'am aiz muguras, laipni apsveica vīru.

— Zēns tevi visu pēcpusdienu gaidīja, — viņa ar maigu pārmetumu sacīja, — tikai nesen noliku gulēt... tāds saguris.

— Gul?

— Jā.

— Es gribētu viņu —

— Netraucē labāk —

Šai brīdī viņa pamanīja Y, kuŗa neskatījās X sievā. Tā, acīmredzot, gaidīja kādu paskaidrojumu, it īpaši tad, kad Y sekoja X'am dzīvoklī. Tomēr šādi paskaidrojumi netika doti, Y un X sieva neiepazinās un nesasveicinājās, pie kam X sieva, velti

pulēdamās slēpt savu pārsteigumu, nepārtraukti kaut ko runāja, ko neviens nesaprata, arī viņa pati nē. Tad tā iesteidzās virtuvē.

X noģērba virsdrēbes. Y arī noģērba virsdrēbes. Pēc tam viņi iegāja vēsā, pustumšā istabā, ko apgaismoja tumšsarkanā abažūrā paslēptas spuldes. Tie nosēdās kaut kādos krēslos — tuvu viens otram — un klusēja. Pusaizvērtām acīm viņi klusēja, un šai klusumā bija dzirdama tikai bērna milīgā elpošana blakus istabā. Viņu pašu elpas nebija dzirdamas. Dīvaino stāvokli, kādā tie tagad atradās, viņi neapzinājās. X sievu viņi aizmirsa. Neveikli tiem nebija nemaz.

Varbūt, pusstundu vai pat stundu viņi tā sēdēja un tie būtu vēl ilgāk tā sēdējuši, ja nebūtu ienākusi X sieva. Tā ļoti laipni teica:

— Es atvainojos! Tējas ūdens vārās.

Un vīram:

— Iznāc drusku virtuvē!

Viņi abi izgāja, bet X tūlīt atgriezās ar sāpju pilnu izteiksmi sejā, pie kam ar labo roku viņš bija satvēris kreisās rokas plaukstu. Y sajuta, ka noticis kaut kas ļoti nelāgs, kaut kas nejēdzīgs. Viņa piecēlās. X steidzās pie virsdrēbēm, Y arī.

Y nejauši ievēroja, ka X'a kreisās rokas plauksta gluži applaucēta un visa piedurkne līdz plecam slapja. Viņa saprata. Verdošais ūdens... „Tējas ūdens vārās...” laipnā, ļoti maigā X sieva... X aizsargādamies pacēlis kreiso roku...

Tie sagērbās un atvēra āra durvis.

Kad tās aiz viņiem aizcirtās, X atskatījās un pielika roku pie durvīm, bet tad klusu iesmējās.

Šie smieklī ļoti nepatika Y'ai. Arī X'am tie nepatika.

Kad viņi atradās uz ielas, tie vispirms gāja bez mērķa. Bet tad X noprata, ka Y viņu sāk vest. Kurp — to viņš vēl nevarēja iedomāties, bet drīz zināja — droši vien, pie saviem vecākiem, pie tēva un mātes, kas Y'u jau gaida no trim. Un tagad būs jau, varbūt, pusdeviņi.

Tie soļoja.

Sniegputenis mazliet pieauga.

Viņi soļoja vismaz kādu stundu, ja ne vairāk.

Beidzot Y ieveda X'u kādā lepnā sešstāvu namā, un X nebija ne uztraukts, ne apmulsis, kad tie abi iegāja Y vecāku dzīvoklī — Y pa priekšu, X tai aiz muguras, noņēmis cepuri, no kuŗas pilēja izkusuša sniega lāses. Virsdrēbes tie šoreiz nenoģērba.

Tā bija omulīga viesistaba, kur viņi iegāja: gaišpelēks dīvāns bālsārtiem zīda spilveniem, mīksta, pelēka grīdsega sārtām svītrām, dzeltēnīgs, acīm tīkams apgaismojums it kā no desmit vaska svecēm, maīgs baltas podiņu krāsns siltums.

Pretī nāca vecāka kundze, kuŗa, kā to varēja redzēt, bija pārpilna rūpēm par savu meitu. Un tikai tad, kad viņa bija jautājusi, kur meita kavējusies, vai nav nosalusi, vai vilcienā dabūjusi sēdvietu, jā tikai tad, kaut arī nesagaidījusi atbildes, viņa it kā attapās un pretēji X sievai, neizrādāma ne mazāko pārsteigumu, pavisam nepiespiesti iesaucās:

— Bet iepazīstini mani taču ar savu pavadoni!

X nomurmināja kaut kādus neskaidrus vārdus, bet arī ar tiem Y māte pilnīgi apmierinājās. Viņa gādīgi sacīja:

— Un mēteļi mugurā! Atvelcieties, atvelcieties, labi drīz!

— Nē, — izdvesa Y un tik neparastā balsī, ka māte un pat X, kurš arī to pašu vārdu gribēja teikt, satrūkās.

— Kā? Nē? Nu ir gan joki! — runāja māte, bet viņas balsī kļuva nomanāma satraukta neizpratne, — vai tad sēdēsīt mēteļos pie karstas tējas? Slapjos mēteļos!

— Nē, — atkal izdvesa Y un vēl kaut ko gribēja teikt, bet nespēja.

— Mēs iesim, — saņemdamas visu savu gribas spēku, X to pasacīja. Y viņam sevī pateicās.

— „Mēs!” — iesaucās māte un sāka it kā zoboties, — „mēs iesim!” Kur jūs iesit?! Tik nelāgā laikā! Un pulkstens desmitos! Pastaigāties! Vai tas dzirdēts? Nē, nē, nē! Pasēdiet pie glāzes tējas — vai vīna — mums ir mājās karstviņš — likšu to uzvārīt! Atnāks tēvs — sataisīs groku. — Cik tas būs jauki!

— Mēs iesim, — teica arī Y.

Nu māte vairs nešaubījās, ka lieta nopietna. Viņa nevarīgi izpleta rokas, tad meklēja vārdus, lai izteiktu to, kas uz sirds, bet iznāca tik apmēram tā: — Nē — ko jūs — kā nu tā — kur tad jūs — kas tad jums — ko — nē, nē, nē — kā nu tā — tagad — nē, nē. —

Tā nesakarīgi un nepārtraukti atkārtodama tamlīdzīgus vārdus, viņa visai satraukta saņēma meitu pie rokas un to ieveda ēdamistabā.

— Nu saki man, es tevi lūdzu, saki man, kas tev ir? — māte iesāka, — tāda tu vēl nekad neesi bijusi! — Nu saki man!

— Nejautā! Nejau —

— Kā lai es nejautāju! Kā lai es nejautāju! Tu man tādas rūpes sagādā! Nu saki man, nu saki man! Tā tak nevar! Kur tu iesi vakarā — un ar to — to — jā, es jau nezinu, kā viņu sauc!.. Kā viņu sauc?

— Nezinu.

— Tu arī nezini! Kas viņš ir?

— Nezinu.

— To tu arī nezini! Varbūt, viņš ir labs cilvēks... izglītots... bet...

— Pietiek! Nerunā vairs!

— Kā lai es nerunāju! Ak vai! Nu saki man, nu saki man. —

— Ko lai es saku... Es tikai atnācu... ar viņu... pateikt,... ka mums... jāiet...

— Kur? Kur? Kādas mulķības? Uz kādu izrikojumu? Viesībām? Nē, nē. Tu neiesi nekur? Vai nē? Šovakar nē! Padzēsim visi kopā tēju vai vīnu — viņš arī — man nekas nav pretī — lai viņš arī!..

— Nē!

— Kā „nē“?

— Mēs iesim.

— „Mēs“! Ar viņu! Kur tu iesi? Kur jūs iesit?

— Nezinu.

— Nezinu!.. Nezinu, nezinu, nezinu! Nekā tu nezini! Ko tas nozīmē? Atjēdzies! Kāda tu izskaties! Kas tev ir? Saki man, kas tev ir? To tu

man droši vari teikt — savai mātei — kā tu arvien līdz šim visu man esi pateikusi — visu tu man vari pateikt, visu es sapratišu — un piedošu, ja būs kas nelabs — bet viss būs labi, vai nē, viss būs labi! — Vai tu viņu jau sen pazīsti?

— Dažas stundas. Laikam trīs.

— Dažas stundas, trīs stundas... tad jau tu laikam vilcienā ar viņu iepazīnies?

— Vilcienā... bet...

— Un tūlīt vedi viņu uz mājām! Tik vēl!

— Tu jau redzi...

— Tā nevar, tā nevar — bet es jau neko nepārmetu — tas nekas, tas nekas! — Kas par to! — Ak vai, tu sakarsīsi! Nu dari man to prieku un vismaz mēteli noģērb! Lai viņš arī noģērbj! Iedzersim tēju, iepazīsimies, paplāpāsim... Droši vien, viņš man ļoti patiks... tēvam arī... manis dēļ, lai viņš kaut vai paliek pa nakti — telpu mums diezgan — tikai neejiet nekur. —

— Mums jāiet.

— Kur, kur, kur?

— Nezinu.

— Atkal „nezinu“! Tev jāiet! Tev viņam jāseko! Kādēļ? Kas ar tevi noticis? Tāda tu vēl nekad neesi bijusi!.. Es tevi lūdzu, saki man, es tevi lūdzu — neej, neej, neej!..

Tā nemitīgi lūgdamās un želodamās viņa sekoja pa pēdām meitai, kuŗa atgriezās viesistabā. Tās vidū stāvēja X — vēl arvien tai pašā vietā, kur tas nostājās, kad ienāca. Ūdens lāses, apsīdāmas pelēko grīdsegu, pilēja no viņa cepures un mēteļa.

Y, mātes vajāta, tuvojās X'am un, viņā neskatīdamās, tikko sadzirdami teica:

— Te nevar palikt... steigsimies...

— Steigsimies!

— Steigsimies!

Viņi izbēga uz kāpnēm, kur sastapās ar Y tēvu. Tas nekādi nespēja aptvert stāvokli un apmulsis lūkojās gan meitā, gan X'ā, gan sievā, kas, paaugstinādama balsi, lūdzās bez rimšanās, līdz šī lūgšanās pārvērtās žēlabās un draudos:

— Neej! Neej! Es tevi lūdzu! Klausī mani! Es tevi nelaidīšu! Kur jūs iesit? Neejiet, cienīts kungs, neejiet! Neļaujiet viņai iet, es jūs lūdzu! Man ir tiesības aizturēt — pat ar policiju — viņa vēl ir nepilngadīga!.. Tēv! Nelaidi viņu projām! Aizturi viņus! Seko tiem, seko, seko, seko!

Abi bēgļi steidzās pa kāpnēm lejā, bet augšā — ceturtā stāvā — vēl atskanēja: — Seko, seko, seko! — — Un tad šie vārdi pārvērtās skaļā raudāšanā, kam pa vidu jaucās tēva zemās balss nesarīgie jautājumi un mierinājumi.

Uz ielas X un Y vienu brīdi it kā gudroja uz kuŗu pusi doties, tad sāka soļot pa labi.

Miksti sniga, un šī baltā sniega pārslu gavote visskaistāk izskatījās ap ielu spuldzēm. Bet viņi neskatījās sniega gavotē. Viņi soļoja un soļoja līdz X ieveda Y'u kādas hipermodernas viesnīcas vestibulā. Tur X teica šveicaram:

— Es gribu istabu!

— Lūdzu pasi!

X to iedeva.

— Jūs esat Rīgā pierakstīti, — aizdomīgi jautāja šveicārs, — kādēļ tad neejat uz savu dzīvokli?

— Es, es — mēs — atslēgas — aizkavējos —
negribu naktī iztraucēt mājniekus. —

Šveicārs zīmīgi paskatījās Y'ā un, atdodams
X'am pasi, nicinoši sacīja:

— Mēs jums istabu nevaram izdot. Ejiet citā
viesnīcā! Pāri pretī!

Tiešām, pāri ielai tie ieraudzīja greizu koka
māju, ap kuŗu klejoja ielas meitas, šaubīga izskata
cilvēki un kāds policists. Bumbveidīga, balta
spuldze apgaismoja uzrakstu:

Istabas iebraucējiem.

Tad X it kā kaut ko atcerējās un iesaucās:

— Ā — tepat netālu! — Iesim!

Viņi aizsoļoja līdz tam namam „turpat ne-
tālu“. X sameklēja naktssargu, iedeva tam vienu
sudraba gabalu un paskaidroja:

— Ielaidiet mūs! Mums jāapmeklē kāds paziņa.
Steidzīgas darīšanas. 2. dzīvoklī. Bet, varbūt, viņa
nav mājās. Tādēļ lūdzu durvis vēl tūlīt neaizslē-
dziet! Pagaidait kādu brīdi! Ja viņa nebūs mājās,
mēs tūlīt atgriezīsimies.

Naktssargs pielika pirkstu pie cepures naga
un ieslēdza kāpņu telpās elektrību. Viņi iegāja par-
terā un 2. dzīvokļa durvju priekšā apstājās.

— Te dzīvo kāds mans draugs. Ļoti labs
draugs, — teica X.

Tad viņš piezvanīja. Gaidīja. Nevienš nenāca.

— Jāpiezvana vēlreiz. Un jāpieklauvē.

Piezvanīja. Pieklauvēja. Nenāca.

— Un vēlreiz!

Bet arī trešo reiz piezvanot un otro reiz pie-
klauvējot, neviens nenāca.

— Tad viņa nebūs mājās.

Viņi atgriezās pie āra durvīm, pasniedza nakts-sargam kārbīņu ar papirosiem un drīz atkal tuvo-jās viesnīcai ar uzrakstu:

Istabas iebraucējiem.

— Istabas iebraucējiem, — klusu teica X.

— Istabas iebraucējiem. — Y atkārtoja.

Un viņi, kādas vecas ielas meitas zobgalīgām piezīmēm apveltīti, iegāja šajā viesnīcā.

Par dažiem latiem bez kavēšanos viņiem tika ierādīta istaba, kas bija redzējusi daudz jūrnieku, strādnieku, ierēdņu un dažādu aģentu, kā arī klai-doņu un kokaīna tirgotāju priekus ar viņu draudze-nēm. Tajā bija novietota dzelzs gulta, galds, daži krēsli un mazgājamais trauks. Mazo telpu apgai-smoja gluži apputējusi elektriska spuldze.

Bet tikko abi ienācēji atsēdās, istabas durvis, kuņas tie savā apmātībā piemirsa aizslēgt, atvērās un viņu acu priekšā stāvēja Y'as tēvs.

X un Y saprata, ka tēvs tiem sekojis.

Viņš ērti nosēdās uz gultas malas un ātri un dziļi elpoja kā cilvēks, kas skrējis. Tad viņš no-ņēma cepuri, tā atsegdams gludi noskūto, spožo galvaskausu, caur raga brillēm uzmanīgi vēroja X'u un vēl vairāk Y'u un mazliet sarauca uzacis, tā ka grumba starp tām padziļinājās. Likās, it kā viņš kaut ko svarīgu un neizprotamu pārdomātu.

X un Y viņu neuzlūkoja. Kur tie abi skatījās? Grīdā. Bet ko tie redzēja? To viņi paši nezināja.

Tā bija mēma trijotne.

Beidzot, kad tēvs bija atpūties un viņa elpa kļuva vienmērīga, viņš — piecēlās un sāka staigāt pa istabu. Tā staigādams viņš ieraudzīja, ka ista-bas kakta sienas pie krāsns tapēšu vietā aplīmētas

ar nodzeltējušām laikrakstu lapām. Viņš piegāja sienai gluži klāt, pie kam aiz neuzmanības apgāza splaujtrauku, un pētīja laikrakstu lapas. Sākumā viņš lasīja pie sevis, tad sāka lūpas kustināt un pamazām kļuva lasīt, galvenā kārtā lieliem burtiem nodrukātos virsrakstus:

— Hunhūzu uzbrukums Mandžūrijas ātrvilcienam...

— Portugāle pārtrauc sakarus ar Madridi...

— Liela vētra sadzinusi Baltijas jūrā Norveģijas reņģu barus...

Vēl skaļāk zemā balsī viņš turpināja:

— Malēja aiz greizsirdības ielauzusi puisim ar 2 kilogrammu atsvaru bumbu galvaskausu...

Kādu brīdi viņš vēroja laikrakstu lapas un dūca pie sevis kādu spoģīgu motīvu — pusziņģi un puskorāli — kas bija sakombinēts no „Buenos-Aires jūrmalā” un „Patiec ar žēlastību”.

Un tad pavisam skaļi un lēni — gandrīz svinīgi — lasīja:

Jauniešu tragēdija.

S. pilsētas tirgotāja M. 18 gadus vecā meita B. iepazinusies un iedraudzējusies ar 25 gadus veco A. pagasta U. māju jaunsaimnieku K. L. Sākumā gājis labi un jauki — apmeklējuši izrīkojumus, pastaigājuši, sapņojuši par nākotni, bet kad B. jutusi, ka ir... Lasītājs ar pārtraukumiem skaļā balsī turpināja:

Baidīdamās no vecākiem un sabiedrības... pie ārsta... ārsts atteicies... tad sava mīļākā pierunāta... pie vecmātes...

B. ilgi un grūti slimojusi... Bet K. L. nav rādījies...

Tēvs vēlreiz atkārtoja:

B. ilgi un grūti slimojusi... Bet K. L. nav rādījies...

Y piecēlās, X arī.

Y zagās uz durvīm, X arī.

Vecāki visu uzzinājuši... padzinuši...

arvien ātrāk un uztrauktāk turpināja tēvs, sevišķi skaļi uzsvērdams zīmīgākās vietas:

tad nelaimīgā meitene... pie K. L.... ar automātisko „Valtera” sistēmas revolveri to nošāvusi... prokurors... aizstāvis zvērināts advo...

Y jau bija atstājusi istabu. X izņēma atslēgas no iekšpuses, bet kad gribēja istabu no ārpuses aizslēgt, tēvs iesprauda kāju durvīs. X to spēcīgi izsita ar savu kāju, aizcirta durvis ciet un aizslēdza. Tad sekoja Y'ai.

Tie abi bēga prom no „Istabām iebraucējiem”. Sniegputenis bija mitējies.

Kad jau viņi bija krietnu gabalu noskrējuši, tie, ieraudzīdami zem kailajiem bulvāru kokiem apsnigušu, slapju solu, abi reizē nosēdās, kaut arī — par spīti savām dēkām — nesajuta nogurumu, tāpat kā X nesajuta rokas applaucējumu. Arī nepatīkamais laiks uz viņiem neatstāja nekādu iespaidu. Tā viņi sēdēja pilnīgā neziņā, ko darīt. Brīžam te vienā, te otrā no viņiem pieauga un atslāba uztraukums; brīžam vienam no otra kļuva bail, bet tomēr tie nespēja ne mirkli viens otru atstāt. Brīžam šīs bailes tā paasinājās, ka viņus biedēja pat tuvākā apkārtne — retie garāmgājēji, koku zari, auto mašīnas. Viņi sēdēja blakus, bet neuzdroši-

nājās viens otrā paskatīties, nemaz nerunājot par pieskaršanos. Viņi neuzdrošinājās uzzināt viens otra vārdu, kur nu vēl nodarbošanos un citus tamlīdzīgus jautājumus! Viņi klusēja. Tie neuzdrošinājās pat brīvāk elpot. Kad Y viegli ieklepojās, viņa tūlīt aprāvās. Arī klusums viņus nu biedēja, bet tie nespēja ne muti atdarīt. Tie abi nekustīgi skatījās tumsā, kur vienīgos gaišos plankumus radīja sniegs un dažas spuldzes, bet sniegs ātri izkusa un spuldzes cita pēc citas nodzisa, jo bija jau pāri pusnaktij. Palika degot tikai lielās ielu spuldzes augstos stabos.

Te uz viņu sola blakus Y'ai nosēdās — kā to bulvāra spuldzes gaismā varēja redzēt — kāds jauns zēns, kuŗš izlikās, ka ir piedzēris. Viņš sevi dēvēja par pikolo un, uzmanīgi aplūkojis Y'u, apveltīja to erētiskām bezkaunībām. Kad tā neatbildēja, viņš uzrunāja visnekrietnākiem priekšlikumiem X'u, papildinādams savus priekšlikumus attiecīgām kustībām.

X un Y piecēlās un, pametuši perverzo pikolo, turpināja nakts klejojumu kā apmaldījušies Ziemeļpola pētnieki. Viņi klīda pa pilsētu, kur tie bija dzimuši, kur tie bija skolās gājuši, vārdu sakot, kur tie katru ielu pazina visos sīkumos — bet šoreiz viņi jutās kā pilnīgi svešā pilsētā, kas it kā atrodas tālā, lielā valstī. Viņi jutās kā dāņu gani, kas pirmoreiz ieiet Kopenhagenā, vai kā bretoņu zvejnieki, kas pirmoreiz staigā pa Monmartru. Tie — kā līdz šim klusēdami — cieši gāja viens otram blakus, un vienā laikā X'am šķita, ka Y'a iet viņa kājām, bet Y'ai šķita, ka X iet viņas kājām. Tā viņi, retu gājēju ievēroti un dažu spuldzu apgai-

smoti klīda gar namiem un gar dārziem, pie kam brīžam kāds auto apšļāca tos ar dubļainu sniegu. Tie nonāca gluži šaurās XVII gadusimtenā ielās un klīda ap dažām milzu baznīcām līdz sadzirdēja varenu palu šalkoņu. Viņi bija nonākuši pie plašas upes, kur sākās ledus iešana.

X un Y uzkāpa uz augsta dzelzs tilta, pašā vidū apstājās un lūkojās visapkārt.

Upes labajā krastā atradās vecas Hanzas pilsētas apsnigušie baznīcu torņi un namu augstie kārniņu jumti, virs kuņiem spulgoja zaļas, sarkanas, dzeltānas ugunis. Tādas pašas ugunis spulgoja arī upes kreisajā krastā.

Augsto dzelzs tiltu, uz kuŗa vairs nebija redzams neviens gājējs, apgaismoja tumši dzeltānas spuldzes.

X un Y pārlicās pār tilta margām un skatījās melnajā upē.

Varenā, niknā straume, draudēdama izkāpt no krastiem — no šaurās Prokusta gultas — lai spriestu pastara tiesu pār veco pilsētu, dobji un vienmērīgi šalca ar mūža mežu šalkšanu un lepni nesa uz jūru porfīra vai zaļa marmora blukiem līdzīgos ledus kalnus, kas peldēja svinīgi kā zaļganpelēki karakuģi lielvalsts flotes parādē. Daži ledlauži, pār mērīgā centībā apkvēpuši gluži melni, elsdami un pūzdami devās nevienādā cīņā ar kareivīgo upi, bet labi ja nošķēla no kāda ledus kalna nelielu gabalu, kas kā maza sala aizpeldēja savu ceļu. Ledus kalns sekoja ledus kalnam un likās, ka roņu saimes vai ledus lāču bari parādīsies uz tiem. Kā satriekts Noasa šķirsts aizpeldēja kādas liellaivas atliekas.

Brīžam pār ledus ūdeņiem spalgi iekaucās vēji, kas atgādināja ziemeļbriežu brēcienus.

X un Y vēroja ledus iešanu.

Bet tad —

Y tūlīt saprata, ko X grib darīt — X noģērba mēteli.

Vispirms Y'a satrūkās, ļoti satrūkās, bet viņa nezaudēja drosmi. Viņa arī noģērba mēteli, jo tai šķita, ka nevar citādi rīkoties.

X nometa mēteli un cepuri uz tilta, to pašu darīja Y'a.

X uzslējās ar krūtīm uz tilta margām, bet, mēģinādams to pārkāpt, atskatījās Y'ā.

Y, arī abām rokām pieķērusies pie margām, dzeltānu spuldžu gaismā lūkojās X'ā.

Pirmoreiz tie uzdrošinājās cieši viens otru uzlūkot un

pēkšņi

tie no visas sirds abi reizē

i e s m ē j ā s.

X nokāpa no margām, paņēma Y mēteli un cepuri, palīdzēja tai apģērbties, tad paņēma savu mēteli, apģērba to, paņēma cepuri, bet paturēja to rokās.

— Ardiev, — teica X.

— Ardiev, — tāpat teica Y.

Tad X uzlika cepuri galvā.

Pēc mirkļa, varenās palu šalkoņas pavadīti, tie katrs devās uz savām mājām.

STĀSTS PAR NAGU

Par dabas zinātņu studenta Emīla Kalna slimību, droši vien, būtu brīnījies pat slavenākais seno arābu ārsts Abuls Kazims el Cārēvī vai Paracelss, kuŗš nosauca visu pasauli par lielu aptieku un Dievu par virsaptiekāru. Un tomēr Emīls Kalns nevarēja atrast šajā lielajā aptiekā receptes un zāles pret savu nedabīgo riebumu, kādu tam radīja cilvēku sīkie miesas neglītumi — blaugznas, strutas acīs, miežu graudi, kākšļi, kāju krumšļi.

Kāda krustmāte labprāt stāstīja par savām nieru kaitēm, pie tam katrreiz no rokas somiņas izņēma un ar lielu patiku klausītājiem rādīja papīrā ietītus, pelēkzaļus nieru akmeņus, no kuŗiem paspējusi atsvabināties.

Kādam brālēnam sarunājoties šad un tad nejauši no mutes kaktiņa iztecēja gaŗa, lipīga siekala.

Kad kāda studente smējās, kļuva augstu redzamas priekšzobu sarkanās smaganas.

Dažs labs šos nejaukos sīkumus nemaz neievērotu. Bet tas nebūt nav smieklīgi, ka Emīlam Kalnam ar pieaugošu nepatiku vajadzēja novērsties no ikviena, pie kuŗa atklāja kādu līdzīgu neglītumu, jo pēdējais tādā mērā saistīja viņa uzmanību, ka galīgi aizsedza visas pievilcīgās īpašības.

Bet tā kā dabas zinātņu students — citādi liels cilvēku draugs — bez sekmēm izcīnījās ar savu slimību, līdz nāca pie slēdziena, ka ikvienam piemīt kāds nejauks sīkums, tad drīz nedroši un pilns ļaunām nojautām viņš tuvojās katram pazīstamam, sevišķi tādām, kuŗš viņam bija patīkams.

Tā radās tam diezgan neparastas attiecības ar studiju biedreni Vilmu Serdi.

Viņi bieži sastapās pie praktiskiem darbiem, plecu pie pleca klausījās lekcijas, laipni apmainījās ar piezīmēm un grāmatām, rīkojās kopīgi ap herbārijiem, strādāja botaniskā dārzā, bet Emīls Kalns nekad neaizmirsā savu kaiti, tādēļ ļoti pavisī, sevišķi tuvumā, aplūkoja studenti, lai neatklātu tādas īpašības, kas būtu nepatīkamas viņa nedabīgai gaumei.

Kamēr Emīls Kalns pietiekoši uzmanījās, viņu attiecības kļuva arvien sirsnīgākas, un tie varēja dēvēties par labiem draugiem, jo arī mācību priekšmeti viņus tuvināja.

Bet tad viņu draudzībā iejaucās tauriņi. Tauriņi? Jā gan!

Lieta tā, ka tai laikā Emīls Kalns sāka rakstīt plašāku apcerējumu par tauriņiem. Vilmas Serdes

mājās atradās reta, bagātīgi illūstrēta grāmata par šiem krāšņiem radījumiem. Tādēļ drīz dabas zinātņu students mazliet uztraukts aizgāja pie savas kollēgas.

Viņas nelielā dzīvoklī varēja saost jōda tinktūras un kamparspirta smaku. Pa atvērtām durvīm kļuva redzama blakus istaba: kumodi, galdu, krēslus aplāja flaneļa un linu audekla divieļi, mazgājamie trauki, dažāda tilpuma zāļu pudeles, pindzeles jōda tinktūrai, kociņi aptīti ar vati, receptes. Istabas vidū sēdēja studentes māte, galvu pašķiebusi pa labi — viņai bija kakla kreisā pusē struma. Pašlaik meita rūpīgi un veikli noņēma tai no kakla jōda kompresi un sagatavoja kaltēta ziepju pulvera, vārāmās sāls un kampara ieberzējumus.

Tomēr nevis šīs smakas, kompreses, Serdes kundzes kropļainais vaigs, bet gan daudz drīzāk nelielais, ar brūnsarkanu jōdu piesātinātais un uz rakstāmgalda malas pamestais vates gabaliņš atstāja nepatīkamu iespaidu atnācējā.

Vilma Serde, ciemiņu ieraudzīdama, lūdza tam paņemt no rakstāmgalda grāmatu par tauriņiem, pie tam apsoliņās tūlīt arī pati piebiedroties, tiklīdz sakārtošot linu audekla apsējumu, aptrieptu ar biezu ziepju kārtu.

Kādu brīdi Emīls Kalns nemierīgi pacilāja smago grāmatu.

Bet drīz tam blakus nosēdās Vilma Serde.

Viņi atšķīra pirmo lappusi — divus košus daudzkrāsainus zīmējumus: baltais kāpostu tauriņš aplido Kopenhāgenas kāpostu galviņas, pildītās Drēzdenes vasaras lefkojas un spāņu kreses; mel-

nais, zili plankumotais tauriņš, saukts „sēru mētelis“, sēd bērzu lapās.

Bet šai brīdī notika rūgta nelaime, jo kad Emīls Kalns atšķīra nākošo lappusi, Vilma Serde, gribēdama pievērst kollēgas uzmanību perlmutra tauriņam „sudrabsvītra“, tuvināja labās rokas rādītāja pirkstu oranžsarkanam spārnam.

Tikko Emīls Kalns ieraudzīja šī pirksta nagu, viņu pārņēma tik straujš pārsteigums, ka ilgi nespēja nemaz attapties.

Vilmas Serdes pirksti bija diezgan slaidi, tikai labās rokas rādītāja pirksts galā palika platāks, pie kam pats nags bija jau gluži nedabīgi plats un četrstūrainš. Tūlīt pēc pirmā apmulsuma dabas zinātņu students mēģināja sevi norāt par muļķīgām iedomām.

— Nags nemaz nav tik pārāk neglīts, — vairākkārt viņš sev apgalvoja, — ir taču dažam labam tādi apkošļāti, nosūkāti, smieklīgi gaŗi mandarīnāgi, netīri un ar asiņainiem ienadžiem. Bet Vilmai tie tīri, ne visai gaŗi, ne arī pārāk īsi, vispārīgi labi kopti. Bet, liekas, taisni tādēļ, ka tie tik rūpīgi kopti, atklājās viņu rupjais veids.

— Tomēr, vai tad tas nav tikai neievērojams sīkums — nags? — mierināja pēc kāda mirkļa sevi students, — ir jau vēl bez tam daudz labu un lielu īpašību! Galu galā vislabāk nemaz vairs neskatīties uz kollēgas rokām un aizmirst redzēto! — tā nolēma viesis.

Tak, kad Vilma Serde atšķīra spilgto, līdzīgi zelta naudai spulgojošā tauriņa „uguns putns“ zīmējumu un atkal parādīja savu neglīto pirkstu, visa Emīla Kalna uzmanība neapturami pievērsās tikai

nagam. Viņš neredzēja vairs greznās illūstrācijas, nedzirdēja draudzenes balsi. Viņš sakopoja visus savus gribas spēkus un mēģināja cīnīties ar savām iedomām pašanalīzes ceļā. Taču izrādījās, ka viņš pārāk gļēvs, un tā drīz atradās pilnīgi visādu murgojumu varā.

Brīžam viņš dusmojās:

— Kādēļ vispārīgi biju tik pārdrošs? Vajadzēja vairāk uzmanīties! Kādēļ skatījos? Bet pirksts aizslīdēja gar pašām acīm! Kādēļ viņa neuzmanījās!

Beidzot viņš pārliecināja sevi, ka agri vai vēlū nedabīgo nagu tikpat būtu ieraudzījis un ka nags, lai nu arī nav patīkams, bet arī uzkrītošs nekādā ziņā nav. Ja jau šis nags būtu tik ērmīgs, tad jau sen starp studentēm-sāncensēm būtu atradušās zobgalīgas mēles, kas šādu dabas aplamību izdaudzīnātu tuvu un tālu ar lielāko patiku. Droši vien, tikai viņa slimīgās iedomas šo mazliet paplato nagu vēl krietni pārspīlējušas.

Tomēr, kad neparastais rādītāja pirksts vēl reiz pieskārs augstu lidojošā, dzeltānsarkanā tauriņa „ledus putna“ zīmējumam, Emīls Kalns pilnīgi noteikti atzina, ka nags tomēr ir ļoti savāds, kropļains un neglīts.

Viņš vairs ilgāk nespēja kavēties, aizvēra grāmatu, piecēlās un gluži nomākts sāka atvadīties.

„Kādēļ?“ Vilma Serde brīnījās, „vēl taču nav apskatīts pats saistošākais — tropu milzu tauriņi!“

Kādēļ? Vai viņš varēja teikt?

Nē, nekad!

Viņu pārņēma liels kauns. Viņš nemaz neuz-

drošinājās iedomāties neveiklo brīdi, kad būs jāatzīstas. Kaut tāds nenāktu! Bet tādām turpmāko attiecību dēļ jānāk. Viņai jāzina viss. Viņš nolēma saudzīgi tai atklāt savu slimību. Un atkal Emīlu Kalnu mocīja nepanesama neveiklība jau tādēļ vien, ka viņai varētu būt kaut mazākās aizdomas. Tam kļuva žēl Vilmas Serdes, jo dažs labs, varbūt, spētu nesmalkjutīgi izturēties pret viņas defektu, bet vēl daudz žēlāk, ka viņa pati šo defektu neapzinās.

Un dabas zinātņu students aizgāja pilns līdzjūtības un žēluma, it kā būtu kaut ko ļoti dārgu un tuvu zaudējis.

Viņu attiecības tagad, protams, mainījās.

Emīlu Kalnu drīz pārņēma pagurums un liela vienaldzība, kā jau tādu, kas pazīst sevi pārāk labi, lai nekļūdītos, apgalvodams, ka viss turpmākais ies parastā gaitā.

Tā kā pēc šī nepatīkamā gadījuma ne tikai pirmoreiz, bet gandrīz arvienu, satiekoties ar Vilmu Serdi, Emīls Kalns prata ārēji pilnīgi pārliecinoši noslēpt savu pārvēršanos, tad studente apmierinājās un ierunājās nereti pat par tauriņiem. Turpretim students negribēja par tiem vairs ne dzirdēt.

No dienas dienā viņš klausītavās un laboratorijās ar uztrauktu uzmanību sekoja Vilmas Serdes kustībām. Vai viņa kaut drusku necentīsies noslēpt savu neglīto rādītāja pirkstu? Nē, itnemaz!

Reiz Emīlam Kalnam kaut kas ienāca prātā. Viņš pasmaidīja, uzšķīra Meijera konversācijas vārdnīcu un izlasīja paskaidrojumus diviem vārdiem: „cimdi“ un „mufe“.

Kad viņš pēc tam sastapās ar Vilmu Serdi, viņš aplinkus sāka pārrunāt dažādu laikmetu modes, līdz pēkšņi ieminējās kaut ko par mufēm.

„17. un 18. gadu simtenī mufes nēsājuši pat vīrieši,“ apgalvoja dabas zinātņu students.

„Nesaprotu, kādēļ tagad dāmas tik maz rūpējas par savu roku siltumu un nenēsā biežāk šīs mazās, piemīlīgās zvērādu mufes,“ viņš sacīja un paraustīja plecus, „un tāpat arī cimdus! Pat senie ēģiptieši lietoja cimdus!“

Un viņš kādu brīdi runāja gan par baroka spilgti puķainiem cimdiem, gan par stirnu, vācu briežu, aitu, āžu, cūku un teļu ādas, gan kazu un kamieļu vilnas cimdu jaukumu, kamēr atturīgi atklāja savu nodomu, iedāvināt Vilmai Serdei vairākus dārgu cimdu pārus.

Bet studente sirsnīgi smējās.

„Nu redz' nu!“ viņa iesaucās, „mēs tik jauki saprotamies pie grāmatām un auditorijās, bet šādos sīkumos, liekas, mūsu gaumes pilnīgi pretējas. Man, vienkārši, nepatīk cimdi, un mufes — tās es nevaru ne acu galā ieredzēt!“

Tā Emīls Kalns arvienu noteiktāk pārliecinājās, ka kollēga nenieka nenojauž. Un tā kā viņš rūpīgi slēpa savu savādo slimību, jo citādi jau sen visi no viņa izvairītos, vai par viņu sirsnīgi pasmietos, tad drīz viņš palika gluži viens ar nepatīkamo noslēpumu. Līdz ar to pēdējais kļuva daudz smagāks un nepanesamāks. Tādos apstākļos attiecībām ar Vilmu Serdi nevarēja pareģot ilgu mūžu.

— Mums vajadzētu abiem kopīgās pārrunās smalkjūtīgi noskaidrot vārīgo jautājumu, — brīžam domāja pie sevis Emīls Kalns, — varbūt, ka tad

daudz kas būtu līdzēts? Viņa — tik gudra, centīga meitene, kas tik rūpīgi kopj slimo māti — taču sapratīs studiju biedra mulķīgās, bet nenomācamās iedomas un neapvainosies, tāpat arī nesmesies.

Tomēr, satiekoties ar Vilmu Serdi, viņš tūlīt nojauta, ka pateikt tieši visu patiesību nekādā ziņā nespēj, kaut arī nepieciešami viss jāpasaka, pat tādā gadījumā, ja viņi galīgi šķīras. Tādēļ viņš centās sarunas vismaz aplinkus virzīt pie mērķa, labu brīdi stāstīdams par cilvēka ķermeņa savādībām, dažādiem sakropļojumiem, anormālībām, pie tam viņš apgalvoja ka daudz iedzimtas divainības nemaz nav pretīgas.

— Tagad vajadzētu paskatīties uz viņas rokām, — sprieda pie sevis Emīls Kalns, — tad, varbūt, tā visu sapratīs.

Viņš tik lielā mērā uztraucās, ka gandrīz zaudēja drosmi uzlūkot viņas labo roku.

Vilma Serde smaidīja.

Viss būs labi!

Viņa teica:

„Vai tad tu kaut ko sevišķu saskati arī pie manis, ko?“

Un pavisam vienkārši turpināja, vērodama savas labās rokas pirkstgalus:

„Jā, savādi, kādēļ man rādītāja pirksta nags platāks par citiem? Vai tu to neesi ievērojis?“

Bet kad nu Emīls Kalns bija gandrīz jau sašniedzis mērķi, viņu pārņēma tāds kauns, ka, noskumis par savu glēvulību, tomēr savaldījās un, cik vien varēdams, vienaldzīgi atbildēja:

„Nē! Neesmu ievērojis. Ak, tas taču tik nenozīmīgs sīkums!“

Un tad tas, kam bija jānāk, nenovēršami nāca. Straujš lūzums.

Kādu dienu Vilma Serde atkal uzaicināja pie sevis Emīlu Kalnu.

„Jauki,” pēkšņi iesaucās students, „šoreiz apskatīsim tikai milzu tauriņus!”

Studente sāka priecāties, jo nenojauta Emīla Kalna nolūkus. Viņš gribēja izmēģināt vēlreiz atklātu cīņu ar savām iedomām. Varbūt, ka studiju biedrenes niecīgais defekts, pie kuŗa viņš jau būs pieradis, nekādu ļaunāku iespaidu neatstās.

Kad tie vakarā Vilmas Serdes dzīvoklī nosēdās pie rakstāmgalda viens otram blakus un lūkojās grāmatā, Emīls Kalns ļāva vienīgi studentei šķirstīt illūstrētās lappuses, pie tam krāšņākos tauriņu paraugus viņa rādīja — kādā veidā?

Pirksts ar plato, četrstūraino nagu rādīja

Meksikas jasmīnu draugu, brūno, ar dzeltānu mironģalvu izrotāto „mironģalvu”; tumšbrūno, kuplspalvaino, samtaino „purpurlāci”, kuŗš lido visvairāk tropu saules staros.

Pirksts ar plato, četrstūraino nagu rādīja

Himalaju klaidoni, pusdzeltāno „bezdelīgasti”; lepno, gluži zilo „Argusu”, kuŗš lido augstu pār Brazīlijas mūža mežiem un tikai pēc pērkona negaisa nonāk zemē, lai dzesētu slāpes.

Pirksts ar plato, četrstūraino nagu rādīja

Rītindijas archipelāga tauriņu „Saturnia Atlas” un vēl dažus citus krāšņus tauriņus, kā „moŗa

galvu", „sarkanasti", „pāva aci", „asinspilienu", „zilo galvu", „lielo vērša aci", „agatputnu".

Nē, krāšņie milzu tauriņi pārvērtās! Viņus vairs nevarēja uzlūkot. Bet Vilma Serde neko ne-nojauta.

Tad Serdes kundze aicināja meitu.

— Atkal struma! — šoreiz ar riebumu nodoma māja viesis un lūkojās uz studentes rokām, kuņas veikli masēja mātes kakla uztūkumu, ņemot kaklu starp īkšķi un rādītāja pirkstu un gļaudot to no augšas lejup.

Varēja manīt, ka māte ļoti apmierināta ar savu meitu.

„Jā, Emīl, nebrīnies," mātei dzirdot plāpāja studente, „ši vecā kundzīte ir jālutina, citādi struma vēl sāks žņaugt kakla dzīslas, aizkavēs asins riņķošanu, radīs galvas sāpes, sasarkušu seju un deguna asiņošanu."

Bet viesim arvienu vairāk sāka riebties šie jaunu ozola mizu sulās samērcētie, ar jodu un ziepēm aptrieptie flaneļa un audekla dvieli, joda un dzīvsudraba smēres, olīvu un mandeļu eļļas.

Pēc tam ātri tuvojās beigas.

Emīls Kalns vēl dažas reizes apciemoja Vilmu Serdi ar stingru apņemšanos atklāt tai savu nepatīkamo noslēpumu. Tomēr izšķirīgā brīdī pēdējais izlikās tik smieklīgs un neticams, tumšs un neiespējams, ka dabas zinātņu students savu nodomu nekad neizpildīja.

Varbūt, viņa nesapratīs, būs pārsteigta. Varbūt — ja tikai tā asi neapvainosies — liks atcerēties daudzus kroplus un slimniekus — kretīnus, Siāmas dvīņus, sifilitiķus — kuņi par spīti visām kai-

tēm, nereti pat apprecas. Vai tur vēl lai runā par kādu niecīgu naga neglītumu? Viņa, vienkārši, skaļi smiesies.

Tā Emīlam Kalnam viesošanās pie studiju biedrenes pārvērtās nemitīgā un nesekmīgā cīņā par nepatīkamā noslēpuma atklāšanu, jo lai kā arī mēģināja sarunāties, šim noslēpumam tie abi drīzāk attālinājās nekā tuvojās.

Beidzot Emīlu Kalnu pārņēma tik ļauns piktums, ka viņš dažādi sāka Vilmu Serdi kaitināt, pat apvainot, un kad tā brīžam raudāja, ar cietsirdīgu prieku izjuta zināmu gandarījumu.

Galu galā viņš vairs nemaz neievēroja Vilmas Serdes matus, acis, lūpas, augumu; viņam kļuva vienalga, vai tā apgērbusi salma dzeltānu taftu vai žoržetu tabakas krāsā — jo arvienu, vai tā ēda, vai rakstīja, vai šuva, vai spēlēja šachu, vai šķirstīja grāmatas, vai arī glāstīja, lika kompreses, viņš redzēja tikai labi nokoptu, bet platu, četrstūrīgu nagu.

Emīls Kalns gan neatgādināja sengrieķu ārsta Hipokrāta attēlotu slimnieku, kam ausis esot le-
dus aukstas, deguns visai smails un sejas krāsa svina pelēka, bet toties visa apkārtne ap Vilmu Serdi kļuva tik pelēka un nepatīkama, pie tam viņu pašu vajāja tāda mazvērtības sajūta un garlaicība, ka viņš nešaubījās vairs par savas neticamās slimības nopietnību. Viņš zināja, ka tā izbeigsies tikai tad, ja viņš galīgi pārtrauks paziņanos ar Vilmu Serdi. Tas viņam tagad nenācās grūti.

Viņš nolēma neturpināt apcerējumu par tauriņiem, neapmeklēja universitātes telpas, bet drīz ar

lekciju piezīmēm, grāmatām un dažādiem citiem studiju materiāliem aizbrauca pie vecākiem Liepājā.

Dabas zinātņu studentei Vilmai Serdei viņš at-
rakstīja ļoti lietišķu vēstuli, un tā noslēdzās šādiem
vārdiem:

„Mūsu draudzības izbeigšanās iemesls ir kāds
ļoti nepatīkams noslēpums, ko nespēju nevienam
atklāt.“

ABAKUKA KRIŠANA

Jau desmit gadus Aleksandrs Papīrs glīti kā Hammurābi laika kaligrafs astoņas stundas dienā rakstīja kungu drēbnieka Kufiēla Sprungina gatavu apģērbu lieluzņēmuma rēķinu grāmatās piecu, sešu un septiņu ciparu skaitļus. Starp mēteļiem un frakām, starp melniem un brūniem, pelēkiem un ziliem audumu baķiem sēdēdams, viņš atgādināja milzu kodi, kas pamazām nosmok naftalīnā. Nelaimīgais grāmatvedis! Viņš atgādināja zelta pulksteni, kas tā apputējis, ka nav vairs saredzams ne zeltījums, ne rādāmais laiks. Viņš atgādināja arī sabojātu barometru, kas arvien, pat saulainā laikā vēstī:

— Lietains, apmācies, vēss.

Tievs un kaunīgs viņš katru rītu nedzirdami kāpa lejā no sava tēva dzīvokļa piektā stāvā un katru vakaru vēl nedzirdamāki devās augšā pa šī

piecstāvu nama kāpnēm, neapzinīgi pārslasīdams sen jau labi pazīstamās plāksnītes nama iemītnieku durvīs: Valters Eilands, notārs; Haims Joselovičs, zobu ārsts; Kārlis Pipe, privātdetektīvs; Jordisa Tēberga, logu aizkaru un gultas pārklāju šuvēja; Bruno Peskuts, inženieris-ķīmiķis; Jāzeps Borodovskis, bel canto balss nostādītājs pēc vecitāļu metodēm u. t. t.

Starp šī piecstāvu nama kāpnēm atradās neiebūvēta lifta šachta, bet Aleksandrs Papīrs to pavisam neievēroja, kamēr nejaušs gadījums kā ķīlis melnalksnī iecirtās viņa vienmuļajā dzīvē.

Kādā maija rītā Jordisas Tēbergas jaunākais puisēns ceturtā stāva kāpnēs rotaļājās ar greznu, krāsainu bilžu grāmatu un koka vīriņu. Tai brīdī gāja garām Aleksandrs Papīrs, bet viņš bija tik bikls, ka pat bērnus neuzdrošinājās uzrunāt. Tādēļ viņš ļoti nokaunējās, kad četrus gadus vecais puisēns viņam droši uzsauca:

— Ei tu, vai tu neredzi, kur tu eji? Nesamin Abakuku!

— Kas tas ir?

Puisēns paskatījās jautātājā, tad pelēkā un nekustīgā koka vīriņā un skaļi teica:

— Tu!

Bet, nezin kā, Abakuks caur margu dzelzs izrotājumu ieslidēja neiebūvētā lifta šachtā un strauji krita lejā. Puisēns paskatījās šachtā un iesmējās; Aleksandrs Papīrs arī paskatījās šachtā — un tūlīt aizvēra acis.

„Cik melna, dziļa, salta tumsa!“ pēkšņās izbailes viņš domāja, „cik tas ir drausmīgi — krist lejup!“

Viņš atkāpās dažus soļus no margām un, kad atvēra acis, ieraudzīja sev pie kājām atšķirtu bilžu grāmatu. Viņš izlasīja sekojošu pantiņu:

— Lūk, vingrodams kā smieklīgs buks,

Uz galvas nokrīt Abakuks! —

Pārdomādams šo pantiņu, viņš viegli noskrēja pa kāpnēm lejā. Tur apakšā sadragāts gulēja lielais vingrotājs Abakuks. Pakausis tam bija pāršķelts divi daļās. Tad Aleksandrs Papīrs paskatījās uz augšu un nodrebēja. Kāds baigs augstums! Bet no ceturtā stāva, izbāzis galvu caur margu dzelzs izrotājumu, mēdījās Jordisas Tēbergas puisēns kā gaišpelēks un sarkanastains žakō papagailis.

Aleksandrs Papīrs aizsteidzās darbā. Gribēdams aizmirst nepatīkamo piedzīvojumu, visu dienu viņš sevišķi rūpīgi rakstīja rēķinus un lielo burtu „R” iesāka ar tik sarežģītu atzarojumu, ka tajā ērti būtu varējis notuities košsarkanām kājām pats lepākais argus fazāns, ja tikai tas būtu nejauši ieklidis te birojā.

Piecciparu skaitļus, kā piemēram, „79439”, viņš uzrakstīja ar tādu grāciju, ka pat drūmais šefs — Kufiēls Sprungins — apmierināts pasmaidīja un arī pats grāmatvedis cildenā darba priekā aizmirsā savas rūpes.

Un tomēr vakarā, kad Aleksandrs Papīrs atgriezās mājās un devās pa kāpnēm augšā, viņu atkal pārņēma smaga, nepatīkama sajūta. Agrāk viņš gāja kā pagadijās un neievēroja, vai iet gar sienu vai tuvu margām. Šoreiz viņš stingri turējās pie tām, tā ka plaukstas pārklājās ar biezu putekļu kārtu. Ceturtā stāvā viņš apstājās, lai atņemtu elpu, palūkojās lejā un strauji atlēca nost no mar-

gām. Cik tās bija apaļas, gludas, pulētas! Cik viegli pār tām varēja pārkāpt un pārkrist! Otrā rītā jau viņš vairs pie tām neturējās, bet gāja gar pašu sienu.

No šīs dienas viņš katrreiz tā devās augšā un lejā pa kāpnēm. Neiebūvētā lifta šachtā viņš arī vairs nekad neuzdrošinājās ieskatīties. Pat ja citi, viņam redzot, to darīja, viņu pārņēma izbailes. Reiz viņš apskauda šaju — Joseloviča sievu. Tālu pārlietusies pār margām, viņa no trešā stāva smaidīgu seju sāuca savu vīru, kas atradās lejā:

— Haim, Haim, Haim!

„Lūk, cik viņa droša, cik laimīga!“ domāja Aleksandrs Papīrs, „bet vai tad Valters Eilands, Jāzeps Borodovskis baidās no lifta šachtas? Un Kārlis Pīpe? Nepavisam nē! Vienīgi es!“

„Ak nē! Taisni otrādi,“ viņš turpināja pārdomas, „droši vien, daudzi baidās no šādām neiebūvētu liftu šachtām. Esmu viens no daudziem, vairāk nekā! Vēl viens jokdaris radies!“

Tā viņš, ejot pa kāpnēm, nereti sevī prātoja un pamazām samierinājās ar savu nelaimi.

„Bet ja nu paliek ļaunāk?“ dažreiz viņš sev jautāja un pagura nespēkā.

„Mulķības!“ tad viņš sevi iedrošināja un, lai aizmirstos, pārlietu dedzīgi veica ikdienišķos pienākumus pret Kufiēlu Sprunginu un tēvu, pensionētu pilsētas ierēdni, tā ka tie, nekā nenojauzdami, kļuva ar Aleksandru Papīru vēl apmierinātāki nekā līdz šim un kalpināja viņu bez mēra. Bet krietna strādāšana tagad īsti labi derēja, jo tā grāmatvedis dažas dienas pilnīgi aizmirsa lifta šachtu un steidzās pa kāpnēm lejā un augšā viegli kā vāvere priedē.

Tā kā Aleksandrs Papīrs bija mazāks, vājāks un bailīgāks par citiem cilvēkiem, tad viņš jau no bērna dienām nekad neuzdrošinājās darīt to, kas viņam vislabāk patika. Viņš kļuva grāmatvedis, kaut gan visvairāk kāroja greznu, raibām dēkām bagātu dzīvi. Tāpat arī viņš izvairījās no sievietēm, kaut gan viņu tuvumā jutās laimīgāks kā kolibrijs orchidejās.

Veltīgi viņš mēģināja pārvarēt šādu mazdūšību, kamēr beidzot, sadegdams neapmierinātās iegribās kā flandriešu ķeceris spāniešu svētā sārtā, samierinājās ar savu postu.

Bet no tās dienas, kad viņš redzēja lielā vingrotāja Abakuka briesmīgo krišanu, neiebūvētā lifta šachta kļuva arvien liktenīgāka viņa dzīvē.

Tā kādā jūlija dienā ceturrtā stāva kāpnēs, kur viņš, kā parasts, apstājās, lai atpūstos, viņš dziļi ieņēma elpu un saoda sēra smaku. Viņam šķita, ka smird simts vecas olas. Sērūdeņraža — H_2S — smaka, kas nāca no inženiera Bruno Peskuta ķīmiskās laborātorijas, kāpa augšup pa lifta šachtu. Viņš ātri tajā paskatījās un, kā par brīnumu, nesajuta vairs bailes. Varbūt, tām lika aprimt dusmas, kuŗas radīja nekrietnā smaka. Lifta šachta pēkšņi viņam atgādināja ugunsvēmēja kalna krāteru. Tiešām, tas bija piecstāvu nama baigais krāters, kas izgaroja sēra un nevēdinātu biroju smakas. Viņš iesmējās par šo savādo iedomu un vēl jautrāk iesmējās, kad atcerējās kādu ģeografisku, pamatskolā dzirdētu vārdu — Popokatepetls.

„Po-po-ka-te-petls! Tās, laikam, ir vulkāns,” viņš mīnēja, „bet kur tas īsti atrodas? Āzijā? Afrikā? Nē, liekas, Amerikā!”

Viņš kļuva pavisam liksms: „Es jau tagad varu šachtā skatīties smaidīgu seju, līdzīgi zobu ārsta Joseloviča sievai Šajai.”

Un notika neticamais. Priecādamies par savu izveseļošanas, biklais Aleksandrs trīsreiz iekliedās:
— Haim, Haim, Haim!

Bet „Haim” kliegzieni, kas nodārdēja šachtā, lika viņam tik strauji satrūkties, ka no galvas atraisījās platmale un krita lejup. Tomēr Aleksandrs Papīrs smējās:

„Esmu kļuvis ne tikai kā Šaja, bet arī kā Tēbergas puisēns, kam tā patika lielā vingrotāja briesmīgā krišana.”

Un viņš noskaitīja Abakuka pantiņu:

— Lūk, vingrodams kā smieklīgs buks,

Uz galvas nokrīt Abakuks —

kas viņam no laika gala šķita pilns dziļas gudrības un noslēpumainības. Bērnišķīgā priekā viņš vēl kaut ko gribēja nomest lejā. Bet nāca divi kungi, kas strīdējās par Holandes guldeniem, Itālijas lirām un Zviedrijas kronām. Tiem sekoja notārs Eilands blakus mežziņa uniformā tērptam kungam. Cik varēja noprast, viņi pārrunāja zemes korroborēšanu. Aleksandrs Papīrs nokaunējās un, pieklājīgi notāru sveicinādam, gāja pēc savas cepures.

No tās dienas viņš — šad un tad veltīgi pūlēdamies atcerēties Popokatepetla atrašanās vietu — atkal varēja skatīties neiebūvētā lifta šachtā. Bet viņam radās smieklīga vēlēšanās — sviest no piektā, ceturtā, trešā stāva lejā dažādus priekšmetus. Ar vientiesīgu prieku viņš skatījās, kā tie nokrita un sasitās. Elpu aizturēdams, sarkdams un nedroši apkārt lūkodamies, Kufiēla Sprungina ilggadīgais mā-

cītais grāmatvedis vienu rītu lifta šachtā iemeta kabatas lakatiņu, otru rītu olu, pēc divām nedēļām jau mazu puķpodu.

— Nolādētie puikas! — pievākdama puķpoda atliekas, sētniece lamāja Jordisas Tēbergas puisēnus un sūdzējās namsaimniekam. Aleksandrs Papīrs dzirdēja sētnieces žēlošanos. Viņš ierāva galvu dziļi apkaklē un, acis aizvēris, dvesa pie sevis:

„Ja nu namsaimnieks, sētniece vai mans tēvs dabū zināt, kāds es esmu palaidnis!”

Kaut arī tas bija bīstami, tomēr — tiklīdz viņš devās gar lifta šachtu — viņu sāka vajāt tik liksma, nepārvarama vēlēšanās, ka viņš katreiz kaut ko nometa lejā — visvairāk stikla vai māla priekšmetus, kas ar skarbu troksni saplīsa un atstāja uz grīdas drumstalu kaudzi.

Reiz viņš kļuva pārdrošāks kā jebkad un gribēja noaut vienu apavu, lai redzētu, kā tas lido, bet pēkšņi nevarīgi atbalstījās pret margām.

„Es tikmēr sviedīšu savas lietas,” viņš sev teica, „kamēr pats nolēkšu. Un ja ne šodien, tad rīt!”

Viņu sāka nomākt nelāgas skumjas. Ko nozīmēja visa šī lielā vingrotāja Abakuka krišana, nekrietnā sēra smaka, ko viņš tik ilgi ieelpoja, „Haim” kliegzieni, olas, puķpoda un trauku nomešana? Vai tas nenozīmēja, ka viņš pilnīgi atrodas lifta šachtas, šī negantā Popokatepetla, varā, kas viņu nemitīgi kārdina, viļina un aicina? Jau vairākus mēnešus — maijā, jūnijā, jūlijā, augustā — satraukts un izbiedēts viņš bija devies pa kāpnēm lejā un augšā. Nē, tā tas ilgāk vairs nedrīkstēja turpināties!

Viņš ieraudzīja pie notāra Eilanda durvīm pār margām pārklātu gobelēnu un blakus tam drēbju sitamo. Gobelēnā bija ieausta jautra, krāsaina aina — stalts, Gustava Adolfa laika drēbēs tērpts mednieks, kam apkārt lēkāja putnu suņi, apskauj puskailu nimfu. Aleksandrs Papīrs paskatījās nimfā, un kā arvien, kad viņš domāja par sievietēm, viņu pārņēma riebums un reizē neskaidri patīkama sajūta, kas radija dziļu kaunu. Ātri viņš paķēra drēbju sitamo un spēcīgi sita gobelēnu, it kā gribēdams atsvabināties no tās baigās nastas, kas viņu nu jau vairāk kā gadu mocīja.

Bet tad no Eilanda dzīvokļa izsteidzās notāra kalpone. Arī Aleksandra Papīra tēvs, kas pašlaik pie sava dzīvokļa durvīm samaksāja sētniecei īres naudu, negantā trokšņa iztraucēts, sētnieces pavadībā nokāpa dažus stāvus lejāk, jo notārs dzīvoja otrā stāvā. Tēvs, sētniece un kalpone neizpratnē lūkojās Aleksandrā Papīrā. Tas pameta drēbju sitamo un uzskrēja trīs stāvus augstāk — tēva dzīvoklī. Tur viņš abām rokām sagrāba milzīgā gumijas koka podu, un uztraukums viņam deva tādu spēku, ka viņš viegli nesa neparasti smago koku uz āra durvīm. Ceļā aizstājās tēvs. Tas iekliedzās:

— Puika, ko tu dari?

— Pats redzi, — Aleksandrs satraukts atbildēja, — nesu gumijas koku!

— Kur tu to nesi?

— Iemest lifta šachtā!

— Ko?!

— Jā, nomest lejā! Es jau esmu nometis olas, puķpodus un — vārdu sakot — tagad — lai krīt gumijas koks! —

— Tu? Tu — tu — Tēbergas puisēni, ne tu —
sētniece teica.

— Es, es, es! Tikai es! — un Aleksandrs Papīrs traucās ar gumijas koku kāpņu telpās. Bet tēvs, attapies no briesmīgā pārsteiguma, bargi iekliedzās:

— Liec zemē to gumijas koku!

— Nē!

— Liec zemē!

— Nē!

— Es tev saku — un tēvs draudēdams pacēla dūri.

Tad Aleksandrs Papīrs novietoja gumijas koku uz grīdas, nosēdās tam blakus un smaidīja.

Tēvs, gauži iztrūcies, atkal iekliedzās:

— Kas tev ir? Ko tu smaidi?

Aleksandrs, it kā viņa sānos būtu iedūries ugunīgs šķēps, strauji piecēlās un skrēja projām — ārā pa durvīm, aiz kuŗām klausījās Jordisa Tēberga ar puisēniem, notāra kalpone un sētniece. Plīvojot plānām, gaišām matu šķipsnām, viņš no piektā līdz pirmam stāvam aizjoņoja gaŗām Tēbergas, Peskuta, Borodovska, Joseloviča, Pipes, Eilanda dzīvokļu durvīm un izsteidzās uz ielas.

„Velns lai parauj!“ viņš pēkšņi iesaucās un iesmējās, „nu tik es — trīsdesmit gadu vecumā — sāku īsti dzīvot! Nu tik sāk iet raibi!“

Jautri viņš soļoja liepu alejā. Pa kreisi tam skrēja gaŗām auto mašīnas, bet pa labi tramvaji. Viņam likās, ka nupat viņš sāk apmierināt savu trako dēku kāri.

Kādā reklāmu stabā, kas bija novietots četru

ielu krustojuma vidū, viņš pamanīja košu afišu — starp divām indiāņu virsaišu galvām uzraksts:

Kultūrfilma. Ziemeļamerika.

Viņam patika kultūrfilmas, kas viņu jau bija iepazīstinājušas ar Eiropu, Āziju, Afriku un Austrāliju — tikai ar Jauno Pasauli vēl nē, ar šo ieceļotāju, šo vareno laimes un dēku meklētāju zemi!

Kino teātris atradās tuvākajā šķērsielā un Aleksandrs Papīrs iegāja tajā, kur ekrānā jau bija lasāmi melni, ornāmentēti burti:

Ziemeļamerika.

Gandrīz stundu Aleksandrs Papīrs vēroja Aļaskas fjordus, Arktisko archipelāgu, Ņū-Jorkas debesskrāpjus, Čikāgas cūku kautuves, alligātoru audzētavu Florīdā, Labradoras ezeru meža zosis, gulbjus un pīles, indiāņu kara dejas, San Francisko ķīniešus, vīnogu ievākšanu Kalifornijā, Illinoisas ķiršu dārzus.

Sajūsmināts viņš lūkojās pundurbērzos, sarkanos ozolos, cukura priedēs, purvu cipresēs, tulpju kokos. Tad ekrāns rādīja Bermudu salu kokosu palmas, banānu birzis Kostarikā un metisu būdas Kūbas salā, kamēr beidzot, atskanot metisu romancēm, baltā audeklī pazibēja ēnu uzraksts:

Meksika!

Aleksandrs kļuva arvien liksmāks.

„Nu, jāpasēd vēl, jāpaskatās,” viņš domāja un, metisu deju dziesmu skaņām pieaugot, lasīja šādus paskaidrojumus:

— Meksikas karogā ir vertikālas zaļbaltsarkanas svītras — un tālāk:

— Meksika ir sudraba zeme. Ik gadus tur iegūst ap divi miljoni kilogrammu sudraba.

Paskaidrojumiem sekoja krāšņas ainas: ma-
goņkoki, vilnas koki, uguns koki, mimozu koki, zie-
doši kaktusi, Ksočikulko acteku piramida, bāisiem
nezvēru bareljefiem klāta, Čapultekas pils, peldoši
dārzi, kas ierīkoti uz plostiņiem, Sjerra Madre Orien-
tal kalnāji ar varenēm ūdens kritumiem un krācēm,
līdz pēkšņi skatītāju acu priekšā atklājās kūpošs,
sniegiem apņemts uguns kalns.

Ictakchihuatls,

tad otrs uguns kalns, mūžam skaistais

Citlaltepētls,

un beidzot

Popokatepētls.

Pāri ziemeļu kraujas glečeriem, pāri ielejām un
aizām, pāri mežiem apaugušiem kalnājiem pacēlās
pusapdzisušā, 5568 metru augstā dūmu kalna ga-
lotne, kas pēc 400 gadu klusēšanas atkal 1925. gadā,
nodarīdama briesmīgu postu, sākusi splaut uguns
dubļus.

Aleksandrs Papīrs gandrīz iekļiedzās, kad izla-
sīja vārdu „Popokatepētls”. Viņam likās, ka pie-
nācis viņa dzīves izšķirīgais brīdis. Sakarsis, bez-
bēdīga un reizē cildena prieka pilns, viņš strauji pie-
cēlās un, senlaiku indiāņu kaujas maršam rībot, de-
vās uz izeju, pie kam viņš iedomājās, ka pār viņu
plīvo Meksikas zaļbaltsarkanie karogi.

Tā viņš izgāja uz ielas, vairāk reiz atkārtō-
dams vārdu „Meksika”, un viņam šķita, ka šis
vārds izteic reizē mīlu, dzīves prieku un nāvi. Viņš
gāja pa ielu ar tādu sajūtu, it kā būtu nevaldāmā-
kais dēku meklētājs pasaulē.

Te no kāda maza veikala durvīm atskanēja
maiga un laipna balss:

— Kungs, nopērciet līgavai kurpītes! — Aleksandrs Papīrs, priecīgi uztraukts, lūkojās veikala izkārtņē:

M-me ženija. Dāmu kurpes.

Pārdevēja uzmudinoši turpināja:

— Kāds lielums jūsu līgavas kājiņām? —

Šie divi teikumi: „Nopērciet līgavai kurpītes“ un „kāds lielums jūsu līgavas kājiņām“ Aleksandru Papīru apreibināja kā vaniles koka smarža tropu mežā, un viņš sāka ticēt, ka tiešām viņam ir līgava, kurai vajadzētu nopirkt kurpes. Šī doma viņam sagādāja tādu prieku, ka viņš nekavējoties tuvojās pārdevējai un sacīja:

— Nu, parādaīt.

— Varbūt rīta kurpītes?

— Jā, jā, rīta kurpītes!

— Lūdzu, kāds numurs — 35?

— Vai tas ir liels numurs? —

— Nē, kungs, nē! Bet, varbūt, 32? Tas ir mazām kājiņām, gluži mazām!

— Manai līgavai ir ļoti lielas un skaistas kājas!

Un viņš šai brīdī vairs nešaubījās, ka tam ir līgava ar ļoti lielām un skaistām kājām.

— Tad ņemiet Nr. 40! — iesaucās pārdevēja, — lūk, te būs — ar dzeltānu pušķi, dzeltānu oderi — ļoti glītas.

— Labi.

— Tikai piecpadsmit lati.

— Labi, labi!

Aleksandrs Papīrs smējās, pirka dāmu rīta kurpes un brīžam skaļi iesaucās:

— Nu redzat, kas viss nenotiek Meksikā!

Pārdevēja, domādama, ka tas ir kāds joks ar dziļu nozīmi, ko viņa — mulķe — nav sapratusi, smaidīja.

Ar jauku, baltu kārbu padusē, Aleksandrs pēc pusstundas ļoti labā gara stāvoklī pārnāca mājās.

Tēvs, bažīgi viņu uzlūkodams, tūlīt jautāja:

— Kur tu aizskrēji?

— Pēc kurpēm!

— Kas par kurpēm?

— Še!

Un Aleksandrs Papīrs iedeva tēvam balto kārbu.

Tēvs steidzīgi to atsaiņoja un nelabi iesaucās:

— Sieviešu kurpes!

— Lepnas, dārgas kurpes!

— Kam tad tās?!

— Manai līgavai!

— Tavai līgavai?!

— Jā — viņai ir lielas, skaistas kājas!

— No kuŗa laika tad tev ir līgava?

— No šodienas!

— Kas tad viņa tāda ir?

— Pārdevēja!

— Kāds viņai vārds?

— Ženija!

— Nemelo!

— Nu jā! Ženija!

— Kur tad viņa dzīvo?

— Uz Popokatepetla!

— Ko?!

— Jā, tur dzīvo mana līgava. Bet man ir arī daudz mīļāko: notāra kalpone, Tēberga, Haima Joseloviča sieva, sētniece...

Tēvs, kuŗu Aleksandrs jau tik baigi pārsteidza

ar savu neizprotamo notāra gobelēna sišanu, gumi-
jas koka nešanu un dāmu kurpju pirkšanu, nu sa-
prata, ka tumšs posts piemeklējis viņa ģimeni. Bet
kādēļ — to viņš velti pūlējās saprast.

Viņš iegāja virtuvē un ielēja zilā kafijas krūzē
ūdeni, bet viņa roka tā drebēja, ka nevarēja pacelt
krūzi pie lūpām.

Pēc dažiem smagiem mirkļiem arī Aleksandrs,
jauno, melno platmali uzlicis galvā, viegls un jautrs
ienāca virtuvē un tuvojās izejai kāpņu telpās.

— Alek-sandr! — tēvs bezcerībā sauca.

— A b a k u k s, ne Aleksandrs, — atbildēja
dēls.

— Kas tev ir?.. Kas tev ir?..

— Ļoti laba oma! — sacīja dēls, — pie Sprun-
gina es vairs neiešu! Neiebūvētā lifta šachtā es
arī vairs nemetišu olas un puķpodus! Bet vai zini,
ko es darišu? Es darišu to, ko visi! Es liksmošos!
Es smiešos, skūpstīšos, dejošu! Urrā! — Urrā,
urrā, urrā! — vēl trīsreiz cepuri paceldams, viņš
varonīgi iesaucās un viņam atkal šķita, ka virs gal-
vas plīvo Meksikas zaļbaltsarkanie karogi. Tad viņš
izgāja kāpņu telpā. Tēvs, gluži sabrucis, viņam ne-
spēja sekot.

Kamēr Jordisa, Tēberga, notāra kalpone un sēt-
niece, aizmirsušas savus darbus, savus vīrus un
bērnus, jau otro stundu pagalmā pārrunāja Alek-
sandra Papīra divainības, pie kam viņu balsis kā
kamieļu klaigāšana pirms zemesrīces kāpa līdz bal-
tiem padebešiem, Aleksandrs Papīrs, it kā pārdomā-
dams, kādās trakās dēkās n u lai viņš dotos, jo ne-
kas viņam vairs nelikās neiespējams, atbalstījās
pret ceturtā stāva kāpņu margām.

Bet šai brīdī gāja garām jauna, slaida sieviete. Mācītam grāmatvedim, kuŗu galīgi bija apskurbinājuši kaktusu un sudraba zemes dūmu kalnu varenības, sievietes acis atgādināja zaļpelēku persu tirķīzu un acu skropstas melnas sveču daktis. Sīkie vasaras raibumi viņas sejā tam likās patīkami kā pipari uz melones. Vientiesīgā saules puķe, ko garāmgājēja nesa kreisā rokā, kāpņu pustumsā viņam atgādināja indiāņu reliģiōzo ceremoniju simbolu — „echino“ kaktusu.

Bet, Aleksandru Papīru nepavisam neievērodama, viņa iegāja inženiera Peskuta dzīvoklī.

„Ja es būtu īsts vīrietis, bet nevis tāds Abakuks,“ pēkšņas griezširdības nomākts, Aleksandrs domāja, „tad es jau sēdētu pie viņas kājām un pieļautu tām rīta kurpes. Bet nu — droši vien, viņa skūpstās ar Bruno Peskutu! Ko lai es daru?“

Ko tad lai viņš darītu? Ne sievietes, ne vīrieši, ne veci, ne jauni, ne bagāti ne nabagi, ne gudri, ne muļķi, ne slimī, ne veseli — neviens, itneviens viņu nekad neievēroja. Ja viņš kādam radniekam vai pazīstamam gribēja kaut ko pastāstīt, tad visi tie notikumi, par kuŗiem viņš runāja, kļuva tik garlaicīgi un nenozīmīgi, jo viņa stāstīšanas veids bija pārāk neveikls un saraustīts, ka klausītāji drīz vien nepacietīgi atvadījās. To ļoti labi apzinājās arī pats stāstītājs un tādēļ nevienam vairs neuzdrošinājās tuvojies, kaut arī neko viņš tik kaislīgi nemīlēja kā cilvēkus.

Kamēr viņš tā domāja, jaunā sieviete atkal iznāca no inženiera Bruno Peskuta dzīvokļa, pie tam šķelmīgi koda skābētā gurķī. Aleksandram uzreiz

kļuva vieglāk ap sirdi. Gurķis sievietes pirkstos tam šķita vēl piemīlīgāks kā vārpa Cerēras rokās.

Un šoreiz, kad viņa gāja garām Aleksandram, viņa paskatījās tam acīs un pasmaidīja.

Vienu brīdi viņš neizpratnē sekoja tai skatieniem. Gurnus viņa grozīja tik pavadinoši, ka viņas gaitā lūkojoties, gribējās reizē lamāties un skūpstīt kāpnēs, kurām viņa pieskārās ar savām lielajām, skaistajām kājām.

Aleksandram likās, it kā viņš būtu ieelpojis vesela ziedoša jasmīnu meža smaržu — tā viņu apreibināja prieks.

„Kas viss nenotiek Meksikā!” smieklīgi mīnādamies uz vietas, viņš sevī gaviļēja, „kā parasts, Jordisa Tēberga peļ savus puisēnus, Jāzeps Borodovskis nostāda balsi pēc vecitaļu metodes, Kārlis Pipe sacerē draudu vēstules, Haims Joselovičs rauj zobus, Valters Eilands korroborē neesošu zemi, Bruno Peskuts ražo sēru, bet Aleksandrs Papīrs — Papīrs, Papīrs, Papīrs —”

„Ēzelis!” viņš attapās, „kamēr tu te mīnājies, viņa aizies — aizies uz visiem laikiem! Sekot viņai! Tvert!”

Viņš noskrēja dažus pakāpienus lejā, — tad, nenieka nebaidīdamies no neiebūvētā lifta šachtas, pārliecās tālu pār margām, līdz ieraudzīja gluži apakšā — partera kāpņu telpās — sievieti, kas skatījās uz augšu un atkal aicinoši pasmaidīja.

Aleksandrs Papīrs nolēca četrus, astoņus, trīspadsmit pakāpienus lejā, bet apakšā jau dobji aizcirtās smagās parādes durvis. Tā tad sieviete izgāja uz ielas.

Vēl četri stāvi! Ātrāk!

Noskriet lejā vairs nebija laika.

Lekt, lekt, lekt!

Veikli kā ķengurū Aleksandrs Papīrs pārlēca pār ceturto stāva kāpņu margām un līdzīgi lielajam vingrotājam Abakukam gar ceturto, trešo, otro un pirmo stāvu, pret margām spēcīgi atsizdamies, pārāk priecīgā lēcienā pa lifta šachtu strauji krita lejā, tumsā.

SARKANĀS ASARAS

— Kamēr tev ir labi piegriezts uzvalks, laka kurpju pāris, piemērota cepure un divi vai trīs ērti krekli, ceri! Katra ceturtdaļstunda var tevi pacelt uz augstākas laimes pakāpes.

Tā teica reiz kāds visai gudrs dzīves mākslas filozofs, un dzejnieks Ivars Avots tam pilnīgi piekrita. Apģērbis vienu no saviem „trim ērtiem krekliem“, „labi piegriezto uzvalku“ un „laka kurpju pāri“, viņš nosēdās savas latgaļu māla podiem, vāzēm un šķīvjiem izrotātās istabas krēslā un skatījās pulkstenī.

— Vēl tikai septiņi. Viesības pie viņiem parasti sākas ap astoņiem.

Tomēr ielūgt viņu varēja kaut vai šodien no rīta, vai vismaz pāris stundas pirms viesībām. Patiesībā citiem jau pirms nedēļas tika izsūtīti drukāti

ielūgumi, bet ar viņu bija citādi. Pirmkārt, viņš dzīvoja tieši vienu stāvu augstāk virs viesību rīkotāja mēbeļu fabrikanta Balmaņa dzīvokļa, otrkārt, viņš vairāk gadus pasniedza angļu valodas stundas Balmaņa dēlam Olgertam — tā tad viņš skaitījās tikpat kā mājas cilvēks. Viņu uzaicinās, kad viesības jau sāksies. Balmaņa kundze, vai arī pats Balmanis, vai Olgerts — varbūt, kalpone (nu kas par to?) drīz uznāks un lūgs nokāpt lejā.

— Mēs jau jums nepiesūtījām ielūgumu — pašu cilvēks. —

— Protams, protams — pateicos — es nāksu — labprāt. —

Bet tomēr iepriekš neielūgts viņš varēja kaut kur aiziet — uz teātri, kafejnīcu, restorānu — jā, tikai nejauši viņš uzzināja, ka Balmaņi rīko viesības — dzīvokļa saimniece teica. — Tā tad tomēr viņiem vajadzēja iepriekš piesūtīt ielūgumu vai tāpat paziņot. Bet nekas!

Ivars Avots pēkšņi satrūkās, jo dzirdēja uz kāpnēm soļus. Viņš vēlreiz sakārtoja viegli cirtainos matus un apgērbu un steidzīgi paņēma zaļo zīmuli, kas gadījās pie rokas, lai izliktos, ka raksta un ka nemaz negaida ielūgumu. Reizē ar zīmula tveršanu viņam nejauši ienāca prātā vārds „killikilliks”. Gaidīdams klauvējienu pie durvīm, viņš neapzinīgi rakstīja ar zaļo zīmuli uz laikraksta „Times” lapas malām:

— Killikilliks, killikilliks, killikilliks.

— Tūlīt, tūlīt klauvēs! Tūlīt!

Bet soļi aprima blakus dzīvokli.

Ivars Avots nolika zaļo zīmuli, atspiedās pret krēsla atzveltni un garlaikodamies aplūkoja sa-

vas rokas. Kaut gan tās bija drusku par mazām, viņš tomēr kļuva ar tām gluži apmierināts, pie kam nodomāja, ka derētu kāds neparasts gredzens ar dārgakmeni. Bet ar kādu akmeni? Katram ir savs laimes akmens. Katram mēnesim ir savs svētais dārgakmens — tā domāja agrajos viduslaikos: janvārim baltais dimants, februārim hidatīds, lietus akmens, martam zaļais jaspiss, aprīlim zaļais skītijs no Skītijas, maijam zaļais smaragds, jūnijam sarkanais lichīnijs, jūlijam gaišais astrīts, augustam dzeltānais keraunoss, septembrim heliotrops, oktobrim dzintars, novembrim tumšdzeltānais hiacints, decembrim kristalls.

— Tā kā esmu dzimis martā, tad mans laimes akmens ir jaspiss.

Te aiz durvīm atkal atskanēja soli. Šim namam bija tikai divi stāvi un trīs dzīvokļi — apakšā viens ļoti liels mēbeļu fabrikanta Balmaņa dzīvoklis, augšā divi mazāki un vienā no šiem augšstāva dzīvokļiem Ivars Avots irēja istabu. Blakus dzīvokli mājāja kāds pensionēts ģenerālis ar sievu. Kāpnes uz otro stāvu parasti bija ļoti klusas. Reti kāds pa tām devās augšā vai lejā. Tā tad, ja tagad soli atskanēja, droši vien nāca pie viņa.

— Balmaņa kungs? Nē, soli vieglāki. Arī kundze nē. Viņas gaita ļoti žigla un gandrīz nedzirdama kā lauku pelei. Olģerts? Nē. Kalpone? Nē — jā —

Nu viņš vairs neizlikās, ka kaut ko darītu, bet skatījās tieši durvju virzienā un gaidīja.

Patiesi, drīz klauvēja.

— Lūdzu!

Ienāca — bet ienāca tikai dzīvokļa saimniece un piedāvāja tēju. Tēju! Ābolu tēju! Viņš lai dzer ābolu tēju, kad pēc dažiem mirkļiem tam būs apakšā jādzer tēja ar araku, vai kafija ar franču konjaku, vai ananasu bole, vai kāds savāds koktails! Koktails Kiss me quick! Skūpsti mani ātri! Viņš laipni noraidīja ābolu tēju un pateicās saimniecei. Tā aizgāja.

— Vai viņa tikai neizsmēja mani? Vai viņa nenojauta, ko es gaidu? Vai viņa nezina, ka es vēl neesmu ielūgts?

Viņš paskatījās pulkstenī. Tikai piecpadsmit minūtes uz astoņiem. Tad arī pēc viņa ieradīsies. Zēns, kundze, kungs. Varbūt, kalpone. Vienalga.

— Kādēļ būt tik nepacietīgam? Jānoguļas uz tachtas... Bet bikses var saburzīt... pie melnām drēbēm ātri pieķeras spilvenu pūkas... Gulties nevar!

Viņš vērīgāk ieklausījās. Viņam šķita, ka sardzird apakšā priecīgas balsis. Bet, varbūt, tā bija tikai kundzes balss? Cik viņai klusa gaita, tik skaļa balss. Viņa, laikam, rīkoja kalpones. Skanēja dakšas un naži. Kā tad — galds tikai tagad tika klāts.

Viņš pasmējās par sevi. Tad viņš sevi norāja. Kaunēties viņam vajadzēja — izrādīt tādu nepacietību! Viņš ieraudzīja uz laikraksta „Times” lapas malas trīsreiz uzrakstīto vārdu „killikilliks”. Viņš paņēma zaļo zīmuli un pār visu lapu sāka rakstīt dažādos lielumos vārdu „killikilliks”.

— Killikilliks... tas esot cigārs... no vītolu lūkiem... to smēķējot indiāņi... to smēķējot arī Londonas klubos...

Te blakus istabā sāka sist vecmodīgs sienas pulkstenis.

— Vai jau astoņi?

Viņš strauji piecēlās un paskatījās savā kabatas pulkstenī. Tas rādīja tikai pusastoņi. Bet viņa pulkstenis jau no laika gala samaitāja viņa dzīvi ar saviem niķiem un palaidnībām.

— Labāk, lai cilvēkam sirds nav kārtībā nekā pulkstenis, — viņš pie sevis dusmojās, — astoņi, jau astoņi! —

Un viņš astoņreiz atkārtoja:

— Tu vēl neesi ielūgts! —

Tad viņš piegāja pie durvīm un klausījās. Viņš klausījās elpu aizturēdams, kamēr nolēma skaitīt līdz simtam — ja tad neviens nenāks, tad viņš aizies uz kādu kafejnīcu vai restorānu vai kaut kur citur un pasmiesies par mēbeļu fabrikantu Balmani un viņa viesībām.

— Viens, divi, trīs, četri —

Viņš pārtrauca skaitīšanu un atkal klausījās. Tad viņš sāka no gala.

— Viens, divi, trīs u. t. t.

Viņš reizē skaitīja un klausījās. Apakšā arvien skaidrāk kļuva dzirdama balsu rūkoņa. Tā tad viesības, droši vien, jau būs sākušās.

Viņš aizskaitīja pie sevis līdz simtam. Neviens nenāca. Viņš nolēma vēlreiz aizskaitīt līdz simtam. Aizskaitīja. Nenāca. Visas labas lietas ir trīs. Viņš skaitīja vēl trešo reiz līdz simtam. Nenāca. Tad viņš vēl kādas trīs reizes aizskaitīja līdz simtam — trīsreiz pa trīs — un katru simtu atzīmēja ar zaļo zīmuli uz balti krāsotām durvīm. Viņš skaitīja, skaitīja un atzīmēja, līdz beidzot saskaitīja

atzīmes. Piecpadsmīt. Tā tad viņš bija aizskaitījis līdz pusotram tūkstošiem, bet neviens nenāca.

Viņš galīgi pārtrauca skaitīšanu un sāka stāigāt pa istabu. Viņš staigāja šurp un turp neskaitāmas reizes un atkārtoja pie sevis:

— Nāks vai nenāks, nāks vai nenāks? Bet — un viņš iesmējās. Viņiem tik daudz rūpju. Varbūt, tomēr gluži nevainīgā kārtā viņu piemirsuši. Viņu? Kaimiņu! Dzejnieku! Dēla skolotāju! Vismaz Olgerts varēja atcerēties. Bet ko nu zēns... liels rezgalis, sliņķis... Vai tādām kāda patika atcerēties savu skolotāju?

Ja nu viņš vienkārši bez aicināšanas nokāptu lejā? Balmaņi atvainosies, minēs iemeslus, kādēļ viņu nav ielūguši. Varbūt, viņu ielūgt būs aizkavējuši tik pamatoti un noslēpumaini iemesli, kādi viņam nemūžam prātā nevarēja ienākt. Viņu aicinās pie galda, viņš pateiksies un, varbūt, nemaz nepiesēdīsies, jo tā ēšana, dzeršana un pļāpāšana ar garlaicīgiem cilvēkiem viņam jau nav tas galvenais, bet gan tas, ka viņš — dzejnieks, kaimiņš un dēla skolotājs — tiek ielūgts.

Viņš jau atkal tuvojās durvīm, tomēr doties lejā tam pietrūka drosmes. Viņš turpināja staigāt pa istabu un pašam nemanot arvien skaļāk šita papēžus pret grīdu. Drīz viņš saprata savu nodomu. Viņš gribēja apakšējos ļaudis darīt uzmanīgus par savu esamību. Viesi jautās: — Kas tur augšā ir? — Ā, — atbildēs Balmaņa kungs, — tas bij mana dēla angļu valodas skolotājs — dzejnieks Avots. — Dzejnieks Avots, — izsauksies viesi, — mēs gribam viņu redzēt! —

Arvien skaļāk viņš sita kurpju papēžus pret grīdu, kamēr viņa soļošana pārvērtās ērmīgā dejā — pusčardašā un pusfandangō.

Tā dejodams viņš tuvojās logam un ievēroja, ka dārzā ap strūklaku pastaigājas itin pievilcīgās Balmaņa brāļa meitas, kuŗas viņš pazina. Viņš atcerējās arī meiteņu vārdus — Astrīde, Ilona, Biruta. Viņš nostājās pie loga. Meitenes nepaskatījās uz augšu. Viņš tik strauji atvēra logu, ka gandrīz izkrita stikli. Arī tad neviena nepaskatījās. Viņš izliecās pa logu. Apakšā atradās mēbeļu fabrikanta Balmaņa ēdamistaba un virtuve.

Krāšņi izplaukušu tumšsarkanu rožu, pāršķeltu ananāsu un nolobītu banānu, uz grīdas izlieta araka un ruma smarža sajaucās ar ceptu mājas piļu, karstu vēršgaļas, laša un kāpostu pīrādziņu un tikko saberztu mārutku asiem garojumiem, kas apskurbiņoši kutināja kārumnieku jutīgās nāsis. Kā pārgalvīgo mednieku šāvieni ozolu birzīs, nepārtraukti atskanēja ausīm bezgala patīkamie alus un lielo vīna pudeļu korķu paukšķi, kam pievienojās kristalla un porcelāna šķīvju, sudraba nažu, kaŗošu un dakšu šķindoņa, tāpat virtuves saimnieces ēdienu gatavošanas pavēles un viņas palīdžu satrauktās atbildes. Vārdu sakot, viss tika darīts, lai rūpīgi sagatavotos meţonīgai ēšanai un dzeršanai par godu Lielā Vēdera neapremdināmajai nesātībai.

Krāšņi izplaukušu tumšsarkanu rožu smarža... Ivaram Avotam rieba rožu smarža, tāpat kā tā rieba tādai lielai puķu draudzenei, kāda bija Marija Medīči, tāpat kā tā rieba gleznotājam Vincentam un itaļu dzejniekam Favoritī. Viņam rieba rožu

smarža tāpat kā maršālam d'Albēram cūkas galvas, kā Francijas karālim Indriķim III. kaķi un kā Roterdamas Erasmam zivju smaka.

Viņš — tagad pavisam klusu — aizvēra logu un nosēdās uz platās, brūnās tachtas. Viņš sāka aplūkot savu, pie pretējās sienas novietotu ģimetni — kāda drauga gleznotāja otes meistardarbu. Veseļām tūbām uz audekla uztrieptām melnām, zaļām un tumšsarkanām krāsām veidotā glezna bija visai izdevusies, kā to apgalvoja ļaudis ar nemaldīgu gaumi, bet Ivaram Avotam tā nepatika, tādēļ, ka tā nebija uzgleznota viņam glaimojoši. Nesaudzīgi meistars bija atklājis viņa ļaunās īpašības un, kā viņam šķita, pat tādas, kādu tam nemaz nav. Visvairāk viņam nepatika glēvie vaibsti, kas liecināja par aso nesaskaņu starp godkāribu un gribas trūkumu, gaiszilās, it kā izraudātās acis un tikko nojaužamais, vientiesīgais smaids. Dažas asprātīgas dāmas izstādes atklāšanas dienā teica, ka viņš ģimetnē izskatoties smieklīgs, citas, ka nožēlojams, bet visas atzina, ka darbs tiešām apbrīnojams.

— Viņas teica, ka es izskatoties nožēlojams? — sirdīgi pie sevis izsaucās Ivars Avots, — labi, gan viņas redzēs, kas es kļūšu! Bet kas es kļūšu? Kas?

Viņš brīdi pārdomāja, kā izteikt to vareno stāvokli, kādu viņš pēc daudziem gadiem ar savu vārdu mākslu pasaulē iekaro. Drīz viņš atrada zīmīgāko izteiksmi.

— Ja dažu lielu garu dēvē par pasaules sirdsapziņu, tad mani varēs dēvēt par pasaules gaumi. Es būšu kaut kas līdzīgs Dizraēlijam vai Eduardam VII, kad tas vēl bija Uelsas princis. Bet es

būšu daudz dziļāks par abiem šiem dendijiem par excellence.

Tad viņš atcerējās mēbeļu fabrikantu Balmani.

— Bet kas ir Balmanis? Mēbeļu rūpnieks, brīvlatlais vergs, kas ieguvis zeltu, plutokrāts, kam dzīvoklis pārkrauts bezgaumīgiem divāniem, gultām un dažāda lieluma galdiem kā mēbeļu veikals.

Ivars Avots aizvēra acis, lai neredzētu savu istabu.

— Bet manā dzīvoklī atradīsies baroka laikmeta galdnieku maestro Andrē Bula no Indijas vai Brazīlijas krāskoka gatavotās mēbeles, sarkanā zīdā zelta diegiem izšūti bizantiešu teiksmainie zvēri, X gadsimta pergamenti ziloņkaula vākiem, izrotātiem dārgakmeņiem, vai rokraksti sarkanā safjanā, kas apklāts sudraba līlijām, Murano meistarū darinātās Venēcijas stikla vāzes, sarkanie, zilie un dzeltānie Ēģiptes un Indijas lotosi —

Viņa krāšņc priekšmetu uzskaitīšanu pārtrauca Balmaņa vīsi, kas kļuva arvien skaļāki.

— Vīsi, — Ivars Avots, neatvērdamis acis, nicinoši pie sevis domāja, — tirgotāji, veikalnieki, namsaimnieki — ķimbri un teitoņi, pirms tos romnieki iekaroja, kas, lai sarīkotu mielastu, kauj vēršus, cūkas un jērus. Un es, gara dižciltīgais, gribeju būt viņu vidū!

— Kad es kādreiz rīkošu dzīres, tad pats mielasts ar priekš, starp un pēcēdieniem un dzērieniem un ar savu pasniegšanas veidu būs tik izmeklēts, ka pie mana galda labprāt nosēstos, ja tikai viņš būtu dzīvs, viens no slavenākiem pasaules ēdājiem Ludviķis XIV, kam kuņģis un zarnas bijušas div-

reiz lielākas kā parastiem cilvēkiem un kas, kā to Sen-Simons un princese Palatīna apgalvo, pusdienās apēdis četrus šķīvjus baložu zupas, veselu fazānu, vienu irbi, milzīgu šķīvi salātiem, divus krietnus šķiņķa gabalus, jēra gaļu ar mērci un ķiplokiem, šķīvi ar cepumiem, tad dienvidus augļus un cietas olas.

— Un pie manis viesosies ievērojamākie mākslinieki, zinātnieki, valstsvīri, karavadoņi.

Un viņš jau domās sāka sastādīt viesu sarakstu, minot tur daudz pasauleslavenu vīru vārdus.

— Mēbeļu fabrikants Balmanis, protams, netiks ielūgts, — visai priecīgi iesmējās pie sevis Ivars Avots.

Bet tad apakšā tika nama tēvam laimes izsauktas un skaidri varēja saprast vārdu „Bernhards”, kas bija visu mutēs.

— Tā tad šodien ir Bernhardi. Balmaņa vārda diena, — atcerējās Ivars Avots, — nu kā tad! „Mēbeļu tirdzniecības un rūpniecības nams Bernhards Balmanis.”

Un, vienā mirklī aizmirzdamš savu pasaules gaumes noteicēja titulu, pielēca no tachtas kājās un iesita sev pa pieri:

— Ko es te gaidu, ko es te mokes? Vārda dienā jau mēdz ierasties bez īpašas aicināšanas! Varbūt, mani jau sen gaida! Varbūt, viņi pat apvainojušies, ka es neesmu — varbūt, uzskata par lepnu, iedomīgu! Kā man tas neienāca prātā!

Sajauktiem matiem, saburzītām biksēm, spilvenu dūnām klātu melno uzvalku, viņš bez kavēšanās noskrēja pa kāpnēm lejā un tā kā Balmaņu dzīvokļa durvis bija līdz galam vaļā, pa nelielu ko-

ridoru gar virtuvi, kur rīkojās saimniece ar kalponēm, drīz nonāca līdz ēdamistabai.

Ap putnu un meža zvēru cepešiem, zivīm un daudziem dažādiem tumšsarkanās rozēs paslēptiem gardumiem, zaļām, zilām un brūnām kristalla karafēm un sudraba vīna kannām apkārtu galdu sēdēja, kā Ivaram Avotam šķita, svētlaimīgi radijumi fantastiskām mutēm, tādām mutēm, kādas nav nevienam dzīvniekam, mutēm, kas reizē ēd, dzer, runā, klaigā, dzied un pie tam vēl skūpstas, „tu brālības“ sadzežot.

Šie radijumi, nododamies baudas pārmērībām, bija kļuvuši it kā pusakli. Viņi gandrīz vairs neredzēja ēdienus, dzērienus, blakus sēdētājus. Viņi neredzēja arī ienācēju, kas atbalstījās pret smago bufeti, uz kuŗas atradās trauks ar sarkano kaviāru. Trauks ar sarkano kaviāru.

Te —

(vēl neredzēdams uz bufetes trauku ar sarkano kaviāru)

ienācējs Ivars Avots dzirdēja aiz muguras Balmaņa balsi.

Ivars Avots bija pilnīgi pārliecināts, ka dzird mēbeļu fabrikanta Bernharda Balmaņa balsi.

Šī balss čukstēja:

Viņš jau nav ielūgts!

Kaut arī Ivaram Avotam šķita, ka viņš zaudējis acu gaismu līdzīgi šiem dzīrotājiem, viņš savā bezizejas stāvoklī pēkšņi ieraudzīja trauku ar sarkano kaviāru. Pats vairs neaptverdams, ko dara, briesmīgā niknumā viņš sagrāba veselu sauju kaviāra, lai ietrieptu to Balmaņa acīs. Viņš strauji apgriezās, bet neviena aiz muguras nebija. Viņu pārņēma

pārmērīgs pagurums, bet kad viņš sajuta plaukstā kaviāru, tas gauži satrūkās un iebāza vainīgo roku bikšu kabatā. Neviena nepamanīts, viņš devās augšā — savā istabā. Kājas viņam bija tik notirpušas, it kā viņš būtu vairākas dienas sēdējis joga stāvoklī. Kreisā roka, kuŗā neatradās kaviārs, kā triekas ķerta nokarājās gar sāniem. Roka ar kaviāru šķīta kā pie pārējā ķermeņa nepiederīga, kā tāda, no kuŗas ķermenis pēc iespējas ātrāk gribētu tikt vaļā, bet nevar.

Kad Ivars Avots iegāja savā istabā un ieslēdza elektrību, viņa appelējušā citrona krāsas seja atgādināja epileptiķi pēc lēkmes. Viņš mīņājās kādu brīdi pa savu istabu un klusu vaidēja, it kā viņa labā roka būtu tikusi ierauta kuļamās mašīnas spolē.

Tad viņš ieraudzīja savu ģimetni.

Viņš mitējās mīnāties un vaidēt.

Viņš lūkojās ģimetnē.

Ap acu plakstiem kļuva arvien karstāks, it kā tos kairinātu miežu graudi.

Pilns kauna un nožēlošanas viņš lūkojās ģimetnē, līdz sāka gleznu un viņas radītāju hiperboliski cildināt. Tad viņa pamodās dziļš nicinājums. Viņš izrāva sev nepiederīgo roku no bikšu kabatas un ar visu spēku ietriepa mēbeļu fabrikanta Bernharda Balmaņa vaigam domāto sarkano kaviāru ģimetnei acīs.

Tad viņš iekrita savā brūnā tachtā uz vēdera un seju paslēpa zilajos spilventiņos, lai nedzirdētu sudraba nažu un dakšu šķindoņu, alus un vīna pudeļu korķu paukšķus un viesu balsis, un lai neieostu

konjaka, araka, ruma un tumšsarkano rožu smaržu, kas, kā viņam šķita, nu līdzīgi smacīgam mākonim tam visur sekoja. Tā viņš gulēja ilgi — pusaizmidzis, pusnomodā — un tik klusi, ka varēja domāt, it kā viņš neelpotu.

Bet kad rīta saule apspulgoja aptriepto gleznu, kaviāra graudiņi, kas apklāja ģīmetnes seju, izskatījās kā sarkanas asaras.

JĀŠANA UZ LAUVAS

Jūnijā, siltā sestdienas vakarā, ūniversitātes vēstures katēdras jaunākais asistents Teodors Alpers ieradās pie savas ligavas Idas Viksnes. Viņa — franču liceja absolvente — jau otro nedēļu mājoja kāda attāla lauku kūrorta pansijā. Aizkavēts zinātniskā darbā, jaunais vēsturnieks nekādi nevarēja līgavu apciemot, kamēr beidzot — jūnija beigās — viņam izdevās uz dažām dienām atbrīvoties no daudzajiem pienākumiem. Lai sagādātu Idai pārsteigumu, viņš atbrauca pie tās bez iepriekšējas paziņošanas. Pansija bija novietota kādā vecā pusmuižā, netālu no dzelzceļa pietātnes, tādēļ Teodors Alpers to bez kādām pūlēm atrada. Bet Idas nebija mājās.

— Viksnes jaunkundze pašlaik izgāja, — paskaidroja pansijas īpašniece.

- Vai ilgi būs projām? — jautāja Alpers.
- Būšot drīz atpakaļ — jūs, laikam, esat Alpera kungs?
- Jā. Drīz atpakaļ?
- Tā Vīksnes jaunkundze teica. Bet — viņa aizgāja uz sporta svētkiem.
- Kur?
- Uz sporta svētkiem — ar dažām pansionārēm — paskatīties, kā šejienes ļaudis priecājas.
- Ak tā.
- Tepat muižas parkā. Varbūt, aizejiet arī jūs?
- Nē, kundze, ko nu es!
- Varbūt, pagaidīsiet? Vīksnes jaunkundze teica, ka ilgi nepalikšot.
- Labāk pagaidīšu.
- Lūdzu, tur būs pansijas salons un tur terase. Ja vēlaties, varat arī Vīksnes jaunkundzes istabā. — Lūk, te! Un te (pansijas īpašniece, kuras valodā Teodors Alpers klausījās ļoti pavisām, parādīja virsdrēbju pakāpamo mazā koridorā Idas Vīksnes istabas durvju priekšā) varat novietot mēteli un cepuri (tas tika darīts). Lūdzu, lūdzu! Jūsu vārdu Vīksnes jaunkundze bieži piemin.
- Vai viņa jau sen aizgāja uz sporta svētkiem?
- Pašlaik.
- Ak tā, jūs jau teicāt!
- Te nu būs Vīksnes jaunkundzes istaba. Lūdzu pagaidait, piesēdieties!
- Pateicos, kundze! Gan jau, gan!
- Pansijas īpašniece aizsteidzās projām.

Viens palicis, Teodors Alpers vispirms rūpīgi novietoja daudzus, Idai domātos dāvanu sainišus uz rakstāmā galda. Pēc tam viņš nomazgāja rokas un seju mazgājamā traukā, kas bija noslēpts istabas tumšākā kaktā — blakus krāsniņ, un ar kļu su patiku aplūkoja istabu — smago, brūniem, tumšzaļiem un ziliem, stilizētiem ziediem bagātīgi ornāmentēto podiņu krāsni, magoņkoka gultu un kumodi ar spoguļi. Pa atvērto logu ieplūda, vasaras lietūs lāsēm slacītu, bērzu un liepu spirtais garojums, kas istabā sajaucās ar ziepju un vieglu pūdera smaržu. To ieelpodams, Teodors Alpers kļuva gluži maigs un, domādams par lielo prieku, kādu tam sagādās satikšanās ar Idu, piegāja pie dāvanu sainišiem, atraisīja vienu no tiem un izņēma dienvīdus augļus: banānus, oranžus un melni zilās vīnogas. Viņš ilgi sakārtoja augļus uz kāda šķīvja, kamēr beidzot apmierināts pasmaidīja — šķivis varēja iepriecināt pat Devonšairas hercogu, kura devīze bija:

— Ēst, sagremot un mirt! —

Šai brīdī kļuva dzirdamas lielo bungu un misiņa ragu skaņas.

— Sporta svētki, sporta svētki, sporta svētki, — vairāk reiz pie sevis ar nepatiku atkārtoja vēsturnieks, — kādēļ Idai vajadzēja iet uz šiem sporta svētkiem? Nu, nekas, nekas! Tūlīt jau viņa atgriezīsies! —

Viņš nosēdās atzveltnes krēslā pie rakstāmā galda, smaidīdams aizvēra vienu mirkli acis un vēlreiz kāri ieelpoja bērzu un nu arī oranžu smaržu, tad atkal atvēra acis, paskatījās augļu šķīvī un lēni sāka šķirstīt kādu grāmatu, kas atradās uz rakstāmā galda — kādu apgaismības laikmeta traktātu

franču valodā par itāļu renesanses paražām. Viņš atcerējās, ka pats šo grāmatu pirms dažiem mēnešiem iedāvināja Idai. Drīz viņš pamanīja, ka dažas slejas viņa bija pasvītrojusi melniem, ziliem vai sarkaniem zīmuļiem. Teodors Alpers sāka šīs slejas pārlasīt un iztulkot — sākumā kā labsirdīgi pārmetošs draugs, vēlāk kā taisnīgs un stingrs tēvs, bet drīz jau kā aizdomām pilns cenzors. Ilgi viņš šķirstīja šo grāmatu, kamēr atrada dažus pasvītromus, kas viņam sagādāja lielu pārsteigumu, piemēram:

— Anglijas ceļojumā madonna Sismonda piedalījās Bīlēāma ēzeļa un nerru ķēniņa kronēšanas svētkos un, ar lielu patiku nododamās rupjai vaļībai, klausījās spēlmaņu vai žonglieru zvārgulīšu skaņās un skarbos jokos. —

— Vai arī Ida tādēļ aizgājusi uz šiem sporta svētkiem, lai tik nožēlojami izpriecātos? Madonna Sismonda piedalās ēzeļa un nerru svētkos, jo viņa grib nodoties rupjai vaļībai, grib dzirdēt skarbus jokus! Jā, kā citādi lai saprot šo pasvītrojumu? — nolēma jaunais vēsturnieks: — Viņa vēl arvien nenāk mājās. Nu jau pagājusi pusstunda, kamēr es te sēdu, un vismaz stunda, kamēr viņa aizgājusi. Droši vien, viņa negaŗlaikojas šajos sporta svētkos!

Bet visnepatīkamāko pārsteigumu viņam sagādāja turpmākajā lappusē pasvītrotās slejas:

— Monnai Pikkardai bija trīs draugi: kāds Kordovas zinātnieks, kāds franču ķēniņa Filipa Vienacainā kambarkungs un beidzot kāds vienkāršs Venēcijas stikla darbu meistars.

Vēsturnieks, gluži iztrūcinājies, aizcirta grāmatu ciet.

— Tas nu ir pārāk skaidri saprotams! — viņš sev sacīja, — Ida ir tā monna Pikkarda, es esmu tas Kordovas zinātnieks. Bet kas ir šis franču ķēniņa Fīlipa Vienacainā kambarkungs? Ā, nu es zinu! Idai taču pazišanās franču kolonijā. Varbūt, tas ir kāds Francijas sūtniecības vai konsulāta darbinieks. Un Venecijas stikla darbu meistars būs kāds vienkāršs kūrorta strādnieks. Nepārprotami — jo kādēļ gan Ida citādi būtu šīs nenozīmīgās slejas pasvītrojusi, pie tam vēl ar sarkanu un zilu zīmuli!

Vēsturnieks noskuma.

— Ja tagad istabā ienāktu Ida, vai es varētu viņu apskaut? — viņš sev jautāja un tūlīt atbildēja: — Nē! Es viņai nevarētu pat ne tuvoties! Un tas viss Idas vieglprātības dēļ! Cik skumji! Bet labāk nedomāšu vairs par viņas aušībām!

Viņš centās uzmanību saistīt apkārtnes pievilcīgākiem priekšmetiem — dienvīdus augļiem, greznai, vecmodīgai podiņu krāsnij, franču traktāta sarkanā safjana vākam — lai tā, priecādamies par šo priekšmetu skaistumu, aizmirstu ļaunās domas. Bet viņu spēks bija pārāk liels.

— Vai tad es viņai varu visur izsekot? — vēsturnieks atkal sev jautāja: — Darbā esmu ļoti aizņemts. Dažreiz jāizbrauc — divus mēnešus pētīju Stokholmas archīvos materiālus par zviedru valdīšanas laikiem Vidzemē. Un vīrieši viņai patīk, ai, kā patīk! Reiz uz ielas viņa apbrīnoja garāmbraucošu grieķu mitropolītu, melnu klobuku galvā. — Cik viņš ir majestātisks! — viņa izsaucās, — kāda skaista, balta bārda, cik dedzīgas, melnas acis! — Citreiz viņa atkal visai piemīlīgi uzlūkoja holandiešu kara kuģu matrožus, kas pastaigājās pilsētas ielās, teik-

dama: — Kādi jautri, kādi stalti matroži! Īsti flandrieši. Īsti gezi! — Viņa cildināja dažādu satrāpu, gladiatoru, vikingu, kondotjēru vīrišķīgos izskatus, redzēdama viņu attēlus vēstures grāmatās. Jā, vīrieši — vienalga, vai tie sirmi naktssargi, vai brūni, puskaili asfalta lējēji, vai mazi skolnieki — viņai ļoti patīk. Un viņa savukārt cenšas patikt tiem. Viņas tērpi ir krāšņi. Tie ir augumam cieši pieguloši, caurspīdīgi, dziļiem kakla un muguras izgriezumiem.

Vēsturnieks strauji piecēlās.

— Viņas tērpu kakla izgriezums dažreiz ir pat tik dziļš, ka gandrīz jau redzami krūšu gali! Viņa jau, kā to grāmatā pasvītrotās slejas liecina, vēlētos kļūt līdzīga renesanses slavenām Romas kurtizānēm Imperijai vai Tullijai, kas iespaidoja kardinālus, svešzemju sūtņus un vārdu vai krāsu lielmeistarus.

Atkal skaidrāk kļuva dzirdamas lielo bungu un misiņa ragu skaņas.

— Un šādā XX gadu simtēņa kurtizānes tērpā viņa būs aizgājusi arī uz šiem sporta svētkiem.

Viņš ievēroja pusatvērtā kumodes atvilktnē Idas bāli sārto džemperu.

— Kāds kungs man reiz teica, ka viņš savai ligavai neatļautu tērpties tik pikantā džemperā. Pareizi! Un kur tad vēl viņas pidžamas un peldkostīmi!

Pēkšņi šajā tumšo aizdomu brīdī viņš apmierināts pasmaidīja, kaut ko ļoti patīkamu atcerēdamies:

— Romānisma laikmeta dāmas neesot uzdrošinājušās pat aizkart tos priekšmetus, kurus turējušas svešu vīriešu rokas.

— Bet domās un sapņos arī var piekrāpt!

Un Teodoru Alperu pārņēma bezspēcīgs sašutums, ka nav tādas varas, kas varētu aizliegt sievietēm, it īpaši līgavām un sievām, domāt un sapņot par svešiem vīriešiem.

Viņš piegāja pie loga un to aizvēra, lai vairs nedzirdētu lielo bungu un misiņa ragu bezkaunīgās skaņas. Nu viņam kļuva it kā labāk, vieglāk. Viņš, mazliet noguris, atkal apsēdās atzveltnes krēslā un mēģināja sevi mierināt:

— Galu galā, lai viņa dzīvo, kā viņai tīk! kas man par daļu!

— Romas triumvīrs Krass bija tā iemīlējies kādā zivī — lampretē — kas pluncējās viņa vasarnīcas baseinā, ka nereti no rīta līdz vakaram vēroja skaistās zivs rotaļas ūdenī. Pēc lampretes nāves Krass līdz ar savu namu pusgadu sēroja un lika uzcelt ieemīļotai zivij greznu pieminekli. Tiešām, labāk mīlēt zivi, nekā sievieti!

Viņš piecēlās, pie kumodes spoguļa sakārtoja savu frizūru un kaklasaiti un sniedzās jau pēc dāvanu sainīšiem, pārliecinādamš sevi:

— Tagad man jāaizbrauc. Gan jau viņa sapratīs, kādēļ es to daru. Es zinu, kā jāuzvedas. Esmu jauns, bet apdāvināts zinātnieks. Manus svārkus jau grezno Gustava Vāzas ordeņa zaļā lentīte. Ar laiku tos greznos arī pāvesta Aleksandra VI dibinātā Svētā Kapa ordeņa melnā un Francijas Goda leģiona sarkanā lentīte. —

— Goda leģiona sarkanā lentīte? Tāda pati, kāda grezno Francijas sūtniecības darbinieka, Idas mīļākā, zelta lauru lapām apšūto fraku? Nekad!

— Vēl es nebraukšu projām! — nu viņš no-

lēma. — Man vispirms jāuzzina viss par viņu attiecībām! Viss man jāzina!

Viņš aizslēdza istabas durvis, tad nesteigdamies vilka vaļā kumodes atvilktņi un uzmanīgi sāka tajā rakņāties līdzīgi norūdītam zaglim, kas nemaz nebaidās, ka viņu varētu pārsteigt.

— Bez šaubām, tas ir ļoti riebīgi, ko es daru, bet es nevaru citādi! — viņš sevi attaisnoja: — Man tā ir jārikojas!

Veļas gabalus un tuāletes piederumus, kas viņā modināja dažādas nekrietnas aizdomas, viņš cilāja ļoti uzmanīgi, katru priekšmetu novietodams atpakaļ vecā vietā, lai Ida nenojaustu, ka kāds pārmeklējis kumodes atvilktņus.

Visvairāk viņu kaitināja pikantais, bāli sarkanais džempers, un viņš to labprāt būtu saplosījis kā vilks avi, bet savaldījās.

Starp gaišiem zīda kabatas lakatiņiem viņš atrada kādā receptē ievīstītu fotografisku kartiņu. Viņš paskatījās tajā un sāka drebēt kā zēns, kas gaida pērienu.

— Tā tik vēl trūka, tā tik vēl trūka, tā tik vēl trūka, — viņš trīsreiz pusbalsī nevarīgi sacīja, turēdams vienā rokā recepti, otrā fotografisko kartiņu, kurā viņš vairs neuzdrošinājās paskatīties. Bet drīz viņš sajuta, ka, kaut arī viņam būtu aklam jāpaliek, viņš tomēr paskatīsies fotografijā.

Istaba kļuva tumša. Teodors Alpers ieslēdza elektrību un tūlīt ievēroja, ka logam nav aizkaru.

— Istaba atrodas pirmā stāvā. Tā tad katrs garāmgājējs, sevišķi kad istaba spilgti apgaismota, var aplūkot Idu, kad viņa pirms gulētiešanas pār-

ģērbjas, mazgājas un kaila vingro. Bet viņai tas sagādā prieku. Viņa ir nedomā aizsegt logu!

Viņš nolika recepti un fotografisko kartiņu uz rakstāmā galda, sameklēja spraudītes un laikrakstu lapas un ar tām rūpīgi aizklāja logu. Tikko tas bija padarīts, briesmīgā kārtiņa atkal viņu sāka kārdināt. Šai kārdināšanai viņš ilgi nespēja pretoties un, vēl lielākas mokas sev sagādādams, skatījās fotografijā.

Tā bija viņa — vēstures katēdras jaunākā asistenta — līgavas krāsaina puskaifotografija!

Ne visai slaidis, bet ļoti maigs augums; mazas, bet ļoti apaļas krūtis, bāli sārtiem krūšu galiem; mati jaunu, tikko naudas kaltuvē pagatavotu zelta florīnu, bet āda oranžu mizas krāsā; kāju pirkstu nagi kā pieci pāri dažāda lieluma perlamutra gabalīņi — tāda izskatījās Ida Viksne.

— Kādēļ viņai vajadzēja tā nofotografēties? Kādēļ? Kādēļ? Kādēļ?

— Kādēļ viņa vismaz nav neglīta? Cik es būtu laimīgs, ja viņai būtu neglīts izskats! — domāja vēsturnieks: — Bet kas viņu fotografējis? Franču ķēniņa Filipa Vienacainā kambarkungs? Vai Venēcijas stikla darbu meistars? Nē, kambarkungs. Kas attīstījis? Fotografs. Cinisks fotografs. Cik eksemplāros pagatavots uzņēmums? Vismaz divpadsmit — nē, divdesmit, trīsdesmit, sešdesmit, simts! Simts eksemplāros izplatīta šī kaifotografija! Fotografs to būs iestiklojis un ievietojis sava foto-ateljē skatlogā. Franču un angļu erētiskās magazīnas to būs iespiedušas. Ziepjū fabrikanti uzdrukās to uz krāsainā papīra, kādā ietin ziepes. Gan jau drīz

redzēsīm Idas Vīksnes kailo augumu uz ziepēm, konfekšu papīriem, ādas krēmu vai papirosu kārbīnām un krūstuŗu reklāmām! Ko tad es teikšu? Ko teiks tad mana māte, ko teiks profesors? Bet kaut arī viņi visi sajūsminātos par šo uzņēmumu, man tas vēl jo vairāk riebsies!

Ilgi viņš lūkojās fotografijā, kamēr beidzot, diezgan sevi izvārdzinājis, norija rūgtas siekalas, kas bija sakrājušās mutē un kārtiņu, atbalstīdams pret itaļu renesanses traktātu, novietoja uz rakstāmā galda. Nekrietnā fotografijā viņš centās vairs nelūkoties.

Viņš paņēma recepti un burtoja ārsta neskaidro parakstu. Dr. med. Pōlfanders.

Ā, tas ir jauns, elegants vācu ārsts, bonvivāns! Viņai nenāk ne prātā prasīt padomus veciem, nopietniem ārstiem vai sievietēm ārstēm! Kā zibēja Dr. med. Pōlfandera acis, redzot Idas Vīksnes mazās, bet ļoti apaļās krūtis! Cik maigi viņš piespieda galvu pie tām, izlikdamies, ka klausās sirds pukstienus vai sekodams plaušu darbībai!

Fotografijas un Dr. med. Pōlfandera receptes nokaitināts, vēsturnieks ar vēl jo lielāku skubu, ar vēl jo lielāku nekaunību, bet ļoti uzmanīgi turpināja raknāties kumodes atvilktnēs.

Viņš saoda parfīma smaržu.

— Renesanses mīlnieki sazinājās ar smaržu palīdzību. Vai tad arī XX gadsimtenī nevar izlietot zināmos nolūkos parfīmu valodu? Protams! — viņš sev teica un drīz atrada kumodes apakšējā atvilktnē vainīgo parfīma pudeli:

— Guarlain — Mitsouko — Paris. —

Viņš vairs nešaubījās, ka dārgo parfīmu Idai iedāvinājis Fīlpa Vienacainā kambarkungs, Idas mīļākais.

— Bet kas tas varētu būt? Kāds atašejs? Padomnieks? Sūtniecības šoferis, šveicārs vai sulainis? Nē, liekas, drīzāk pats konsuls, jo viņa man reiz teica, ka to pazīstot. Bez tam, kādēļ tad viņa pasvītrojusi šīs slejas: — Monnai Pikkardai bij trīs draugi — franču ķēniņa Fīlpa Vienacainā kambarkungs — Fīlpa Vienacainā kambarkungs XX gadsimtenī nozīmē Francijas republikas sūtni! Jā, jā, jā! Tas ir Francijas konsuls!

Smacējošais franču parfīms, puskaifotografija, bāli sārtais džempers un daudz citi aizdomīgi sīkumi tā satrauca un sanikvoja vēsturnieku, ka viņš, kaut arī ārēji savaldījās, arvien vairāk sāka atgādināt smieklīgu izmeklēšanas tiesnesi, kas visur saskata liela nozieguma pēdas. Tā, piemēram, viņš iedomājās, ka uz kāda Idas Vīksnes krekla ir piecu pirkstu nospiedums. Viņš nolēma, ka Idas trešais draugs — monnas Pikkardas Venēcijas stikla darbu meistars jeb kūrorta strādnieks — to apskāvis ne-nomazgātām, netīrā darbā notriepām rokām.

Vēsturnieks atsedza gultas segu, gribēdams saskatīt uz palaga kādas nodevīgas zīmes. Tās neatradis, segu atkal rūpīgi pārklāja gultai.

Pie greznās podiņu krāsns viņš pamanīja pusizsmēķētu cigāreti un pacēla to. Cigāretes nosaukums vēl bija salasāms: — Dimitrino & C-ie Caire Egypte Nr. 9. —

— Francijas konsula cigārete. Pēc šo cigārešu dūmiem odās visi viņas tērpi un tuāletes piederumi, arī gultas sega, — viņš nosprieda.

Viņš izpētīja, ka krāsni ticis dedzināts pāpīrs. Viņš saudzīgi ar abām rokām izcēla no krāsns brūni melnās papīra atliekas, kas gandrīz jau bija pārvērtušās pelnos. Uz viena apdeguša stūriša vēl varēja izlasīt dažus vārdus: — — kožu tavā k — —

— Kājiņā, kakliņā? — viņš minēja, jo tālāk vairs nevienu burtu nevarēja saredzēt, — tas ir neveiklais strādnieka rokraksts! Neapšaubāmi!

Apdegušā papīra atliekas viņš iemeta krāsni, pārcilāja vēlreiz pelnus, bet nekā noderīga tur vairs neatrazdams, aizvēra krāsns durvītiņas.

Papīrkurvī starp nolietotām pūdera slotiņām un taukainām laikrakstu lapām viņš atrada Bordō pilsētas franču zārdīnu bundžu, bet uz kumodes šķīvi ar divām dakšiņām.

Vēsturnieks apoda abas dakšiņas. Tās oda pēc eļļainām zārdīnēm. Tā tad Ida jeb monna Pikkarda ēdusi ar Francijas konsulu jeb Fīlipa Vienacainā kambarkungu zārdīnes, smēķējusi ēģiptiešu cigāretes un pārmaiņas dēļ, kamēr viņš — vēstures katedras asistents — atdevās zinātniskam darbam, priecājusies ar rupju kūrorta strādnieku vai Venēcijas stikla darbu meistaru.

— Nu man pietiek! — Teodors Alpers, sajuzdams pat it kā dīvainu apmierinājumu, sev sacīja, — nu es visu zinu! Pierādījumu vairāk kā vajag! —

Viņš rūpīgi nomazgāja pelniem un zārdīnu eļļām notrieptās rokas, tad atbrīvoja logu no laikrakstu lapām un paņēma dāvanu sainīšus — arī banānus, oranžus un vīnogas. Puskailfotografiju viņš noslēpa krūšu kabatā, domādams pie sevis: — Es likšu pagatavot vairāk simtu kailfotografijas eksemplāru un tad naktīs tos izbārstišu ielās kā anar-

chistu proklamācijas. Ja mani komandēs uz Stokholmu, es izbārstišu tās arī Stokholmas bulvāros! —

Šī doma viņu ļauni iepriecināja. Viņš izslēdza elektrību, atdarīja istabas durvis, priekšnamā apģērba mēteli, paņēma cepuri un ar tādu izskatu kā XV gadsimtena hidalgo, kas zaudējis zirgu, dēlu un sievu, bet tomēr cenšas cildeni iznesties, devās uz izejas durvīm. Pie tām viņš sastapās ar pansijas īpašnieci.

— Jums, Alpera kungs, laikam palika garlaicīgi gaidot? — viņa jautāja.

— Nemaz kundze, es šā un tā sev pakavēju laiku, — mierīgi atbildēja Teodors Alpers.

— Vīksnes jaunkundze kuŗu katru brīdi var ierasties — bet jūs jau, ja drīkstu aizrādīt — kaut arī jūs esat kluss, nopietns kungs — bet es ieteiktu jums aiziet paskatīties sporta svētkus — tur dažreiz liela jautriba.

— Es arī gribu dejot!

— Cik jauki! Emma, pansijas kalpotāja, jums parādīs ceļu — Emma, Emma! Ak tā, viņa arī aizgājusi uz sporta svētkiem.

— Nerūpējieties, kundze, gan jau es. —

— Tepat muižas parkā.

— Pateicos!

— Nu tad krietni izpriecājieties, Alpera kungs!

— Pateicos, kundze!

Vēsturnieks gāja pa tumšo un plašo muižas dārzu, līdz nonāca pie kāda strauja avota. Neredzēdams tuvumā neviena cilvēka, viņš atraisīja brūnos un baltos papīros ietītos un ziliem un sarkaniem zīda diegiem sasaistītos dāvanu sainīšus un meta

avotā banānus, oranžus, vīnogas, riekstus, atkārtodams gluži klusu pie sevis:

— Avotā aizpeld banāni; avotā aizpeld oranži; avotā aizpeld vīnogas; avotā aizpeld rieksti.

Tad viņš aizmeta avotā dzeltānus kuvērus un koka grāmatu atgriežamo nazi. Arī šīs lietas aizpeldēja. Tikai zeltainais lūpu zīmulis nogrima.

Papīrus, kuŗos šīs Idai Viksnei domātās dāvanas bija ievīstītas, vēsturnieks glīti salocīja un novietoja mēteļa kabatās.

Pilns cieņas viņš devās uz to pusi, kur skanēja lielās bungas un misiņa ragi.

Kļuva jau dzirdama pūļa kņada. Vizmoja, ožolos un bērzos iekārto, sarkano japāņu lampiņu uguenis. Zem tām dejoja svētku dalībnieki.

— Sporta svētki, — vēsturnieks pusbalsī nīcīgi sacīja, — Bīleāma ēzeļa svētki, nerru ķēniņa kronēšanas svētki, ne sporta svētki!

Ieliedams svētku vietā, viņš ļaudis un viņu vientiesīgās izpriecas klusībā apveltīja Izraēļa bērnu praviešu krāšņiem lāstiem.

Lūk, tur pie desu telts garžīgi ēda kāda zemnieku ģimene — vēsturniekam šķita, ka tā ir mēŗa laika orgīja.

Pie karuseļa puīši dzēra alu un jokojās ar meitenēm, kuŗas sēdās grezni izkrāsotiem koka āžiem un briežiem mugurās — vēsturnieka acīs šī jokosšanās izlikās kā Kaligulas laika bakchanāle.

Meklēdams Idu Viksni, viņš bija pārliecināts, ka to atradīs kūrorta strādnieka — Venēcijas stikla darbu meistara — apskāvienos, vai iēraudzīs apreibušu grozāmies uz kāda bufetes galda kāru un rupju vīriešu acu priekšā.

Brīžam viņš, tā svētku dalībnieku vidū staigā-dams, satrūkās, jo viņam likās, ka pāri misiņa ragu skaņām un pāri pūļa kņadai dzird mīlīgus smieklus, kas ir gan visai labskanīgi, bet tādēļ jo vairāk kaitina.

Kad Teodors Alpers gāja gar ragu orķestŗa pa-augstinājumu, aplusa valsis un, atskanot atse-višķam taures signālam, kāds sportists uz paaugsti-nājuma kļiedza:

— Uzmanību! Uzmanību! Uzmanību! Tagad sporta laukumā sāksies indiāņu bokss!

Svētku viesi — arī Teodors Alpers — steidzās uz sporta laukumu, netālu no dejas grīdas. Spilgti apgaismotā laukuma vidū jau bija sapulcējušies sa-cīkšu dalībnieki — jauni zemnieku puīši. No viņu pulciņa iznāca divi puīši, nogērba virssvārkus un iesvieda tos rokās apkārt stāvošām sievietēm — lai-kam, ligavām vai paziņām — kas smējās un uzmu-dināja puīšus.

— Alfons, saturies! Esi vīrs! — pāri visām citām atskanēja kāda sievietes balss. Teodors Al-pers gauži satrūkās. Elpa aizrāvās. Šo balsi viņš pazina.

— Par mani nebaidies! — pašapzinīgi atbil-dēja sarkans un paresns, bet tomēr stalts puisis.

— Nu, lai tev labi veicas! — vēl piebilda šī pārāk pazīstamā sievietes balss.

— Paldies, paldies! — puisis, kuŗu sauca Al-fonss, sagatavodamies cīņai, sacīja.

Jaunais vēsturnieks jutās kā zagtas mantas īpašnieks, kuŗš gan atradis zagļus, bet kuŗa mantu zagļi jau izšķērdējuši.

Tā bija Idas Viksnes balss, kas uzmudināja stipro Alfonsu! Turpat starp dažām pansijas jaunkundzēm smaidīja Ida, Alfonsa virssvārkus turēdama rokās.

Šie Alfonsa virssvārki Idas rokās Teodoram Alperam likās brēcošākā aplamība, kāda jebkad redzēta.

— Tas ir viņas mīļākais, neapšaubāmi! — viņš domāja, — tas ir kūrorta strādnieks! Tas ir tas kūrorta strādnieks, monnas Pikkaradas Venēcijas stikla darbu meistars! Jā, jā!

Šis puisis, šis stiprais Alfonss pa to laiku sirīgi iesplāva saujās un ar savu pretinieku tuvojās apaļam, gludi noēvelētam baļķim, kas pāris metru augstumā atbalstījās uz diviem, zemē ieraktiem stabiem. Uz šī baļķa tad nu uzrāpās abi cīnītāji, nosēdās jāteniski viens otram pretī, un, saņēmuši no tiesneša katrs pa maisam, kas bija pildīti lupatām, sāka ar tiem viens otru no visa spēka sist. Kas pirmais noveda no baļķa, tas ir zaudējis. Tāds bija šis indiāņu bokss.

Vēsturnieks, aizvērdams acis, klausījās Idas balsī.

— Saturies! Sit stiprāk! Tā, tā! Alfons! Alfons! Turies! Turies! Alfons! — viņa nemitīgi kļiedza. Viņa pārkliedza pārējās meitenes, kas ar pansijas kalponi Emmu priekšgalā tādus pašus uzmudinājumus veltīja Alfonsa pretiniekam — Vilim.

— Turies! Turies! Sit, sit, sit! Alfons! — kļiedza Ida.

— Nekad vēl neesmu dzirdējis tādu jaunavas rēkšanu! Un tā ir mana līgava! Ne vēsts no kor-

tezijas! — domāja vēstures katēdras asistents. Viņš nespēja vairs klausīties šajā rēkšanā. Viņš gāja projām. Bet ilgi vēl ausīs skanēja kliegzieni un aplausi. Un visskaļāk kļiedza un aplaudēja Ida Vīksne.

Emma: Vilis krīt no baļķa!

Kāda meitene: Turies, Vili!

Ida: Alfons! Gāz! Gāz! Alfons!

Emma: Vili, Vili!

Kāda meitene: Vilis krīt...

Ida: Noveļas kā maiss! Urrā! Urrā! Urrā!
Lai dzīvo Alfonss, mūsu kūrorta lepnums, urrā, urrā, urrā!

Kā nolamāts un applūkēts vēstures katēdras asistents klīda zem sarkaniem lampiņiem gar desu un alus teltīm, gar laimes aku un dejas grīdu, līdz atkal nonāca pie karuseļa.

— Kūrorta strādnieks Alfonss ir Idas mīļākais! — tā klejodams vēl daudzreiz sev atgādināja Teodors Alpers, līdz, šī rūgtā atzinuma nemitīgās atkārtošanas nogurdināts, tikko vairs varēja soli paspert.

— Ko es vēl te kavējos? — tad viņš sev jautāja, — nu ir pēdējais laiks doties uz piestātni (viņš paskatījās pulkstenī), ja gribu aizbraukt ar nakts vilcienu.

Vēlreiz viņš pārākuma apziņā uzlūkoja karuseli, ap kuŗu, klausīdamies karuseļa vadītāja aicinājumos, pulcējās jauni braucēji.

Bet šai brīdī Teodors Alpers pavisam klusu un nevarīgi ievaidējās. Viņš atkal ieraudzīja Idu. Viņa, protams, nebija viena. Un kur! Viņa sēdēja karuseli bezkaunīgam, melnam un sarkanbārdainam koka āzim jāteniski mugurā! Blakus viņai uz di-

žena ķentaurs veikli uzlēca Alfonss, uzvarētājs indiāņu boksā. Bet tas vēl nebija viss! Kāds sirms kungs — cienīgs un reizē jautrs — sarunājās ar Idu, omulīgi novietodamies viņas tuvumā uz stalt-ragina brieža.

— Šis sirmais kungs ir Filipa Vienacainā kambarkungs, monnas Pikkardas trešais draugs! Tas ir Francijas konsuls! — nolēma vēsturnieks: — Divi monnas Pikkardas draugi sēd karuseli. Tikai trešais vēl nav viņu vidū — Kordovas zinātnieks! Es! Uz priekšu! Pie viņiem!

Vienā mirklī vēstures katēdras asistents atradās uz zeltītas koka lauvas Idai Viksnei aiz muguras. Viņa, smiedamās un tērzēdama ar Alfonsu un sirmo kungu, neievēroja vēsturnieku, kurš katrai viņas kustībai sekoja naidīgiem skatieniem, jo viņu kaitināja Idas jautrība, laipnība un greznība.

Uz leierkastes iedārdējās ungāru ķēniņu kronēšanas maršs. Karuselis sāka griezties. Āzis, briedis un ķentaurs devās uz priekšu. Tiem sekoja zelta lauva.

— Viņi no manis neizbēgs, — nodomāja vēsturnieks, — drīz es viņus panākšu uz sava kaujas lauvas!

Drīz karuseļa gaita paātrinājās.

Zelta lauva auļoja arvien ātrāk. Bet tikpat ātri auļoja arī āzis, ķentaurs, briedis.

Bēgļu trijotne, auļošanai paātrinoties, kļuva arvien jautrāka. Ida nemitīgi smējās, tāpat Alfonss un sirmais kungs.

Teodoram Alperam sāka reibt galva. Viņam vajadzēja cieši apskaut lauvas kaklu, lai nezaudētu līdzsvaru un nenokristu. Bet visapkārt, dārdot un-

gāru ķēniņu kronēšanas maršam, ļaudis skaļi klai-
gāja un smējās. Visvairāk vēsturnieku kaitināja
meiteņu smiekli.

— Melnā messe! Raganu sabats! — viņš pie
sevis teica: — Nu es arī ticu raganu un velnu esa-
mībai! Es atzīstu to lielo svētību, kādu pasaulei
nesusi pāvesta Innocenta III raganu dedzināšanas
bulla „Summis desiderantes!” —

Karuselis nu griezās uz vienas vietas līdzīgi
audēja spolei.

Zelta lauva bija žiglāks kā persu medību va-
nags un tomēr ne par sprīdi netuvojās āzim, ķen-
tauram un briedim.

— Vai tiešām es viņus nepanāksu? — jau gluži
izmisis sev jautāja vēsturnieks, un viņa izmisums
pieauga jo vairāk tādēļ, ka bēgļu izturēšanās kļuva
arvien neglītāka. Kūrorta strādnieks jau apskāva
Idu, bet viņa savukārt satvēra Francijas konsula
plecus.

To visu Teodors Alpers redzēja ļoti neskaidri,
jo viņš bija galīgi apreibis. Viņa apreibumu pa-
vairoja stiprā parfīma smarža, ko vējš sita nāsīs.
Vēsturniekam šī smarža likās kā nešķīsta āža
smirdoņa.

Zelta lauva auļoja arvien ātrāk. Bet tikpat ātri
auļoja āzis, ķentaurs, briedis.

Teodors Alpers bija pavisam nosvīdis. Viņa
vaigs dega it kā viņš vērotu lielu ugunsgrēku. Vēl
krampjaināk viņš apķērās lauvai ap kaklu, bet to-
mēr vairs nespēja noturēties. Viņš iekliedzās: —
Apstāties! — un krita. Un krizdams viņš vēl dzir-
dēja leierkastes maršu, smieklus, karuseļa ass gra-
boņu; viņa acu priekšā juku jukām pazibēja lam-

piņoni, meitenes, kas ēda šokolādi, puīši alus pudelēm rokās, koka āži, brieži, ķentauri, lauvas. Tad viņš vairs nekā nedzirdēja un neredzēja.

Kad viņš atžirga, viņš vispirms ieraudzīja Idas Viksnes, Alfonsa un cienīgā izskata kunga iztrūcinātās sejas.

— Nu ir labi, — turēdama ūdens glāzi rokā, teica Ida un pasmaidīja. Laipni sāka smaidīt arī Alfons un sirmā kungs.

Teodoram Alperam, kurš gulēja uz sola, kļuva ļoti neveikli. Viņš piecēlās. Ļaudis, kas ap viņiem bija sapulcējušies, sarunādamies izklīda.

Ida, pilna prieka un neizpratnes, nedroši vēroja Alperu, it kā jautādama: — Kas ar tevi noticis? Vai varēsi uz kājām nostāvēt? Vai tu esi vesels? — Bet kad tā redzēja, ka viņš ir itin kundrs, kaut arī ļoti apmulsis, viņa sacīja:

— Tas ir mans tēvs, un tas mans brālis! — iepazīstinādama Alperu ar sirmo kungu (Francijas konsulu!) un Alfonsu (kūrorta strādnieku!).

Idu Viksni vēsturnieks pazina tikai nepilnus astoņus mēnešus, un šajā laikā viņš nebija varējis iepazīties ar līgavas ģimeni, galvenā kārtā tādēļ, ka brīžam Teodors Alpers, brīžam atkal Idas tēvs ar brāli (māte bija mirusi) apceļoja svešzemes. Nu viņš atcerējās, ka arī pansijas īpašniece kaut ko bija ieminējusies par kādu tēvu un brāli, bet viņš nekad nemēdza uzmanīgāk klausīties pansijas īpašnieču vai saimnieču valodās.

Kā bērns grūtu miegu, viņš kaunīgi izberzēja no acīm zemes pikas, ar kurām, krītot no karuseļa, bija aptriepta viņa seja. Tad sniedza roku Idas

tēvam un brālim, drebošā balsī sacīdams: — Priecājos!

— Nu ir viss labi, — teica Viksne sen. (Fīlipa Vienacainā kambarkungs!), — iesim uz mājām, Alpera kungs!

— Jā, nu ir labi, — klusu atkārtoja vēsturnieks, uzlūkodams Idu, kas viņam pieglaudās, godbijīgi kā krusta kaŗotājs savu dāmu.

Viņi gāja projām. Aiz muguras atkal iedārdējās leierkastes ungāru ķēniņu kronēšanas maršs. Nezin kādēļ, Teodors Alpers un līdz ar viņu arī Viksnes ģimene apgriezās un lūkojās pēdējo reiz karuseli.

Atkal tur arvien ātrāk sāka auļot uz priekšu smieklīgi koka āži, brieži un ķentauri, bet vissmieklīgāks savā lielā niknumā izskatījās zeltainais kaujas lauva, kurš šoreiz auļoja bez jātnieka.

GĀJIENS AR LOPIEM

Dūc kuļammašīna. Zied baltās, dzeltānās, zilās un sarkanās lefkojas.

Pāvs, kas, kā parasts, sēd laidara jumta galā, vairākas reizes iebrēcas kā bērns un kā kaķis. Brēcieni ir tik skaļi, ka tos dzird vēl tālu pār ozoliem, priedēm un bērziem, un tik briesmīgi, ka baltās vistas sāk kladzināt un ganu suns Dadzis riet. Pati zaļkrūtainā pāvu māte rāmi staigā gar violeti ziedošiem flokšu krūmiem un klusu, bet labskanīgi sauc:

— Tehō, tehō, tehō! —

Jaunie gaiļi, kas sirdīgi cīnījās kā sarkancepuraini kaķi, pamet kaujas lauku un, dzeltāniem piešiem zibot, lielā nekārtībā bēg. Gaišpelēks runcis un melns trusis — abi ūsainie un nešķīramie draugi — pirmais glūnēdams un zemu līzdams, otrs

palēkdamiem un ausis skurinādams, paslēpjas kviešos, kur tie ierīkojuši mīgu. Pagalmā iedrāžas Igors ar Terēzi, raudami aiz sevis gluži balti noputējušu līnijdrošku, kuŗā sēd saimnieks un lielmanīgi kliedz:

— Eurā! Eurā! Eurā! —

Karstasinīgs ir ērzelis Igors, ugunīga ir ķēve Terēze — jā, pārāk strauji ir saimnieka zirgi! Tie aizņo gar bezgalotņainu vītulu rindu un tieši pie laidara tik pēkšņi apstājas, ka gandrīz izmet saimnieku no līnijdroškas. Vai tad zirgi būtu dzirdināti ar kadiķu ogu alu, ka tie tik putaini un traki? Nē. Saimnieks tos dzen, saimnieks tos satracina un saimnieks tos arī viegli savalda.

Vecā saimniece, kas sakņu dārzā centīgi atrauš zemi mārrotku saknēm un retina gurķu lapas, atbalstās ar kreiso roku pret dobi un neveikli pieceļas. Viņa ir zema un kupla kā tējas rožu krūms. Ilgi un nopietni, dzeltānām, sakaltušām gurķu lapām rokās, viņa lūkojas saimniekā, savā dēlā, nesaka nevienu vārdu, bet lēni un nepārtraukti krata galvu, it kā teiktu:

— Nē, nē, nē, nē, nē!... —

Šī galvas kustība ir tik baiga, ka mani viscauri apņem karstums līdzīgi sarkanai, biezai drēbei. Šis karstums pieaug, jo saimnieks, neveltīdams mātei nekādas vērības, bezbēdīgi nojūdz zirgus un visu laiku mazliet zobgalīgi smīn. Brīžam viņš noglāsta Igora spīdīgo kaklu un Terēzes lielo, skaisto galvu. Vēl maigāk viņš noglāsta kumeliņu, kas žirgti izskrej no aploka un ir tik viegls, samtainš un brūns kā liela bite. Tumšzilas mušas, milzīgas kā trōpu vaboles, dzer zirgu sviedrus, it kā tie būtu saldāki

par dievkociņu eļļām. Brīžam saimnieks iedziedās par bulli un daiļām dāmām, brīžam iekliedzas:

— Eurā, eurā, eurā! —

Nu es redzu, ka viņu atkal pieveicis stiprs degvīns, jo parasti viņš ir ļoti kluss un maz dzer. „Jā” viņš saka un „nē”; rudzu maizes kvasu viņš dzer un ābolu vīnu. Saimnieks ir arī ļoti čakls. Bet nu jau arvien biežāk — un pie tam vēl pašā labības novākšanas laikā — viņš, notrenkdams zirgus, bezrūpīgi aizbrauc uz aprīnķa pilsētu, paliek tur vienu vai divas dienas un tad ar negantu lērumu atgriežas mājās.

„Kādēļ?” es sev jautāju, un mani pārņem izbailes, jo es zinu „kādēļ” un arī vecā saimniece, kas vēl arvien krata galvu: — Nē, nē, nē, nē, nē! — zina „kādēļ”.

Nejauši es ar elkoni nostumju no kumodes skārda iesala ekstrakta bundžu, un tā ar lielu troksni nokrīt uz grīdas. Es, gluži izbiedēta, aizeju projām no loga un pieliecos, lai savāktu sīkās lietas, kas izbīrušas no šīs bundžas: cara laiku kapara kapeikas, misiņa pogas, adatas, naglas, zilu zīmuli, sarkanu svecīti un daudzus citus nieciņus.

Un tad mani pārsteidz uzbrukums — nežēlīgs, negaidīts, straujš — uzbrukums, kas nāk kā bargs sods, kā noslēgums lielai nelaimei.

Istabā iekāpj vecā saimniece. Elpa viņai skaļa, seja sarkana, nosvīdusi, lūpas zilas — viņa, laikam, ēdusi mellenes. Rokās viņai dēļa gabals ar sarūsējušu naglu galā. Saimniece lūkojas manī gluži kā savā dēlā, kad viņš pārbrauca mājās, un atkal nepārtraukti krata galvu, it kā teiktu:

— Nē, nē, nē, nē, nē!... —

Es pieceļos un smaidu — protams, ļoti nožēlojams ir šis smaids. Bet saimnieces seja top vēl sarkanāka, elpa vēl skaļāka. Apakšlūpa viņai sāk drebēt un atklāj tumšzilu zobu rindu. Esmu divdesmit piecus gadus veca, bet man šķiet, ka vēl pēc divdesmit pieciem gadiem, nē, droši vien, nekad es neaizmirsīšu šo sarkano seju un zilos zobus.

Tad saimniece zveļ man ar dēļa gabalu pa pieri. Cieta ir mana piere — kā tērauds. Nagla ieskrambā vaigu, bet tā ir mana laime, ka pats koka gabals sadrūp, jo tas satrūdējis. Acu plakstieni piebirst mitrām un sikām koku drumstalām kā meža strādniekam.

Vecā saimniece nomet atlikušo dēļa gabalu uz grīdas, skaļi ieraudās un sabrūk.

Es skreju projām un dzirdu aiz muguras sieviešu izbaīļu saucienus:

— Saimniec, kas jums ir, saimniec! Palīgā — un vēl skaļāk:

— Kur ir saimnieks? Nāciet šurp! Ātrāk! Saimniek! Saimniek! —

Pilnā sparā skriedama pāri pagalmam, neskaidri redzu, ka saimnieks un viņa krusttēvs — vecās saimnieces septiņdesmit piecus gadus vecais brālis, kuŗa augums ir līki sagriezies kā baltā skābarža stumbrs meža biezoknī — mani neievērodami, iesteidzas dzīvojamā mājā. Briesmīgās bailēs es skreju projām līdzīgi sarkanai, suņu apsēstai lapsai, kas bēg pār tīrumiem, nekur neatrazdama patvērumu. Un savādi — šajos baigos brīžos es nemitīgi un stulbi, ātri un nesakarīgi atkārtēju atsevišķus lauksaimniecības lekciju piezīmju teikumus, kā pirms eksāmena:

— Sandomiras bezakotainie ziemas kvieši visizplatītākā ziemas kviešu šķirne... smagās kviešu zemēs ar panākumiem audzēti Svalefas Saules kvieši... pēc aršanas līdz sējai smagākās augsnās zemei jānoguļas trīs nedēļas... —

Šī savādā teikumu skaitīšana mazliet remdē bailes un tādēļ es, ieraudzīdama sarkanraibu ganāmpulku, skreju un turpinu skaitīt:

— Sarkanā dāņu govs Asnāte pagājušā gadā devusi 5384 kgr piena ar 4,75% tauku, tas ir 296 kgr sviesta gadā... —

Bet tiklīdz aizskreju līdz straута grāvas nogāzei un vēl arvien, kaut arī tālumā, dzirdu kuļammašīnas dūksanu, jau trešo reiz atkārtotais teikums:

— pēc otrās noganišanas aplokus mēsloj ar 45 kgr nitrofoskas un 45 kgr čilizalpetera uz pūrvietas —

apraujas pusē:

— pēc otrās noganišanas aplokus mēsloj ar 45 kgr nitro... —

un mani atkal pārņem tik asas izbailes, ka es sev pusbalsī saku:

— Es vairs ilgāk nedrīkstu dzīvot! — Es iekrītu sūnās starp zemiem kārkliem, blakus lielam laukakmenim, no kuŗa apakšas izlien resna, miegaina zemes bite un ieiet baltā nātres zieda mutē. Papardes kā mazas palmas klanās pār manu galvu. Es aizveru acis. Un tūlīt sarkanas, zilas un dzeltānas nagliņas, spožas, jaukas nagliņas nenotverami ātri deļo acu priekšā un it kā nokaitētas dedzina un duras pierē un vaigā. Liekas, it kā mani kāds ļaundaris tetovētu vai pārlietu seju ar karstu laku, kas deg un acumirkļi sacietē. Smaržo meža neļķes.

Smacē saule. Un vienā mirklī pusneapzinīgi es aptvēru pēdējo desmit dienu notikumus ar visu viņu lielo prieku, bet vēl daudz lielāko postu.

Es — lauksaimniecības fakultātes studente un zemkopības ministrijas XII kategorijas ierēdne — vēl jūlija beigās domāju tikai par toasmiltiem, kālijsāli vai superfosfātu, kaut gan pati lāgā nezināju, kādēļ savu mūžu esmu veltījusi griķu vai pupu kultivēšanai un čilizalpetera pētišanai. Drīz vajadzēja sākties manam atvaļinājumam, bet man nebija ne jausmas, kā un kur to pavadīt. Tādēļ labprāt sekoju kādas studiju biedrenes aicinājumam — paciemoties viņas mātes lauku mājās. Tur ieradās augusta sākumā. Smagas vārpas druvu saldās dūmos gurdi līdz zemei noliecās manā priekšā, bet kad es ieraudzīju manas draudzenes brāļa, māju saimnieka, lielās rokas, kad tās strādāja, un acis, kad tās mazliet zobgalīgi smaidīja, es vairs neredzēju ne bērzus, ne rudzus, ne arī pašu sauli. Brīnums, kā es varēju tādā apskurbumā ar viņu tik vienkārši un brīvi runāt par lauku darbiem, dzīvniekiem vai laika maiņām! Bet gandrīz katru mūsu sarunu skarbi pārtrauca vecā saimniece. Tā reiz, kad es aplūkoju gurķu dobes un ar rasu, kas naktī bija sakrājušies gurķu lapās, slacināju pieri un saimnieks gažāmejojot man jautāja: — Vai jums sāp galva? — no virtuves atvērtā loga atskanēja skaļa un pikta vecās saimnieces balss: — Man sāp! Bet tas jau tev vienalga! — Saimnieks pasmējās un gāja projām, bet piktā balss žēlojās: — Smejies tik, smejies par savu paša māti! — Citreiz saimnieks, zaķu apgrauztu jaunu ābelīti aptriepts ar māliem un apvīstīdams laikrakstiem, stāstīja man

par kādu gandri, kas no pagalma zadzis kabatas laktiņus, zeķes vai citus sīkumus un aiznesis tos uz savu ligzdu. Ligzda tad nu arī atgādinājusi istu galantērijas preču veikalu. Vecā saimniece, cukurbiešu plantācijā izkapļodama pērkones, iesaucās: — Ak tu šķelmis! Ar mani viņš nemaz negrib parunāt. Bet ar jaunām, daiļām dāmām — jā, tā ir cita lieta! — Un kaut arī tas it kā pa jokam teikts, mums kļuva ļoti neveikli, un saimnieks sacīja: — Kaunies! — bet viņa māte rūgti piebilda: — Tā, tā, tā! Klie dz vēl uz savu veco nabaga māti, klie dz vēl! —

Sākumā es biju pārsteigta, bet drīz sapratu, ka esmu ieradusies bez vecās saimnieces ziņas, un ka viņai mana ierašanās ļoti nepatīkama.

Kad iepazīstos ar kādu cilvēku, vispirms redzu viņa acis. Saimniekam acis ir kā zilas magones, manai draudzenei tumšbrūnas kā Alpu kalnu sniega vistai, saimnieka krusttēvam brūnas kā teterim, kalponei Dārtai pelēkas, piparu krāsā. Mazajai kaimiņu meitenītei acis ir kā divas melnas sērkokciņu galviņas, bet vecajai saimniecei kā zaļas ērkšķogas. Man netiek zaļa acu krāsa, tādēļ izvairījos uzlūkot veco saimnieci.

Viņa bija labs, pat ļoti labs cilvēks. Viņai bija devīga roka un silta sirds, bet tikai pret tiem, kuri viņai bija vienaldzīgi. Tikai vienaldzība viņu padarīja jauku. Turpretim mīlestībā viņa kļuva zema, ļauna, smieklīga. Grūti klājās tiem, kurus viņa mīlēja, un visvairāk viņa mīlēja savu dēlu. Viņas mīlestība bija tik liela, ka drīzāk atgādināja naidu un tādēļ bija tik nožēlojama, ka dēls tās kaunējās, bet ļaudis smējās par nabaga mātes greizsirdību.

Viņa klausījās pilna neuzticības, kad cildināju saimnieku. Tad viņa, laikam, domāja, ka esmu atnākusi atņemt viņai dēlu. Vēlāk arvien vairāk saimnieku nopēlu, un tas vecajai saimniecei patika daudz labāk. — Tāds jau nu viņš ir! — tad viņa apmierināta teica, kaut arī šādā nopelšanā sāka nojaust kaut ko aizdomīgu.

Kad vecā saimniece sanaidojās ar dēlu, viņa vainoja mani. Bet kad es ar saimnieku ķīldojos, viņa viegla un jautra kā audēja spole tecēja ap mums un runāja: — Nestrīdieties, mīlie bērniņi, nestrīdieties! Kam tad jums vajag strīdēties? — Drīz to ievēroja arī saimnieks, un tiklīdz mēs viens otram kādu skarbāku vārdu pateicām, iesaucās: — Māt, priecājies — mēs nevaram saprasties! —

Bet kad mēs abi, viņai dzirdot, jautrāk iesmējāmies, viņa skaudīgi teica: — Nu jau jūs atkal mani izsmejat! —

Kad vecā saimniece kādreiz nopietnāk sagura un dēls apjautājās, vai nevajadzētu ataicināt ārstu, viņa priecīgi sacīja: — Nevajag, dēls, nevajag! — un liksmi darīja savu darbu, nemaz nedomādama vairs ārstēties. Bet ja dēls kādu laiku neapjautājās, kā viņai klājas, tad, kaut arī viņa bija gluži vesela, viņa sāka žēloties par noslēpumainām sāpēm pakrūtē un sirdī, par neizskaidrojamiem trokšņiem galvā un dīvainiem audzējiem iekšās, un kad arī tad vēl dēls palika vienaldzīgs, dusmīgi iekrita gultā un visu dienu vairs necēlās augšā.

Viņa slepus vēlējās, lai dēlam būtu ļauna, bet nevis laba sieva — tad viņš allaž varētu atcerēties māti: — Cik viņa bija gādīga, mīļa, jauka! —

Tomēr brīžam veco saimnieci pārņēma savādi

labsirdības uzplūdumi. Tad viņi mani pacienāja ar viršu medu, reiz pat iedāvināja linu galdautu, citreiz noglāstīja līdzjutīgi man vaigus, pie tam zaļās acis lūkojās manī tik skumīgi, it kā žēlastību lūgdamas. Sirds kļuva pavisam smaga, un man likās, ka nekas nav ļaunāks par mātes mīlestību.

Ātri, pārāk ātri izgaiss šie labsirdības uzplūdumi, un zaļās acis atkal uzmanīja katru manu soli ar parasto ļaunumu.

Sākumā apmulsums, tad riebums pārņēma saimnieku un mani, kad mūsu vienkāršās sarunas katru reiz pārtrauca mātes rūgtās piezīmes. Mēs sākām arvien mazāk sarunāties. Nereti es saimnieku pat izsmēju. Mums bieži aptrūka vārdu, un ja kāds atradās, tas bija skarbs un neīsts. Sevišķi asa biju es, jo mana mīlestība, līdzīgi vecās saimnieces mīlestībai, kļuva tik liela, ka arvien vairāk pārvērtās naidā. Arī saimnieks neieredzēja ne mani, ne savu māti. Tā drīz vien mēs visi trīs viens otru ienīdām. Ak, kas tā bija par nožēlojamu trijotni!

Vienīgi mana draudzene gulēja vai ogoja — slinka, dzīves priecīga, laimīga — jo viņu neviens nemīlēja.

Un tomēr, kad manam īsajam atvaļinājumam, kas pagāja nemitīgā cīņā ar greizsirdīgo māti, pienāca gals, es labāk vēlējos zaudēt darbu un pārciest lielāko trūkumu nekā atstāt šīs mājas. Es teicu: — Es palikšu vēl trīs dienas. — Labi, ka savaldījos un nepateicu: — Es palikšu te mūžīgi! — Draudzene aizbrauca pilnīgā neizpratnē. Vecā saimniece nu jau pavisam atklāti sāka runāt par labības novākšanu, par lielo darba laiku, kad neviens ciemiņš

neesot patīkams. Es tomēr paliku un pat priecājos sevī:

„Cik labi, ka man ir drosme būt nekaunīgai! Citādi es būtu aizbraukusi!“

Un es nodrebēju izbailēs.

Smagas bija šīs trīs dienas man, saimniekam un vecajai saimniecei.

Saimnieks, nebēdādams, par ražu, vakaros iejūdza līnijdroškā Igoļu un Terēzi un aizjoņoja uz apriņķa pilsētu. Atgriezās viņš tikai nākošā rītā, skaļi klagādams: — Eura, eurā, eurā! —

Es iedraudzējos ar mazo, četrus gadus veco kaimiņu meitenīti, jo man patika viņas melnām sērkokaiņu galviņām līdzīgās acis, kas mani ziņkārīgi novēroja. Izvairīdamās no ļaudīm, kas tuvu un tālu runāja par smieklīgo studentu, un bēgdama no vecās saimnieces, saimnieka un viņa krusttēva, kas mani apveltīja asām zobgalībām, klejoju līdzīgi sabiedētai lauku pelei gar druvām un satraukti domāju par saimnieku. Brīžam mana kaisliba kļuva tik karsta, ka slepus apkampu saimnieka mēteli, noglāstīju viņa cepuri un reiz pat noskūpstīju vecās, apnēsātās kurpes.

Vissmagāk tomēr cieta vecā saimniece. Viņu pārņēma tādas dusmas, ka viņa vairs neēda, nemazgājās, negulēja, bet briesmīgā niknumā strādāja bez gala un bez mēra. Viņa cirta zarainus blūkus kā siera gabalus, mazgāja palagus kā kabatas laktiņus, cilāja būvkokus kā cigārus, katru dienu berza ar ziepēm grīdas un mīcīja rudzu vai rupj-kviešu mīklu milzu abrā, it kā viņai vajadzētu pārbarot simts kalpus un piecsimts kalpones. Ja kāds

gribēja viņai palīdzēt, viņa uzkliedza: — Nost no ceļa! Nemaisties pa kājām! —

Brīžam viņa ķiršu sarkana, nosvīdusi kā zirgs pēc ecēšanas, augšpēdus iekrita kādā solā un smagi elsoja, bet kad saimnieks viņu nemaz neievēroja, piecēlās un divkārši neganti veica visgrūtākos darbus. Cik viņa būtu bijusi laimīga, ja viņa būtu varējusi sava dēla acu priekšā sabrukt un izaicinoši nobeigties. Bet dusmas viņai deva neparastu izturību, un viņa tik drīz nesabruka.

Nabaga saimniece! Viņas pašmocības bija vel-tīgas — saimnieks turpināja meklēt prieku aprīņa pilsētā un es nebraucu projām. Es nebraucu projām arī tad, kad pagāja šīs trīs dienas. Un tad ceturtā dienā viņa mani gluži vienkārši piekāva, bet pati —

— Jaunkundz! Ko jūs te... Jaunkundz! — atskan kāda balss tik tuvu, ka es uzreiz atveļu acis un salecos sēdus. Dārtas pelēkās, piparu krāsas acis nemierīgi seko katrai manai kustībai.

— Kas ir, kas ir? — es prasu un man ir tikai viena doma: „Es vairs ilgāk nedrīkstu dzīvot!“ Ļoti ātri — vēl vismaz trīs vai četras reizes es atkārtoju šo jautājumu: — Kas ir? —

— Piere... zila!... Vaigs!... — Dārta lielā pārsteigumā iesaucas, sabiedēdama mani vēl vairāk, — vai jūs... Kas jums... —

— Mājās kaut kas noticis? — es viņu pārtraucu, — saimnieks? Saimniece? —

— Saimnieci ķērusi trieka. —

— ?! — es satveļu Dārtas rokas.

— Kreisā puse beigta, — viņa saka un norauj lielu ceļmalas lapu, — es jums... —

Viņa pieliecas, pārklāj vaigu ar vēso lapu un nesakarīgi turpina, te pieminēdama mani, te veco saimniecei:

— Ko jūs te darāt?... Viņa gulēja uz grīdas... istabā... Kāda piere, kāds vaigs!... Augšpēdus... ak, tās briesmas!... Brauciet projām, jaunkundz, brauciet!... Vāja sirds... Nav labi, ka jūs... —

Es atkal dzirdu kuļammašīnas dūksanu un visu laiku sevī atkārtotju: „Es vairs ilgāk nedrīkstu dzīvot! Es vairs ilgāk nedrīkstu dzīvot!”

— Un saimnieks? — es jautāju un vārdus izrunāju ar tādām pūlēm, it kā mēle būtu pārkokojusies.

— Neko... —

— Ko viņš saka? —

— Ko tad viņš lai saka? —

— Vai! — Dārta it kā atjēdzas un žigli pieceļas, — nu tikai skriešus... pie ārsta... sirds viņai vāja... laikam, būs jāved uz slimnīcu... brauciet projām... jaunkundz...

Dārta aizsteidzās projām. Es redzu, ka atrodos ceļa malā. Daži gaŗāmgājēji — divi zēni skolnieku cepurēs, vairākas sievietes grābekļiem rokās — ziņkārīgi vēro mani. Kad pieceļos un iesteidzos lapu koku biezoknī, dzirdu smieklus un atsevišķus vārdus: „Āboli,” „saimnieks,” „studente,” „Ābolu saimniece.” Mana seja, kuŗu dedzina ievainojumi kā ziepju zāles, deg vēl asāk, kad aizskan šie rūgtie vārdi. Lai tos nedzirdētu, man jāiet vēl tālāk, bet ass kauns it kā sasaista kājas, un es tikko varu paspert soli.

Es pašķīru skuju un lapu koku zarus, kāpju pār krūmiem un raibiem, japāņu mauriņam līdzī-

giem ziediem. Nesakarīgi ienāk prātā tēvs, Svalefas Saules kvieši, pāvs, čilizalpeters, studiju biedrene. Uz kāda priedes celma, ap kuŗu zied zilie cigoriņi, ar sarkanu krītu uzrakstīts cipars „2035”. Es saku pie sevis: „2035. gada augustā es atgriezīšos pasaulē zilā cigoriņa veidā —” un iesmejos, kaut arī esmu tā nogurusi, ka vēlos tikai lielu, bezgalīgu mieru. Tādēļ esmu ļoti laimīga, kad ieraugu pie zemes gaŗu virvi. Es to paņemu. Mana roka, kas arī ir it kā pārkokojusies, nedreb, kad pagatavoju cilpu. Tad pakāpjos uz priedes celma, lai sasniegtu ozola zemāko zaru, pie kuŗa rūpīgi piestiprinu virvi. Pāiet vēl daži mirkļi. Cilpa jau apņem manu kaklu kā rupja un baiga rota.

Un tad visapkārt sāk rībēt varenas bazūnes un jautras taures.

Mierīgi mani uzlūko lielas, brūnas, apskaidrotas acis.

Nu es redzu, ka tās nav bazūnes, bet govīs, kas mauj, un tās nav taures, bet aitas, kas blej.

Ganu suns Dadzis rej un, mani pazīdams, laipni skraida ap celmu. Gans, kuŗa seja ir raiba kā apriņķa pilsētas labākās viesnīcas goda istabas tapēte, klaigā.

Sirds smagi kaļ. Ātri noņemu cilpu no kakla. Es nicinu asaras un tādēļ reti raudu, jo asaras man liekas pārāk smieklīgas. Bet šoreiz, kad dzirdu šīs varenās bazūnes un jautrās taures, es vairs nevaru savaldīt asaras. Lai gans tās neredzētu, nolēcu no celma un paslēpjos govīs. Manas asaras slacina svētlaimīgo dzīvnieku platās pieres, kamēr Dadzis nepārtraukti vēdina asti, pie kam katrs astes vēdiens apliecina: — Esmu uzticīgs jums, savādā

melnmate, līdz nāvei! — Es viegli satveru suni aiz auss, un man liekas, ka tas smaida. Balts teļš mīkstu, siltu mēli laiza manas rokas. Es dzirdu jaunās eglītēs baložu „rukkukū-rukkukū“ dūcienus; es redzu gandri, kas cēli it kā zēns uz sarkanām koka kājām staigā purvā — un nu es zinu, ka nekas nav skumjāks par iznīcību un liksmāks par dzīvību.

Es vairs neraudu. Es paceļu galvu.

Divas nedēļas esmu skatījusi tikai karstu tumsu. Nu es ieraugu cilvēkus, dzīvniekus, kokus un augus.

Cik te — strauta grāvas nogāzē — daudz pelēko alkšņu, lazdu un balto skābaržu krūmu! Dobu mainu vītolu stumbros ieauguši avenu krūmi. Tūkuma zāle izpletusi leknās, zaļās lapas pār dzeltāniem ziediem. Piekalnē zaļo stalti kadiķu kociņi pamelnām ogām, un ap priežu celmiem, kas aptecējuši sveķiem kā gaišbrūni māla podi liepu medu, vijas zemenāju stīgas. Zied baltās meža nelķes, violetās kazu rozes un zilie cigoriņi; zied arī meža vijolišu pogaļas, lauka atraitnītes un trīsvienības puķes. Cukulotas zīlītes, žubes un meža kauķi knābj meža rožu sarkanos augļus, melnās krūkļu ogas un meža avenas.

Un atkal rīb bazūnes un taures.

— Kam pieder šie lopi? — es prasu.

— Saimniekam! — atbild gans.

— Kurp ejat? —

— Uz mājām! —

Droši, pārāk droši tad es pēkšņi iesaucos.

— Man arī jāiet uz mājām! Nēmiet līdz! —

— Nāc! —

— Bet vispirms pasaki man, kā sauc šīs govīs

un teļus? Kā sauc to melno un to raibo un tās brūnās?

— Tā ir Vecā Roze. Un tā ir Jaunā Roze. Bet tā tur — jā, jā, tā ir Berta. Tā? Tā ir Lenore. —

— Sugas govīs? —

— Jā, un tās arī: Temza, Arfa, Roma. Raibā tele? Ikka. —

— Un tu atceries visus vārdus? —

— Tā ir Pūcīte, Mirte, Kūdra, Caune. Un tur Grieta, Dore, Magone. —

Es glāstu govīs, kas ir kā melns, balts un brūns samts. Vecā Roze ir melna. Tai ļoti plati ragi. Arī Dore, Kūdra, Grieta ir platradzes. Jaunā Roze ir baltmugure. Pūcītei dēlis uz ragiem, Berta ir tole. Mirtei, Caunei un Magonei pierēs gaišas zīmes — saules zīmes. Magonei arī astes gals balts. Teles raibas kā lauvmutītes. Aitas tik sprogainas un kuplas, ka atgādina melnas, baltas un pelēkas krizantēmas. Tās sabāž kopā galvas tik cieši kā blēži, kad tiem pārrunājami nāves noslēpumi.

Govīs sāk iet uz mājām, un es saku:

— Iesim! —

— Iesim! — piebilst arī gans.

Pa priekšu gausi kāpj Vecā Roze.

— Būs lietus, — saka gans.

— Kā tu to zini? —

— Melna govs iet pa priekšu. Bezdelīgas skrej zemu gar kājām. Gaiļi aprauti dzied. Runcis niekodamies ēd garu zāli. —

Tiešām, melns padebesis atnes piparmētras svaigu vēsmu, kas smaržo kā pāršķelts citrons. Smalcīgais karstums, kas sadedzina, un saules tvans,

kurā jānoslāpst, pārgājis. Nāks spirts, auglīgs lietus.

Kā balti un melni, kā sarkanbrūni un raibi kuģi pa zaļiem ezeriem gar krāšņām salām, tā govīs pāri pļavām gar druvām dodas uz mājām. Svinīgi kā faraona elefanti kāpj šīs govīs, un tām apkārt tek aitas, atgādinādamas vientiesīgus, sprogainus un bailīgus pundurus. Tā mēs iznākam uz ganu ceļa, un liekas, ka to, meklējami saldās saknes, būtu šķērsām un krustām izrakņājuši kaķu cietiem snuķiem meža cūku bari — tik izbraukts, lietus izskalots un izmīdīts ir šis ceļš. Dubļos un mālos skaidri saredzu lielu, kailu kāju pēdu nospiedumus. Es zinu, kas te gājis. Saimnieks. Es eju viņa pēdās. Bet nav viegli paiet. Ievainojumi vairs nededzina vaigu un pieri, nogurumu arī esmu pārvarējusi, bet kurpes iestieg mālos, govju vai zirgu mēslos. Lai varētu sekot gājienam, ieķēros Dorei ragos, bet biklā govs sabiedēta palecas sāņus un iesviež mani dubļos. Rožaini un gaišpelēki tesmeņi un resni asinsvadi govju pavēderēs pazib acu priekšā. Gans, kas lopiem brīžam uzšauj ar kārklu rīksti, skaļi iesmejas, un Dadzis garām skriedams veikli nolaiza man vaigu. Domīgi tālruna stabā sēd zaļā vārna, rādīdama savas zaļās krūtis, gaišsārto muguru un melnos spārnu galus. Es strauji pieceļos un turpinu iešanu. Nosvīdusi, notriepa dubļiem, kas līp ap korpēm kā pakulas ap medu, saplēstām drēbēm eju starp govīm un aitām. Stāsta, ka lopi ar laiku pieņemot sava saimnieka vai saimnieces izskatu, un man liekas, ka ap mani smaida trīsdesmit vai četrdesmit saimnieka sejas. Esmu tik laimīga, ka eju ar lopiem,

ka esmu apņemta siltām elpām, spēcīgām, kustošām dvašām un lielām mutēm, pilnām vārpām un pļavu ziediem! Esmu laimīga, kad Grietas astes gala spalvu kušķis, piesūcies pilns vircas kā vate jōda, notriepj man muguru; kad astes kā gaučo pātagas, kā kaņepes, sisalla vai manillas virves per mani un uzmudina sekot gājienam!

Brīžam mēs ejam zem bērziem, un mūs apņem smalku lapu, sīku zaru un zelta pakaņu mīlīgā šalkoņa.

Bet kad mēs ejam zem ozoliem, sadzirdam drūmus rūcienus. Zari, salapojuši spēcīgām, krūzainām, necaurspīdīgām lapām, uztver lietus vēju un, kaut arī pazares nolūst, nelaiž to projām. Es apkampju šos ozolus un šos bērzus, un man šķiet, ka es daudz reiz apkampju saimnieku. Viss, kas ir liels un draudošs, atgādina man saimnieku, un es ozolam, bērzam, melnajam padebesim un pat ceļa stabam gibu teikt: — Es padodos! — Bet to es izjūtu kā savu uzvaru. Jo es palieku mazāka un saimnieks lielāks, jo es vairāk gavilēju.

Es uzskreju uz kāda viršiem un kadiķiem apauguša pakalna, no kuŗa varu pārredzēt pļavas, drūvas un gravas līdz pašam apvārsnim. Tuvu un tālu starp druvām un pļavām pieaug biezi, ejoši putekļu mākoņi, ko sacel ganāmpulki, līdzīgi uzvarētāju kaŗaspēka nodaļām. Ar savas bazūnēšanas un tau-rēšanas tālām atbalsīm tie padara vēl dziļāku bezgalīgo lauku klusumu. Vakara saule, sacirzdamā gabalos trīs melnus padebešus, priežu, egļu, bērzu un ozolu galotnes izrotājusi bīskapu zelta cepurēm, bet govīs viscauri ietērpusi ugunīgā sarkanumā.

Kad redzu, ka svētlaimīgie dzīvnieki rāmi ap-

stājas un skumīgā priekā atskatās uz ganībām, es kliežu:

— Dore, Roze, Grieta! Uz priekšu! Berta, Magone, Pūcīte, Cauna, Arfa, Lenore, uz mājām, uz mājām! —

Ar melno Veco Rozi priekšgalā ganāmpulks mierīgi turpina gājienu un pamazām tuvojas ceļa mērķim. Mājas vairs nav tālu.

Zem ķiršu kociņiem Ābolu ļaudis un daži kaiņiņi, kuŗu vidū redzama arī mazā meitenīte, mana labākā draudzene, melnām sērkociņu galviņām līdzīgām acīm, dzied kodīgas dziesmas un saka rūgtus jokus. Viņi izsmej mani. Īpaši kādam puisim, kuŗa lūpas izskatās tā, it kā viņš nepārtraukti taurētu neredzamā un nedzirdamā mežragā, tīkas mani izsmiet. Viņš, mani ieraudzīdams, jautā meitenei:

— Parādi vēlreiz, kā jaunkundze mīl saimnieku? —

Un puisis viņai pasniedz savu zaļo, dienesta laika frenci. Meitenīte mīļi un vientiesīgi apkampj frenci. Ļaudis smeļ.

— Un kā vēl jaunkundze mīl saimnieku? —

— Dod man cepuri! — saka meitenīte. Kad puisis viņai pasniedz savu izbalējušo platmali, viņa, ļoti veikli mani atdarinādama, to maigi glāsta. Atkal seko lieli smiekli.

— Bet kā tad bij ar to kurpi? — apmierināts jautā biezām lūpām puisis.

— Jā, jā, parādi vēlreiz! — kliedz ļaudis. Atskan bezkaunīga dziesmiņa.

Meitenīte, nezin kur atradusi vecu, lielu kurpi, paņēņ to rokās un skūpst.

Ļaudis rēc. Es ieraugu baltus, dzeltānus un brūnus zobus. Kāda vecenīte smejas tik skaļi, ka viņai no mutes iztek gaŗa siekala, kas stiepjas līdz zemei kā sirups. No kūts iznāk saimnieka krusttēvs lāpstu rokā un norāj ļaudis. Viņš atņem meitenītei kurpi un aizsviež to tālu projām. Tad viņš atbalstās uz lāpstas un naidīgi vēro mani caur biežām, dzeltānām uzacīm. Aplust dziesmiņas, joki, smiekli. Ļaudis ziņkārīgi un pārsteigti lūkojas manā gājienā ar lapiem. Man nav vairs kauna, nav arī bailu, un kaut arī vecais vīrs gribētu man uzbrukt ar lāpstu. Droši, augsti paceltu galvu eju starp govīm, kuŗu ragi, apvīti apiņu tīteniem un vanagzirņiem, aizsargā mani.

Līksmi dūc kuļammašīna.

Kad bazūnēm un taurēm rībot, gar purpursarkaniem ķeizarkroniem un baltām, zilām un dzeltānām lefkojām ieejam pagalmā, mani uzlūko daudzas, ļoti daudzas acis — acis kā teterim, kā Alpu sniega vistai, acis kā divas melnas sērkokciņu galviņas, daudzas zilas, melnas, pelēkas un brūnas acis. Bet tad es neredzu vairs šīs naidīgās, izsmejošās vai ziņkārīgās acis. Es ieraugu zilās acis — acis kā divas lielas, zilas magones.

Pagalma vidū, blakus rudzu kūlim, blakus gatavām vārpām, stāv saimnieks.

Mūsu skati sastopas.

Pāvs vairākas reizes iebrēcas kā bērns un kā kaķis, izslej koši zilās, ar zelta un zaļu vizmu klātās krūtis un tad cēli nolaižas no laidara jumta pie saimnieka kājām.

Saimnieks ceļ pret mani savas rokas, kuŗas

apskurbinošs maigums padarījis tik lielas kā nekad. Mēs ejam viens otram pretim kā akli pa karstiem viļņiem.

Es iekrītu viņa rokās. Viņš mani pieņem. Mums neviens vairs nekā nevar padarīt, jo govis sastājas ap mums kā neveikli, bet liela miera pilni chērubī.

Melnā govs augstu paceļ galvu pret rietumiem, un liekas, it kā tai starp platajiem ragiem būtu iesprausta sarkanā saules ripa kā milzu avene.

ĶIRBJI

Tiklīdz Rūte ieraudzīja ritmeisteru, kas, revolveri rokā turēdams, ieauļoja Melngaiļu mājās gluži jauna leitnanta un astoņu huzāru pavadībā, viņa tūlīt saprata, ka tas ieradies nošaut viņas vīru.

Ļaunas nojautas pārņēma arī citus mājiniekus, bet it īpaši septiņdesmit piecus gadus veco Rūtes vīra māti un ganu zēnu. Šis nojautas vēl pavairoja dažus kilometrus attālā pagasta nama ugunsgrēka liesmas, kas kā sarkans un melns obelisks pacēlās pret zilajām debesīm.

Sirmgalve, gauži iztrūcinājusies un abām rokām turēdama lielu baltas dzijas kamolu, stāvēja pie klēts durvīm; ganu zēns paslēpās aiz savas mātes, kas bija atnākusi viņu apciemot.

Tikai pats Melngaiļu māju saimnieks, Rūtes vīrs Jēkabs, pagalma vidū stāvēdams, ārēji ļoti mierīgi sagaidīja ienaidnieka jātniekus.

Rūte ne mirkli nenovērsa acis no tiem: gan drīz sastingusi sasprindzinātā uzmanībā, līdzīgi caunei, kas pieplok pie koka zara un seko mednieka kustībām. Protams, visvairāk viņa lūkojās ritmeisterā.

Tas bija kaujās ar frančiem un beļģiem, angļiem un krieviem norūdīts, četrdesmit gadus vecs virsnieks. Viņam piemita markgrāfa lepnums jaukts ar krusta karotāja cīņas kāri, bet abas šīs īpašības brīžam padarīja maigākas bāli zilo acu minnezengera skatiens. Tam patika siņošana, kara dēkas, un kad viņa dzimtene būtu izbeigusi karus, viņš, droši vien, kļūtu par algādzi kāda orientāla valdnieka karapulkos un uz elefanta vai kamieļa sēdētu tikpat vingri kā uz tīrasiņu zirga. Kaut arī tas bija īsts karavīrs, viņš nepiederēja pie tiem ģermāņiem, kas uz kokles spēlē it kā cirzdami ar zobenu, bet cērt ar zobenu it kā kokli spēlējami. Viņš bija — pats par sevi saprotams — gaišmatains, spēcīgs, stalts, un ja tas būtu dzīvojis XIII gadsimtenī, viņa plecus apsegtu ordeņa tērpa baltais uzmetnis ar melno krustu un uz galvas tam būtu bruņu cepure ar plīvojošām strausa spalvām. Tad viņš nāktu — tāpat kā tagad XX gadsimtenī — ar uguni un zobenu, bet retu reiz uz šī zobena uzdurtu kādu tulpi un, varbūt, atcerētos, ka ir mazs Tā Kunga kalps.

Rūte, dārzā darbodamās ap ķirbjiem, nepārtraukti lūkojās ritmeisterā, bet jo tā ilgāk lūkojās, jo lielākas kļuva viņas bailes.

„Viņš ieradīs Jēkabu nošaut,” tā domāja un nolēma darīt visu, lai glābtu savu vīru.

Kad viņa, ienaidnieka vēl nepamanīta, pašķirdama dīvaini un greizi izliekto ābeļu zarus, kas pārpilni košiem augļiem nokarājās līdz zemei, steidzās dzīvojamā mājā, tā dzirdēja pagalmā sekojošu sarunu.

— Vai te kāds saprot vāciski? — skaļi vācu valodā jautāja ritmeisters?

— Es, — atbildēja Jēkabs.

— Jūs?

— Jā.

Saruna turpinājās vācu valodā.

— Vai jūs esat šo māju saimnieks?

— Tas es esmu.

— Man ar jums jārunā.

— Lūdzu.

Tad Rūte iegāja guļamistabā un, izbaidītu pārņemta, nepacietīgi sāka uzposties, it kā tai steigīgi vajadzētu doties uz kādām lepnām dzīrnēm. Bet tad viņa iedomājās, ka tam, ko viņa pašlaik dara, nav nekādas nozīmes. Viņas greznība var pat izlikties aizdomīga, un tā veicīgi nogērba savas vissmalkākās un apgērba atkal vienkāršās drēbes. Tomēr kad viņa sevi apskatīja spogulī, tā atzina, ka šīs vienkāršās drēbes vēl daudz spilgtāk izceļ viņas pievilcīgākās īpašības: gaišpelēkos ķērpju krāsas matus pretstatā tumšzilām un vēsām atrautnītēm līdzīgām acīm, stingrās krūtis un tievo vidukli, šauros gurnus un visu slaido medīnieces augumu un tik vārīgi balto sejas, kakla un roku ādas krāsu, kā likās, it kā viņa būtu ļāvusi savu kailo miesu apspīdēt tikai mēnesim, bet saulei nekad. Lūpas, kas tai arvien bija mazliet mitras, klāja pavisam viegls sārtums.

Viņa atkal sadzirdēja — un pie tam vēl caur aizvēрто logu — ritmeistera skaļās un skarbās balss jautājumus un Jēkaba pārāk drošās atbildes un, kaut arī tā nevarēja saprast šo sarunu saturu, viņa nojauta, ka jārīkojas un jo ātrāk, jo labāk.

Tiešām, nedrīkstēja vairs ne mirkli kavēties, jo kad viņa izgāja dārzā starp ābelēm un bumbierēm, tā dzirdēja, ka ritmeistera balss kļūst arvien bargāka.

— Jūs man teiksit! — tas skarbi iesaucās un viņa bardzībai, kuŗa Rūti nemaz nesabiedēja, sekoja vīra mātes vaidi un Jēkaba mierīgā atbilde:

— Es nezinu.

— Jūs zināt!

— Es teicu, ka nezinu.

— Tas jums dārgi maksās!

— Nekā nevaru darīt.

— Nu, esiet prātīgi! — pēkšņi daudz laipnāk teica ritmeisters. Bet šī dižciltīgā ķīnieša laipnības ieskaņa viņa balsī vairāk sabiedēja Rūti kā skarbie vārdi, sevišķi kad virsnieks kļuva vēl laipnāks un draudzīgāks:

— Jūs esat krietns vīrs... un tā kā... nezinu, vai mēs vairs kādreiz tiksimies... gribētu šķirties no jums kā draugs... man nav daudz laika... bet tas kareivis man jāatrod... viņš devās jūsu māju virzienā... viņš skrēja tur pār to pļavu gar purvu... tad mēs... viņš jau bija pieskrējis gandrīz pie jūsu mājām... tad kāds no maniēm huzāriem izšāva... izšāva... viņu, laikam, ievainoja... viņš it kā pakrita... tad piecēlās un iebēga jūsu mājās...

— Neesmu tādu kareivi redzējis, — piebilda Jēkabs.

— Jā, iebēga jūsu mājās... — atkārtoja, neklausīdamies Jēkabā, ritmeisters un tādā pat balsī turpināja, — mēs bijām tālu... tur pie tā nama, kas deg... tas kareivis, liekas, bija latvju strēlnieks... kamēr atjājām... pazudis bez pēdām... jā, pat asiņu nav... kur jūs viņu...

— Neesmu tādu redzējis, — vēlreiz piebilda Jēkabs.

— Jūs viņu — savu tautas brāli — esat noslēpuši! — atkal skarbi iesaucās ritmeisters, — tas ir skaidrs! Neliedzieties!

Rūte pasmējās pie sevis. Neviens šādu ievainotu kareivi, latvju strēlnieku, nebija redzējis Melngaiļu mājās. Tā tad apvainojumi bez pamata. Jauki.

Tomēr — ko tur varēja zināt... kara laiks...

— Neliedzieties! — kiedza ritmeisters.

— Man nav ko liegties! — atbildēja Jēkabs.

— Atzīstieties!

— Neesmu redzējis tādu ievainotu kareivi.

Rūte, lai būtu tai iemesls parādīties, satvēra kādu nelielu, cilvēka galvaskausa veidīgu ķirbi un nesa to uz pagalma pusi, kur turpinājās ritmeistera un Jēkaba saruna, kas kļuva arvien asāka.

— Jūs visu laiku melojat!

— Es saku, ko zinu.

— Tie ir meli. Vai nē?

— Mēs jau varam pārmeklēt, ritmeistera kungs! — klusu ieminējās jaunais leitnants, kas visu laiku vai nu omulīgi rotaļājās ar zirga mel-

najām krēpēm, vai arī cilāja savu revolveri kā kādu svētu amuletu.

— Jā, to mēs darīsim, — piekrita ritmeisters, — kaut arī mums tik maz laika... un kaut arī mēs neatrastu to, to... bet ja atradīsim, tad — —

un viņš zīmīgi pacēla revolveri.

Šī revolvera zīmīgā pacelšana, kurā izpaudās visas ritmeisters raksturīgākās markgrāfa un kruksta karotāja īpašības, bija tik izteismīga, ka Jēkaba mātei izbailēs izkrita no rokām dzijas kamols un aizripoja līdz ritmeisters zirga kājām, tā ka gaišais pavediens, kas atritinājās no kamola, līdzīgi baltai robežai pārdalīja pagalmu divi pusēs: vienā pusē atradās huzāri, otrā Melngaiļu laudis.

Gan u zēns pirmā mirklī arī satrūkās un gribēja skaļi brēkt:

— Es esmu mazs! Es esmu bērns! Es esmu nevainīgs!

Bet kaut arī tas bija tikai divpadsmit gadus vecs, viņš drīz ļoti labi sāka apzināties sava „mazā“, „bērna“, „nevarīgā“ priekšrocības. Viņš kļuva arvien drošāks, līdz viņa izbailes pārvērtās cietsirdīgā ziņkārībā redzēt šausmas.

Zēna māte vientiesīgi un droši stāvēja ar savu dēlu aiz saimnieka mātes pie klēts, domādama:

„Es esmu veca sieviete un mans dēls vēl ir mazs un nevarīgs. Mums neviens nekā nedarīs!“

Huzāri, karabīnēm un šķēpiem apbruņoti, uzmanīgi vēroja apkārtni, gatavi kuŗu katru brīdi laist ieročus darbā. Vienam zirgs lepni dižojās, slējās uz pakalējām, otram zviedza, trešajam sāka grauzt liepas mizu.

Tai brīdī, kad Rūte parādījās, ritmeisters deva dažas pavēles leitnantam, kas ar trim vai četriem jātniekiem nokāpa no zirgiem un, revolveri šaušanas gatavībā turēdams, devās pāris huzāru pavadībā pārmeklēt Melngaiļu mājas. Viņa, neskatīdamās ritmeisterā, nolika ķirbi pie dzīvojamās ēkas pagraba un tad atkal lēni gāja projām. Neviena to neaizturēja.

Viņas parādīšanās, ja ne spēji, tad tomēr pārvērtā ritmeistera izturēšanos. Vispirms jau tādēļ vien, ka ieradusies jauna persona, tad ka šī persona ir sieviete un pie tam vēl glīta sieviete un beidzot, ka tā ir sieva (par to viņš nešaubījās) tam vīram, kuŗa dzīvība atradās viņa rokās. Viņam patika dažas sievietes, kaut arī ne tik daudz kā kuŗa dēkas; un kaut arī viņš bija bargs kuŗotājs, mīlā to valdzināja tikai visizmeklētākās, neparastākās un smalkākās noskaņas. Rūti viņš ievēroja tūlīt, bet pagaidām izlikās, it kā to nebūtu pamanījis, un visu uzmanību veltīja tās vīram.

Jēkabs pārdomāja savu stāvokli. Pirms kuŗa viņš bija kāda maza laikraksta redaktors, kamēr Melngaiļos saimniekoja tēvs. Bet kad sākās kuŗš, tēvs nomira ar sirdstrieku, un tā kā Jēkaba vadītais laikraksts vairs netika izdots un bez tam vēl bērnībā nelaimes gadījumā sakropļotās kājas dēļ kuŗā viņam nevajadzēja ņemt dalību, tad tas nolēma atgriezties savās lauku mājās. Tur saimniekodams, kuŗa otrajā gadā — tajā baigajā laikā, kad cara armija nepārtraukti atkāpās vācu kuŗa pulku priekšā, un kad latvju strēlnieku bataljoni tiem stājās pretī, viņš apprecējās ar kāda tuvējās apriņķa pilsētas ģimnazijas skolotāja meitu Rūti.

Viņa pašo, bet spēcīgo Nūbijas vergam līdzīgo augumu apkaunoja nevarīgā kāja, un tas visai noskuma, ka nespēja piedalīties strēlnieku cīņās par dzimtenes neatkarību. Visvairāk — jā, daudz vairāk kā no tautas brāļiem — viņš kaunējās no Rūtes, ka nevar tapt karotājs, kas nebīstas no grūtībām un briesmām. Nu bija izdevība parādīt drosmi — zem vācu virsnieka paceltā revolvera.

„Neiztrūcināties! Mierīgi uzlūkot virsnieku!” viņš sev pavēlēja, „droši atbildēt!”

Īsu brīdi viņš tomēr bailojās. Viņa ceļgali pat drusku sāka drebēt. Cik smieklīgi! Rokas nosvīda — parasti rokas tam nekad nenosvīda. Tā nebija laba zīme.

„Cieši uzlūkot revolveri!” vēl nesaudzīgāk viņš turpināja sev pavēlēt, it kā viņš pats reizē būtu varonīgs kara lielskungs un glēvs kara kalps, „skatīties ritmeisteram acīs! Nopietni, bet ļoti mierīgi!”

Tiešām, pavēles līdzēja. Kļuva labāk. Ķermeņa nespēcība izzuda. Radās pretošanās spējas.

„Es pārsteigšu ar savu drošsirdību Rūti! Es pārsteigšu arī ritmeisteru! Un leitnantu, huzārus, māti, ganu zēnu! Cik jauki! Tas ir ko vērts — būt varonīgam! Un kaut arī mani nošautu! Kas par to!” viņš sevī priecājās un kļuva tik liksms, ka tikko savaldījās, lai skaļi neiesmiotos.

Pa to laiku arī Rūte priecājās, jo viņa bija pārliecināta, ka tās pirmā parādīšanās jau drusku novērsusi ienaidnieka uzmanību no viņas vīra.

„Es glābsu Jēkabu,” tā domāja un žigli iegāja dārzā, kur sakārtoja matus un tērpu un tad, nezinādama kā lai citādi rīkojas, satvēra vēl vienu ķirbi un nesa to turpat, kur pirmo.

„Lai šie ķirbji man palīdz glābt Jēkabu,” tā sevī teica, „bet šoreiz man jāpaskatās virsniekā!”

— Nav, nav nekur! — nesdama ķirbi, viņa dzirdēja kāda huzāra balsi.

— Nav! — otrs piekrita.

— Meklējiet, kā nākas! — asi iesaucās ritmeisters.

— Mēs viņu atradīsim, ritmeistera kungs! — teica leitnants, kas pašlaik gāja gar laidaru, un atkārtoja ritmeistera vārdus, veltītus huzāriem:

— Meklējiet kā nākas!

— Duriet sienā, velns lai parauj, kam tad jums tie šķēpi doti? Izbakstait sienu! — turpināja klaiņgāt ritmeisters, — pārmeklējiet pagrabu! Bet pamatīgi! Kustieties tak! Nu! Žigli! Žigli, žigli, žigli!

Šī kļūgāšana galīgi sabiedēja Jēkaba māti. Nesaprotot vācu valodu, viņai šķita, ka ienaidnieku kara kungs it kā kāds nežēlīgs soģis bez pamata apvaino viņas dēlu kaut kādu smagu un noslēpumainu noziegumu pastrādāšanā. Viņa pietecēja pie ritmeistera, kniksēja neveikli un smieklīgi kā četrus gadus veca meitene, čāpstināja bezzobaino muti un, pārkāpdama balto robežu, mēģināja pat noskūpstīt virsnieka apavus. Kad viņš to neļāva, tā glāstīja virsnieka zirga asti.

— Māt, ko tu dari! — sarāja viņu Jēkabs, — kaunies! Māt!

— Nerunāt! — pavēlēja ritmeisters, bet tad atkal ieraudzīja Rūti.

Tai brīdī Jēkaba māte nobēga sāņus, jo zīgam, acīmredzot, nepatika astes glāstīšana un tas sāka pārlietu dižoties. Ritmeisters to ātri savaldīja.

Nu sirmgalve atradās tuvu Rūtei, kuŗa novietoja otro cilvēka galvaskausa veidīgo ķirbi blakus pirmajam.

— Kā tev nav kauna mierīgi darboties, — vīra māte čukstēja tai pie auss, — kad tavam vīram spriež nāves sodu! Ej, lūdzies to bargo kungu, tu jau proti vāciski! Skūpsti viņam roku! Kad jauna sieviete tam skūpstīs rokas un kājas, tas viņam patiks! Ej, es tev saku! Glāb savu vīru!

Rūte izslējās un pagriezās pret ritmeisteru, bet sirmgalve, domādama, ka nu vedekla dosies pie virsnieka, salika plaukstas kā Dievu lūdzot un pazemīgi un nedroši gaidīja, kas notiks. Bet Rūte tikai paskatījās ritmeisterā un tad atkal novērsās.

Viņi saskatījās:

ritmeisters ļoti nopietni, Rūte bez kādas izteiksmes sejā.

Tūlīt pēc šīs pirmās saskatīšanās viņa rūgti sev pārmeta, ka tai nav tādas sajūtas, it kā būtu skatījusies ienaidniekam acīs, kuŗās nebija tai mirklī pamanāma pat „stiprāka“ pašapziņa, un pie tam šai sajūtai gandrīz vēl sekoja neskaidra patika. Pēdējā viņu pavisam sabiedēja, un kaut arī tā bija pārliccināta, ka šis vācu virsnieks vairs nespēs Jēkabu nošaut, viņa sevī izsaucās: „Bet ko tas līdz!..“ it kā varētu notikt vēl kas ļaunāks par Jēkaba nošaušanu.

Ritmeisters ne tikai tūlīt ievēroja Rūtes gaišpelēku ķērpju krāsas matu un tumšzilām atraitnītēm līdzīgo acu pretstatu, bet arī slaido augumu, miesas krāsu, krūtis, jo kad viņš uzlūkoja kādu sievieti, kuŗu — pēc viņa domām — bija vērts uzlūkot, tad tā acīm nekas negāja zudumā.

„Kādēļ viņa nes tos ķirbjus?” viņš sev jautāja, bet nepulējās vēl pārāgri uzminēt atbildi, „kādēļ viņa manī paskatījās? Vai es tai šķietu cietsirdīgs? Ko viņa darīs, kad sapratīs, ka es to ar patiku uzlūkoju?”

Jēkabss vēl nepamanīja šo Rūtes un ritmeistera saskatīšanos.

Gan uz zēnam tā likās bez kādas nozīmes. Viņa māte visam sekoja mulķīgā neizpratnē.

Daži huzāri divdomīgi pavīpsnāja.

Jēkabam ātri šāda vedeklas izturēšanās nepavisam neapmierināja.

— Tagad tu nedrīksti būt lepna! — viņa čukstēja Rūtei, — uz ceļiem tev vajadzēja visu laiku viņa zirga priekšā stāvēt un kaut arī tevi saspārdītu! Tā darītu visas sievas!

— Māt, ko jūs runājat! — Rūte pēkšņā riebumā iesaucās un tai pašā brīdī iedomājās, ka ritmeisters dzird viņas balsi, kas daudziem ļoti patika.

„Būs vēl kaut kas jāteic,” viņa sevī nolēma, „varbūt, ka viņam arī patīk mana balss.”

Viņa kaut ko sāka runāt par ķirbjiem un āboliem un citu ko, bet drīz apklusā, jo vairs nezināja, ko teikt, tāpat kā nezināja nekā cita darīt, kā tikai nest vienu ķirbi pēc otra no dārza uz pagalmu, bet katru ķirbi tā neizprotamā kārtā cilāja ar savādu prieku. Viņai šķita, ka tā varētu simtiem ķirbju nest, ka tā varētu darboties līdzīgi ostas strādniekam vai bagāžu nesējam dzelzceļa pietātnē un tomēr nemaz nenogurtu. Katrreiz, kad viņa parādījās pagalmā, tā sajuta uz sava ķermeņa ritmeistera skatienus. Viņa sajuta arī, ka ienaidnieka

balss un izturēšanās mainījusies. To viņa bez lieka lepnuma uzskatīja kā savu nopelnu.

Tiešām, ritmeisters, kas visu laiku sēdēja zirgā, bija it kā sadalījies divi daļās: viena nepārtraukti pratināja Jēkabu, otra sekoja Rūtei. Pirmā daļa arvien vairāk pamazinājās uz otrās rēķina. Pirmās daļas rīcībā bija visas ritmeistera kustības un valoda, otrās daļas rīcībā tikai acis un ausis — jā, arī ausis, jo viņš labprāt klausījās Rūtes balsī. Pirmā daļa kļuva arvien asāka, skarbāka, bet reizē ar to ritmeisters tai sāka veltīt arvien mazāk vērības un runāja gandrīz pats nedomādams, ko saka, tāpat neklausīdamies, ko pratināmais saka. Nu viņš ar to sarunājās vairāk tādēļ, lai varētu šē uzkavēties un pārdzīvot visos smalkākos sīkumos savu otro daļu. Laika nebija, leitnantam vajadzēja drīz atgriezties un tad tiem būtu jādodas projām, bet pamest šādu retu gadījumu līdz galam nepārdzīvotu — tas pēc ritmeistera domām bija liels noziegums pret sevi — noziegums, kas visu mūžu jānožēlo.

Pirmā daļa izprašņāja Jēkabu par tuvāko krievu karaspēka nodaļu lielumu, sastāvu, apbruņojumu un atrašanās vietu.

— Es nezinu, — uz katru jautājumu atbildēja Jēkabs.

— Jūs zināt! — kiedza ritmeisters.

Tad ritmeisters izjautāja par Melngailu apkārtnes ģeografiju un Jēkabs kaut ko paskaidroja.

— Jūs, droši vien, stāstāt blēņas! — pārtrauca to ritmeisters.

— Es stāstu, ko zinu, — apgalvoja Jēkabs.

— Jūs mani maldināt!

— Itnemaz!

Ritmeistera personības otrā daļa — galvenā daļa — drīz ievēroja, ka jo pirmā daļa paliek pret Jēkabu skarbāka, jo Rūte kļūst maigāka. Tā pamazām otrā daļa atklāja Rūtes blēdību. Vai tad pirmoreiz redzēts, ka sieva, lai glābtu savu vīru, top pret ienaidnieku laipna. Tas otro daļu gauži apvainoja, un tādēļ vajadzēja iznīcināt šo Rūtes blēdību, lai pēc tam gūtu pilnīgu apmierinājumu.

Ritmeisters vēl lieku reiz gribēja pārbaudīt savu aizdomu pareizību. Viņš nolēma izlietot visasākos līdzekļus. Tā darīt atviegloja dibināts iemesls, jo Jēkabs, gribēdams vēl spilgtāk parādīt savu drosmi, kļuva arvien pārdrošāks un gandrīz jau apvainoja ritmeisteru, kaut arī iekšēji izbailēs drebēja.

Rūtei dzirdot, ritmeisters Jēkabam uzbrēca:

— Jūs cita nekā neesat pelnījuši kā lodi! — Īss klusums.

— Es jūs nošaušu!

Sekas bija necerēti lielas.

Jēkabam, kā līdz šim, mierīgi un nopietni uzlūkoja ritmeisteru un arī, dzirdot šo bargāko draudu, pavēlēja sev nemainīt pat ne sejas izteiksmi. Slepums ritmeisters jau sāka to apbrīnot.

Huzāri, kurus pratināšana arvien vairāk garlaikojā, bez kāda naida vēlējās, kaut jel beidzot šo mierīgo vīru nošautu.

Ganuzēns, kurš, slēpdamies aiz mātes, bijīgi uzlūkoja baisīgo ritmeisteru, atcerējās dažādus kara briesmu stāstus, kādus tam krusttēvs — pagasta rakstvedis, liels krievu illūstrēto kara žurnālu draugs — tīksminādamies allaž mēdza stāstīt. Vē-

cieši kādam rakstvedim Polijā sadzinuši aiz nagiem rakstāmspalvas, bet rakstveža ģimenei likuši apēst cara Nikolaja II un viņa piederīgo fotografijas. Flandrijā kādam zemniekam uzšķērduši vēderu un piepildījuši zāģu skaidām, pie kam pulka orķestris spēlējis Vīnes valsi. Kādaini beļģu šuvējai, kas izsmējusi ķeizaru Vilhelmu II, izrauta mēle un ar šķērēm nogriezt krūšu gali. Francijā kādam tirgotājam, kas apvainots spiegošanā, nāves huzāri iedzinuši tūpli lietūs sargu. Bet sagūstītos Donas kazākus landšturmisti piespieduši skūpstīt liķus, tad kazākiem uz krūtīm un muguras iededzinājuši krustu un beidzot tos aiz kājām pakāruši.

Kad ganu zēns visu to atcerējās, viņu pārņēma liels prieks, jo viņš arvien vairāk cerēja, ka beidzot redzēs īstus briesmu darbus, kādus šie ienaidnieka jātnieki pastrādās arī Melngailos.

Viņa māte visam sekoja patmīlīgā apmierinātībā:

„Par manu zēnu vēl man nav jābaidās! Kaut viņš nekad nebūtu liels!”

Bet visasāko iespaidu ritmeistera draudi atstāja uz Jēkaba māti un Rūti.

Jēkaba māte, nesaprazdama vācu valodu, vai nu klausījās ritmeistera balss skaņās, kas viņai šķita baigākas kā pastarās tiesas bazūnes, vai arī sekoja ienaidnieka kustībām un, tā nešaubījās, ka tādas kustības ir arī bendem, kas grib paildzināt sava upura mokas. Ritmeistera personības pirmā daļa redzēja, ka sirmgalve, kuņas seja bija dzeltān-brūna un rievaina kā kalnu apzīmējumi ģeografijas kartē, atkal tuvojas, drebina balsi, šņukst, kniksē, mēģina viņa rokas un kājas noskūpstīt un skatās ar

lūguma pilnu smaidu, kuŗu pavisam smieklīgu padara bezzobainā mute.

Jēkaba māte bija pārliecināta, ka tikai vaimanājot un sevi pazemojot var glābt dēlu. Viņa daudzu gadu laikā bija izstrādājusi izsmalcinātu žēlabu mākslu, kuŗu dzīvē nereti nācās izlietot, pirmkārt, lai apmierinātu sevi, otrkārt, lai vēlamā virzienā ietekmētu apkārtni, iemantojot tās līdzjutību un tādā kārtā gūstot sev dažādus labumus. Šo žēlabu mākslu viņa izlietoja, kad reiz tai nosprāga trīs govīs, kad nodega vecais labības šķūnis un kad vīrs nomira. Tā bija tik iespaidīga, ka pat viscietsirdīgākais nelietis iežēlojās. Bet ritmeisters ienīda pazemošanos un vaimanas. Viņš bija redzējis daudzas mātes, kuŗu dēli viņu klātbūtnē tiek nogalināti un tomēr daudzas no tām spēja savaldīties un izturēties ļoti lepmi un cildeni. Bet šīs mātes žēlabas tam kļuva arvien pretīgākas. Kad viņš to aizraidīja projām no sava zirga, kuŗam tā glāstīja asti, viņa nostājās netālu, nepārtraukti skaitīja Mūsu Tēvu un sāka pat dziedāt kādu korāli. Tieši šo žēlabu dēļ ritmeisters ar vieglu roku būtu varējis nošaut ne tikai viņas dēlu, bet vēl vairāk viņu pašu. Arī Jēkabu dziļi apkaunoja tāda mātes izturēšanās, bet reizē tajā radās dusmas pret ritmeisteru, kas viņa ģimeni novedis tādā stāvoklī.

Un tad Rūte... Tā nostājās aiz ķirbju grēdas un atslējās pret sakņu dārza žogu, tā ka no galvas līdz kājām kļuva redzams viņas augums. Tā lūkojās ritmeisterā un vairākkārt viņu skati, kuŗi abiem bija ļoti nopietni, sastapās. Rūte ne ticēja, ne arī neticēja ritmeistera draudiem — „es jūs nošaušu” — bet viņa arvien skaidrāk apzinājās bai-

les, gandrīz patīkamas bailes nevis no ienaidnieka skarbuma, bet no maiguma un laipnības, sevišķi kad ritmeisters pavēlēja kādam huzāram pacelt balto dzijas kamolu un pasniegt to sirmgalvei. Rūti ar baltās robežas izzušanu apmulsināja tāda sajūta, it kā nekas vairs to nešķirtu no virsnieka.

Un dīvaini — ritmeistera personības otrā daļa tai pašā laikā vairs nešaubījās, ka šī sieviete nu skatās viņā ne tikai tādēļ vien, lai glābtu savu vīru.

Ritmeisters, kaut ko jautādams Jēkabam, kas nojauta, ka viņš vairs nav galvenais, aplūkoja Rūtu. Tā redzēja, ka virsnieka acis vēro viņas matus un seju, tad pakāpeniski krūtis un vidukli, gurnus un kājas. Veltīgi sev liegties — viņai patika, ka to aplūko ienaidnieka virsnieks — tieši viņš, kuŗš tik ass, skarbs, netaisns pret viņas vīru. Tai patika šis skarbums, šī kara kunga nežēlība, šī pavēlnieka, priekšnieka, tiesneša, šī uzvarētāja — lielā uzvarētāja balss, kuŗa pavēles varēja sabiedēt pat lauvu, bet kuŗa maigums lika izplaukt narcisēm tuksneša smiltīs. Šai brīdī tai patika, ka viņš tik lēni, bet droši, ārēji ar tādu kā mazliet vienaldzīgu tīksmi to aplūkoja, kaut arī pie tam viņa gauži iztrūcinājās no šīm sajūtām, kas izauga no cīņas un tādēļ kļuva jo spēcīgākas. Acis viņai sāka miglot un tā kā caur nāsīm grūti varēja paelpot, viņa drusku atvēra muti (līdz ar to lūpas, kas tai arvien bija viegli mitras, kļuva sausas) un vēl vairāk izslēja krūtis, izbaudīdama visa sava ķermeņa prieku, maigumu un karstumu.

Pēkšņi Rūte dzirdēja, ka atraisās no ābeles un būkšķēdami zemē nokrīt daži āboli. Šie nobriedušo

augļu kritieni viņu satrauca līdz augstākajai pakāpei. Viņai šķita, ka ābele dzemdē.

Rūte piegāja pie augļiem bagātākās ābeles, kas tai šķita kā krāšņa auglības dieviete, kurai simtiem spēcīgu bērnu, un ar visu savu spēku sāka ābeli purināt, lai atbrīvotu to no pārmērīgā smaguma, tā ka āboli līdzīgi milzīgiem sarkaniem un ugunīgiem krusas graudiem krita uz Rūtes galvu, pleciem, muguras, saviem sitieniem to reizē svētīdami un sodīdami.

Kamēr Jēkaba māte, kuŗu drusku nomierināja ienaidnieka negaidītā laipnība, pavirši saveda kārtībā balto dzijas kamolu, un kamēr ganu zēns, slēpdamies aiz mātes, nepacietīgi gaidīja šausmu darbus, bet huzāri zīmīgi saskatījās, ritmeisters uzņēma sevī Rūtes izturēšanos ar tādu līksmību, ka visa apkārtnē viņa acīs pārvērtās. Pelēkā ziemeļnieku sēta pārvērtās it kā kādā trōpu karstuma apņemtā, spilgtkrāsainā dienvidzemju fermā. Priedes tam likās kā palmas, egles kā cipreses, āboli kā oranži, ābeles kā granātkoki, ķirbji kā melones, baloži kā papagaiļi.

Ritmeisters nekā cita vairs nevēlējās.

Kaut arī Jēkabs nevarēja Rūti redzēt, jo tā visu laiku atradās aiz viņa, tas, kļuvis iekšēji redzīgāks kā pūce tumsā, noprata ritmeistera un viņa sievas neparastās attiecības. To iedomājoties, pirmā mirklī viņam sāka zust miesas spēki: viņš gribēja padoties un vai nu glēvi sacīt, lai to ātrāk nošauj un lai vairs nemoka, vai vēl glēvāk lūgties (ak, kāds tas būtu kauns Rūtes un arī ritmeistera priekšā!). lai viņu saudzē!

Nē, nē, nē!

„Uzbrukt ritmeisteram!” viņš sev pavēlēja.

Vēl brīdis — savaldīšanās visiem gribas spēkiem — un — nu viņš vēlējās cīnīties ar ritmeisteru kā vīrs pret vīru šē pagalma vidū vai nu ieročiem, vai dūrēm.

Bet arī šādu vēlēšanos viņš drīz nomāca, līdz beidzot to pārņēma nicināšana pret visu un visiem: vispirms pret savu dzīvību, tad pret Rūti kā pret daļu sievieti un sievu, pret māti un tās pārmērīgo mīlestību, pret ritmeisteru un viņa kareivīgumu, pret jauno, nenožīmīgo leitnantu, pret nožēlojamiem huzāriem un pat pret mazo ganu zēnu.

Tad šī nicināšana pārvērtās lepnumā.

Ritmeistersa personības pirmā daļa bija nogurusi no vienmuļās izjautāšanas, draudēšanas un klaigāšanas; otrā daļa izsmēlusi pārdzīvojumus ar Rūti — abas daļa kļuva vienaldzīgas. No šī nepatīkamā stāvokļa ritmeisteru atsvabināja norunātais signāls, kas atskanēja liesmām apņemtajā pagasta nama apvidū, kur bija novietojies huzāru eskadrons. Ritmeisters lika kādam huzāram ataicināt leitnantu un kad tas piesteidzās, pavēlēja tam palikt savā vietā.

— Ko man darīt, ritmeistersa kungs? — jautāja leitnants.

— Kā zināt! — atbildēja ritmeisters, — strēlnieku nevarat atrast?

— Nē.

— Hm...

— Vai vēl meklēt?

— Meklējiet! Bet ilgi nekavējieties!

— Kā pavēlat, ritmeistersa kungs!

— Sekojiet labi drīz! —

un ritmeisters apmierināts un tādēļ laimīgs aizauļoja divu huzāru pavadībā uz to pusi, kur pacēlās degošā pagasta nama uguns pīlārs.

Tiklīdz ritmeisters aizjāja, mājinieki, aizmirsdami jauno leitnantu un viņa pavadoņus, atviegloti atņēma elpu.

Jēkabamāte glāstīja balto dzijas kamolu, no kuŗa tā nolēma Jēkabam noadīt zeķes.

Ganuzēns, vīlies ritmeisterā, jo nesagaidīja viņa briesmu darbus, sāka arvien vairāk apbrīnot un apskaust jauno leitnantu, sevišķi viņa ieročus un uniformu.

Zēnamāte stulbā vientiesībā vēroja pēc kārtas visus klātesošos.

Jēkabsgan vēl stāvēja pagalma vidū zem divu huzāru karabinēm, bet viņš uzskatīja cīņu ar ienaidnieku par izbeigtu. Viņš sevī no visas sirds priecājās, ka ar tādu drosmi stājies pretī apbruņotam ritmeisteram un beidzot to uzvarējis, jo izrādījās par lielo kaŗotāju spēcīgāks. Šī pašapziņa drīz kļuva tik liela, ka viņā izzuda pat greizsirdība, kaut arī tas saprata ritmeistera un Rūtes neparastās attiecības. Zuda arī tumšā nepatika par savu kropļību, kas līdz šim ik uz soli tam lika sajust savu mazvērtību. „Mana kāja — o, tas nekas,” tagad viņš sev apgalvoja, „pie manām kājām tāpat kā pie lorda Bairona kājām, ja tikai es gribēšu, guļēs visas pasaules skaistules! Rūtei, droši vien, iepatikās ritmeisters, mans niknākais ienaidnieks, kas atnāca, lai man atņemtu dzīvību. Bet kas par to? Man galu galā arī viņš patika. Es arī viņu saprotu. Un Rūte...” Viņa atzīs Jēkaba pārākumu, nožēlos savu pēkšņo aizraušanos un viņi abi beidzot sa-

pratīs, kāda laime, ka tie viens otram pieder. Un tad viņš prasīs no tās bērnu.

Rūte, sasprindzinājumam strauji atslābstot, gandrīz saļima zem tās ābeles, kas viņai vēl nesen šķita kā pati krāšņā auglības dieviete. Sākumā viņa jutās līdzīgi nedziedināmai slimniecei, kas tādā mērā pieradusi pie savas slimības, ka būtu pat neapmierināta, ja veselība sāktu uzlaboties. Tad viņa, pamazām atspirdzama no smagās cīņas un no savas Pirra uzvaras (kā viņai drīz tas kļuva skaidrs), rūpīgi sāka pārdomāt tikko pārdzīvotos notikumus. Viņa parasti sakarsa, nosvīda un nogura nevis no tā darba, kas liek pūlēties miesai, bet no domām. Un tā arī šoreiz. Bet tomēr viņai vajadzēja pārdomāt nesenos notikumus.

Vispirms, kā to pats Jēkabs jau paredzēja, viņa bija ļoti pārsteigta par sava vīra lielo drosmi un tādēļ jo asāk sev pārmeta. Vai viņa drīkstēja sevi attaisnot ar to, ka darījusi visu, lai glābtu Jēkabu? Bet tad viņai vajadzēja sajūst pret ritmeisteru dziļu naidu un riebumu, nevis — ā, kāds kauns pašai sev atzīties! — sajūst pret to patiku, vairāk kā patiku... kaislību... Un vai bailes un domas, ka tikai Jēkabu nenošauj, nenozīmēja, ka viņa zemapziņā vēlējās, lai to nošautu? — —

Arvien vairāk tā sabruka. Viņa bija pārliecināta, ka tā sev nekad nepiedos un ka vairs Jēkabu un Melngaiļu ļaudis nespēs uzlūkot un ka tai būs šīs mājas jāatstāj.

Leitnants ar četriem huzāriem velti meklēja ievainoto strēlnieku. To viņiem vajadzēja atrast, jo viņu eskadrons, zaudēdams sakarus ar pulku un citām karaspēka daļām, bija apmaldījies,

kā likās, ienaidnieka aizmugurē un ar strēlnieka palīdzību tie būtu centušies noskaidrot savu atrašanās vietu, bez tam, kā varēja spriest pēc ādas somas strēlnieka mugurā, tas bija kāds ziņnesis — — Huzāri vairākkārt rūpīgi pārmeklēja dzīvojamo māju ar blakus ēkām un dārzu, bet strēlnieks nebija atrodams un tomēr tas tepat atradās.

Strēlnieks, smagi ievainots, īsi pirms huzāru ierašanās nevienam nemanot bija ierāpojis kuplajā aveņu krūmu plantācijā, ap kuŗu šalca vecas liepas. Meklētājiem, kā tas nereti notiek, neienāca prātā, ka viņš varētu atrasties tik tuvu. Viņš dzirdēja huzāru balsis, saprata pat, ka viņu meklē, pasmaidīja un vairāk reiz mēģināja iesaukties:

— Te es esmu, brāļi, nāciet šurp! — bet nespēja.

Viņu pārņēma tik gaiša sajūta, ka viņš savus vajātājus gaidīja it kā vecus draugus vai senus, labus pazīstamus.

Viegli garoja liepu un sīkās aveņu krūmu lapas, kas atgādināja vārīgas rotallietas un visa apkārtnē ap tām brīnumpasauli, kur viss tā pamazinājies, ka pat dārza pretējā puse likās cita valsts un kur žirgti, košsarkani putni lēkā ap zilām puķēm.

Kanēlbrūna baloža ēna pārslidēja pār strēlnieka vaigu un viņu savaldzināja pavisam kluss prieks, it kā tikko nojaušama, daudzkārt apklusināta atbalss no lielā dzīves prieka, kuŗu ar vienādu sajūsmu pauž zemē aptumšojis senlaiku gotlandiešu brakteāts un pirmais ķiršu zieds.

Zem vareniem un tomēr tādas trauslas grācijās pilniem lapu kokiem un aveņu krūmiem, ku-

ros, likās, mita mājas mirušo iemītnieku dvēseles sarkanu, melnu vai dzeltānu putnu veidos, bija tumšs kā saules aptumšošanās dienā; tur bija silts kā krematorijā un kluss kā siltumnīcā. Dažus mirkļus tapa vēl klusāks, tā ka šķita, tūlīt dzirdēs kāda vecmodīga un labsirdīga gara bubināšanu. Un šajā brīdī augstu pār liepām aizskanēja priecīgas klaiņas. Strēlnieks, kas gulēja augšpēdus, redzēja, ka vientuļa dzērve aizlido no sūnu purviem uz piramidu un sfingu zemi. Un drīz it kā atsaukdamās tās kliegzieniem, gluži pār dusētāja galvu atskanēja no visām debesu pusēm neskaitāmas liksmas un skaļas dzērvju balsis, bet pašas dzērves strēlnieks vairs nespēja saskatīt.

Laimīgais strēlnieks! Viņš pat neaizvēra acis, ap kuņģam tikko pamanāms smaids bija ievagojis sīkas vara asējuma svītriņām līdzīgas rievīņas, kad Nāve ieradās pie tā baltu neļķu vainagu galvā.

— Zirgos! — pa to laiku saviem huzāriem pavēlēja leitnants un piebilda: — Lai velns parauj to strēlnieku! —

nekā nezinādams par pēdējā eutanāsiju.

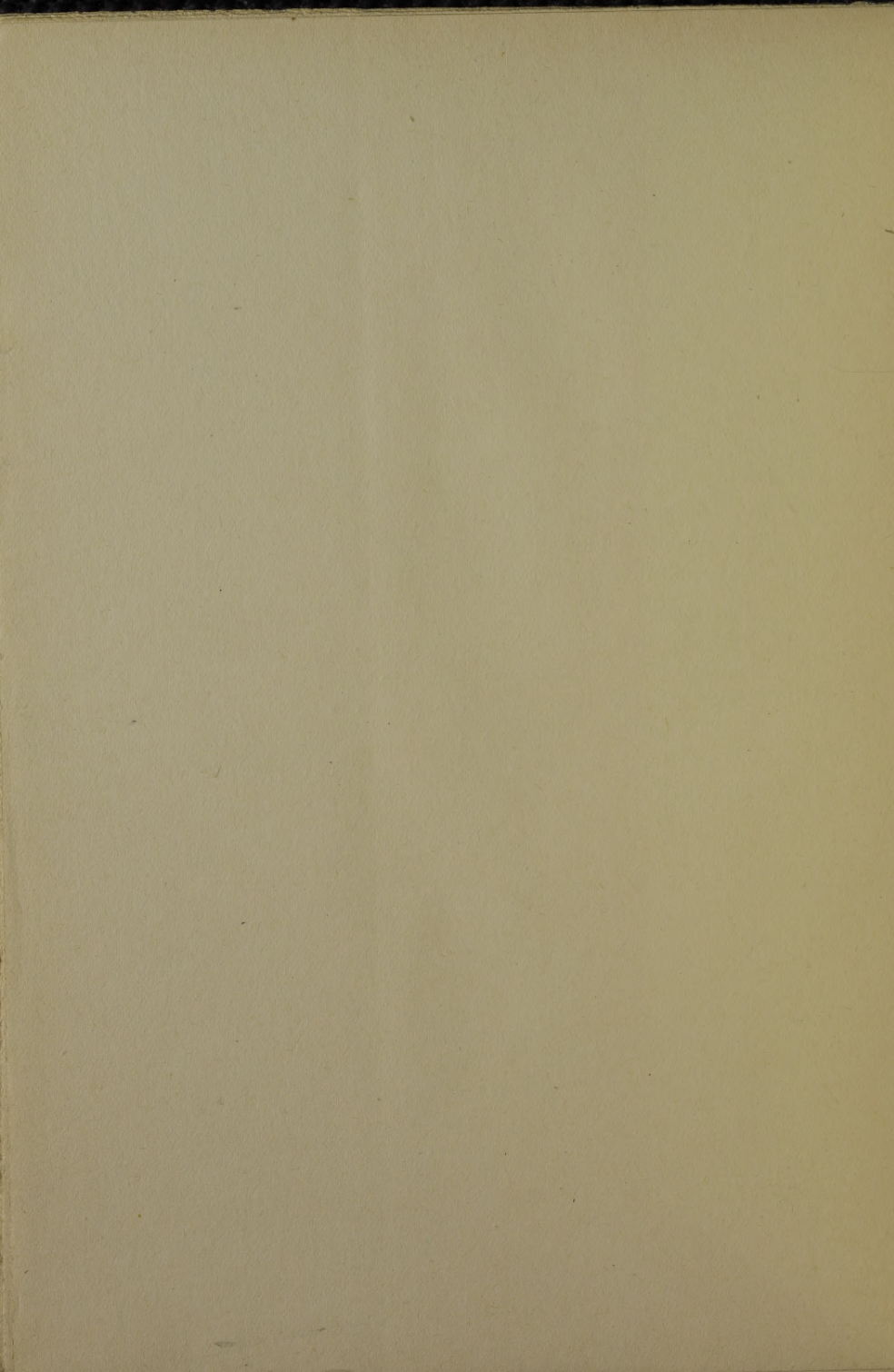
Leitnants ar pavadoņiem uzlēca zirgos, bet tie huzāri, kas sargāja Jēkabu, novērsa no tā savas karabīnes. Jātnieki jau gribēja atstāt Melngaiļu mājas, kad jaunais leitnants nejauši ievēroja cilvēka galvaskausa veidīgo ķirbju grēdu, kuŗu Rūte bija sanesusi, lai pievērstu sev ritmeistera uzmanību un tā glābtu Jēkabu. Leitnants atcerējās, ka vēl pirms sešiem gadiem — neilgi pirms kara — viņš vecāku muižā ar rotaļpistoli šāvis ķirbjos, iedomādamies, ka tās ir indiāņu, ķīniešu vai moru galvas. Nu viņš bija kļuvis virsnieks, un viss bija

mainījies: toreiz viņš ar rotaļpistoli šāva ķirbjos un pie tam māte viņu rāja; tagad viņš ar īstu revolveri šāva cilvēku galvās un pie tam neviens viņu nerāja.

Jaunais leitnants pacēla revolveri, jo viņu atkal pārņēma liela bērnišķīga vēlēšanās šaut ķirbjos. Bet tad viņš atcerējās, ka ir leitnants un ka viņā padevīgi lūkojās četri kaujās norūdīti huzāri. Viņš nokaunējās, bet tad paskatījās mierīgā Jēkaba gludi noskūtā galvaskausā. Viņš iesmējās, iešāva, kā viņš bija paradis, lodi tieši šajā galvaskausā, tad visai apmierināts ar sevi un dzīvi, sešu huzāru pavadīts, aizauļoja projām.

Lapp'

1. Bada spēle. 1931.	7
2. Dāvana. 1930.	38
3. Līdzjutība. 1931.	52
4. Dzeltānā roze. 1931.	62
5. Brauciens pie Annas. 1930.	78
6. Simts divdesmit latu. 1932.	95
7. Lielas spodrības gaismā. 1936.	106
8. X un Y. 1937.	118
9. Stāsts par nagu. 1933.	136
10. Abakuka krišana. 1935.	148
11. Sarkanās asaras. 1937.	165
12. Jāšana uz lauvas. 1936.	177
13. Gājiens ar lopiem. 1935.	199
14. Ķirbji. 1937.	219

[2,70]

[2,70]

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309021164

Vāku zīmējis
Anšlavs Eglītis